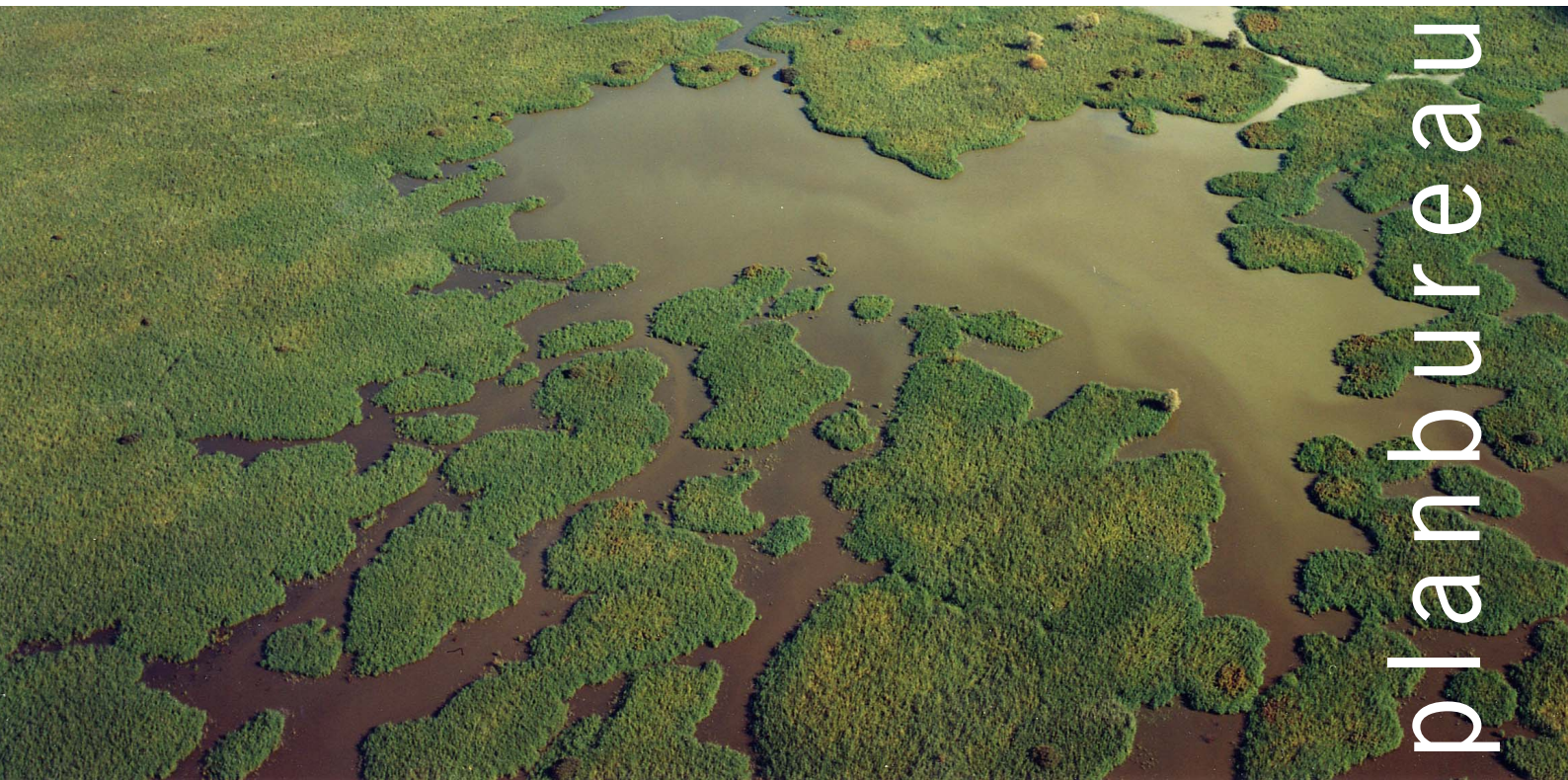

Groene ruimte in de Randstad: een evaluatie van het rijksbeleid voor bufferzones en de Rand- stadgroenstructuur

Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004

J.M.J. Farjon
V. Bezemer
S. Blok
C.M. Goossen
W. Nieuwenhuizen
W.J. de Regt
S. de Vries

planbureau rapporten

Groene ruimte in de Randstad

De inhoudelijke kwaliteit van dit rapport is beoordeeld door Wim Lammers, Natuurplanbureau - Wageningen

Het rapport is geaccepteerd door Rijk van Oostenbrugge, opdrachtgever namens het Milieu- en Natuurplanbureau

De reeks 'Planbureau rapporten' bevat onderzoeksresultaten die als bouwstenen dienen voor een van de planbureau producten. Het gaat om onderzoek van alle uitvoerende partnerinstellingen en van andere organisaties die voor het Natuurplanbureau opdrachten hebben uitgevoerd. Uitvoerende instellingen zijn: Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) en Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR).

Groene ruimte in de Randstad: een evaluatie van het rijksbeleid voor bufferzones en de Randstadgroenstructuur

Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004

J.M.J. Farjon

V. Bezemer

S. Blok

C.M. Goossen

W. Nieuwenhuizen

W.J. de Regt

S. de Vries

Planbureaurapporten 6

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Wageningen, november2004

Referaat

Farjon, J.M.J., V. Bezemer, S. Blok, C.M. Goossen, W. Nieuwenhuizen, W.J. de Regt & S. de Vries, 2004. *Groene ruimte in de Randstad: een evaluatie van het rijksbeleid voor bufferzones en de Randstadgroenstructuur. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2003*. Wageningen, Natuurplanbureau – vestiging Wageningen, Planbureau rapporten 6. 156 blz. 25 fig.; 56 tab.; 80 ref.; 8 bijl.

Het rapport evalueert de voortgang en beleidseffecten van het rijksbeleid voor bufferzones en randstadgroen. Dit beleid heeft ertoe geleid dat in de directe omgeving van steden grote open gebieden onbebouwd zijn gebleven. Bovendien zijn er grote groene recreatiegebieden aangelegd die zeer in trek zijn bij omwonenden. Planologische onduidelijkheid, onvoldoende bestuurlijke regie en, daarmee samenhangend, ontwikkelingen op de grondmarkt hebben ertoe geleid dat de aanleg van groengebieden de afgelopen jaren stagneert. Recentelijk is het rijksbeleid overgedragen aan provincies. Deze hebben echter nog moeite om de integrale ontwikkeling van grote groengebieden in samenhang met rood te registreren. Vooral ervaring en middelen ontbreken. Omdat projectontwikkelaars inmiddels aanzienlijke grondposities in strategische delen van de bufferzones hebben verworven, moeten provincies publiek-private samenwerking opzetten om de geplande groengebieden te realiseren.

Trefwoorden: ruimtelijke ordening, randstadgroen, rijksbufferzone, recreatie

Abstract

Farjon, J.M.J., V. Bezemer, S. Blok, C.M. Goossen, W. Nieuwenhuizen, W.J. de Regt & S. de Vries, 2004. *Green spaces in the "Randstad" area: evaluating green belt and urban fringe policies. Background document for the 2004 Nature Balance. Wageningen*. Nature Policy Assessment Office, Wageningen, Planbureau rapporten 6. 156 p., 25 fig.; 56 tab.; 80 ref.; 8 annexes.

This report evaluates Dutch national policies for metropolitan green belts and urban fringes. The restrictions for building have resulted in large open areas in neighborhood of large cities. Moreover metropolitan green belts are developed that are highly appreciated by local residents. Obscurity in planning, insufficient management and rising prices of estate however have slowed down the development of planned green belts recently. This corresponds with the transfer of responsibilities for metropolitan green belts to provinces. For the moment provinces have problems to manage the integral development of green belts and urban areas due to lack of both experience and planning tools. Since real estate developers have bought much land in some of the planned green belt, provinces have to start public-private cooperation to realize their targets.

Key words: physical planning, urban fringe, metropolitan green belts, recreation

ISSN 1574-0935

©2004 **Alterra**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen.

Tel: (0317) 47 47 00; fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info@alterra.nl

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 47 78 45; Fax: (0317) 42 49 88

Planbureau rapporten is een uitgave van het Natuurplanbureau - vestiging Wageningen, onderdeel van Wageningen UR. Dit rapport is verkrijgbaar bij het secretariaat. Het rapport is ook te downloaden via www.natuurplanbureau.nl

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 47 78 45; Fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info@npb-wageningen.nl; Internet: www.natuurplanbureau.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Samenvatting	7
Summary	11
1 Inleiding	15
2 Groene ruimte in de Randstad	17
2.1 Ontwikkelingen in beleid	17
2.2 Effecten van beleid	21
2.3 Perspectief	25
3 Ontwikkeling adressen 1990-2000	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Methode	33
3.3 Resultaten	34
3.4 Discussie	36
3.5 Conclusies	37
4 De recreatieve betekenis van nieuwe groengebieden 1989-2000 in Zuid-Holland	39
4.1 Inleiding	39
4.2 Methode	39
4.3 Nieuw groen na 1989	41
4.4 Recreatiemogelijkheden	43
4.5 Conclusies	52
5 Gebruik en waardering van de Randstadgroenstructuur	53
5.1 Inleiding	53
5.2 Werkwijze	53
5.3 Randstadgroenstructuur in uitvoering	53
5.4 Noord-Holland	54
5.4.1 Inleiding	54
5.4.2 Amsterdam	57
5.4.3 Purmerbos	58
5.4.4 Spaarnwoude	63
5.4.5 Bufferzone Haarlem-Amsterdam	64
5.5 Zuid-Holland	67
5.5.1 Inleiding	67
5.5.2 Den Haag	67
5.5.3 Rotterdam	69
5.5.4 Bos de Elzen	71
5.5.5 IJsselmonde	73
5.5.6 Voorne-Putten (Bernisse)	75
5.5.7 Lickebaert	76
5.5.8 Bieslandse Bos en de Balij	78
5.5.9 Bufferzone Midden-Delfland	80

5.5.10 Bufferzone Den Haag-Leiden-Zoetermeer	81
5.6 Utrecht	82
5.6.1 Inleiding	82
5.6.2 De Venen	82
5.7 Recreatief gebruik in perspectief	82
5.8 Conclusies en aanbevelingen	84
6 Bloemendalerpolder: van rijksbufferzone naar landelijk woongebied?	87
7 Grondtransacties in twee Rijksbufferzones van West-Nederland	93
7.1 Inleiding	93
7.2 Methode	93
7.3 Amstelland-Vechtstreek	94
7.4 Den Haag-Leiden-Zoetermeer	100
7.5 Conclusies	104
8 Groennormen in perspectief	107
8.1 Inleiding	107
8.2 Richtgetal of groennorm?	107
8.3 Goede indicatie voor uitleglocaties?	108
8.4 Conclusies	109
9 Leidsche Rijn Park – van plan tot uitvoering	111
9.1 Inleiding	111
9.2 Leidsche Rijn	111
9.3 Leidsche Rijn Park	114
9.4 Conclusie	116
Bijlage 1 Factsheet indicator 0873N04j Uitvoering recreatie- en staatsbos in bufferzones en randstadgroenstructuur	119
Bijlage 2 Factsheet indicator 0991N04k Realisatie van Randstadgroenstructuur en bufferzones taak-stellingen per project (1-1-2004)	121
Bijlage 3 Factsheet Toename adressen 1990-2000 in relatie tot restrictieve beleidscategorieën	123
Bijlage 4 Factsheet indicator 0589n04g Toename van het ruimtebeslag en van het aantal inwoners en woningen in de periode 1989-2000	129
Bijlage 5 Factsheet indicator 0565N04g Beschikbare hoeveelheid openbaar groen in grote steden 1996 - 2000	131
Bijlage 6 Factsheet indicator Bijdrage nieuw groen aan recreatieve vraag in Zuid-Holland	133
Bijlage 7 Factsheet Rood-Groen balans Zoetermeer	135
Bijlage 8 Logboek Bloemendalerpolder nieuwsberichten en persberichten	139

Samenvatting

Zonder ruimtelijk beleid wordt de groene ruimte in de Randstad in hoog tempo opgeslokt door stedelijke uitbreiding. Met hetzelfde tempo verdwijnen de groene recreatiemogelijkheden voor stedelingen achter de horizon. Dit besef bestaat al lang. Daarom werd in de eerste nota ruimtelijke ordening van 1958 al gesproken over de noodzaak om de groene ruimte tussen de steden te vrijwaren van verdere bebouwing: het Groene Hart en de bufferzones. Doelstellingen, strategieën en instrumenten van het beleid werden steeds weer aangepast, maar centraal stond de opgave om het aaneengroeien van steden te voorkomen en voldoende recreatiemogelijkheden voor stedelingen te bieden.

Het huidige beleid is vastgelegd in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX) uit 1992 en het Eerste Structuurschema Groene Ruimte uit 1995. Met het uitkomen dit jaar van de Nota Ruimte en de Agenda voor een Vitaal Platteland staat Nederland aan de vooravond van opnieuw een koerswijziging. Daarbij zal de inrichting van de ruimte steeds minder het primaat van de rijksoverheid zijn. Dit rapport, dat is geschreven voor Natuurbalans 2004, neemt de ontwikkelingen en resultaten onder de loep van het tot nu toe gevoerde beleid. Ook wordt vooruitgekeken naar de mogelijkheden en kansen die het nieuw voorgestelde beleid biedt.

In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek uitgebreid samengevat en in een bredere context van veranderende bestuurlijke verhoudingen geplaatst. In de daaropvolgende hoofdstukken gaan in detail in op onderdelen. Hoofdstukken 3, 4 en 5 gaan in op de effecten van het beleid voor bufferzones en randstadgroen. De volgende hoofdstukken analyseren de factoren die de soms moeizame realisatie van grote groengebieden in de nabijheid van steden bepalen.

Toename bebouwing in bufferzones duidelijk kleiner (hoofdstuk 3)

Aan de hand van het Adres Coördinatenbestand Nederland is de ontwikkeling van de bebouwing tussen 1990 en 2000 geanalyseerd. Het begin van deze periode kenmerkt zich door een groot aantal bestuurlijke convenanten die rond bufferzones zijn opgesteld. Aan het eind van de periode komen de bufferzones geleidelijk aan ter discussie te staan. In de periode 1990 tot 2000 is het aantal woon- en werkadressen binnen bufferzones duidelijk minder toegenomen dan in de rest van Nederland. Deze conclusie komt goed overeen met eerder onderzoek naar de werking van restrictief beleid

Tekort aan recreatiegroen neemt af, maar is nog aanzienlijk (hoofdstuk 4)

De oppervlakte bos-, natuur- en recreatiegebied in en rond de steden is in de periode tussen 1989 en 2000 toegenomen. De uitbreiding van het groen bestaat voor een derde uit recreatie- en staatsbossen. De Ecologische Hoofdstructuur en stedelijk groen, zoals parken en sportvelden, zijn verantwoordelijk voor de overige groei. Niet al dit groen levert een even grote bijdrage aan de recreatiemogelijkheden dicht bij de steden. Gebieden kunnen ontoegankelijk zijn, of te ver weg liggen voor een wandeling of fietstochtje vanuit de woning. Uit het onderzoek blijkt dat rond het overgrote deel van de grote steden in Zuid-Holland een groot tekort aan recreatiegroen bestaat. Wel zijn in Zuid-Holland tussen 1989 en 2000 de mogelijkheden voor wandelen en fietsen door de uitbreiding van groen toegenomen (met respectievelijk 33 en 7%). De groei ligt bij vrijwel alle grote gemeenten boven het provinciale gemiddelde. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de aanleg van groen de recreatieve mogelijkheden in de nabijheid van grote steden sterker bevordert heeft dan in de overige gemeenten.

Veel bezoek en waardering voor aangelegde groengebieden (hoofdstuk 5)

Een analyse van bezoekerstellingen en enquêtes in recreatie- en staatsbossen laat zien dat deze gebieden goed bezocht worden. Gebieden als Spaarnwoude, Bernisse of de Oude Maas worden elk jaarlijks een à twee miljoen keer bezocht. In dat opzicht kunnen deze gebieden zich meten met de meest bezochte recreatieve attracties zoals Batavia Stad, Burgers Zoo en het Van Gogh Museum. De belangrijkste reden waarom mensen een recreatiegebied niet bezoeken is onbekendheid. Naar verwachting zal in de loop van de tijd deze onbekendheid geleidelijk afnemen. Dit kan leiden tot een verdere toename van het gebruik. Ook blijkt de animo duidelijk toe te nemen naarmate de te bereizen afstand korter is. Zo zijn Haarlemmers veel frequentere bezoekers van het recreatiegebied Spaarnwoude dan Amsterdammers. Bezoekers waarderen de nieuw aangelegde gebieden al redelijk tot goed.

Bloemendalerpolder van rijksbufferzone naar groen woongebied (hoofdstuk 6)

De Bloemendalerpolder is het laatste stukje open veenweidenlandschap tussen Amsterdam, Weesp en Muiden. Restrictief beleid (rijksbufferzone) heeft er voor gezorgd dat er in de afgelopen decennia nauwelijks is gebouwd. Maar plannen om 210 hectare recreatiegebied aan te leggen komen niet tot uitvoering. Bouwplannen van de omliggende gemeenten zorgde er voor dat boeren hun grond niet wilde verkopen aan de overheid. Inmiddels kochten projectontwikkelaars de helft van het gebied op. De grondprijs steeg hierbij in enkele jaren tot vijf tot tien maal wat boeren onderling betalen. Het groen is daarmee onbetaalbaar geworden voor de rijksoverheid. Financiering van groen met rood zou een oplossing kunnen zijn. Maar de overheid heeft zo weging grond dat de samenwerking met private partijen riskant is.

Aankopen van projectontwikkelaars doen grondprijs in rijksbufferzones sterk stijgen (hoofdstuk 7)

De onzekere toekomst van rijksbufferzones heeft geleid tot een aantal opvallende ontwikkelingen in de grondmarkt die de realisatie van Randstadgroenprojecten voorlopig nog verder zullen vertragen.

Een studie naar grondtransacties in twee rijksbufferzones (Amstelland-Vechtstreek en Den Haag-Leiden-Zoetermeer) laat zien dat vanaf 1998 de activiteiten van projectontwikkelaars daar groter zijn dan in de rest van Nederland. Uit de ruimtelijke verspreiding van grondtransacties door projectontwikkelaars blijkt dat het gaat om onder meer de 'Bloemendalerpolder' (zie hoofdstuk 6) en de Grote Polder tussen Leiden en Alphen aan den Rijn. Dat zijn precies die delen van de bufferzones waar de discussie over bouwen is gestart. De grondtransacties lopen zelfs synchroon met de ontwikkeling van de plannen. Ook is sprake van een veel geringer aantal grondtransacties dan in de rest van Nederland. Kennelijk verwachten grondeigenaren in de nabije toekomst een betere prijs te kunnen krijgen en wachten dus nog even met verkopen.

Door de sterk gestegen grondprijzen komen de verwervingsbudgetten voor Randstadgroenprojecten onder druk te staan. Deze budgetten zijn namelijk gebaseerd op taxaties van huidig agrarisch gebruik en toekomstig gebruik als recreatiegebied. Omdat de overheid de agrarische grondprijs niet wil opdrijven, speelt een eventuele 'rode verwachtingswaarde' in deze taxaties slechts een beperkte rol. Voor het jaar 2005 houdt het ministerie van LNV rekening met een stijging van de grondprijs voor groene bestemmingen in de nabijheid van steden met 20%. Bij ongewijzigd beleid en gelijkblijvende budgets kan hierdoor aanzienlijk minder grond voor Randstadgroenprojecten verworven worden.

Nota Ruimte onderschat groenopgave bij stadsuitbreiding (hoofdstuk 8)

In de Nota Ruimte geeft de rijksoverheid aan dat ze erop rekent dat gemeenten bij de opzet van uitleglocaties het richtgetal van 75 vierkante meter groen per woning hanteren. Dit getal is

een indicatie die het rijk niet wil gebruiken om de plannen van gemeenten en provincies te toetsen. Het is dus een indicatie voor de groenopgave op uitleglocaties.

Een analyse van groennormen die in het verleden zijn gepresenteerd leert dat dit richtgetal een indicatie geeft voor de groenopgave bij verdichting en verdunning van bestaand stedelijk gebied. Indien bij de integrale ontwikkeling van rood en groen ook de mogelijkheden voor recreatie in de nabijheid van steden wordt betrokken, is een ander richtgetal nodig. Op basis van woningdichtheid, het percentage van de inwoners dat op een drukke dag gaat wandelen en fietsen én de opvangcapaciteit van verschillende landschapstypen is een betere indicatie vastgesteld. Voor elke hectare stadsuitbreiding is de verbetering van de recreatieve gebruikswaarde van 1 hectare landelijk gebied noodzakelijk.

Leidsche Rijn Park afhankelijk van bouwen in het park (hoofdstuk 9)

In Leidsche Rijn bij Utrecht zou de verkoop van bouw kavels door het grondbedrijf de gemeente 60 miljoen euro opleveren. Dit blijkt uit een onderzoek van de ontwikkeling van de grootste VINEX-uitbreiding vanaf het masterplan tot de huidige uitvoeringsplannen. Met dit bedrag zou de aanleg van een park van 300 hectare worden gefinancierd, wat overeenkomt met 100 vierkante meter per nieuw te bouwen woning. Door sterk tegenvallende grondverwervingskosten blijkt nu aanvullende financiering noodzakelijk. Op een tiende van de oorspronkelijk geplande oppervlakte van het park zullen nu extra huizen worden gebouwd. Men noemt dit "het versterken van de parkranden door economisch sterke functie". De oorspronkelijke groenopgave is hiermee behoorlijk verwaterd. Niet alleen is de oppervlakte van het park met tien procent afgenomen, maar het overgebleven deel moet ook nog eens met meer huishoudens worden gedeeld.

Summary

Spatial planning policy is essential to prevent green spaces in the Amsterdam–The Hague–Rotterdam–Utrecht conurbation (called Randstad in Dutch) being rapidly absorbed by urban sprawl, which would also deprive urban residents of green recreational opportunities. This problem has long been acknowledged in the Netherlands: even the very first government policy paper on spatial planning, in 1958, mentioned the need to avoid further building activities in the open area between these cities, known as the Groene hart ('green heart') and the associated metropolitan green belts. Although the objectives, strategies and instruments of this policy have been frequently adjusted, the basic goal remained to avoid the built-up areas of the four cities becoming contiguous and to offer residents adequate recreational opportunities.

The current policy is outlined in the 1992 supplement to the Fourth National Spatial Planning Policy Document (VINEX) and the 1995 First National Structure Plan for Green Areas. With the publication earlier this year of a new National Spatial Strategy Document (*Nota Ruimte*) and the Agenda for a Vital Countryside, government policy is about to change course again. The new policies will mean that the national government will intervene less and less in spatial planning. The present report, which was written in preparation for the 2004 Nature Balance document, examines developments in and results of current policies, and assesses the opportunities offered by the new policy proposals.

Chapter 2 of this report provides an extensive summary of the study's main findings and places them in the wider context of changing relationships between governmental levels. Chapters 3, 4 and 5 more specifically discuss the effects of the policies on metropolitan green belts and urban fringes, while the remaining chapters analyse the factors determining the sometimes slow materialisation of planned large open green areas near towns and cities.

Growth of building activities in green belts clearly reduced (Ch. 3)

The development of built-up areas over the period from 1990 to 2000 was analysed using a national address coordinates database (ACN). The early part of this period was characterised by the conclusion of a large number of covenants about metropolitan green belts between the national and provincial authorities. At the end of the period, the status of such green belts was gradually beginning to be questioned. Over the 1990 – 2000 period, the growth of the number of residential and business addresses within these green belts was clearly less than in the rest of the country. This conclusion corroborates the findings of earlier research into the effects of the restrictive policies.

Shortage of recreational green spaces is reduced, but still considerable (Ch. 4)

New forests, as well as nature conservation and recreational areas were created in and around towns and cities between 1989 and 2000. About one third of the increase consisted of recreational and state-owned forests, while the remaining increase was due to the creation of the National Ecological Network and green spaces in towns and cities (e.g., parks and sports grounds). Some of the green spaces contribute less to recreational opportunities near towns than others: areas may be inaccessible or may be situated too far away to allow people to walk or cycle there from home. Research has shown that most of the larger towns and cities in the province of Zuid-Holland have a great need for more recreational green space, even though the creation of more green spaces did increase opportunities for walking and cycling between 1989 and 2000 (by 33% and 7%, respectively). The growth of such

opportunities near major towns and cities was nearly always greater than the average for the province as a whole, indicating that the creation of green spaces has benefited recreational opportunities near the major towns and cities more than in the smaller municipalities.

Newly created green spaces are intensively used and well appreciated (Ch. 5)

An analysis of the numbers of visitors and the results of questionnaire surveys held in recreational and state-owned forests shows these forests to be intensively used. Some areas had between one and two million visitors a year, making their popularity comparable to that of major commercial recreational facilities in the Netherlands like the Van Gogh Museum. The main reason given by people for not visiting a particular area is that they are unaware of its existence. Since this awareness can be expected to grow over time, the popularity of such areas may well gradually increase. The popularity of particular areas was also found to increase with decreasing distance from residential areas: residents of the town of Haarlem were more likely to visit the nearby Spaarnwoude forest than those of Amsterdam. Visitor appreciation of the newly created areas ranged from reasonable to high.

The Bloemendalerpolder area: from designated green belt to green residential area (Ch. 6)

The Bloemendalerpolder is the last remnant of the open peat pasture lands between Amsterdam, Weesp and Muiden. Restrictive government policies designating this as a green belt area have meant that there has been very little building activity in the area over the last decades. On the other hand, plans to create a 210 ha recreational area have not been implemented. Farmers were unwilling to sell their land to the state, because local authorities had developed plans for further building activities. In recent years, property developers have bought up about half of the area, raising land prices to five or ten times what farmers would pay amongst themselves. As a result, creating green spaces here has become unaffordable for the government. One option would be to finance the creation of green spaces from profits made from building activities, but the state owns so little land that collaboration with private parties would be risky.

Land buying by property developers raises land prices in green belts (Ch. 7)

The uncertain prospects of green belts have led to a number of striking developments in land prices, which are expected to further delay the implementation of green belt projects in the Randstad area. A study of land transactions in two designated green belts (Amstelland – Vechtstreek and The Hague – Leiden – Zoetermeer) showed that, since 1998, property developers were more active in these areas than in the rest of the Netherlands. An analysis of the spatial distribution of their transactions showed that their activities tended to concentrate on the Bloemendalerpolder (near Amsterdam) and Grote Polder (near Leiden) areas (see also chapter 6), that is, precisely those areas where the debate on whether to allow building activities started. In fact, the land transactions appear to be synchronised with the development of the building plans. The number of land transactions in the area is currently below the national average, indicating that land owners are expecting prices to rise in the near future and are holding on to their land.

High land prices are weighting heavily on land acquisition budgets for creation of recreational areas and forests, as the latter are based on land value assessments relating to their current agricultural use and their future recreational use. Since the government does not wish to further drive up land prices, these assessments hardly take into account the potential use of the land for building activities. The Dutch Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality is expecting prices of land earmarked for green space purposes near towns and cities to rise by 20% in 2005. If policies are not changed and budgets are not increased, this would mean that considerably less land can be acquired for green space projects.

Nota Ruimte underestimates green space required for expanding towns (Ch. 8)

The Nota Ruimte policy document states that the government expects municipal authorities to create an average of 75 square metres of green space for each newly built house in urban expansion areas. Although this target is not a criterion that the government is going to use to assess municipal and provincial plans, it provides an indication of the green space required for new urban expansion schemes.

An analysis of standards for green space provision proposed in the past showed that this target has been used as a guideline for the green space requirements in densification or thinning schemes for existing urban districts. If recreational green space near towns and cities is to be included in plans for the integrated development of rural and urban elements, a different target will have to be used. A more appropriate target was calculated on the basis of housing density, the percentage of residents going out for a walk or cycle on a busy day and the recreational capacity of various types of landscape elements. Each hectare of urban expansion requires the recreational value of one hectare of rural land to be improved.

Leidsche Rijn: creation of park depends on allowing building activities (Ch. 9)

Leidsche Rijn is an urban expansion scheme to the west of the city of Utrecht. A study of the development of this scheme from the original master plan to the current implementation plans shows that the sale of building sites owned by the municipal authorities was expected to yield 60 million euros. This amount was intended to be used to create a 300 ha park, corresponding to 100 square metres per newly built house. Due to considerable land price rises, however, additional funding is now required. The authorities have therefore decided to allow houses to be built on 10% of the intended park area. The authorities are calling this a 'strengthening of the park's fringes through strong economic functions'. However, this considerably reduces the original target for green space: not only has the surface area of the park been reduced by 10%, but this green space will have to be shared by more residents.

1 Inleiding

Het Milieu- en Natuurplanbureau rapporteert jaarlijks over de voortgang van het natuurbeleid in de Natuurbalans. In de Natuurbalans 2004 is een evaluatie van het rijksbufferzone- en randstadgroenstructuurbeleid opgenomen. Speciale aandacht was hierbij voor de actoren in dit beleidsveld en signalen uit het veld. Dit rapport presenteert de achtergrondstudies van het hoofdstuk “Groene Ruimte in de Randstad” en het intermezzo “Bloemendalerpolder: van rijksbufferzone naar landelijk woongebied?”.

Hoofdstuk 2 is de tekstbijdrage aan de Natuurbalans die de belangrijkste resultaten uit volgende hoofdstukken samenvat en met elkaar in verband brengt. Het is dus tevens een leeswijzer voor de volgende hoofdstukken die ieder een of meerdere boodschappen of indicatoren onderbouwen. Hoofdstukken 3, 4 en 5 onderbouwen de beleidseffecten, die in paragraaf 2.2 zijn samengevat. De volgende hoofdstukken onderbouwen het perspectief voor groen in en om de stad, zoals beschreven in paragraaf 2.3. De analyse van factoren die de soms moeizame realisatie bepalen komen aan de orde in hoofdstukken 6 (onduidelijke bestuurlijke regie), 7 (ontwikkelingen in de grondmarkt) en 9 (onzekerheden in grond-exploitatie). Hoofdstuk 8 gaat in op de betekenis van een referentiewaarde voor groen.

Elk hoofdstuk kent zijn eigen auteur(s):

Veroniek Bezemer (Alterra) – hoofdstuk 9

Silvia Blok (Alterra) – hoofdstuk 5

Hans Farjon (Natuurplanbureau, vestiging Wageningen) – hoofdstukken 2, 3, 6 en 8

Martin Goossen (Alterra) – hoofdstuk 5

Wim Nieuwenhuizen (Alterra) – hoofdstuk 3

Wim de Regt (Alterra) – hoofdstukken 4 en 8

Sjerp de Vries (Alterra) – hoofdstuk 4.

Het rapport is beoordeeld door Wim Lammers (Natuurplanbureau, vestiging Wageningen)

2 Groene ruimte in de Randstad

Hans Farjon

“De begrotingspost “aankoop en inrichting recreatie- en staatsbos” heeft als doel om ruim 13 000 hectare grond aan te kopen en in te richten als bos. Deze taakstelling dient uiterlijk in 2013 gerealiseerd te zijn.”

Deze passage uit de begroting van LNV is de uitdrukking van beleid dat zijn oorsprong vindt in het concept van bufferzones, zoals geïntroduceerd in de eerste nota ruimtelijke ordening uit 1958. Sindsdien zijn de doelstellingen, strategie en instrumenten aangepast. Die aanpassingen hebben veel te maken met hoe wij aankijken tegen de verhouding tussen stad en land in een steeds verder verstedelijkende maatschappij.

Het huidige beleid voor de groene ruimte is vastgelegd in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX) en het Eerste Structuurschema Groene Ruimte (SGR-1). Hoewel in de discussie over de aanpassing van dit beleid naar verwachting ook wel weer verschuivingen in doelen en strategie zullen optreden, zijn er ook steeds een aantal duidelijke constanten in het beleid. De hierboven genoemde begrotingspost is er één van. In de nog vast te stellen Nota Ruimte en Agenda Vitaal Platteland is het beleidsonderwerp terug te vinden als grootschalig groen voor recreatie om de stad.

In dit hoofdstuk worden de beleidsprestaties en beleidseffecten onder de loep genomen die betrekking hebben op de Randstadgroenstructuur en bufferzones. Deze beleidsdoelen liggen zowel op het terrein van het ministerie van LNV als dat van VROM. VROM financiert bijna tweederde van de aankoop en inrichting van staats- en recreatiebos in bufferzones. Daarnaast is de taakstelling verder uitgewerkt in bufferzone-convenanten. De ontwikkeling van groen binnen steden is weliswaar complementair aan groen om de stad, maar komt hier niet aan de orde. De LNV-inbreng op dit gebied is ondergebracht in de ‘Investeringsregeling Stedelijke Vernieuwing’ (ISV).

Paragraaf 2.1 beschrijft de historische context waarbinnen het rijksbeleid voor de Randstadgroenstructuur en bufferzones zich aftekent, inclusief haar huidige doelen, instrumenten, taakstellingen en beleidsprestaties. In paragraaf 2.2 worden de beleidseffecten afgezet tegen de gestelde doelen in SGR1 en VINEX, namelijk het bieden van recreatieve mogelijkheden voor stedelingen en het instandhouden van de onbebouwde ruimte tussen steden. Paragraaf 2.3 gaat ten slotte in op het perspectief dat het nieuwe beleid, zoals vastgelegd in de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland, biedt voor de groene ruimte in de randstad.

2.1 Ontwikkelingen in beleid

- *Het tot nu toe gevoerde restrictief beleid, in combinatie met de investering in de aanleg van groene recreatiegebieden, heeft er toe geleid dat in de directe omgeving van steden grote open gebieden onbebouwd zijn gebleven*
- *Planologische onduidelijkheid en onvoldoende bestuurlijke regie hebben er toe geleid dat de aankoop en inrichting van grote groengebieden in de Randstad stagneert.*

Van contrast stad-land naar een leefbare netwerkstad

De naoorlogse woningbouwproductie moest nog goed op gang komen toen reeds de vrees ontstond dat de grote steden aaneen zouden groeien. Dit leidde al vroeg tot rijksbeleid dat de groene ruimte tussen de steden open diende te houden. De Nota het Westen des Lands (1958) introduceerde het bufferzone concept. In de volgende nota's ruimtelijke ordening werd dit concept steeds verder uitgewerkt. Was het bufferzonebeleid aanvankelijk vooral bedoeld om de ruimten tussen grote steden op de Randstadring open te houden, later groeide het besef dat aankoop en herinrichting noodzakelijk waren om de gewenste onbebouwde ruimte te kunnen garanderen. Bovendien waren de recreatieve mogelijkheden van het agrarische gebied onvoldoende om aan de toenemende vraag in de steden te voldoen. Dit mondde uit in de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur (1985). De beoogde vergroting van het recreatieve aanbod en de instandhouding van onbebouwde gebieden zou worden gerealiseerd door de aanleg van bos- en recreatiegebieden in de directe nabijheid van grote steden. Tussen 1970 en 1995 is ongeveer 10.000 hectare recreatiegebied aangelegd of is de uitvoering gestart op basis van het Structuurschema Openluchtrecreatie (1981).

In het Eerste Structuurschema Groene Ruimte (SGR-1) uit 1995 was een taakstelling voor Randstadgroenstructuur opgenomen die grotendeels binnen Strategische Groen Projecten zou moeten worden gerealiseerd. In de nota 'Mensen voor Natuur – Natuur voor Mensen' (LNV, 2000) is de taakstelling zelfs licht gegroeid tot 13.300 ha in 2013. In de eerder verschenen Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX) was bovendien een concrete beleidsbeslissing over de rijksbufferzones opgenomen, inclusief een taakstelling tot verwerving en herinrichting. Deze taakstelling voor bufferzones overlapt grotendeels met die voor Randstadgroenstructuur. Tweederde van de kosten staan op de begroting van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening & Milieu, één derde komt uit de begrotingspost "Recreatie- en Staatsbos" van LNV.

In het begin van deze eeuw ligt de woningproductie weer op het niveau van de jaren vijftig en constateert het kabinet dat de grote steden aaneengroeien tot stedelijke netwerken (Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening Deel 3, 2002) en dat het contrast tussen stad en platteland steeds meer afneemt (SGR-2 Deel 1, 2002). De landbouwkundige productiefunctie neemt in betekenis af en de recreatieve en woonfunctie wordt belangrijker.

Dit geldt nog sterker voor de bufferzones. Rond de grote steden in de Randstad bestaat een groot tekort aan recreatieve mogelijkheden, zelfs als de huidige taakstelling optimaal wordt gerealiseerd (De Vries & Bulens, 2001; Farjon & Lammers, 2002). Tijdens de (lange) aanloop tot vaststelling van het nieuwe nationale ruimtelijke orderingsbeleid staan de bufferzones en randstadgroenstructuur ter discussie. De bufferzones zijn in de Nota Ruimte vooral om de recreatieve betekenis van deze gebieden voor aangrenzende steden te vergroten.

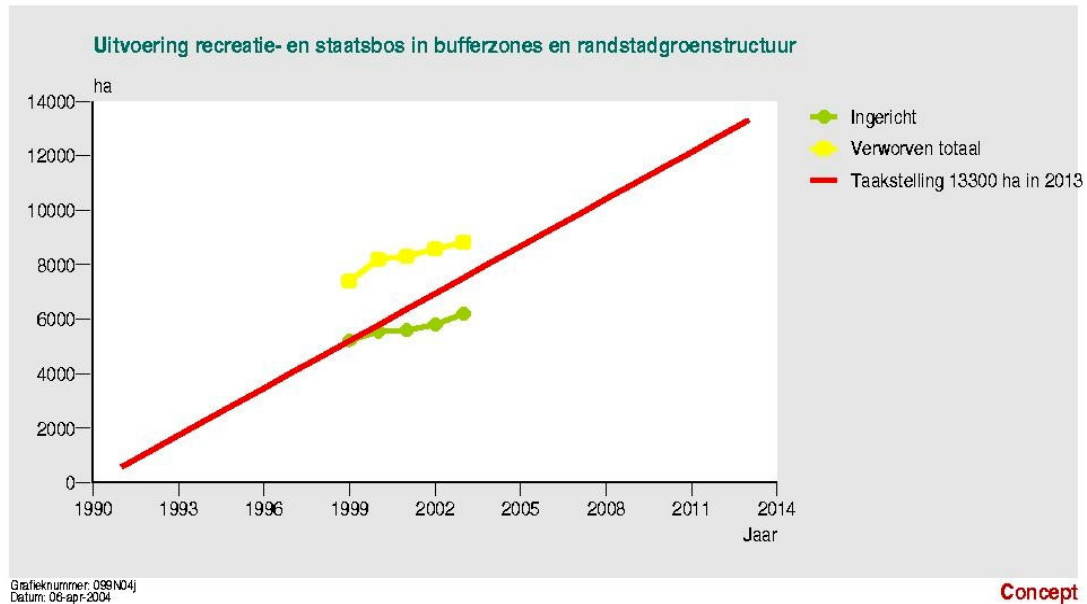
Instrumenten en taakstellingen

De belangrijkste instrumenten, taakstellingen en richtjaren zijn:

- Recreatie- en staatsbos of Randstadgroenstructuur: 13.300 hectare in 2013. Deze taakstelling is gekoppeld aan bufferzones en Strategische Groen Projecten. De helft van deze taakstelling ligt binnen bufferzones (6634 ha) en wordt voor tweederde deel door VROM betaald. In deze taakstelling is tevens opgenomen 1150 ha compensatiegroen voor Schiphol en de Maasvlakte.
- VINAC-regionaal groen: 492 ha in 2010.
- Natuur voor Mensen: 10 000 ha extra tot 2020. Deze taakstelling blijft verder buiten beschouwing omdat geen middelen zijn opgenomen in de rijksbegroting.

Uitvoering randstadgroenstructuur stagneert

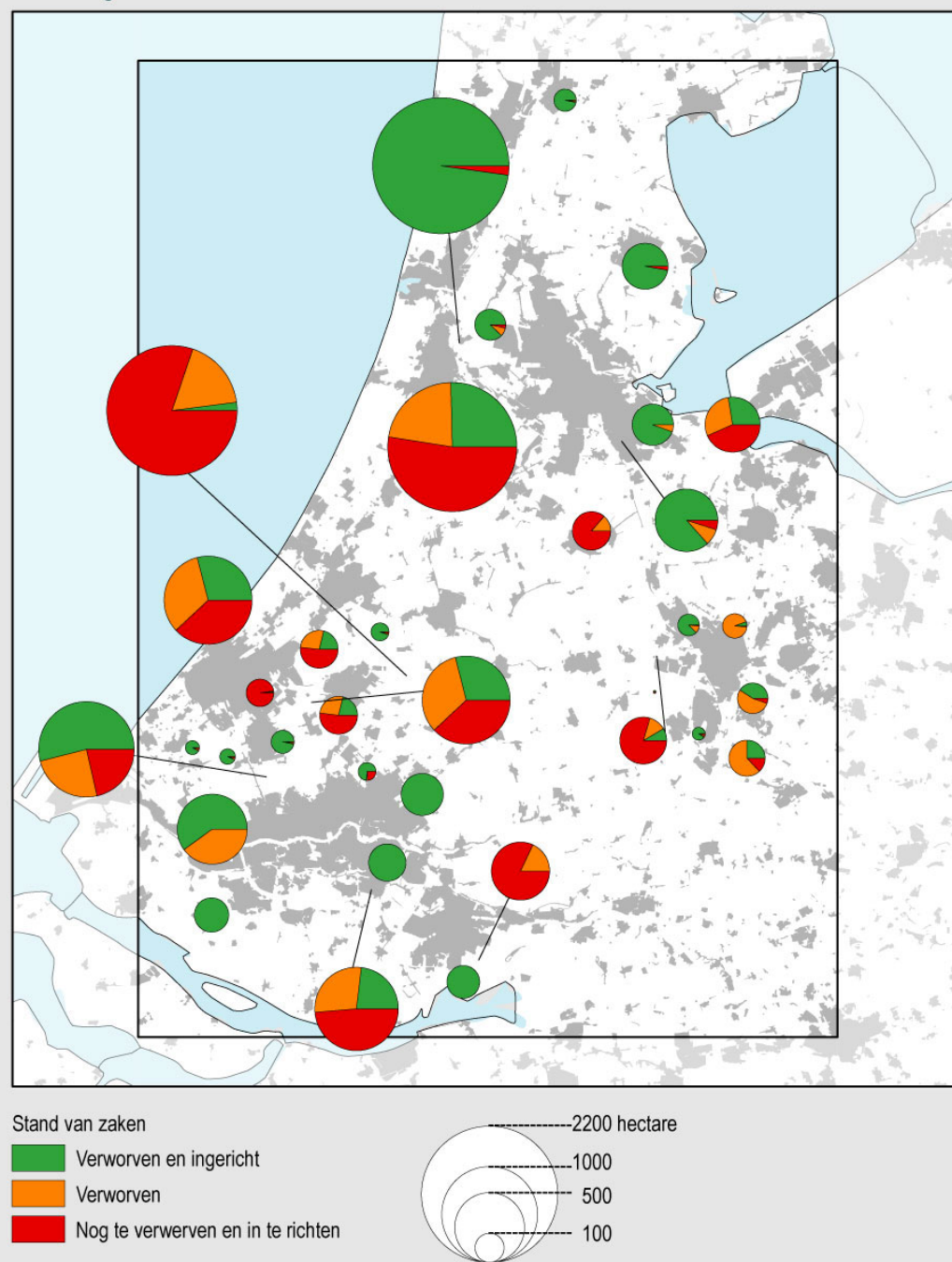
Figuur 2.1 laat zien dat in 1999 de hoeveelheid ingericht recreatie- en staatsbos gelijk is aan de taakstelling verdeeld over de periode 1990-2013. Na 1990 blijft de hoeveelheid ingericht gebied duidelijk achter bij de taakstelling (zie ook Natuurbalansen 2000 t/m 2003). Vooral de verwerving loopt steeds langzamer en zou bij het huidige tempo pas vele jaren later zijn afgerond.

Figuur 2.1 Verwerving van groen om steden vertraagt rond de eeuwwisseling (bron LNV, zie bijl. 1)

Er zijn grote verschillen tussen projecten (figuur 2.2). De projecten in Noord-Holland liggen voor op schema, met uitzondering van het omvangrijke strategisch groen project Haarlemmermeer en het kleinere project Vechtstreek-Noord. De projecten in de omgeving van Utrecht zijn weliswaar relatief klein maar lopen sterk achter in uitvoering. Ook de projecten in Zuid-Holland liggen grotendeels sterk op schema achter. Van het grootste project, het Bentwoud (Zoetermeer-Zuidplaspolder) is sinds 1990 slechts 50 hectare van de beoogde 2000 ingeplant. In dezelfde periode zijn in Zoetermeer ongeveer 12.000 nieuwe woningen verzezen, direct grenzend aan het geplande bos. De eerste bosaanplant ligt vier kilometer van de stadsrand, verborgen achter het verhoogde HSL-traject. Alleen de regio Rotterdam kent grotendeels gerealiseerde projecten, zoals Lickebaert en Midden-Delfland.

Drie condities blijken bepalend voor de stagnatie in de uitvoering (Natuurbalansen 2000 t/m 2003; Mentink, 2002): de integrale planning van rood en groen, de bestuurlijke regie van groene projecten en de grondmarkt. Paragraaf 2.3 gaat hier verder op in wat betreft het toekomstperspectief.

Figuur 2.2 De realisatie van taakstelling recreatie- en staatsbos in bufferzones en randstadgroenstructuur per project (bron: LNV, bewerking zie bijlage 2)

2.2 Effecten van beleid

- *Tussen 1990 en 2000 is de uitbreiding van bebouwing in bufferzones duidelijk veel kleiner geweest dan in de rest van Nederland*
- *Door (her)inrichting van de bufferzones is het recreatieve gebruik duidelijk groter geworden dan voorheen. Het bezoek aan recreatiegebieden ligt in dezelfde orde van grootte als de drukbezochte musea of attractieparken.*

Met de aanleg van recreatie- en staatsbossen in de directe omgeving van grote steden in de Randstad wil de nationale overheid drie effecten bereiken:

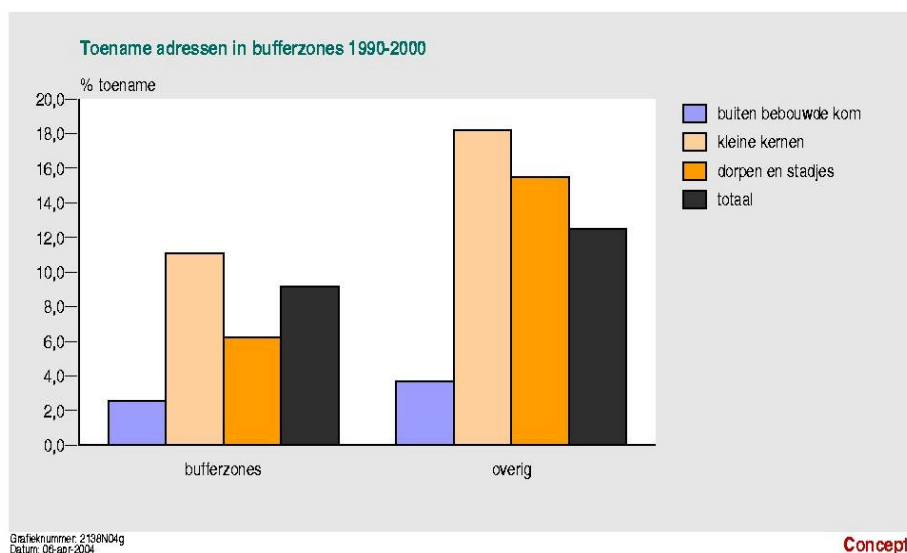
- Instandhouding open ruimte in de bufferzones
- Vergroting van de recreatiemogelijkheden voor stedelingen
- Scheppen van leefbare netwerksteden.

Deze paragraaf beschouwt de effecten op open ruimte en recreatiemogelijkheden. De effecten op leefbaarheid zijn niet direct gemeten.

Toename bebouwing in bufferzones duidelijk kleiner

Aan de hand van het Adres Coördinatenbestand Nederland (ACN) hebben Farjon & Nieuwenhuizen (zie hoofdstuk 3) de ontwikkeling van de bebouwing tussen 1990 en 2000 geanalyseerd. Aan het begin van deze periode zijn de meest bufferzoneconvenanten vastgesteld. Vanaf 2000 komt het bufferzonebeleid ter discussie te staan.

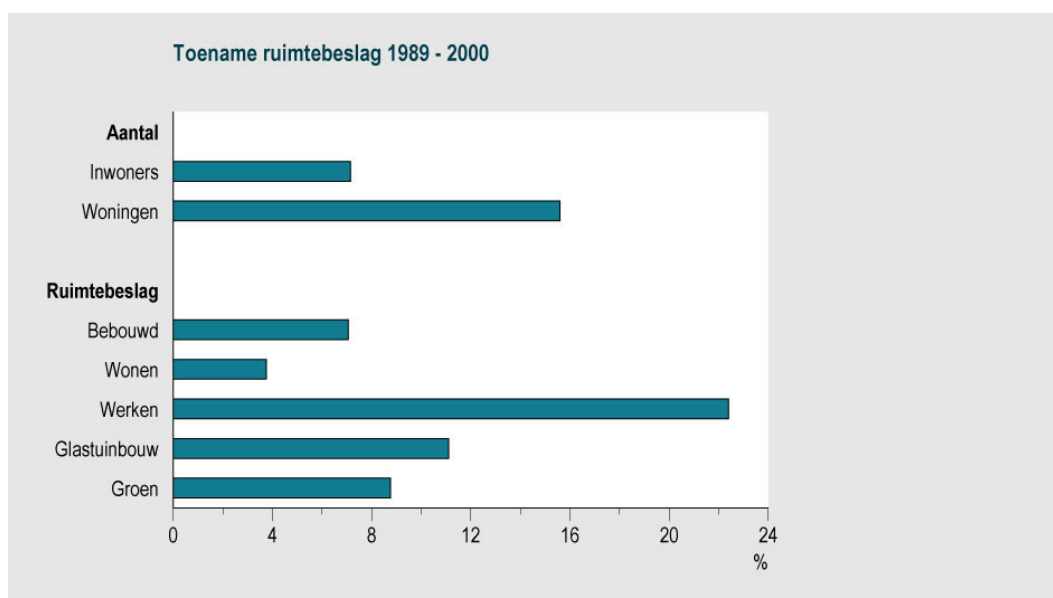
Zowel woon- als werkadressen zijn in de analyse in beschouwing genomen. Hoewel een adres geen directe relatie heeft met de omvang van de bebouwing, geeft het aantal adressen wel een indicatie van de verschillen tussen gebieden. Dit geldt in nog sterkere mate voor gebieden buiten de bebouwde kom. In de periode 1990–2000 is de toename aan woon- en werkadressen binnen bufferzones duidelijk minder geweest dan in de rest van Nederland (Figuur 2.3a). Deze conclusie komt goed overeen met eerder onderzoek naar de werking van restrictief beleid (Parlementaire werkgroep Vijfde Nota ruimtelijke ordening, 2000; Rijksplanologische Dienst, 2000; Bervaes et al., 2001).

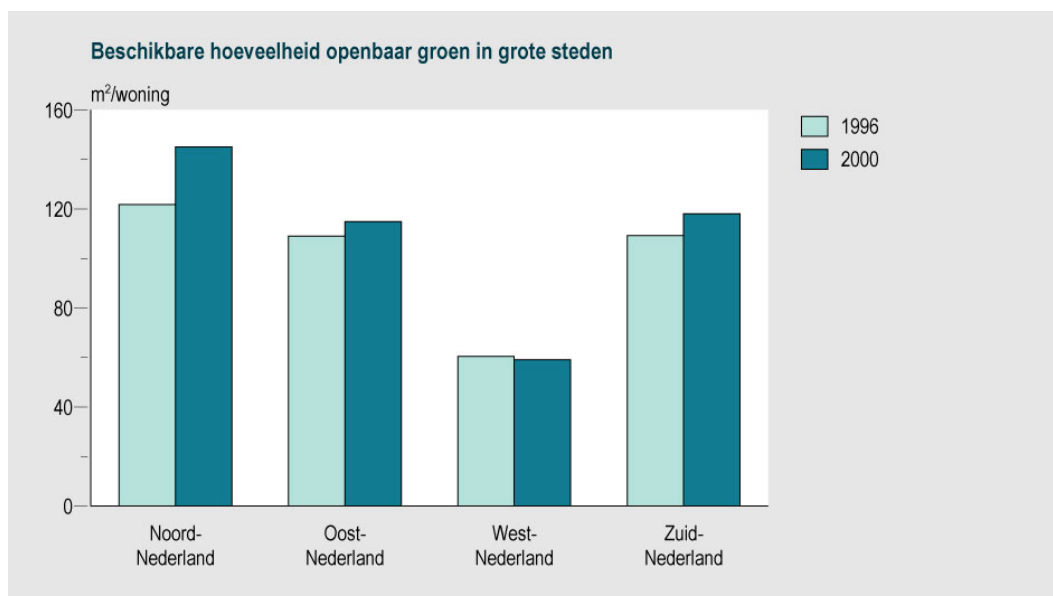
Figuur 2.3a. Het restrictief beleid in bufferzones gebied heeft de toename van bebouwing sterker afgeremd dan in andere delen van Nederland (zie hoofdstuk 3 en bijlage 3)

Meer groen in de stad maar niet in het westen

Het areaal recreatief groen (parken, sportterreinen, volkstuinen en dagrecreatieve terreinen) is in de periode 1989-2000 met 13% gegroeid (figuur 2.3.b CBS Statline). Dit is groter dan de groei van het aantal woningen. Per woning is er dus meer groen beschikbaar gekomen. Er zijn echter regionale verschillen (fig. 2.3.c). De beschikbaarheid van groen in de grote steden van Noord-, Oost en Zuid-Nederland nam toe, terwijl de grote steden in landsdeel West een lichte daling laat zien. Juist in dit landsdeel ligt het gemiddelde ruim onder de streefwaarde van 75 m² per woning uit de Nota Ruimte.

Figuur 2.3b Toename van het ruimtebeslag, inwoners en woningen in de periode 1989-2000 (zie bijlage 4)

Figuur 2.3c De beschikbaarheid van openbaar groen in de grote steden in 1996 en 2000 (bron: MNP, zie bijlage 5)

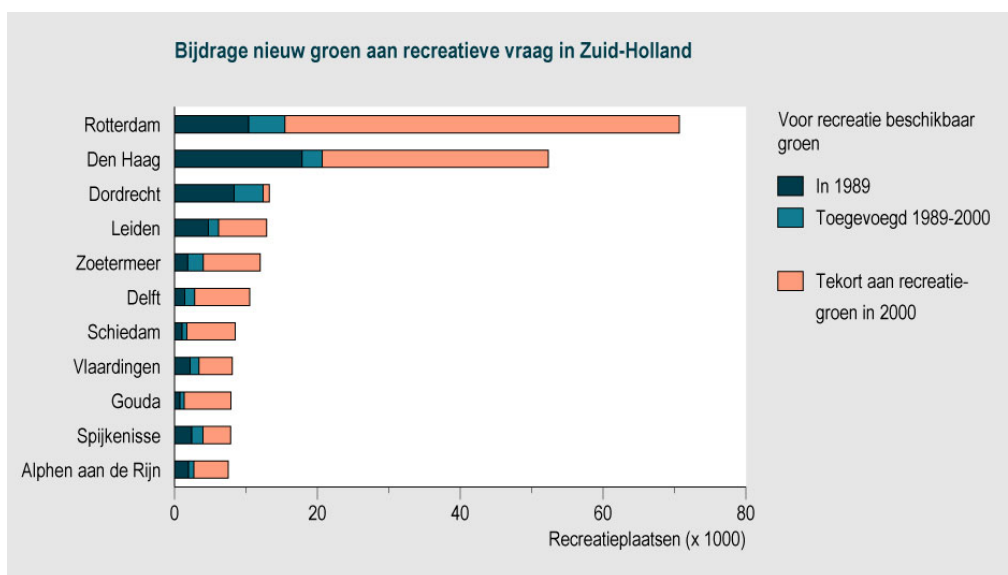
Aanleg groen heeft recreatieve mogelijkheden aanzienlijk vergroot

Zuid-Holland kent vijf grote steden met een tekort aan recreatiemogelijkheden binnen 5 km van de woning (Natuurbalans 2003; Natuurcompendium, sectie groen in en om de stad). Een vergelijking van de CBS-Bodemstatistiek uit 1989 met die uit 2000 leert dat de oppervlakte bos-, natuur- en recreatiegebied in de tussenliggende periode met 5000 ha (16%) is toegenomen. Het areaal bebouwd gebied nam met 8% toe (3800 hectare), de bevolking met ruim 6% (CBS Statline).

De uitbreiding van het groen bestaat voor éénderde uit gerealiseerde recreatie- en staatsbossen. De realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en de aanleg van stedelijk groen, zoals parken en sportvelden, zijn verantwoordelijk voor de overige groei. Nu levert niet al dit groen een even grote bijdrage aan de recreatiemogelijkheden dicht bij de steden. Gebieden kunnen ontoegankelijk zijn, of te ver weg liggen voor een wandeling of fietstochtje vanuit de woning.

Uit onderzoek van De Regt & De Vries (zie hoofdstuk 4) blijkt dat door deze uitbreiding van groen de mogelijkheden voor wandelen en fietsen in Zuid-Holland met gemiddeld 20% zijn toegenomen (respectievelijk 33 en 7%). Deze groei is aanzienlijk groter dan de bevolkingsaanwas of de groei van het areaal bebouwd gebied. Figuur 2.4 vat de cijfers voor de 11 grootste gemeenten samen. De groei ligt bij vrijwel alle gemeenten boven het provinciale gemiddeld.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat de aanleg van groen de recreatieve mogelijkheden in de nabijheid van grote steden sterker bevordert heeft dan in de overige gemeenten. Wel blijven er, een enkele uitzondering daargelaten, grote tekorten bestaan.

Figuur 2.4 Bijdrage tussen 1989 en 2000 aangelegd groen aan recreatiemogelijkheden voor de grootste steden van Zuid-Holland (zie hoofdstuk 4 en bijlage 6)

Veel bezoek en waardering voor aangelegde groengebieden

Een analyse van bezoekerstellingen in gerealiseerde recreatie- en staatsbossen laten zien dat de gebieden goed bezocht worden (Goossen & Blok, zie hoofdstuk 5). Gebieden zoals Spaarnwoude, Bernisse of de Oude Maas worden ieder jaarlijks 1 a 2 miljoen keer bezocht . In dat opzicht kunnen deze gebieden zich meten met de meest bezochte recreatieve attracties zoals Batavia Stad, Burgers Zoo en het van Gogh museum (Tabel 2.1).

Tabel 2.1 Jaarlijkse bezoek aan recreatiegebieden, vergeleken met de top-10 recreatieve attracties in Nederland (Goossen & Blok, zie hoofdstuk 5)

Gebied	Geschat jaarbezoek	Attractie	Jaarbezoek
Midden-Delfland	4.200.000	Efteling	3.417.000
Oude Maas	2.600.000	Rondvaarten A'dam	3.000.000
Bernisse	1.700.000	Floriade Hoofddorp	2.300.000
Spaarnwoude	1.200.000	Batavia Stad	1.891.000
Grienden	1.200.000	Burger's Zoo	1.620.000
Dobbeplass	1.100.000	Van Gogh Museum	1.593.000
Krabbeplas	800.000	Diergaarde Blijdorp	1.505.000
Oeverbos	700.000	Noorder Dierenpark	1.500.000
Bieslandse Bos en de Balij	700.000	Duinrell Wassenaar	1.291.000
		Diergaarde Artis	1.230.000

De belangrijkste reden waarom mensen de gebieden niet bezoeken is onbekendheid. Naar verwachting zal in de loop der tijd deze onbekendheid afnemen. Dit kan leiden tot een verdere toename van het gebruik. Bovendien blijkt dat het bezoek heel duidelijk samenhangt met de nabijheid van het gebied. Haarlemmers zijn veel frequentere bezoekers van het recreatiegebied Spaarnwoude dan Amsterdammers. Uit het onderzoek van Goossen & Blok (zie hoofdstuk 5) blijkt dat bezoekers de nieuw aangelegde gebieden al redelijk tot goed waarderen (tabel 2.2).

Tabel 2.2 Waardering voor bos- en recreatiegebieden in nabijheid van steden in de Randstad (Goossen & Blok, zie hoofdstuk 5)

Gebied:	Waardering	Gebied	Waardering
Midden-Delfland	8,2	Dobbeplass	7,8
Oude Maas	7,7	Krabbeplas	7,7
Bernisse	7,9	Oeverbos	7,4
Spaarnwoude	6,9	Bieslandse Bos en de Balij	8,1
Grienden	7,7	Purmerbos	6,3
		De Venen	6,1

2.3 Perspectief

- *Het rijksbeleid voor de groene ruimte rond grote steden is overgedragen aan provincies. De regierol van provincies in deze gebieden is nog niet voldoende tot ontwikkeling gekomen. Hierdoor lijkt vaak niet duidelijk wie verantwoordelijk is voor de realisatie van de Randstadgroenstructuurprojecten.*
- *In deze onduidelijke overgangssituatie hebben projectontwikkelaars aanzienlijke grondposities verworven in strategisch interessante delen van de bufferzones. Deze groep zal bij de verdere ontwikkeling van groen om de stad betrokken dienen te worden.*
- *Om een meer evenwichtige ruimtelijke ontwikkeling te bevorderen, is op dit bovenregionaal niveau behoefte aan een regisseur met een wervende visie op de ontwikkeling van groen in samenhang met rood.*

In het begin van deze eeuw staat het nationale ruimtelijke beleid voor een ingrijpende heroriëntatie. De opgave voor de groene ruimte rond steden wordt steeds meer geformuleerd vanuit het perspectief van de leefbaarheid en recreatiemogelijkheden van stedelijke netwerken. Indien de nationale taakstellingen voor de ontwikkeling van recreatie- en staatsbos niet komt te vervallen, zullen de provincies, nog sterker dan voorheen, verantwoordelijk zijn voor regie en uitvoering.

In het licht van deze ontwikkelingen beschouwen we in deze paragraaf de kansen en bedreigingen voor de uitvoering van een resterende huidige taakstelling. We beginnen met een beschrijving van de ontwikkelingen in drie relevante condities:

- de integrale planning van rood en groen op bovenregionaal niveau,
- de bestuurlijke regie van groene projecten in de nabijheid van steden en
- de ontwikkelingen in de grondmarkt.

Groen onvoldoende meegenomen in bovenregionale plannen

De Nota Ruimte stelt dat: “in de planning van provincies en gemeenten niet alleen ruimte voor ‘rode’ functies moeten worden gevonden, maar ook voor groene en blauwe. In de ruimtelijke plannen van provincies en gemeenten wordt de balans tussen bebouwing en groen en blauw integraal meegenomen”.

In twee bovenregionale plannen zijn deze twee uitgangspunten van de Nota Ruimte geanalyseerd (Lammers, 2004). Het betreft de Zuidvleugel van de Randstad (Bestuurlijk Platform Zuidvleugel, 2003) en Bereikbare kwaliteit (Noordvleugeloverleg, 2003). Beide vleugeloverleggen zijn samenwerkingsverbanden van gemeentelijke, provinciale en rijksoverheden, die een belangrijke agenderende rol spelen bij de totstandkoming van de Nota Ruimte. De twee plannen laten onderling grote verschillen zien. In het Zuidvleugelplan is sprake van een integrale planning van rood en groen. In de visie komt naar voren dat groen een essentieel onderdeel is voor de versterking van de leefomgeving. Twee van de 10 prioritaire projecten, namelijk de Groen-Blauwe Slinger en Groen en water in en om de stad, zijn de groene uitwerking van deze visie. Bovendien zijn de projecten in de begroting geïntegreerd.

De Noordvleugelvisie biedt een defensieve visie op groen. Veel aandacht is besteed aan het ontzien van waardevolle landschappen en natuurgebieden op grote afstand van de woongebieden. Een samenhangende visie op rood en groen, zoals het groene scheggen concept van het Structuurplan Amsterdam, ontbreekt echter op bovenregionaal niveau. De projectleider geeft in een interview aan dat de invulling van het groen een zaak voor lokale uitwerking is. De begroting van kosten beperkt zich geheel tot infrastructurele werken.

Kennelijk vertrouwen de Noordvleugelpartijen erop dat woningbouwprojecten voldoende investeringen in groen zullen genereren. In de Zuidvleugel denkt men een rijksbijdrage nodig te hebben om rood en groen in balans te kunnen ontwikkelen.

Op zoek naar de regisseur van groene projecten rond steden

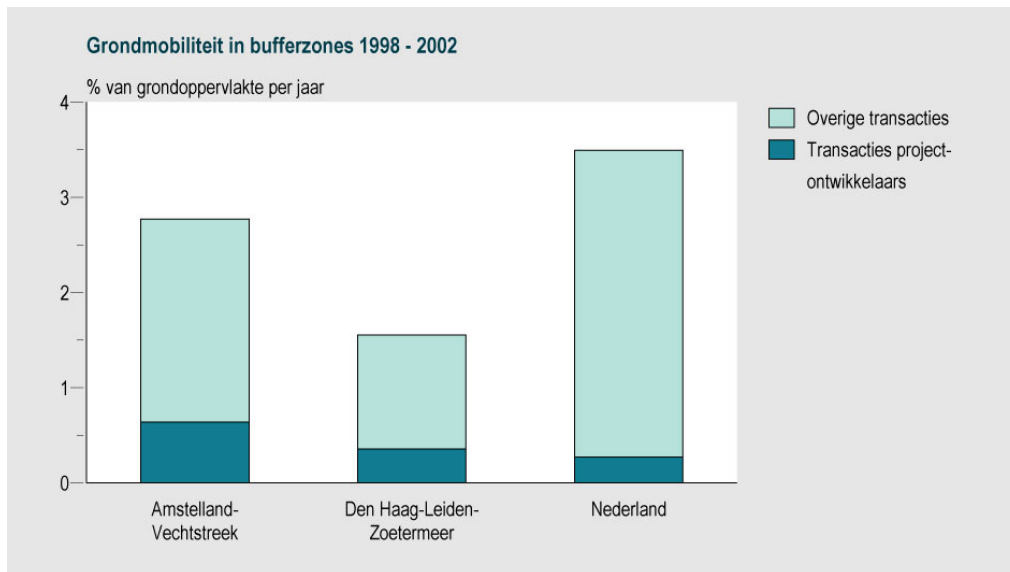
Vanaf 1990 zijn de regie en de uitvoering van de aanleg van groengebieden in de nabijheid van steden gedeeltelijk overgedragen van het ministerie van LNV naar de provincies (Kurstjens, 2004). De financiering bleef in handen van het rijk. Nog steeds blijken de verantwoordelijkheden niet duidelijk verdeeld. In de praktijk is sprake van een veelkoppige aansturing die in het bijzonder de uitvoering van landinrichtingsprojecten bemoeilijkt (Mentink, 2002). Juist de aanleg van recreatie- en staatsbos wordt in dergelijke landinrichtingsprojecten uitgevoerd. Regio Randstad, Dienst Landelijk Gebied en Staatsbosbeheer hebben de afgelopen maanden een debattenserie "Randstad in het Groen" georganiseerd om de impasse in de uitvoering van deze projecten te doorbreken (Van Duinhoven, 2004). Van der Wielen & Bezemer (2004) hebben ter voorbereiding van de debattenserie de bestuurlijke regie in drie projecten onderzocht. Debat en onderzoek bevestigen het beeld dat tientallen actoren betrokken zijn en minstens zoveel plannen per project het licht hebben gezien. Ondanks het vele overleg bleek er onduidelijkheid bestaan over de intenties van de verschillende partijen. Een voorbeeld: pas tijdens het debat over de reconstructie van het open gebied tussen Den Haag en Leiden werd het de betrokken gemeenten duidelijk dat het provinciale bestuur geen prioriteit meer gaf aan deze herinrichting. Opmerkelijk in het intermezzo Bloemendalerpolder (zie hoofdstuk 6) is dat het bij de provincie een zodanig lage prioriteit had, dat pas kort voor het debat een projectleider werd aangesteld.

Sterk stijgende grondprijzen vertragen Randstadgroenstructuur

De onzekere toekomst van de bufferzones heeft geleid tot een aantal opvallende ontwikkelingen in de grondmarkt, welke de realisatie van Randstadgroenprojecten voorlopig zullen vertragen. Gegevens over grondtransacties tussen 1998 en 2003 in twee rijksbufferzones, n.l. Amstelland-Vechtstreek en Den Haag-Leiden-Zoetermeer, laten zien dat de activiteiten van projectontwikkelaars groter zijn dan in de rest van Nederland. (Figuur 2.5). Uit de ruimtelijke verspreiding van grondtransacties door projectontwikkelaars blijkt dat het gaat om die delen van de bufferzones waar de discussie over bouwen is gestart, zoals de Bloemendalerpolder bij Muiden (zie intermezzo) en de Grote Polder tussen Leiden en Alphen aan den Rijn. De grondtransacties lopen zelfs synchroon met de ontwikkeling van de plannen.

Figuur 2.5 laat bovendien zien dat de grondmobiliteit in de twee bufferzones duidelijk kleiner is dan in de rest van Nederland. Dit is, zeker omdat het aandeel transacties binnen families vrij groot is, een indicatie dat grondeigenaren afwachtend zijn met verkoop. Kennelijk verwachten ze in de nabije toekomst een betere prijs te kunnen krijgen. In de Bloemendalerpolder is de grondprijs bij transacties van agrariërs naar projectontwikkelaars in enkele jaren 50 tot 300% gestegen (De Regt, zie hoofdstuk 7). Door de sterk gestegen grondprijs stuit de grondverwerving voor groenprojecten in de nabijheid van steden op problemen. De aankoopbudgetten op de rijksbegroting zijn gebaseerd op de op taxaties van huidig agrarisch gebruik en toekomstig gebruik als recreatiegebied. In deze taxatie speelt de rode verwachtingswaarde slechts een beperkte rol omdat de overheid de agrarische grondprijs niet wil opdrijven. Op dit moment gaat de begroting van LNV voor 2005 uit van een verhoging van de grondprijs voor groene bestemmingen in de nabijheid van steden met 20% bij gelijkblijvend budget. Dit betekent dat bij ongewijzigd beleid aanzienlijk minder grond voor randstadgroenstructuurprojecten verworven kan worden. Indien de rijksoverheid zijn taakstellingen voor grootschalig groen in Zoetermeer zonder Bentwoud: Huizen schieten uit de grond, er liggen al bruggen om de bewoners naar het bos te leiden, maar rechts is nog geen woud te bekennen de nabijheid van steden wil realiseren is een zeer aanzienlijke verhoging van

het verwervingsbudget noodzakelijk, of moeten andere financieringsconstructies ontwikkeld worden. Bovendien is samenwerking met projectontwikkelaars onontkoombaar gezien hun grondposities in sommige gebieden. Dit vraagt om een andere uitvoeringspraktijk waar de overheden vooralsnog weinig ervaring mee hebben.

Figuur 2.5 Het aandeel van projectontwikkelaars in grondtransacties 1998-2002 in twee bufferzones in vergelijking met de rest van Nederland (De Regt, zie hoofdstuk 7)

Zoetermeer zonder Bentwoud: Huizen schieten uit de grond, er liggen al bruggen om de bewoners naar het bos te leiden, maar rechts is nog geen woud te bekennen

Rood voor Groen in Zoetermeer

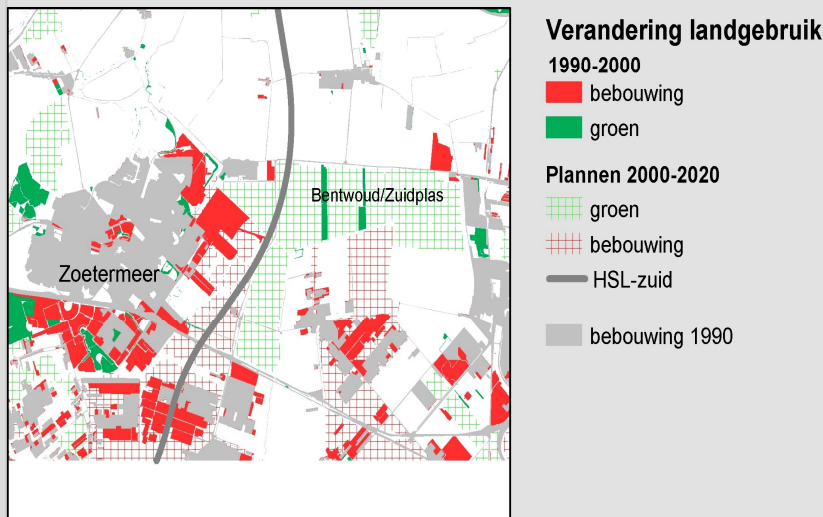
Een goed voorbeeld van waar planologische schaduwwerking toe kan leiden, is de moeilijke realisatie van het project Bentwoud-Zuidplas bij Zoetermeer. De plannen voor dit Strategisch Groengebied dateren van begin negentiger jaren van de vorige eeuw. Doel was een compact bosgebied te realiseren om de buffer-, recreatie- en natuurfunctie van het Groene Hart te versterken (fig. 2.6).

Inmiddels is Zoetermeer de afgelopen decennia gegroeid tot een stad van meer dan 100.000 inwoners. Ook is in het omliggende gebied de glastuinbouw fors uitgebreid. Van het geplande groengebied is tot op heden echter niet meer dan 50 van de 2000 hectare bos ingeplant. En dan ligt deze bosaanplant ook nog eens 4 km van de stadsrand, goed verborgen achter het verhoogde HSL-traject dat nu, duidelijk zichtbaar in het landschap, het virtuele Bentwoud doorsnijdt.

Geconcludeerd kan worden dat tal van planologische onduidelijkheden de realisatie van het project in de weg hebben gestaan. Door de inmiddels sterk gestegen grondprijzen was het moeilijk om de grond te verwerven. Mede daardoor liggen de verworven gronden nogal versnipperd in het plangebied, hetgeen de inrichting van het gebied nog eens bemoeilijkte.

Als reactie op deze ontwikkelingen probeert de Provincie Zuid-Holland via een z.g. 'concrete beleidsbeslissing' gronden aan te kopen op vrijwillige basis, maar tegen onteigeningsprijzen. Daarnaast wil de provincie de mogelijkheid hebben om tot daadwerkelijke onteigening over te gaan. Het ziet er echter naar uit dat het Bentwoud in het meest gunstige geval pas voor de komende generatie beschikbaar komt als groengebied.

Rood-groen balans Zoetermeer tot 2000 en voor 2000-2020

Figuur 2.6 . Bij Zoetermeer blijft de ontwikkeling van "groen" ver achter bij "rood" (zie bijlage 7)

Provincie heeft beperkte middelen voor een regierol

Een betere regie door provincies en een vruchtbare publieke samenwerking met projectontwikkelaars biedt mogelijk kansen om op termijn de realisatie van groenprojecten in de nabijheid van steden te versnellen. Zo zijn er duidelijke aanwijzingen dat projectontwikkelaars open staan voor een integrale ontwikkeling van rood en groen (zie intermezzo Bloemendalerpolder). Daarnaast kiest de Nota Ruimte voor een verdere overdracht van verantwoordelijkheden naar de provincies. Zo zal het budget voor grootschalig groen in de nabijheid van steden worden opgenomen in de Investeringsregeling Landelijk Gebied (ILG).

Toch hebben verschillende onderzoeken en adviezen duidelijk gemaakt welke belemmeringen er bestaan voor een dergelijke uitvoeringspraktijk (Evers, Beckers & Winsemius, 2004; Raad voor Vastgoed Rijksoverheid, 2003; VROM-raad, 2004; IPO, 2004). De belangrijkste belemmeringen liggen bij bestemmingswijziging, grondverwerving en de financiering in publiek-private samenwerking (PPS).

Het afsluiten van een planningsproces in een bestemmingswijziging is bepaald niet gangbaar, ondermeer omdat gemeenten claims voor planschade door grondeigenaren vrezen. Ook als ingrijpen door provinciale overheid in bestemmingsplannen mogelijk wordt in een nieuwe WRO zal deze angst bij provincies blijven voortleven.

Eerder in dit hoofdstuk is aangegeven dat grondverwerving in gebieden rond steden belemmerd wordt omdat de grondprijzen vaak een veelvoud van de agrarische marktwaarde bedragen. Bovendien houden agrariërs grond vast in de verwachting later tegen hogere prijzen te kunnen verkopen. Evers, Beckers & Winsemius (2004) pleiten voor bevordering van de grondmobiliteit door een heffing op bestemmingswijzigingswinsten. Bovendien pleiten ze voor investering van de opbrengsten in ruimtelijke kwaliteit. De VROM raad en Vereniging Eigen Huis pleiten voor meer transparantie in de grondmarkt. Opbrengsten uit grondverkoop door verschillende overheden worden aan vele andere publieke doelen besteed.

Helderheid in grondtransacties is ook een belangrijke voorwaarde bij PPS constructies. Om tot een balans tussen rood en groen te komen is de zogenoemde 'bovenplanse verevening' noodzakelijk, voor grote groenprojecten zelfs op regionale schaal (zie tekstbox). Hierbij dient bedacht te worden dat de ervaring van de provinciale overheden met PPS constructies waarbij groen betrokken is, zeer beperkt is. Zo heeft de provincie Noord-Holland tot nu toe nog slechts één dergelijk project afgerond.

Ambitie: groen en rood gaan 1 op 1

(zie ook hoofdstuk 8)

Bij een gangbare bouw dichtheid van 25 woningen per hectare komen 50 mensen op een hectare te wonen. Op een drukke dag (zonnige zondag in april, mei, juni of september) gaat ongeveer 20 procent van deze mensen wandelen of fietsen (De Vries et al 2004). Dit betekent dat per hectare bebouwd gebied 10 recreatieplaatsen beschikbaar moeten zijn.

De open, weinig ontsloten agrarische landschappen in de Deltametropool, waar het overgrote deel van de tekorten ligt, kunnen ongeveer 1 à 2 recreanten per hectare opvangen. Door omvorming naar bos of park of door aanleg van paden en kleine landschapselementen, gaat de recreatieve opvangcapaciteit van een hectare met ca 10 plaatsen omhoog (De Vries & Bulens, 2001). Voor 25 woningen is dus de verbetering van de recreatieve gebruikswaarde van 1 hectare noodzakelijk.

De conclusie is dat voor elke nieuwe woning in de randstad er 400 m2 groen nodig is binnen een straal van 5 km. Dit is te realiseren door 4 procent van de grondprijs te reserveren voor groenontwikkeling: verwerving van 'groene' gronden tegen 'rode' prijzen!

Verevening bij rood met groen in Utrecht en Groningen

Rood voor groen staat voor de aanleg van groen betaald door de bouw van woningen of bedrijven. Traditionele loopt deze financiering vanuit grondexploitatie via het grondbedrijf. Tegenvallers in verwerving en uitgifte kunnen gevolgen hebben voor de aanleg van groen die een gemeente moet opvangen. In Leidsche Rijn bij Utrecht (zie Bezemer, hoofdstuk 9) zou de verkoop van bouw kavels door het Grondbedrijf de aanleg van het park van 300 hectare groot financieren. Dit levert 60 miljoen euro op. Omdat er 30 000 woningen zijn gepland komt dit overeen met 2000 euro per woning. Later bleek *“het versterken van de parkranden door economisch sterke functie”* nodig om de tegenvallende grondverwervingskosten op te vangen. Nu zullen er in een tiende van het park woningen gebouwd worden. Desondanks zoekt de gemeente nog financiering voor de helft van de voorziene kosten. De gemeente zoekt deze aanvulling onder meer bij de rijksoverheid. Deze heeft al geïnvesteerd in bosaanleg bij Haarzuilens.

Bij particuliere grondexploitatie neemt een projectontwikkelaar de rol van de gemeente en de risico's van verwerving tot uitgifte over. Via een exploitatievergunning kan een gemeente voorwaarden stellen. Bijvoorbeeld aan het groen in het plangebied of aan een bijdrage aan het groen buiten het plan. Dit noemt men respectievelijk lokale en bovenplanse verevening. Door ook grotere recreatiegebieden buiten de wijk in een plan mee te nemen is een integrale ontwikkeling van groen en rood mogelijk. Dit is het geval bij Groningen Meerstad. In het 2300 hectare grote plangebied zal eenderde ingenomen worden door 10.000 woningen en eenderde door grootschalig groen. Verschillende overheden brengen 450 ha grond in, waaronder het ministerie van LNV. Over de precieze juridische constructie van deze publiek-private samenwerking (PPS) en de verdeling van risico's bij tegenvallende exploitatie zijn de partijen nog in onderhandeling.

Om de risico's bij tegenvallende particuliere grondexploitatie te ondervangen zijn duidelijke afspraken in een exploitatievergunning van belang. Ook pleidooien voor een open ruimte heffing of een heffing op bestemmingswijzigingswinsten komen voort uit de wens om investeringen in leefomgevingskwaliteit veilig te stellen.

Literatuur

- Bervaes, J.C.A.M., W. Kuindersma & J. Onderstal. 2001. Rijksbufferzones: verleden, heden en toekomst. Alterra, Wageningen Rapport 360.
- Bestuurlijk Platform Zuidvleugel, 2003. Zuidvleugel van de Randstad. Bureau Zuidvleugel, Den Haag
- Duinhoven, G. van. 2004. Randstad in't groen: van stagnatie naar realisatie. Regio Randstad, Utrecht.
- Evers, F.W.R., T.A.M. Beckers & P. Winsemius. 2003. Rood voor groen: van filosofie naar resultaat. Globus, Tilburg University.
- Farjon & Lammers, 2003. Beoordeling ruimtebehoefte voor 60 000 ha groen om de stad. RIVM rapport 408765002/2002.
- Kurstjens, P. 2004. Innovatie bij ontwikkelingsplanologie van landelijk gebied bij steden: essay over een nauwelijks herkende trendbreuk. Building business, mei 2004.
- Mentink, R. 2002. Achterblijvende groenontwikkeling in de randstad het land van praterij heeft behoefte aan een vaandeldrager. Mentink-procesmanagement bv, Pijnacker.
- Milieu- en Natuurcompendium, sectie groen in en om de stad
- Ministerie VROM. Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX)
- Ministerie LNV. Eerste Structuurschema Groene Ruimte (SGR-1).
- Nota het Westen des Lands (1958)
- Ministerie VROM, LNV, V&W, EZ. 2004. Nota Ruimte. Den Haag.
- Ministerie LNV. 2000. Mensen voor Natuur – Natuur voor Mensen'
- Ministerie LNV. 1981 Structuurschema openluchtrecreatie. Stichting Recreatie ('s-Gravenhage)
- Ministerie VROM. 2002. Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening Deel 3
- Ministerie VROM en LNV. 1985. Nota ruimtelijk kader randstadgroenstructuur's-Gravenhage)
- Ministerie LNV. 2002. Structuurschema Groene Ruimte. Ministerie LNV, Den Haag
- Milieu- en Natuurplanbureau. 2000. Natuurbalans 2000
- Milieu- en Natuurplanbureau. 2003. Natuurbalans 2003
- Noordvleugeloverleg, 2003. Bereikbare kwaliteit: wonen, werken en infrastructuur. Conferentiedocument en vastgestelde standpunten en acties. Dienst Ruimtelijke Ordening, Amsterdam
- Parlementaire werkgroep Vijfde Nota ruimtelijke ordening. 2000. Notie van ruimte : op weg naar de Vijfde Nota ruimtelijke ordening. 's-Gravenhage : Sdu Uitgevers,
- Raad voor het Vastgoed Rijksoverheid, 2003. Werkprogramma 2003-2004.
- Rijksplanologische Dienst. 2000. Balans ruimtelijke kwaliteit 2000. Rijksplanologische Dienst, Den Haag.
- VROM-raad, 2004. Gereedschap voor ruimtelijke ontwikkelingspolitiek. VROM-raad, Den Haag. Advies 039
- VROM-raad, 2004. Advies over de Nota Ruimte. VROM-raad, Den Haag. Advies 041

- Vries, S.de en J.D. Bulens. 2001. Rapportage project .Explicitering 300 000 ha. fase 1 en 2. Alterra, Wageningen.
- Wielen, P. van der & V. Bezemer. 2004. Een zoektocht naar de bestuurlijke regie in drie groen om de stad projecten. Alterra, Wageningen. Rapport 993.

3 Ontwikkeling adressen 1990-2000

Wim Nieuwenhuizen & Hans Farjon

3.1 Inleiding

De naoorlogse woningbouwproductie moest nog goed op gang komen toen reeds de zorg ontstond dat de grote steden aaneen zouden groeien. Dit leidde al vroeg tot rijksbeleid dat de groene ruimte tussen de steden open diende open te houden. De Nota het Westen des Lands (1958) introduceerde het bufferzoneconcept dat aanvankelijk vooral bedoeld was om de ruimten tussen grote steden op de Randstadring open te houden. Bovendien werd afgezien van nieuwe groeikernen in de centrale open ruimte, die men later het Groene Hart is gaan noemen. In de opeenvolgende nota's ruimtelijke ordening werd dit concept steeds verder uitgewerkt. In de Derde Nota Ruimtelijke Ordening (1984 vastgesteld) worden andere rijksrestrictieve gebieden met PKB status geïntroduceerd. Het Groene Hart en rijksbufferzones kregen een concrete begrenzing, die met kleine aanpassingen in de Vierde Nota werd gecontinueerd. In de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX) was ook een concrete beleidsbeslissing over de rijksbufferzones opgenomen, inclusief een taakstelling tot verwerving en herinrichting.

In de discussie over de effectiviteit van het restrictieve ruimtelijke orderingsbeleid is veel gesproken over de mate waarin de bebouwing in rijksbufferzones en Groene Hart is toegenomen. Hiervoor verwijzen we naar ondermeer Balans Ruimtelijke Kwaliteit 2000, Bervaes, Kuindersma & Onderstal (2001), Parlementaire werkgroep Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening (2000) en De Wit & Thunnissen (2001). Uit deze studies blijkt dat in restrictieve gebieden de bebouwing minder snel gegroeid is dan in niet-restrictieve gebieden, maar niet geheel heeft tegen gegaan.

In vrijwel alle studies maakt men geen onderscheid tussen bouwen direct aangrenzend aan bestaande bebouwde kom of daarbuiten, noch naar de omvang van de kernen. Om meer inzicht te krijgen in de ruimtelijke verdeling van de groei van de bebouwing is een ruimtelijke analyse uitgevoerd van adressen in het Adres Coördinatenbestand Nederland.

3.2 Methode

Het Adres Coördinatenbestand Nederland geeft per zescijferig postcodegebied het aantal woningen en de periode waarin de woningen zijn gebouwd. De periode geeft een aanduiding van het meest voorkomende bouwjaar. Een van de onderscheiden perioden is 1990-2000. Deze is gebruikt voor de analyses. De ligging is aangeduid met een het zwaartepunt van het postcodegebied. Voor de analyses is dit bestand verrasterd tot een 25 m grid. Het bestand is gecombineerd met twee andere bestanden, namelijk de bebouwde kommen uit 2000 en de restrictieve beleidsgebieden.

Het bebouwde-kommenbestand is afkomstig van de RPD, die het heeft afgeleid uit de CBS bodemstatistiek. Bij de afleiding dient men te bedenken dat dit bestand bedoeld was om een strakke rode contour voor de Vijfde Nota RO vast te kunnen stellen. Hierdoor bevat het bestand minder bos, park en agrarisch gebied dan vergelijkbare bebouwde kom bestanden

die jaarlijks door Geodan worden samengesteld. Dit bestand is dus beter geschikt om het bouwen buiten de bestaande bebouwde kom te registreren. Het bestand is vergrid en vervolgens zijn de kernen geclassificeerd naar omvang:

0 buiten bebouwde kom

1 kleine kernen (< 200 ha)

2 dorpen en stadjes (200-1000 ha)

3 steden (> 1000 ha)

Het bestand restrictieve gebieden is een combinatie van enkele bestanden die over elkaar zijn heen gelegd in zodanige volgorde dat het meest restrictieve regime voor het minder restrictieve ging, namelijk:

1. Bestaande natuurgebieden 2003
2. Bufferzone 2000
3. Groene Hart 1998
4. Overige rijksrestrictieve gebieden
5. Provinciale restrictieve gebieden
6. Overig

De combinatie, waarvan de precieze GIS bewerkingen beschreven staan in bijlage 3, heeft geleid tot een spreadsheet met per restrictief beleidsgebied en per grootteklasse van de bebouwing het aantal adressen in 1990 en de toename van adressen in de periode 1990-2000.

3.3 Resultaten

Tabel 3.1 vat de resultaten samen. Hieruit zijn de volgende ontwikkelingen af te leiden:

- Het aantal adressen is tussen 1990 en 2000 met ruim 835.000 toegenomen. Dit is een groei van 13%.
- Alleen in de bufferzones en de overige rijksrestrictieve gebieden is de relatieve groei van adressen duidelijk lager dan in de andere beleidscategorieën.
- In de natuurgebieden is relatief meer gebouwd dan in andere beleidscategorieën. In absolute zin gaat het om 7.500 adressen.

Tabel 3.2 gaat nader in om de groei van bebouwde gebieden naar hun omvang:

- De relatieve groei van bebouwde kom is groter naar mate de omvang van de kern geringer is: de groei van kleine kernen is 18% tegen 11% in steden.
- De relatieve groei buiten de bebouwde kom is duidelijk veel minder dan in de bebouwde kom

Tabel 3.1 Aantal adressen in 1990 en de toename in de periode 1990-2000 per beleidscategorie per omvang bebouwde kom op basis Adres Coördinatenbestand Nederland.

	Adressen 1990	Toename 1990- 2000	Groei
Natuurgebied buiten bebouwde kom	14623	703	4.8%
Natuurgebied kleine kernen	1792	1349	75.3%
Natuurgebied dorpen en stadjes	1052	1871	177.9%
Natuurgebied steden	2705	3510	129.8%
Natuurgebied totaal	20172	7433	36.8%
Bufferzone bbk	9333	240	2.6%
Bufferzone kleine kernen	31794	3521	11.1%
Bufferzone dorpen en stadjes	21074	1317	6.2%
Bufferzone steden	14298	1925	13.5%
Bufferzone totaal	76499	7003	9.2%
Groene Hart buiten bebouwde kom	26553	1107	4.2%
Groene Hart kleine kernen	69720	8720	12.5%
Groene Hart dorpen en stadjes	67810	9079	13.4%
Groene Hart steden	84840	12012	14.2%
Groene Hart totaal	248923	30918	12.4%
Overigen rijksrestrictief beleid buiten bebouwde kom	20468	820	4.0%
Overigen rijksrestrictief beleid kleine kernen	40141	6240	15.5%
Overigen rijksrestrictief beleid, dorpen en stadjes	106523	11767	11.0%
Overigen rijksrestrictief beleid, steden	51329	3560	6.9%
Overig rijksrestrictief beleid totaal	218461	22387	10.2%
Provinciaal restrictief beleid, buiten bebouwde kom	75380	2691	3.6%
Provinciaal restrictief beleid, kleine kernen	196461	27862	14.2%
Provinciaal restrictief beleid, dorpen en stadjes	189943	26865	14.1%
Provinciaal restrictief beleid, steden	87693	21093	24.1%
Provinciaal restrictief beleid totaal	549477	78511	14.3%
Overige buiten bebouwde kom	285085	10292	3.6%
Overige kleine kernen	639570	128075	20.0%
Overige dorpen en stadjes	917163	149266	16.3%
Overige steden	3761950	403231	10.7%
Overig totaal	5603768	690864	12.3%
Totaal Nederland	6717300	837116	12.5%

Tabel 3.2. Relatieve toename adressen 1990-2000 ten opzichte van 1990 naar omvang van de bebouwde kom in 2000 uitgesplitst per beleidscategorie

	Buiten bebouwde kom	Kleine kernen	Dorpen en stadjes	Steden	Totaal
Bufferzone	2.6%	11.1%	6.2%	13.5%	9.2%
Groene Hart	4.2%	12.5%	13.4%	14.2%	12.4%
Overig	3.7%	18.6%	15.6%	11.1%	12.5%
Totaal	3.7%	17.9%	15.4%	11.1%	12.5%

3.4 Discussie

Bij de interpretatie van de resultaten zijn de volgende overwegingen van belang:

- Het bouwjaar in het adressenbestand geeft het 'dominante' bouwjaar per 6-cijferige postcode. Dit betekent dat de bouw van een enkel huis in een postcode niet tot een nieuw bouwjaar hoeft te leiden. Dit kan zowel tot over- als onderschatting van het aantal nieuwe adressen leiden. Van overschatting is sprake als een postcode waar reeds gebouwen staan door nieuwbouw een nieuw jaar toegewezen krijgt. Onderschatting is mogelijk bij bouwen van enkele huizen in de categorie 'loopt sterk uiteen'. Hierin vallen nieuw gebouwde huizen of bedrijven weg bij de bestaande bebouwing. Bovendien is onderschatting mogelijk indien een enkele nieuw huis is gebouwd in een postcodegebied met enkele huizen. Dit is het geval bij bouwen buiten de bebouwde kom het geval. Een voorbeeld is boerderijverplaatsing naar open gebieden in landinrichtingsgebied Bergen-Schoorl. Bekende locaties zijn niet zichtbaar in de uitgevoerde analyse.
- Het bestand bebouwde kom blijkt op sommige plaatsen bij nadere beschouwing toch te overlappen met het bestand natuurgebieden. De bestanden sluiten elkaar dus niet geheel uit. Dit is deels mogelijk omdat de begrenzing van natuurgebieden uit 1990 en die van bebouwde kom uit 2000 is. Maar ook de definitie van beide bestanden sluit elkaar niet geheel uit. Dit verklaart waarom er verschillende grootteklassen bebouwde kom binnen natuurgebieden voorkomen in tabel 3.1. De meest in het oogspringende overlap is te zien in villawijken op de Utrechtse Heuvelrug (zie figuur 3.1). Complexen van bosjes en tuinen tussen de bebouwing zijn als onderdeel van de bebouwde kom beschouwd. Vanwege deze vermenging zijn geen betrouwbare uitspraken te doen over bouwen in natuurgebieden.
- Bij de classificatie van omvang van de bebouwde kommen krijgt kleine kernen soms ten onterechte de classificatie stad. Vooral lintbebouwing die aangesloten ligt met steden lijdt aan dit euvel (zie figuur 3.2). Dit kan er soms tot minder betrouwbare uitspraken leiden over de relatie tussen omvang van kernen en groei. Deze mis-classificaties verklaren de onverwacht hoge groei van steden binnen bufferzones. Deze is waarschijnlijk aanzienlijk lager geweest. De misclassificaties hebben echter geen invloed op de betrouwbaarheid van uitspraken over verschillen tussen beleidscategorieën.

Figuur 3.1 Het bestand bebouwde kom overlapt op de Utrechtse Heuvelrug met bestaande natuurgebieden

Figuur 3.2 Sommige lintbebouwing, zoals hier in Bufferzone IJsselmonde wordt ten onrechte als steden geclassificeerd.

- De begrenzing van overig rijksrestrictief beleid en provinciaal restrictief beleid zijn indicatief en ook als zodanig door VROM gedigitaliseerd. Hierdoor zijn de bestanden niet geschikt voor ruimtelijke analyses. Conclusies over de werking van dit beleid zijn dus niet verantwoord op basis van de uitgevoerde analyse.

3.5 Conclusies

- Het aantal adressen is tussen 1990 en 2000 met ruim 835.000 toegenomen. Dit is een relatieve groei van 13% ten opzichte van 1990.
- Alleen in de bufferzones is de relatieve groei van adressen duidelijk lager dan in de andere beleidscategorieën.
- De relatieve groei van bebouwde kom is groter naar mate de omvang van de kern geringer is: de relatieve groei van kleine kernen is 18% tegen 11% in steden.
- De relatieve groei buiten de bebouwde kom is duidelijk veel minder dan in de bebouwde kom. Uit onderzoek van Gies et al. (2003) onderschrijft dit. Vrijwel de gehele groei van bebouwing in het buitengebied van enkele gemeenten in de IJsselvallei die zij onderzochten bestaat uit uitbreiding en vernieuwing van bestaande bebouwing.

4 De recreatieve betekenis van nieuwe groengebieden 1989-2000 in Zuid-Holland

Wim de Regt en Sjerp de Vries

4.1 Inleiding

Het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) heeft voor de Natuurbalans 2004 de vraag gesteld wat de recreatieve betekenis is van groengebieden die tussen 1989 en 2000 zijn aangelegd Randstadgroenstructuur (RGS), Ecologische Hoofdstructuur (EHS) of andere projecten .

4.2 Methode

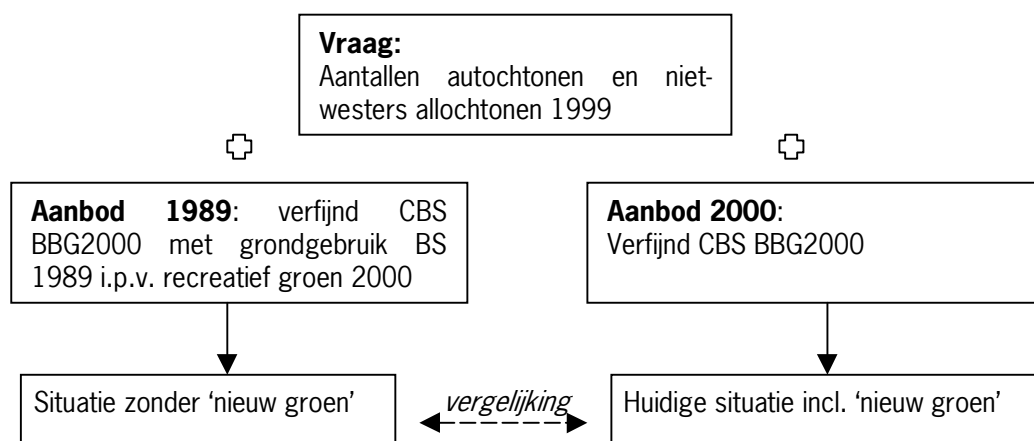
Met behulp van het recreatiemodel AVANAR (Analyse Vraag en Aanbod Natuur Als Recreatieruimte; De Vries et al., 2003) kan de kwantitatieve bijdrage van groengebieden aan de recreatieve vraag van inwoners bepalen. Recentelijk is dit model toegepast op de provincie Zuid-Holland (De Vries & De Regt 2004, in voorbereiding) om de recreatieve tekorten in 2000 te bepalen. Het huidige aanbod is afgeleid van het CBS Bodemgebruiksbestand 2000, de recreatieve vraag is afgeleid van de aantallen autochtone en niet-westers allochtone inwoners uit de Kerncijfers Wijken en Buurten 1999. Deze berekeningen zijn gebruikt om de bijdrage van groengebieden te bepalen die tussen 1989 en 2000 zijn aangelegd.

Hiertoe is de situatie van 1989 als uitgangspunt genomen. De analyse heeft zich beperkt tot gebieden met een hoge recreatie capaciteit voor wandelen en fietsen in 2000, namelijk bos, droog en nat natuurlijk terrein, strand en parken en plantsoenen. Voor deze gebieden is nagegaan in hoeverre de recreatie opvang capaciteit is toe- of afgenomen in vergelijking met 1989. Er is dus verondersteld dat de recreatieve mogelijkheden van het agrarische gebied niet zijn veranderd ten opzichte van 1989. Eventuele uitbreiding van ontsluiting en landschappelijke aankleding van het agrarische gebied, die een gunstige invloed hebben op de recreatiemogelijkheden zijn dus niet meegenomen.

De vraag is voor beide situaties constant gehouden, namelijk die van 1999. Voor een uitleg van de uitgangspunten en werking van het model wordt verwezen naar De Vries, Hoogerwerf en De Regt (2003). In figuur 4.1 is de werkwijze samengevat. In tabel 4.1 en tabel 4.2 zijn de gehanteerde kengetallen voor de analyse op een rij gezet.

Kenmerken en beperkingen van de gevolgde methode zijn de volgende:

- Verschillen in recreatieve vraag tussen 1989 en 2000 (vanwege bevolkingsontwikkeling) zijn niet meegenomen; hiermee wordt de vraag constant gehouden en dus alleen de bijdrage van nieuwe groengebieden aan het dekken van de recreatieve vraag (locatiespecifiek) berekend.
- Alleen nieuwe recreatieve groengebieden zijn meegenomen, niet alleen het RGS-groen, en geen verdwenen groengebieden, zoals verdwenen agrarisch gebied als gevolg van verstedelijking, of (belangrijker, vanwege de hogere opvangcapaciteit:) verdwenen parken, bossen en natuurgebieden. We gaan ervan uit dat dit laatste in de periode 1989-2000 niet veel voorkwam.

Figuur 4.1. De AVANAR analyse.

Tabel 4.1 Gehanteerde kengetallen voor de analyse: recreatieve opvangcapaciteiten

Type grondgebruik	Wandelen	Gemiddelde voor '89*	Fietsen	Gemiddelde voor '89 *
Parken en plantsoenen	8		2	
Dagrecreatief terrein	0		0	
Bos	9		3	
Droog natuurlijk terrein	6		2	
Strand	8		0	
Nat natuurlijk terrein	3		1	
Agrarisch gebied		0,2		0,8
- hoog ontsloten & besloten	0,6		1,8	
- hoog ontsloten & open	0,3		0,9	
- gemiddeld ontsloten & besloten	0,2		1,0	
- gemiddeld ontsloten & open	0,1		0,5	
- laag ontsloten & besloten	0		0,4	
- laag ontsloten & open	0		0,2	

*: Voor agrarisch gebied 1989 is de gemiddelde opvangcapaciteit aangehouden, omdat de verfijnde categorisering ontbrak.

NB: opvangcapaciteit in aantal deelnemers per dag per hectare

Tabel 4.2 - Gehanteerde kengetallen voor de analyse: deelnamepercentages en normafstanden

	Wandelen	Fietsen
Deelnamepercentage *		
- autochtonen	10,4%	6,7%
- NW-allochtonen	15,6%	3,7%
Normafstand		
- maximaal	10 km	15 km
- kort	2,5 km	7,5 km
- benodigde aandeel bij korte normafstand **	0,5	0,6

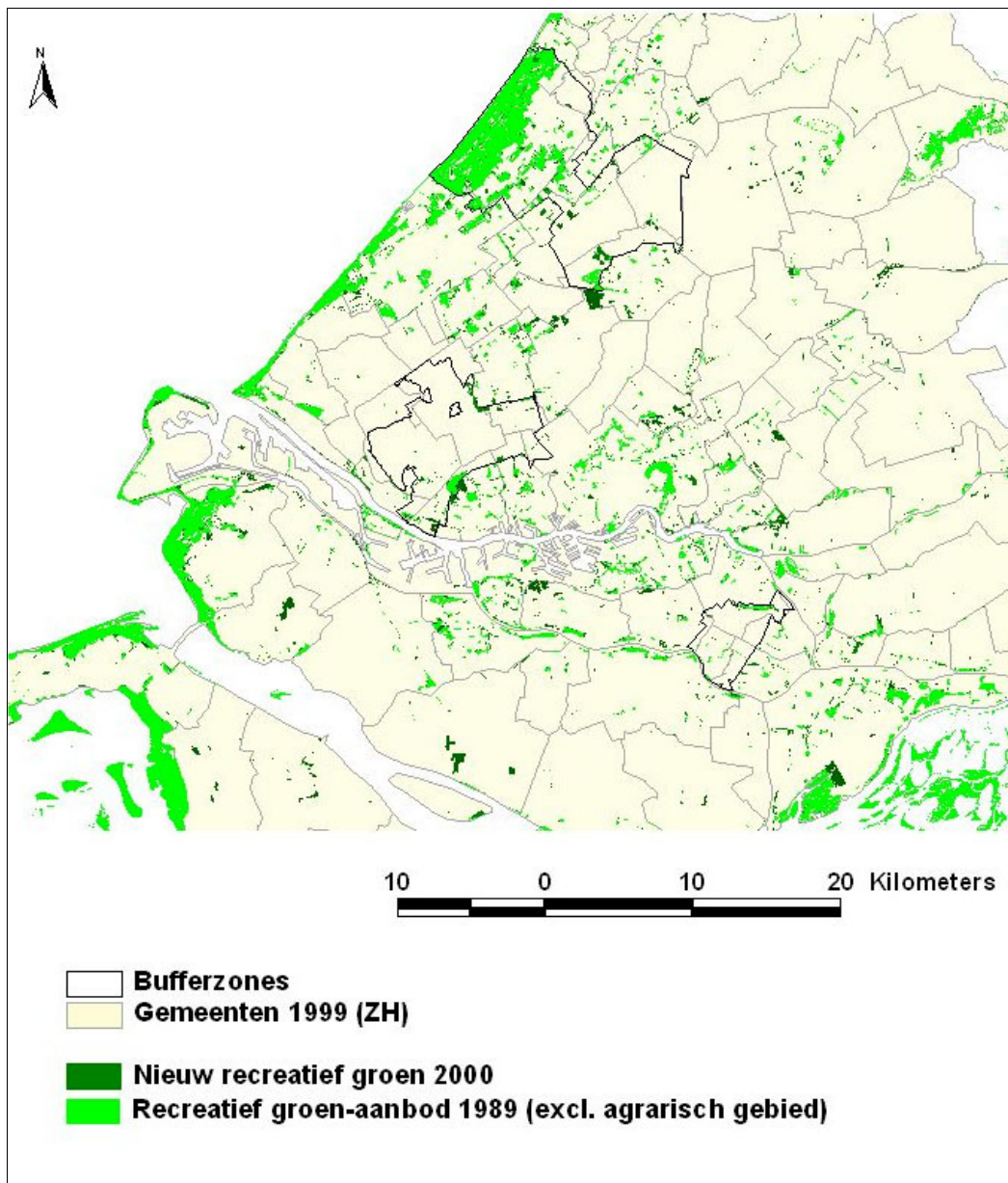
NB : autochtonen inclusief westerse buitenlanders

* : op de maatgevende (vijfde drukste) dag

** : aandeel van de in totaal benodigde capaciteit

4.3 Nieuw groen na 1989

In figuur 4.2 staat Zuid-Holland en zijn bufferzones afgebeeld, met daarop alle recreatieve groengebieden in 1989 en 2000. Recreatieve groengebieden zijn gedefinieerd als parken en plantsoenen, bos, droge en natte natuur, en strand (excl. voor recreanten afgesloten gebieden). Dagrecreatieve terreinen zijn niet meegenomen, omdat deze ligweiden geen opvangcapaciteit voor wandelen of fietsen hebben. Bossen binnen randstadgroenstructuurprojecten zijn overigens wel meegenomen. Figuur 4.2 laat zien dat er tussen 1989 en 2000 slechts een beperkte oppervlakte groen bij gekomen is, en dat slechts een beperkt deel van het 'nieuwe groen' in de bufferzones is gelegen. In 2000 is er in de provincie Zuid-Holland

Figuur 4.2 – Aanbod recreatief groen in 1989 en 2000 (bos, natuur, parken en plantsoenen)

220.600 hectare recreatief groen, waarvan 5.800 hectare (2,6%) tussen 1989 en 2000 nieuw is aangelegd. De grootste oppervlakken 'nieuw groen' betreffen bossen en parken aan de rand van de bufferzones, zoals De Bali en Buytenpark bij Zoetermeer, de zuidwestrand van Delft en de Broekpolder bij Vlaardingen. Andere grote nieuwe groengebieden vinden we in de Biesbosch, Hoeksche Waard en Voorne-Putten. Elf procent (640 ha.) van het 'nieuwe groen' bevindt zich in de drie bufferzones. Het totale aantal hectares reeds ingerichte Randstadgroenstructuur in Zuid-Holland bedraagt 1882 hectare, ofwel een derde van het nieuwe recreatieve groen. Tweederde is dus andersoortig groen, bijvoorbeeld aangelegd in het kader van de EHS. Een klein deel van de 1882 hectare ingerichte Randstadgroenstructuur bestaat echter ook uit dagrecreatieve terreinen: 87 hectare in Krimpenerhout en 43 hectare in IJsselmonde. Dit deel van de RGS (7%) heeft geen recreatieve opvangcapaciteit voor wandelen of fietsen, heeft daarmee geen impact op deze recreatievormen en valt dus ook buiten figuur 4.2 en de onderhavige analyse.

Tabel 4.3 geeft een overzicht van de vorige functie (1989) van de nieuwe recreatieve groengebieden voor heel Zuid-Holland. Hierin zien we dat er ook groengebieden zijn die in 1989 ook al recreatief groen waren, maar van een andere categorie: er is bijvoorbeeld 502 hectare bos omgezet in park (d.w.z. in BBG2000 geregistreerd als park). De functiewijzigingen binnen de recreatieve groencategorie hebben per saldo een gunstig effect op het recreatieve aanbod, vooral omdat 522 resp. 324 hectare natte en droge natuur omgezet is in bos, dat een veel hogere recreatieve opvangcapaciteit heeft (tabel 4.4). De functiewijzigingen van niet-recreatieve grondgebruikscategorieën naar recreatief groen hebben logischerwijs allemaal een positief effect op het recreatieve aanbod; alleen het agrarisch gebied had voordien een zekere opvangcapaciteit, maar die was bij onze 1989-berekening met uitzondering van de omzetting naar strand voor fietsen (zie tabellen 4.1 en 4.4) in alle gevallen positief. De verandering in recreatieve opvangcapaciteit is voor alle bovengenoemde functiewijzigingen meegenomen in de AVANAR-modelberekeningen.

Tabel 4.3 – De vorige functie (1989) van nieuw recreatief groen in 2000, provincie Zuid-Holland

Gebruik 1989	Bodemgebruik 2000 (in hectares)					
	park/plantsoen	bos	droge natuur	natte natuur	strand	Totaal
<i>Recreatief groen</i>						
park/plantsoen	0	53	12	1	0	65
bos	502	0	88	9	0	599
droge natuur	13	324	0	5	0	342
natte natuur	8	522	5	0	0	536
<i>Niet-recreatief groen</i>						
sportterrein	145	66	6	0	0	218
volkstuin	43	15	1	0	0	58
dagrecre terrein	114	310	34	2	0	459
verblijfsrecre terr	15	45	22	1	0	83
agrarisch gebied	598	1987	77	146	8	2815
water	65	101	73	102	20	360
<i>Geen groen</i>						
geen opv.cap.	1003	615	118	86	4	1825
Totaal	2506	4036	434	351	31	7359
waarvan 'echt' nieuw recreatief groen: (d.w.z. gebruik 1989 = niet-recreatief groen + geen groen)						5817

In de periode 1989-2000 is er dus 5817 hectare recreatief groen in Zuid-Holland bij gekomen; dit is 2,6% van de totale oppervlakte aan recreatief groen in 2000 (220.600 hectare). Daarnaast heeft nog 1542 hectare bestaand recreatief groen een andere functie gekregen, waardoor de opvangcapaciteit per saldo verhoogd is. Tezamen komt hiermee in de periode 1989-2000 7359 hectare, of 3,3% (7359/220.600), ten goede aan verbeterde opvangmogelijkheden voor recreatief wandelen of fietsen. Voor wandelen betekent dit een toename van de recreatie capaciteit van goed 50.000 recreatieplaatsen, voor fietsen een toename van bijna 13.000 recreatieplaatsen. In deze beschouwing is nog geen rekening gehouden met de ligging van de toegenomen recreatiecapaciteit ten opzichte van de vraag. De volgende paragraaf gaat in op de vraag wat de toegenomen capaciteit bijdraagt aan het reduceren van recreatieve tekorten binnen 10 tot 15 kilometer van de woning. Het zal blijken dat niet al het nieuwe groen heeft bijgedragen aan verkleining van tekorten.

4.4 Recreatiemogelijkheden

In de tabellen 4.5 en 4.6 staan de recreatieplaatsen en -tekorten voor wandelen resp. fietsen voor de stadsregio's Rotterdam/ Rijnmond, Haaglanden, de agglomeratie Leiden (de laatste zelf gedefinieerd) en voor de provincie Zuid-Holland als geheel.

De totale recreatievraag voor heel Zuid-Holland is 375.000 recreatieplaatsen voor wandelen en 212.500 voor fietsen. De vraag naar wandelen is in 2000 voor 47% gedekt door aanwezige recreatiegebieden, zodat er nog een tekort van 198.000 recreatieplaatsen overblijft. Dit absolute tekort aan wandelmogelijkheden voor de provincie als geheel is door het nieuwe recreatieve aanbod tussen 1989 en 2000 met 44.401 recreatieplaatsen afgenomen. Het 'nieuwe groen' heeft het absolute tekort dus teruggedrongen met zo'n 18%. Voor fietsmogelijkheden is het effect geringer: het tekort is gedaald met 9135 recreatieplaatsen, van 77.498 naar 68.363 (12% reductie).

Als we dit vergelijken met de toename in recreatiecapaciteit in tabel 4.4, blijkt dat het winst in recreatieplaatsen lager ligt dan de winst in recreatiecapaciteit. Vooral voor fietsen is dit verhoudingsgewijs sterk het geval: bijna 30% van de winst in creatiecapaciteit draagt niet bij aan het terugdringen van Zuid-Hollandse tekorten, tegenover nog geen 12% voor wandelen. Hiervoor zijn twee mogelijke redenen. Het extra aanbod binnen Zuid-Holland kan gedeeltelijk 'weggelekt' zijn naar naburige provincies. Ofwel: naburige gebieden hebben meer geprofiteerd van het extra aanbod binnen Zuid-Holland dan dat Zuid-Holland heeft geprofiteerd van het extra aanbod in naburige provincies. Daarnaast is het mogelijk dat een deel van de toegenomen recreatiecapaciteit buiten het bereik van woongebieden met tekorten is gelokaliseerd. Dit laatste blijkt in ieder geval voor fietsen op meerdere plaatsen voor te komen. In de berekening is voor fietsers een maximale afstand van 15 kilometer vanaf de woning gehanteerd, voor wandelaars maximaal 10 kilometer. Zowel in het oosten van de provincie (ten zuiden van de stad Utrecht) als langs de Noordzeekust van de Zuid-Hollandse eilanden zijn nieuwe groengebieden aangelegd waarvan de recreatieve fietscapaciteit niet ten volle (door de lokale bevolking) benut wordt. Het is ook zeer wel mogelijk dat deze gebieden met een andere doelstelling zijn aangelegd.

De beschikbare capaciteit is de beschikbare recreatieplaatsen uitgedrukt als percentage van het benodigde aantal plaatsen. Voor wandelen is de beschikbare capaciteit voor de hele provincie gestegen van 35% naar 47%. Dit is een toename met 12 procentpunten. Voor fietsen is de beschikbare capaciteit gestegen van 64% naar 68%, een toename van vier procentpunten. Hieruit blijkt ook dat het fietsaanbod beter was en is gesteld dan met het wandelaanbod.

Tabel 4.4 Bruto winst in recreatieplaatsen voor wandelen en fietsen, voor de provincie Zuid-Holland
(waarden tabel 4.3 x verschil in opvangcapaciteit 'nieuw' minus 'oud')

Wandelen

	Grondgebruik 2000 (in recreatieplaatsen)					
Gebruik 1989	park/plantsoen	bos	droge natuur	natte natuur	strand	totaal
<i>Recreatief groen</i>						
park/plantsoen	0	53	-23	-3	0	
bos	-502	0	-263	-53	0	
droge natuur	26	971	0	-16	0	
natte natuur	42	3135	14	0	0	
subtotaal	-434	4159	-272	-72	0	3381
<i>Niet-recreatief groen</i>						
sportterrein	1161	597	37	0	0	
volkstuin	341	131	6	0	0	
dagrecr terrein	910	2792	201	5	0	
verblijfsrecre terr	120	401	131	4	0	
agrarisch gebied	4662	17482	446	409	59	
water	520	907	437	306	159	
<i>Geen groen</i>						
geen opvcap	8022	5531	710	257	30	
subtotaal	15733	27840	1968	981	248	46770
Totaal	7588	9689	438	185	30	50151

Fietsen

	Grondgebruik 2000 (in recreatieplaatsen)					
Gebruik 1989	park/plantsoen	bos	droge natuur	natte natuur	strand	totaal
<i>Recreatief groen</i>						
park/plantsoen	0	53	0	-1	0	
bos	-502	0	-88	-18	0	
droge natuur	0	324	0	-5	0	
natte natuur	8	1045	5	0	0	
subtotaal	-494	1421	-83	-24	0	821
<i>Niet-recreatief groen</i>						
sportterrein	290	199	12	0	0	
volkstuin	85	44	2	0	0	
dagrecr terrein	227	931	67	2	0	
verblijfsrecre terr	30	134	44	1	0	
agrarisch gebied	717	4371	92	29	-6	
water	130	302	146	102	0	
<i>Geen groen</i>						
geen opvcap	2005	1844	237	86	0	
subtotaal	3485	7823	600	220	-6	12121
Totaal	2991	9245	517	196	-6	12942

Tabel 4.5 Berekende beschikbare capaciteit, absoluut tekort absolute en relatieve verbetering voor wandelen, per gemeente, voor drie stadsregio's en heel Zuid-Holland, 1989-2000

Gemeenten	1989		2000		Absolute verbetering beschikbare capaciteit	Relatieve verbetering beschikbare capaciteit
	Beschikbare capaciteit binnen 10 km	Absoluut tekort (recreatie-plaatsen)	Beschikbare capaciteit binnen 10 km	Absoluut tekort (recreatie-plaatsen)		
Rotterdam	15%	60299	22%	55215	7%	49%
Barendrecht	22%	2172	39%	1700	17%	76%
Bergschenhoek	19%	992	41%	726	22%	113%
Berkel/Rodenrijs	16%	1475	20%	1400	4%	27%
Bleiswijk	23%	818	43%	605	20%	88%
Brielle	100%	0	100%	0	0%	0%
Capelle a/d IJssel	11%	6216	20%	5618	8%	74%
Hellevoetsluis	100%	0	100%	0	0%	0%
Krimpen a/d Lek	12%	2631	35%	1953	23%	182%
Maassluis	44%	2048	75%	905	31%	71%
Bernisse	71%	395	92%	105	22%	31%
Ridderkerk	23%	3861	32%	3369	10%	44%
Rozenburg	40%	871	68%	461	28%	71%
Schiedam	12%	7433	20%	6772	8%	63%
Spijkensisse	31%	5416	51%	3854	20%	65%
Albrandswaard	44%	935	53%	784	9%	20%
Westvoorne	100%	0	100%	0	0%	0%
Vlaardingen	27%	5938	42%	4675	16%	59%
Rijnmond/SR	23%	101500	33%	88142	10%	43%
Den Haag	34%	34484	39%	31664	5%	16%
Delft	14%	9067	27%	7711	13%	97%
's-Gravenzande	70%	594	98%	38	28%	39%
Leidschendam	52%	1883	66%	1329	14%	27%
De Lier	23%	916	34%	781	11%	48%
Maasland	26%	524	48%	367	22%	85%
Monster	50%	909	65%	642	15%	29%
Naaldwijk	31%	2108	48%	1570	18%	57%
Nootdorp	29%	742	55%	479	25%	86%
Pijnacker	18%	1860	42%	1322	24%	133%
Rijswijk	23%	4206	31%	3748	8%	37%
Schipluiden	13%	970	22%	870	9%	70%
Voorburg	37%	2627	48%	2165	11%	30%
Wassenaar	70%	847	74%	728	4%	6%
Wateringen	13%	1405	18%	1334	5%	34%
Zoetermeer	15%	10154	33%	7985	18%	118%
Haaglanden	31%	73296	41%	62733	10%	32%
Katwijk	76%	1035	84%	682	8%	11%
Leiden	37%	8149	48%	6722	11%	30%
Leiderdorp	15%	2256	32%	1817	16%	108%
Oegstgeest	48%	1026	63%	735	15%	30%
Rijnsburg	61%	596	77%	355	16%	26%
Valkenburg	68%	145	74%	114	7%	10%
Voorschoten	62%	939	70%	728	9%	14%
Warmond	49%	346	70%	200	22%	44%
Zoeterwoude	34%	599	43%	518	9%	26%
Aggl. Leiden	46%	15091	57%	11871	12%	25%
Zuid-Holland totaal	35%	242610	47%	198209	12%	33%

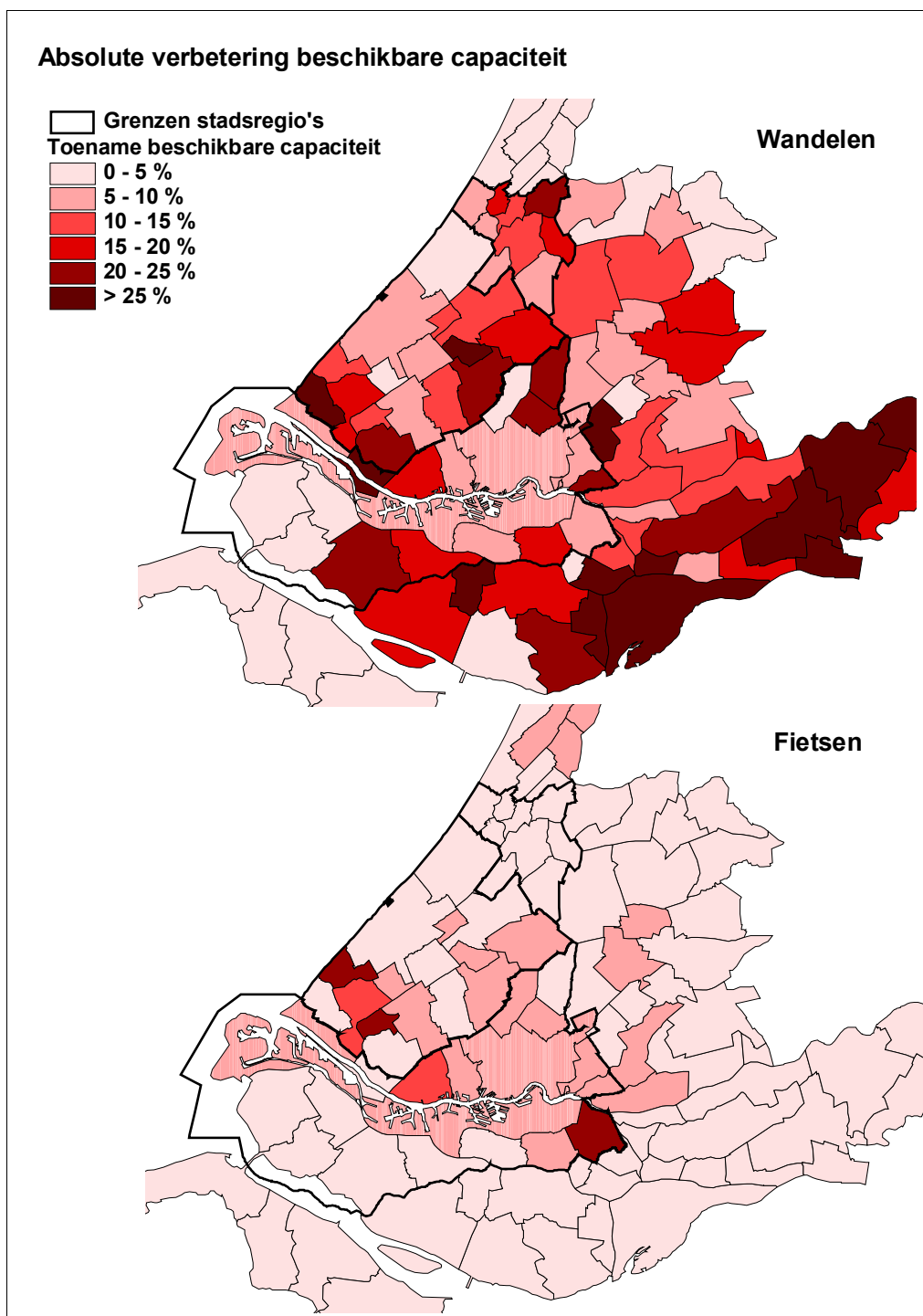
Tabel 4.6 Berekende beschikbare capaciteit, absoluut tekort absolute en relatieve verbetering voor fietsen, per gemeente, voor drie stadsregio's en heel Zuid-Holland, 1989-2000

Gemeenten	1989		2000		Absolute verbetering beschikbare capaciteit	Relatieve verbetering beschikbare capaciteit
	Beschikbare capaciteit binnen 15 km	Absoluut tekort (recreatie-plaatsen)	Beschikbare capaciteit binnen 15 km	Absoluut tekort (recreatie-plaatsen)		
Rotterdam	35%	22493	40%	20576	6%	16%
Barendrecht	90%	183	99%	16	10%	11%
Bergschenhoek	41%	458	48%	406	7%	16%
Berkel/Rodenrijs	37%	688	44%	613	7%	19%
Bleiswijk	65%	226	69%	203	4%	5%
Brielle	100%	0	100%	0	0%	0%
Capelle a/d IJssel	46%	2208	54%	1883	8%	17%
Hellevoetsluis	100%	0	100%	0	0%	0%
Krimpen a/d Lek	58%	783	68%	598	10%	17%
Maassluis	100%	0	100%	0	0%	0%
Bernisse	99%	0	99%	0	0%	0%
Ridderkerk	59%	1258	82%	541	23%	40%
Rozenburg	100%	0	100%	0	0%	0%
Schiedam	33%	3107	42%	2704	9%	26%
Spijkernisse	100%	0	100%	0	0%	0%
Albrandswaard	99%	10	100%	0	1%	1%
Westvoorne	100%	0	100%	0	0%	0%
Vlaardingen	58%	1984	69%	1437	12%	20%
Rijmond/SR	53%	33398	59%	28977	6%	12%
Den Haag	25%	19357	29%	18378	4%	15%
Delft	27%	4418	31%	4170	4%	15%
's-Gravenzande	100%	2	100%	0	0%	0%
Leidschendam	57%	1007	62%	895	5%	8%
De Lier	73%	198	97%	18	25%	34%
Maasland	100%	1	100%	0	0%	0%
Monster	43%	768	63%	499	20%	47%
Naaldwijk	81%	373	92%	155	12%	14%
Nootdorp	28%	466	37%	408	9%	31%
Pijnacker	31%	984	38%	883	7%	23%
Rijswijk	21%	2595	25%	2459	4%	19%
Schipluiden	30%	495	35%	455	5%	18%
Voorburg	46%	1347	54%	1139	8%	18%
Wassenaar	63%	629	65%	599	2%	+3%
Wateringen	19%	800	25%	747	6%	28%
Zoetermeer	60%	2792	66%	2333	7%	11%
Haaglanden	38%	36232	43%	33138	5%	14%
Katwijk	72%	748	75%	675	3%	4%
Leiden	72%	2085	75%	1838	3%	5%
Leiderdorp	77%	377	80%	316	4%	5%
Oegstgeest	74%	328	78%	283	3%	5%
Rijnsburg	73%	267	76%	237	3%	4%
Valkenburg	69%	85	73%	75	3%	5%
Voorschoten	66%	515	68%	474	3%	4%
Warmond	80%	73	84%	58	4%	5%
Zoeterwoude	72%	163	75%	144	3%	5%
Aggl. Leiden	72%	4641	75%	4100	3%	5%
Zuid-Holland totaal	64%	77498	68%	68363	4%	+7%

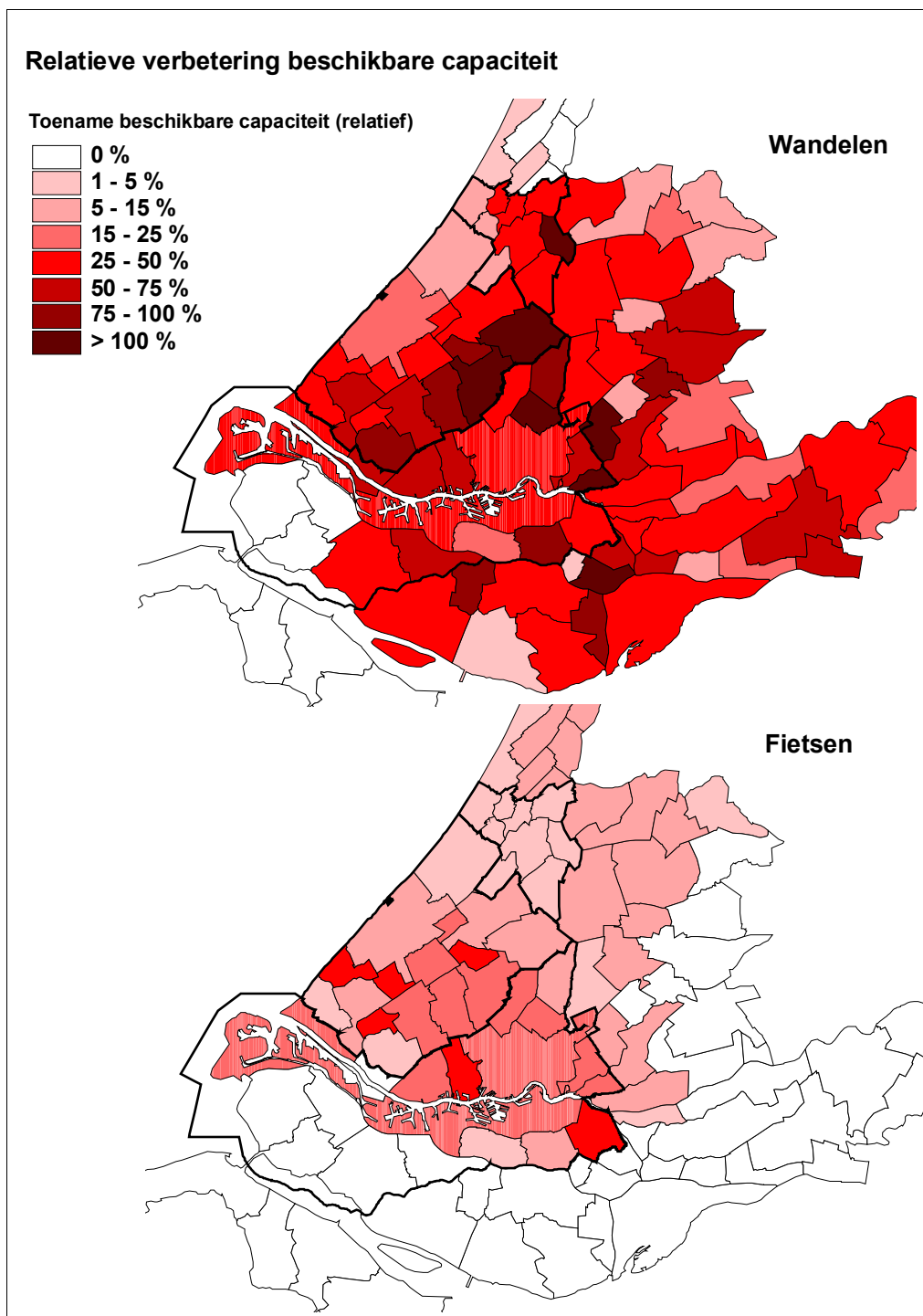
Naast de absolute verbetering van de beschikbare capaciteit, kunnen we ook kijken naar de relatieve verbetering. Dit is niets anders dan het 'nieuwe' minus het 'oude' percentage beschikbare capaciteit, gedeeld door het 'oude' percentage. Deze maat geeft beter aan bij de beleving van de verbetering door de inwoner. Het uitgangspunt hierbij is dat een verbetering van 10% bij 1989-aanbod naar 20% bij 2000-aanbod groter is dan een verbetering van 50% naar 60%. In deze relatieve verbetering komt dit duidelijk tot uitdrukking: in het eerste geval bedraagt de verbetering 50%, en in het tweede geval 'slechts' 20%. We hebben het hier dus als het ware over de 'beleefde verbetering'. Voor heel Zuid-Holland blijkt dan dat door de aanleg van groengebieden tussen 1989 en 2000 de bewoners hun wandelmogelijkheden met 33% verbeterd zien, en hun fietsmogelijkheden met 7%.

De tabellen 4.4. en 4.5 tonen aan dat de regionale diversiteit veel groter is voor wandelen dan voor fietsen. Sommige gemeenten profiteren veel meer dan de hier genoemde gemiddelden voor de stadsregio's. Maassluis, Rozenburg en Nootdorp verhogen hun beschikbare capaciteit met meer dan 25 procentpunten. In Bergschenhoek, Krimpen a/d Lek, Pijnacker, Zoetermeer en Leiderdorp verdubbelt de beschikbare recreatiecapaciteit in 2000 ten opzichte van 1989). Deze gemeenten hebben relatief veel nieuw recreatief wandelgroen erbij gekregen, binnen of buiten hun gemeentegrenzen. De absolute en relatieve verbeteringspercentages zijn ruimtelijk weergegeven in figuren 4.3 en 4.4. Uit de absolute verbetering blijkt dat voor wandelen de gemeenten in zuidelijk Zuid-Holland (rond Dordrecht, de Alblasserwaard en Vijfherenlanden; deze gemeenten zijn niet in de tabellen weergegeven) er het meest op vooruit zijn gegaan. Toch hebben ook de gemeenten in het Westland en tussen Delft en Zoetermeer geprofiteerd van het nieuwe groen. Voor fietsen geldt dit alleen voor het Westland en Ridderkerk. Uit de relatieve verbeterkaart blijkt dat de gemeenten tussen de grote steden Den Haag en Rotterdam de grootste verbetering van hun wandelrecreatiemogelijkheden ervaren. De grote steden hebben absoluut gezien niet zoveel extra recreatiecapaciteit erbij gekregen (5-11%), maar relatief, in de beleefde verbetering van haar inwoners, varieert dit sterk: Rotterdammers, Vlaardingers en Schiedammers ervaren 50-65% verbeterde wandelcapaciteit, Leiden 30% en Den Haag maar 16%. De kleinstedelijke kernen in de regio's Haaglanden en Leiden profiteren dus meer van het groen dat tussen 1989 en 2000 is aangelegd, dan de grote steden. De grootste arealen nieuwe groengebieden zijn logischerwijs buiten de steden aangelegd, en wandelen doet men voornamelijk in de directe omgeving (bij voorkeur binnen de 2,5 km, anders tot 10 km van de buurt).

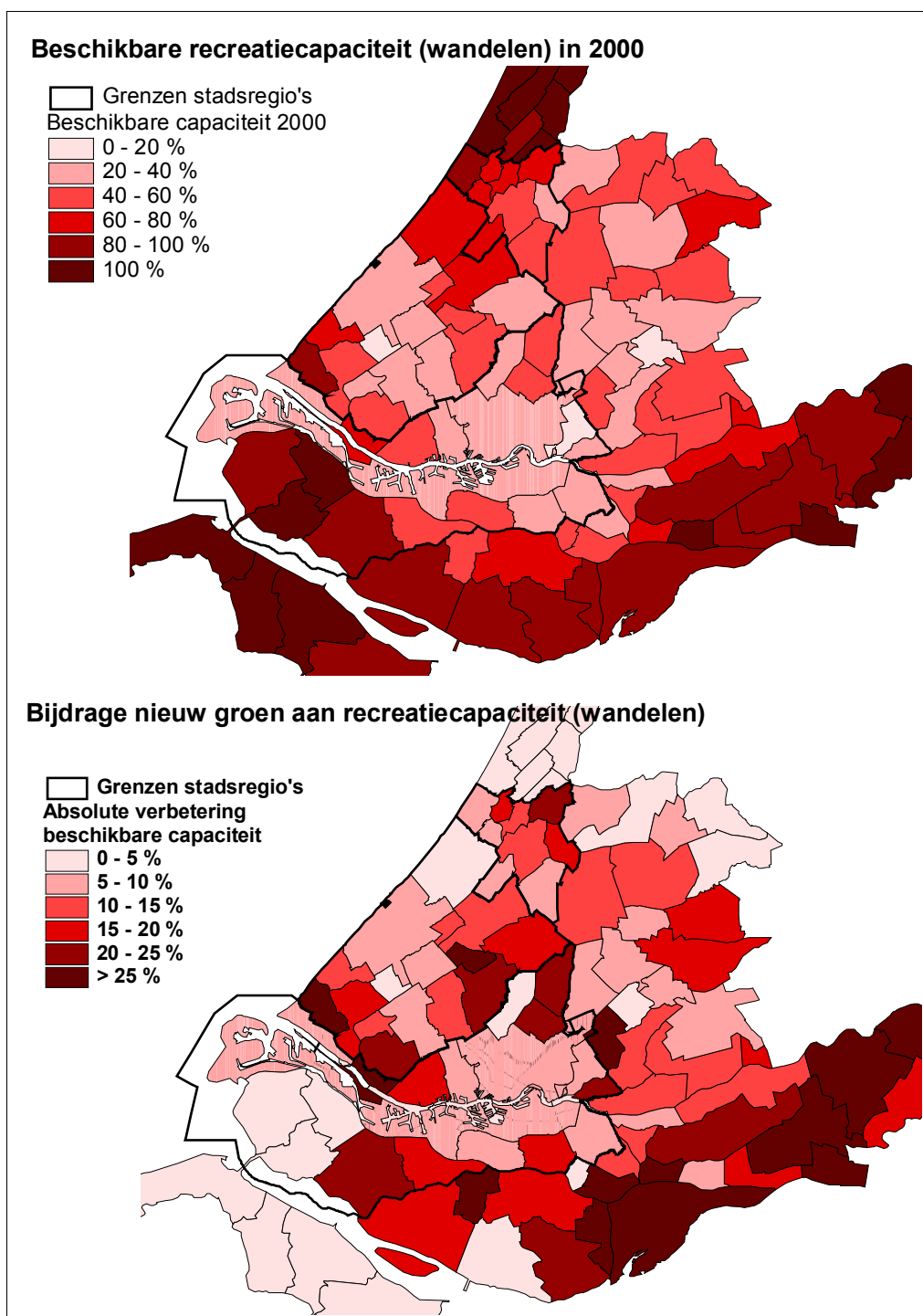
Voor fietsen zijn de regionale verschillen veel kleiner. In de stadsregio's Rotterdam en Haaglanden zijn de mogelijkheden verbeterd met ongeveer 15-19%, met lichte uitschieters naar beneden en boven. De bewoners van Rotterdamse stedelijke randgemeenten als Ridderkerk, Schiedam en Vlaardingen zijn er relatief meer op vooruit gegaan. In Haaglanden zijn de uitschieters naar boven meer rurale gemeenten als Monster, De Lier, Wateringen, naast Pijnacker en Nootdorp. De gehele stadsregio Leiden heeft maar 5% meer fietscapaciteit gekregen. Rurale gemeenten binnen de bufferzone Den Haag-Leiden-Zoetermeer, zoals Wassenaar, Leidschendam en Zoeterwoude, hebben niet zo veel geprofiteerd van de nieuwe groengebieden, deels omdat hier niet zoveel nieuw groen is aangelegd, en deels omdat zij reeds goed voorzien waren, dus relatief minder zijn opgeschoten. Schipluiden en Maasland, in Midden-Delfland, zijn wel verbeterd. Dit geldt ook voor Ridderkerk en Barendrecht, bij IJsselmonde-Oost.

Figuur 4.3 Ruimtelijk beeld van de absolute verbeterpercentages voor wandelen en fietsen, per gemeente, voor heel Zuid-Holland

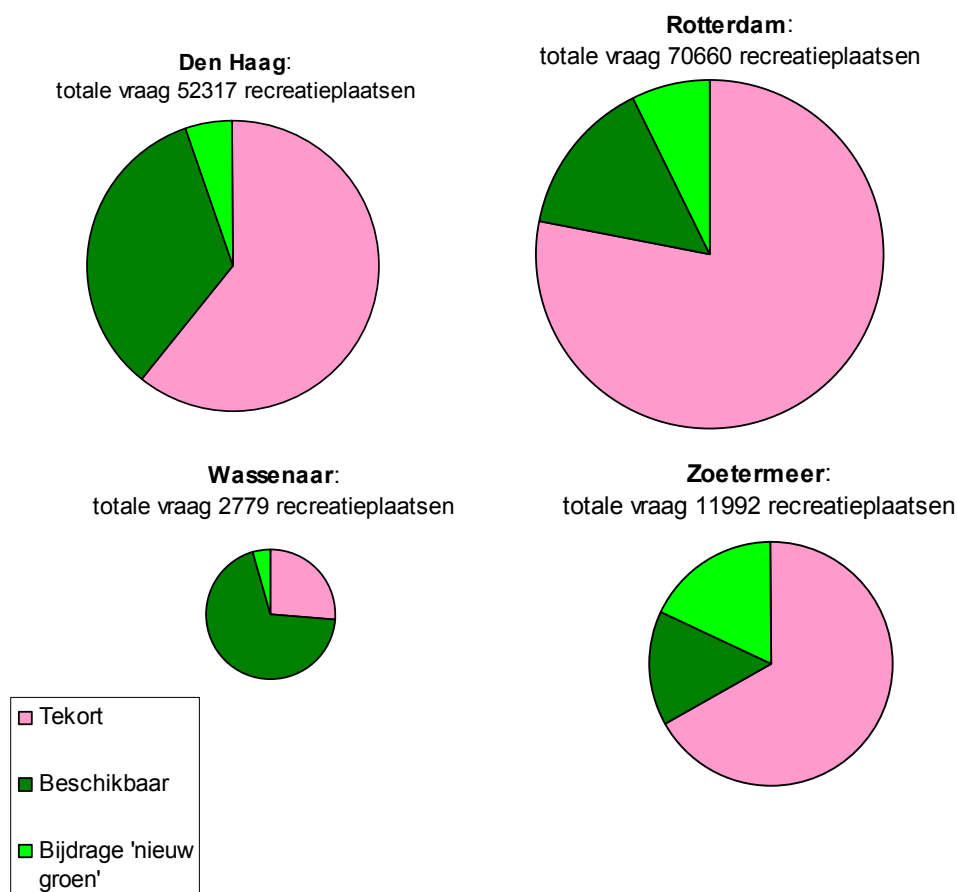

Figuur 4.4 Ruimtelijk beeld van de relatieve verbeterpercentages voor wandelen en fietsen, per gemeente, voor heel Zuid-Holland

Figuur 4.5 – Ruimtelijk beeld van de beschikbare recreatiecapaciteit voor wandelen en de bijdrage van het 'nieuwe groen' daaraan, per gemeente, voor heel Zuid-Holland

Als samenvattend overzicht geeft figuur 4.5 een beeld van de huidige beschikbare capaciteit voor wandelen en de bijdrage van het nieuw aangelegde groen daaraan. Hieruit blijkt duidelijk dat het midden van Zuid-Holland, het gebied van Den Haag tot en met Rotterdam en omstreken, het slechtst voorzien is qua wandelrecreatiemogelijkheden, maar dat dit gebied, en dan vooral de gemeenten tussen de grote steden, er de afgelopen tien jaar veel op vooruit is gegaan. Figuur 4.6 nog eens op een andere wijze zien hoe de verhoudingen bij enkele grote en kleine gemeenten liggen.

Figuur 4.6 Cirkeldiagrammen van vraag, beschikbare capaciteit en de bijdrage van 'nieuw groen' voor enkele gemeenten

Over het geheel gezien, kunnen we het volgende concluderen:

- Voor heel Zuid-Holland is het absolute tekort aan wandelmogelijkheden teruggebracht met 18% (44.400 recreatieplaatsen), en dat aan fietsmogelijkheden met 12% (9100 recreatieplaatsen). Ondanks dat het nieuwe groen meer heeft bijgedragen aan de wandelmogelijkheden, is het wandeltekort nog steeds substantieel hoger dan het fietstekort.
- Het percentage beschikbare recreatiecapaciteit voor wandelen is met 5 tot 25% toegenomen (gemiddelde voor heel Zuid-Holland 12%), en voor fietsen met 3-10% (gemiddelde voor heel Zuid-Holland 4%).

- In de beleving van de inwoners zijn de verbeteringen nog groter: 15% tot 50% voor wandelen (het eerste voor Den Haag, het tweede voor Rotterdam; gemiddelde voor heel Zuid-Holland 33%), en voor fietsen met 5% tot 15% (Leiden-Rotterdam; gemiddelde voor heel Zuid-Holland 7%). Zo veel kunnen stedelingen méér voldoen aan hun recreatieve vraag naar wandelen en fietsen, terwijl de totale oppervlakte recreatieve groengebieden op provinciaal niveau maar met ongeveer 3% is gegroeid (zie vorige paragraaf).
- De recreatieve bijdrage van de nieuwe groengebieden is relatief hoog, omdat vooral gebieden met een hoge opvangcapaciteit, zoals bossen en parken, zijn aangelegd (terwijl het bestaande groen in Zuid-Holland vooral droge natuur betreft) en ten tweede omdat zij (voor wandelen) veelal op de juiste plaatsen zijn aangelegd (dit geldt vooral voor gemeenten met een hoog verbeterpercentage; waar het verbeterpercentage lager ligt is het tekort minder opgelost ofwel daar was een kleiner tekort in de uitgangssituatie). Kaart 1 liet al zien dat de meeste nieuwe groengebieden ten opzichte van het bestaande groen meer nabij stedelijke concentraties zijn aangelegd, zij het dan meer bij 'kleinstedelijke' kernen als Zoetermeer, Schiedam, Delft en Dordrecht dan bij Den Haag en in mindere mate Rotterdam. Dit neemt niet weg dat de grootste recreatietekorten (zeker in aantallen recreatieplaatsen vanwege het grote aantal inwoners, maar veelal ook op persoonsbasis) blijven bestaan in de grote steden, zoals Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Capelle, Den Haag, Delft en zelfs Zoetermeer. Kortom: hoe beperkt de realisatie van de RandstadGroenStructuur ook moge zijn, op enkele plaatsen heeft zij inmiddels verhoudingsgewijs een aanzienlijke verbetering van het aantal recreatiemogelijkheden opgeleverd voor de minst bedeelde stedelingen.

4.5 Conclusies

De beperkte uitbreiding van groengebieden met ongeveer 3% in het laatste decennium heeft ervoor gezorgd dat inwoners van Zuid-Holland er gemiddeld 12% extra wandelcapaciteit bij kregen, en zo 33% verbetering zagen in hun beschikbare recreatiecapaciteit voor wandelen, en 7% voor fietsen. De recreatieve bijdrage van nieuwe groengebieden is relatief hoog, omdat vooral gebieden met een hoge opvangcapaciteit, zoals bossen en parken, zijn aangelegd en ten tweede omdat zij voor wandelen ook veelal op de juiste plaatsen zijn aangelegd, waar de tekorten hoog waren.

De kleinstedelijke gemeenten tussen Rotterdam en Den Haag (zoals Delft, Zoetermeer, Pijnacker en Nootdorp) zijn er meer op vooruit gegaan dan de grote steden zelf. Rotterdammers zullen een grotere verbetering ervaren hebben dan mensen uit Den Haag en Leiden.

De nieuwe groengebieden hebben een grotere bijdrage geleverd aan de wandelmogelijkheden dan aan de fietsmogelijkheden van stedelingen. Dit komt deels doordat de uitgangssituatie voor fietsen al gunstiger was.

De grootste recreatietekorten (zeker in aantallen recreatieplaatsen vanwege het grote aantal inwoners, maar veelal ook op persoonsbasis) blijven bestaan in de grote steden, zoals Rotterdam (en zijn voorsteden Schiedam, Vlaardingen, Capelle), Den Haag, Delft, en zelfs Zoetermeer.

5 Gebruik en waardering van de Randstadgroenstructuur

Martin Goossen & Silvia Blok

5.1 Inleiding

In de Natuurbalans evalueert Het Milieu- en Natuurplanbureau jaarlijks het natuurbeleid van de regering. Wat heeft de regering beloofd en wat is er van terecht gekomen. Dit geldt ook voor de aanleg van nieuwe bos- en recreatiegebieden, die in het kader van het rijksbufferzone- en Randstadgroenstructuurbeleid worden ontwikkeld. Hoeveel is er de afgelopen jaar aangekocht en ingericht en loopt dit in de pas met de taakstelling. De gegevens die het Ministerie van LNV hierover levert, worden door het Milieu- en Natuurplanbureau gecontroleerd en beoordeeld. In het kader van die evaluatie wil het Milieu- en Natuurplanbureau weten hoe het recreatief gebruik en de waardering is van bos- en recreatiegebieden die in het kader van het rijksbufferzone- en Randstadgroenstructuurbeleid zijn aangelegd?

Het doel van de studie is: Inzicht in het recreatief gebruik en waardering van bos- en natuurgebieden die in het kader van het rijksbufferzone- en Randstadgroenstructuurbeleid zijn aangelegd.

Na een korte beschouwing over de werkwijze en de stand van zaken ten aanzien van de uitvoering van de Randstadgroenstructuur, volgt een beschrijving van gebruik en waardering van de verschillende gebieden. Deze gebieden worden per provincie behandeld. Het hoofdstuk sluit af met een vergelijking van het gebruik met andere recreatieve topattracties en enkele conclusies.

5.2 Werkwijze

In de eerste fase is een lijst opgesteld van daadwerkelijk ingerichte bos- en natuurgebieden. Dit is gebaseerd op gegevens die door DLG zijn verzameld en door het Ministerie van LNV zijn aangeleverd. Op basis van deze informatie is gericht gezocht naar onderzoek betreffende het gebruik en waardering van deze gebieden. De bibliotheken van Alterra en Stichting Recreatie zijn geraadpleegd, alsook het zoekprogramma Google op internet. Tevens zijn krantenarchieven geraadpleegd en het archief van IKC-Ruimtelijk Ordening. Ook is telefonisch om informatie gevraagd bij de verschillende instanties. Van enkele gebieden blijken in het geheel geen gegevens beschikbaar te zijn. In tabel 5.1 is aan gegeven van welke gebieden onderzoeksresultaten gevonden en verwerkt zijn.

5.3 Randstadgroenstructuur in uitvoering

In de Nota Westen des Lands (1958) is reeds voorgesteld bufferzones te creëren om de ruimte tussen de grote steden open te houden. Het bufferzonebeleid is de jaren daarna verder ontwikkeld. Naast het restrictieve beleid ten aanzien van bouwen werd later aankoop en herinrichting van gronden ten behoeve van de recreatie belangrijker. In de Vierde Nota

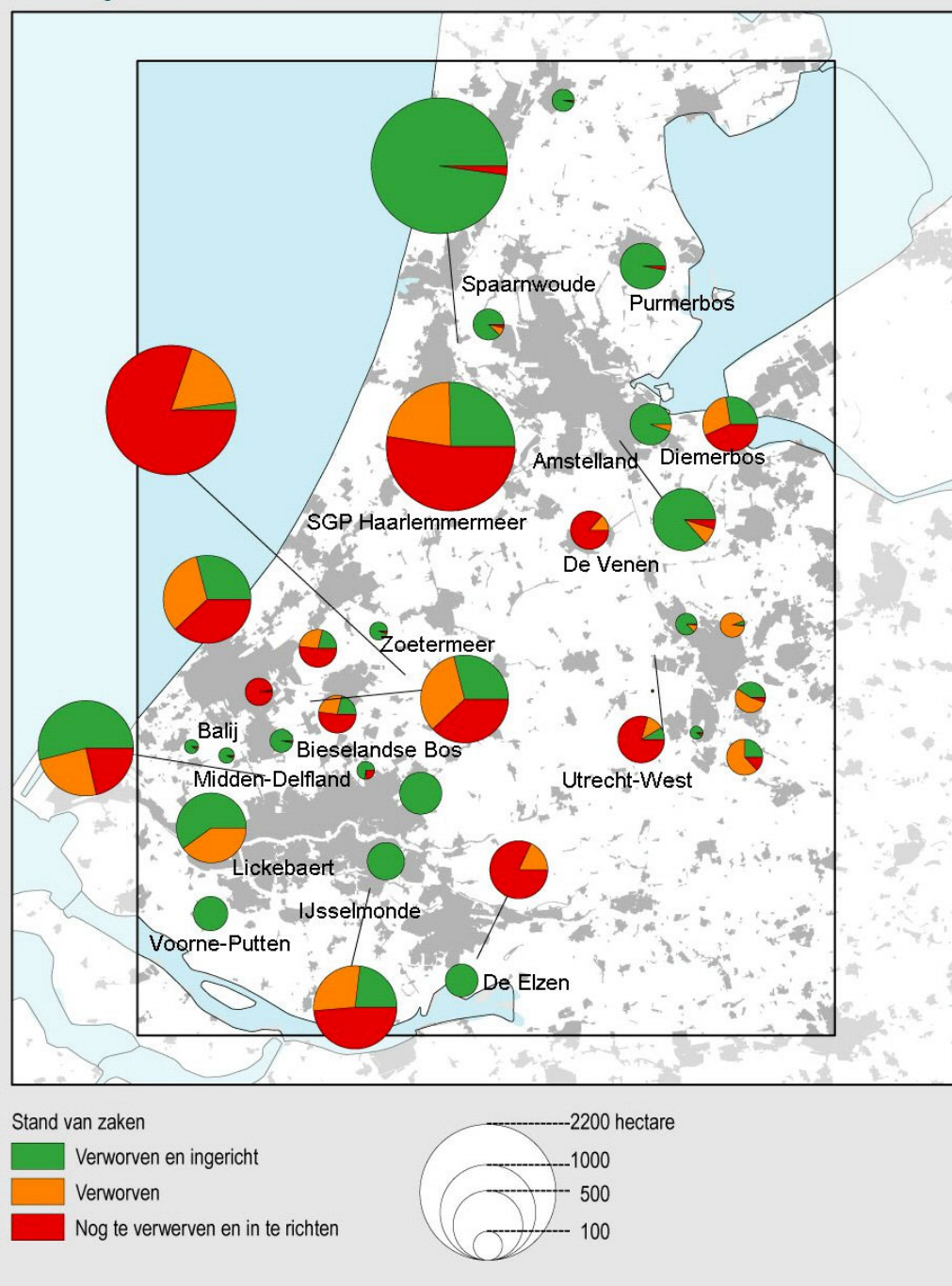
Ruimtelijke Ordening (1995) is een concrete beleidsbeslissing en een taakstelling voor aankoop en herinrichting van 10 bufferzones opgenomen. De ontwikkeling van de recreatieve mogelijkheden kreeg verder vorm in de Nota Landelijk Gebieden uit 1977. Hierin werd het idee van een Randstadgroenstructuur verder uit gewerkt. In deze nota wordt gesproken over 10.000 ha bosuitbreiding in de Randstad. De Randstadgroenstructuur wordt omschreven als het geheel van groene ruimten binnen de stedelijke invloedssfeer van de Randstad dat als contramal van het verstedelijkte gebied kan worden gezien en waarvoor het ruimtelijk beleid gericht is op wederzijdse afstemming van stedelijke en landelijke functies. In 1985 komt de Nota Ruimtelijk kader Randstadgroenstructuur (VROM, LNV, 1985) uit, waarin wordt aangekondigd dat er tot 1990 een aanvang moet worden gemaakt met projecten met een gemeenschappelijke omvang van circa 5500 ha. In het Structuurschema Groene Ruimte (LNV, 1995) wordt de inzet verder vergoot in de vorm van 6 recreatieve strategische groenprojecten. De totale taakstelling voor het aankoop en inrichten van gronden voor Rijksbufferzones, Voorbereidingsprogramma Randstadgroenstructuur en Strategische Groen Projecten met een recreatieve functie is 13.700 ha. De realisatie wordt gefinancierd door de ministeries van VROM en LNV samen. Verwerving en aanleg van nieuw groen in bufferzones wordt gezamenlijk betaald door beide ministeries. Buiten de bufferzones financiert LNV verwerving en inrichting. Op de LNV begroting heet deze post recreatie- en staatsbos.

In dit rapport spreken we korthedshalve van randstadgroenprojecten. In tabel 5.1 zijn deze projecten samengevat. Bovendien is aangegeven tot welke beleidscategorie de afzonderlijke projecten horen en in hoeverre de projecten zijn uitgevoerd (stand van zaken 1-1-2004). Figuur 5.1 geeft de ligging van de projecten.

5.4 Noord-Holland

5.4.1 Inleiding

Noord-Holland heeft twee gebieden waar gegevens over het recreatief gebruik aanwezig zijn, namelijk het Purmerbos en Spaarnwoude. Van het bufferzonegebied Haarlem-Amsterdam zijn slechts oude gegevens bekend. Ook zijn er enkele gegevens bekend over het recreatiegedrag van inwoners uit Amsterdam. Deze komen als eerste aan de orde. Daarna volgen het Purmerbos, Spaarnwoude, de bufferzone Amsterdam-Haarlem.

Figuur 5.1 Ligging van de Randstadgroenstructuur

Tabel 5.1 Naam en omvang bos- en natuurgebieden Randstadgroenstructuur (gegevens: LNV bewerking zie bijlage 2)

Naam	Provincie	Staats- en/of recreatiebos	SGP	Bufferzone	Ingericht 1/1/2004 (ha)	Restant taakstelling (ha)
Driemanspolder/ Leidschedammerhou (staatsbos deel)t	ZH	s	Haaglanden	Den HaagLeidenZoetermeer	36	134
Vlietranden	ZH	r	Haaglanden		0	90
Haaglanden (inc. Baly & staatsbos Biesland)	ZH	r	Haaglanden		267	654
Bieslandsebos (recreatie deel)	ZH	r	Haaglanden		62	0
Abtswoude	ZH	r		MiddenDelfland	584	498
Gaag	ZH	r		MiddenDelfland	29	0
Lickebaert	ZH	r		MiddenDelfland	348	232
Zoetermeer Zuidplas (incl. PPS)	ZH	sr	ZoetermeerZuidplas		41	1959
Nesseppolder	ZH	r	ZoetermeerZuidplas		28	9
IJsselmonde	ZH	sr		IJsselmondeOost	191	635
Eiland van Dordrecht	ZH	sr	Eiland van Dordrecht		0	400
Naaldwijk	ZH	r			23	0
De Elzen	ZH	s			127	0
Voorne-Putten	ZH	r			140	0
Hitland	ZH	r			208	0
Krimpenerwaard	ZH	r			165	0
Rijnstreek Zuid	ZH	s			38	0
Purmerbos	NH	s			243	7
Waarderhout	NH	s			59	0
Spaarnwoude	NH	r		AmsterdamHaarlem	2140	60
Houtrakbos	NH	s		AmsterdamHaarlem	100	14
Haarlemmermeer (incl Meerbos en Mainport & Groen)	NH	sr	Haarlemmermeer	AmsterdamHaarlem	501	1473
Amstelland	NH	r		AmstellandVechtstreek	403	62
Gasp en Diem	NH	s	N-Vechtstreek	AmstellandVechtstreek	190	13
N-Vechtstreek	NH	r	N-Vechtstreek		99	261
Ruigenhoek	U	r	Utrecht e.o.	UtrechtHilversum	4	66
Gagel	U	s	Utrecht e.o.	UtrechtHilversum	49	6
Hollandse IJssel	U	s	Utrecht e.o.		0	0
Houten-Noord	U	s	Utrecht e.o.		45	65
Laagraven	U	r	Utrecht e.o.		39	116
Utrecht West	U	r	Utrecht e.o.		22	239
Lopikerwaard	U	s			20	0
De Venen	U	r	VinkeveenNieuwkoop		0	175
Som					6201	7168

5.4.2 Amsterdam

Het belangrijkste recreatie-onderzoek is het grote groenonderzoek uit 1996. Er is een schriftelijke enquête gehouden onder een deel van de Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder (Wiggers, R en Gadet, J., 1996). Daartoe is een aselechte steekproef uit het Bevolkingsregister getrokken. De respons was 28%. De onderzoekers concluderen dat er wel een afwijking in de onderzoekspopulatie ten opzichte van de bevolking is, waardoor het onderzoek niet helemaal representatief is. Daarnaast is er een afwijking met betrekking tot de etniciteit en huishoudensamenstelling: Er waren minder allochtonen in de respons en ook minder huishoudens met kinderen.

De parken worden het meest bezocht (86%) gevolgd door de recreatiegebieden (73%) en de kleinere groenvoorzieningen in de woonomgeving (43%). Circa 6% van de Amsterdammers maakt geen gebruik van de in dit onderzoek onderscheiden groenvoorzieningen in en rond de stad.

Uit tabel 5.3 blijkt dat de meeste Amsterdammers tussen de 1-11 keer per jaar een recreatiegebied bezoeken. Ongeveer 1% komt er elke dag. Uit de tabel blijkt ook dat 27% nooit in een recreatiegebied komt.

Tabel 5.3 Gemiddeld bezoek per jaar aan recreatiegebieden (%)

Frequentie/ vraag: Hoe vaak bezoekt u recreatiegebieden?	
Elke dag	1%
1-6 keer per week	6%
1-3 keer per maand	17%
1-11 keer per jaar	49%
Nooit	27%

Tabel 5.4 Activiteiten (%) in parken en recreatiegebieden

Activiteiten in parken		Activiteiten in recreatiegebieden	
Fietsen	45%	Fietsen	46%
Wandelen	79%	Wandelen	78%
Hond uitlaten	10%	Hond uitlaten	9%
Zonnen/zitten	49%	Zonnen/zitten	60%
Lunchen/picknicken	11%	Lunchen/picknicken	15%
Terras bezoeken	32%	Terras bezoeken	38%
Spelen met de kinderen	18%	Spelen met de kinderen	19%
Sport/spel	20%	Sport/spel	22%
Natuurstudie	2%	Natuurstudie	4%
Bomen, planten, dieren kijken	27%	Bomen, planten, dieren kijken	39%
Speciale voorzieningen	20%	Speciale voorzieningen	21%
Evenementen	28%	Evenementen	13%
Waterrecreatie		Waterrecreatie	29%
Anders	9%	Anders	6%

In recreatiegebieden wordt door Amsterdammers het meest gewandeld (78%), gevolgd door zonnen/zitten (60%), en fietsen (46%). In vergelijking met activiteiten in parken wordt er veel meer aan waterrecreatie gedaan en het bekijken van bomen, planten en dieren (tabel 5.4). Ook zonnen/zitten en picknicken is in recreatiegebieden iets populairder. Het evenement-bezoek in recreatiegebieden is beduidend minder dan in parken. De meeste respondenten komen in de recreatiegebieden om te genieten van de natuur (70%). Circa 60% komt er om bovengenoemde activiteiten (wandelen, zonnen, etc) uit te voeren.

In tabel 5.5 is een vergelijking neergezet van de redenen van het bezoek aan parken versus het bezoek aan recreatiegebieden. De redenen die te maken hebben met natuur en landschap en recreatie-activiteiten worden meer als reden genoemd om een recreatiegebied te bezoeken, terwijl redenen die te maken hebben met gezellige drukte meer een reden zijn om de parken te bezoeken.

Tabel 5.5. Redenen (%) voor bezoek aan parken en recreatiegebieden

Redenen parkbezoek		Redenen bezoek recreatiegebieden	
Even buiten zijn	68%	Genieten van de natuur	70%
Genieten van de natuur	53%	Genoemde activiteiten uitoefenen	60%
Genoemde activiteiten uitoefenen	48%	Voor de rust	46%
Ik kom er doorheen	43%	Genieten van het landschap	44%
Voor de rust	42%	Het is er schoon	22%
Vanwege de bomen en planten	28%	Mensen kijken, mensen ontmoeten	18%
Mensen kijken, mensen ontmoeten	28%	Vanwege de gezelligheid	13%
Vanwege de gezelligheid	22%	Er is altijd wel iets te beleven	13%
Genieten van het landschap	20%	Ik kom er doorheen	5%
Vanwege de dieren	17%	Andere redenen	6%
Omdat er altijd wat te beleven valt	16%		
Het is er schoon	13%		
Andere redenen	4%		

5.4.3 Purmerbos

Het Purmerbos ligt in De Purmer tegen Purmerend aan. Het bos bestaat uit drie boscomplexen met een totale oppervlakte van ongeveer 268 hectare. Het beheer is in handen van Staatsbosbeheer. Er is geen specifiek recreatie-onderzoek gehouden in het Purmerbos. Wel is onderzoek gedaan naar het recreatief gebruik en waardering van door Landschap Waterland aangelegde recreatievoorzieningen in de gemeente Waterland (DRO, 1998). Het Purmerbos wordt in dit onderzoek genoemd. Voor dit onderzoek naar het recreatief gebruik van Waterland zijn in 1997 circa 1.400 inwoners van het gehele gebied telefonisch geënquêteerd. Uit tabel 5.6 blijkt dat er een duidelijke relatie is tussen bezoek van inwoners van een gemeente aan een recreatiegebied en de afstand. De deelgebieden die het dichtst in de buurt van de gemeente liggen, hebben het hoogste bezoekpercentage. Het Purmerbos wordt het meest gebruikt door inwoners van Purmerend, gevolgd door inwoners uit de plaats Beemster. Meer dan de helft van de inwoners van Purmerend bezoekt het Purmerbos. Regionaal gezien is het bezoek aan Purmerbos 8%. Edammers en Volendamers bezoeken deelgebied Hemmeland bijna twee keer zo veel als het Purmerbos, terwijl beide recreatiegebieden in afstand ongeveer even ver van de gemeente Edam-Volendam liggen. Landschap waterland verwacht dat het bezoek aan beide deelgebieden zal afnemen indien het recreatiegebied Pieterman bij Edam-Volendam (verder) wordt ingericht. De regiofunctie van het Purmerbos, zo concluderen zij, komt hiermee steeds verder onder druk te staan.

Tabel 5.6 Bezoek aan deelgebieden Waterland per gemeente, in procenten van de bevolking

Gemeente	Zee- vang	Beemster	Wormer Jisperveld Kalver- polder	Oost- zanerveld Ilpenveld, Purmer- land	Amster- dam landelijk noord	Hemme- land	Pur- mer- bos	Marker - en Ijssel- meer
Amsterdam Noord	9	28	21	23	52	11	5	39
Waterland	13	40	16	13	60	76	23	62
Landsmeer	10	39	29	46	49	15	8	32
Purmerend	19	53	29	16	26	31	57	34
Wormerland	14	47	79	23	19	11	13	35
Edam- Volendam	29	32	15	7	36	45	25	55
Beemster	44	79	38	19	18	23	38	41
Zeevang	76	54	21	13	22	18	20	65
Zaanstad	6	37	53	35	18	7	4	33
Oostzaan	8	31	37	64	33	8	6	26
Amsterdam excl Noord	2	14	16	9	29	6	2	34
Totaal	6	23	23	15	30	11	8	36

Tabel 5.7 Bezoek overige recreatiegebieden per gemeente, in procenten van de bevolking

Gemeente	Jagers plas	Twiske	Spaarn- woude	Alkmaarder- Uitgeester- meer	Strand en duinen	Amstel- land	Amster- damse bos
Amsterdam Noord	11	80	26	11	63	12	47
Waterland	1	52	13	6	62	5	31
Landsmeer	13	94	23	5	70	7	43
Purmerend	3	77	15	12	72	5	32
Wormerland	41	69	30	43	80	3	21
Edam- Volendam	1	41	11	8	59	3	19
Beemster	4	72	12	26	79	4	17
Zeevang	2	43	13	10	72	3	17
Zaanstad	56	71	43	37	78	2	22
Oostzaan	45	94	22	5	72	4	33
Amsterdam excl Noord	1	39	35	4	69	26	68
Totaal	11	51	33	11	70	19	54

De grootste concurrenten voor het Purmerbos zijn het strand en de duinen en recreatiegebied het Twiske. Inwoners van Purmerend gaan daar regelmatig heen (tabel 5.7).

Het Purmerbos is het op drie na meest bezochte deelgebied voor de inwoners van Purmerend (tabel 5.8 en 5.9).

Gemiddeld bezoeken de inwoners van Purmerend 15 keer per jaar het Purmerbos (tabel 5.10). Het Twiske wordt evenwel gemiddeld vaker door hen bezocht (tabel 5.7).

Tabel 5.8 Meest bezochte deelgebied per gemeente, in procenten

Gemeente	Zeevang	Beemster	Wormer Jisper-veld Kalver-polder	Oostzaner - & Ilpenveld, Purmer-land	Amster-dam landelijk noord	Hemme -land	Purmer-bos	Marker - en IJssel-meer
Amsterdam Noord	-	1	-	1	9	0	1	1
Waterland	0	1	1	3	16	37	3	15
Landsmeer	-	1	1	5	-	-	-	1
Purmerend	2	6	1	1	1	4	10	3
Wormerland	-	2	39	1	-	-	1	1
Edam-Volendam	7	1	1	2	3	14	2	16
Beemster	4	31	-	-	0	1	-	5
Zeevang	38	3	1	-	1	2	1	19
Zaanstad	0	1	3	0	0	0	-	2
Oostzaan	-	0	1	7	0	-	-	1
Amsterdam excl Noord	-	1	-	-	3	0	0	5
Totaal	1	1	1	0	3	1	1	4

Tabel 5.9 Meest bezochte recreatiegebied per gemeente, in procenten

Gemeente	Water-land	Jagers-plas	Twiske	Spaarn-woude	Alkmaarder-Uitgeester-meer	Strand en duinen	Amstel-land	Amster-damse bos
Amsterdam Noord	13	-	55	1	1	10	1	5
Waterland	76	-	6	-	-	4	-	1
Landsmeer	8	-	80	-	-	2	1	1
Purmerend	28	-	33	0	0	20	0	1
Wormerland	44	1	21	1	4	12	0	3
Edam-Volendam	46	-	8	-	-	9	-	1
Beemster	41	-	17	0	1	19	-	0
Zeevang	64	-	9	-	1	13	0	1
Zaanstad	7	11	33	5	7	20	-	0
Oostzaan	10	2	75	0	-	4	-	-
Amsterdam excl Noord	9	-	5	5	0	22	4	24
Totaal	14	1	16	4	1	19	2	16

Tabel 5.10 Gemiddeld bezoek per jaar aan de deelgebieden per respondent per gemeente

Gemeente	Zeevang	Beemster	Wormer Jisperveld Kalverpolder	Oostzaner/ Ilpenveld, Purmerland	Amsterdam landelijk noord	Hemmeland	Purmerbos	Marker- en IJssel- meer
Amsterdam Noord	3	6	6	6	21	2	0	8
Waterland	1	4	1	2	22	37	5	16
Landsmeer	0	3	1	13	13	2	2	2
Purmerend	7	13	5	2	6	4	15	4
Wormerland	0	8	38	2	1	0	1	3
Edam-Volendam	7	4	1	0	4	4	2	17
Beemster	11	81	2	1	1	1	2	4
Zeevang	58	23	4	1	2	2	1	18
Zaanstad	1	3	8	9	1	0	0	3
Oostzaan	4	2	4	38	3	0	0	3
Amsterdam excl Noord	0	2	1	1	4	0	0	3
Totaal	1	4	3	3	5	1	1	4

Tabel 5.11 Gemiddeld bezoek per jaar aan de recreatiegebieden per respondent per gemeente

Gemeente	Jagersplas	Twiske	Spaarnwoude	Alkmaarder- Uitgeester- meer	Stranden duinen	Amstelland	Amsterdamse bos
Amsterdam Noord	3	31	7	2	8	0	4
Waterland	2	10	0	0	7	0	1
Landsmeer	1	60	1	0	8	1	2
Purmerend	0	20	1	2	8	1	1
Wormerland	2	5	1	3	14	0	1
Edam-Volendam	0	2	2	0	8	0	0
Beemster	0	6	0	3	10	0	1
Zeevang	0	7	0	2	9	1	0
Zaanstad	13	22	5	6	14	0	1
Oostzaan	6	70	1	0	10	2	1
Amsterdam excl Noord	0	5	2	0	8	2	7
Totaal	2	12	3	1	9	2	5

Op basis van deze gegevens is door de onderzoekers berekend dat het Purmerbos circa 608.000 bezoeken per jaar krijgt van de inwoners uit deze gemeenten. Daarvan komt 92,5% uit Purmerend. Uit deze cijfers kan de conclusie worden getrokken dat het Purmerbos vooral als een stadsbos fungeert voor de inwoners van Purmerend.

Over de waardering is niet zo veel bekend. Het Landschap Waterland is begonnen met de aanleg van een natuurspeelbos, omdat uit het onderzoek bleek dat "men" het Purmerbos saai vond. Een inwoner van Purmerend verwoordt het aldus op internet: "Het is een lelijk bos. Er is ontzettend weinig diversiteit. Als je het groeiproces veel tijd geeft dan komt dat nog misschien. Ik vind het een ontzettend saai bos om door te lopen. Je kunt nog precies zien waar de bomen geplant zijn; allemaal rijtjes. En de ondergroei is ook heel monotoon. Ik vind het een heel saai bos."

De oorzaak was de saaiheid was ondermeer het ontbreken van recreatieve voorzieningen. Maar er zijn ook positieve geluiden, zoals een inwoner uit Purmerend op internet zegt: "Ik heb het bos zien aanplanten en heb er vanaf het begin tussen de sprietten in de polder gelopen. Inmiddels een flink aantal jaren later wordt het bos steeds meer een echt bos. Natuurlijk moet de natuur zijn gang nog verder gaan. Je hoort de vogels, je ziet de buizerd en soms een kiekendief, je ruikt het bos soms al. De takken raken elkaar, de grond eronder wordt al zwart, de bladeren blijven liggen en rotten weg: steeds meer een echt bos. En voor iedereen die het nog niets vindt: loop de gele wandelroute en je waant je in een echt bos. Trek wel een paar waterdichte schoenen of laarzen aan, maar het is echt genieten".

Figuur 5.2 Het Purmerbos

Uit een onderzoek onder recreanten in het recreatiegebied Twiske in 2002 is een vraag gesteld (tabel 5.12) over de waardering van andere recreatiegebieden waar ze het afgelopen jaar ook geweest zijn (DRo, 2002).

Circa 19% van de bezoekers van het Twiske heeft ook het Purmerbos bezocht in 2002. De gemiddelde waardering voor het Purmerbos is voor deze personen een 6,3.

Tabel 5.12 Bezoek en waardering andere recreatiegebieden door bezoekers van het Twiske

Gebied	Niet bezocht	Bezocht	Gemiddeld rapportcijfer
Waterland	76%	24%	7,5
Markermeer/IJsselmeer	77%	23%	7,2
Jagersveld/Jagersplas	75%	25%	6,7
Spaarnwoude	59%	41%	6,9
Alkmaarder- en Uitgeestermeer	85%	15%	6,9
Strand en duinen	35%	65%	7,8
Groengebied Amstelland	91%	9%	7,2
Amsterdamse bos	48%	52%	7,1
Hemmeland	89%	11%	6,9
Purmerbos	81%	19%	6,3
Anders, namelijk	92%	8%	7,6

5.4.4 Spaarnwoude

Spaarnwoude is een groot recreatiegebied ten oosten van Haarlem en Velsen. Het bestaat uit verschillende bossen (waaronder het Houtrak), golfbaan, evenemententerrein, klimheuvel en waterpartijen.

Het NRIT heeft in 2001 een onderzoek in Spaarnwoude gehouden bestaande uit drie delen: tellingen, een schriftelijke enquête en een telefonische enquête. De schriftelijke enquête heeft een respons opgeleverd van 1331 vragenlijsten. Aan de hand van tellingen zijn de resultaten van de enquête vervolgens gewogen. De tellingen over verschillende dag(soort)en leiden tot een totaal geraamd jaarbezoek in 2001 van ongeveer 1.224.000 bezoeken (exclusief woon-werkverkeer en scholieren). Indien het woon-werkverkeer en de scholieren worden meegeteld, wordt het aantal op 2.840.000 geschat.

Het merendeel van het bezoek komt op zondag (23%) en zaterdag (18%). Spaarnwoude biedt mogelijkheden voor diverse recreatieve activiteiten. Aan de respondenten zijn enkele van deze activiteiten voorgelegd met de vraag of men deze enerzijds op de onderzoeksdag en anderzijds in het jaar 2000 in Spaarnwoude heeft ondernomen. De meest genoemde activiteiten zijn: fietsen (totaal op onderzoeksdag: 35%, totaal beoefend in 2000: 58%), wandelen, skeeleren en hond uitlaten (tabel 5.13).

Tabel 5.13 Meest genoemde activiteit op onderzoeksdag en in heel het jaar 2000

Activiteit	Beoefend op onderzoeksdag	Beoefend in 2000
Gewoon fietsen	35%	58%
Wandelen	28%	55%
Bezoek boerderij Zorgvrij	1%	29%
Skeeleren	14%	23%
Hond uitlaten	14%	20%

Sportief bezig zijn en rust en ontspanning zijn de belangrijkste redenen voor een bezoek aan Spaarnwoude (tabel 5.14).

Tabel 5.14 Bezoekredenen op onderzoeksdag

Belangrijkste Bezoekreden	Zondag	Zaterdag	Andere dagen	Ochtend	Middag	Alle bezoekers
Sportief bezig zijn	30%	34%	33%	29%	35%	32%
Rust/ontspanning	29%	26%	28%	28%	27%	28%
Natuur/landschap	21%	19%	18%	19%	18%	19%
Hond(en) uitlaten	10%	6%	9%	10%	8%	9%
Gezelligheid	7%	11%	3%	4%	6%	5%
Woon/werkverkeer	2%	3%	6%	5%	4%	4%
Overig	1%	1%	3%	5%	2%	3%

In totaal zijn 1199 personen van 15 jaar en ouder telefonisch benaderd, verdeeld over de gemeenten waaronder het recreatieschap valt en de gemeenten die direct grenzen aan het recreatiegebied. De volgende gemeenten zijn in het onderzoek betrokken:

- gemeente Amsterdam
- gemeente Haarlem
- gemeente Haarlemmerliede & Spaarnwoude
- gemeente Haarlemmermeer
- gemeente Velsen
- gemeente Zaanstad

Tabel 5.15 Mate waarin men het recreatiegebied Spaarnwoude kent, naar gemeente

Gemeente	Kent Spaarnwoude (%)	Kent Spaarnwoude niet (%)
Amsterdam	70,9	29,1
Haarlem	92,9	7,1
Haarlemmerliede & Spaarnwoude	97,8	2,2
Haarlemmermeer	84,5	15,5
Velsen	97,8	2,2
Zaanstad	85,5	14,5
Alle gemeenten	78,0	22,0

In het telefonisch onderzoek is gevraagd naar de mate van bekendheid van Spaarnwoude, de bezoekfrequentie in de afgelopen drie jaar en de redenen van geen bezoek (tabel 5.15). De inwoners die het dichtst bij Spaarnwoude wonen zoals Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Velsen en Haarlem, kennen het gebied het meest. Inwoners uit Amsterdam kennen Spaarnwoude relatief het minst, maar de bekendheid is toch 71%. Van de inwoners uit alle onderzochte gemeenten kent 22% Spaarnwoude niet. In 1986 bleek 36% Spaarnwoude niet te kennen (Distel, 1989). In 15 jaar tijd is de bekendheid van Spaarnwoude dus duidelijk toegenomen. Uit tabel 5.16 blijkt dat Amsterdammers het afgelopen drie jaar Spaarnwoude het minst hebben bezocht. Inwoners van Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Velsen en Haarlem hebben Spaarnwoude het meest bezocht. In 1986 was dit ook al zo.

Tabel 5.16 Mate waarin men de afgelopen drie jaar het recreatiegebied Spaarnwoude heeft bezocht, naar gemeente

Gemeente	Mate van bezoek (%)
Amsterdam	33,5
Haarlem	68,8
Haarlemmerliede & Spaarnwoude	85,1
Haarlemmermeer	46,4
Velsen	81,9
Zaanstad	48,8
Alle gemeenten	43,6

Respondenten die aangaven het recreatiegebied Spaarnwoude wel te kennen maar dit gebied in de afgelopen drie jaar niet hebben bezocht, is gevraagd naar de reden(en) waarom zij niet zijn gekomen (tabel 5.17).

Te weinig tijd en te ver weg zijn de belangrijkste redenen. Opvallend is het verschil in redenen tussen de inwoners van de verschillende gemeenten. In Amsterdam en Zaanstad is het vooral de afstand, in Haarlem en Velsen de persoonlijke leefomstandigheden, de leeftijd en gezondheid en in Haarlemmerliede en Spaarnwoude en Haarlemmermeer de afkeer van aangelegde recreatiegebieden.

5.4.5 Bufferzone Haarlem-Amsterdam

Een ouder onderzoek onder 3200 bewoners thuis uit 1984 (Distel, 1989) levert enkele gegevens over het recreatief gebruik van de bufferzone Haarlem-Amsterdam, met daarin de twee belangrijkste groengebieden Spaarnwoude en Haarlemmermeerse Bos. In de periode april tot en met augustus is 28% van de bewoners wel eens naar Spaarnwoude geweest en 7% naar Haarlemmermeerse Bos (tabel 5.18).

Tabel 5.17 Belangrijkste redenen waarom men in de afgelopen 3 jaar niet naar het recreatiegebied Spaarnwoude is geweest, naar gemeente (%)

	Amster -dam	Haarlem	H'liede + Sp'woude	Haarlem- mermeer	Velsen	Zaan- stad	Totaal
Ik heb te weinig tijd	24,2	22,8	5,7	30,0	18,5	15,1	23,4
Het is te ver weg	21,3	8,2	0,0	17,9	7,5	31,1	20,7
Ik voel me te oud	10,4	22,7	15,4	5,5	5,0	3,8	9,9
Het is er nog nooit/niet van gekomen	11,5	5,0	5,7	4,3	9,4	2,8	9,1
Om gezondheidsredenen niet in in staat tot bezoek	8,6	15,8	4,4	3,1	13,4	5,0	8,3
Ik ben alleenstaand	9,8	6,6	10,1	1,6	19,4	1,3	7,9
Geen interesse/geen behoefte	5,3	9,0	7,2	15,5	8,3	7,3	7,0
Ik vind andere recreatiegebieden interessanter	5,3	5,3	10,7	5,1	4,5	16,6	6,7
Ik houd niet van dergelijke aangelegde recreatiegebieden	5,0	6,7	15,7	16,0	8,3	6,0	6,5
Het is er te druk	6,4	0,0	0,0	3,2	3,5	1,3	4,8
Het is er onveilig/men zegt dat het er onveilig is	3,8	3,4	3,4	3,2	0,0	2,5	3,5
Niet-bezoekers (%)	52,7	25,9	13,0	45,1	16,3	42,9	44,1

Tabel 5.18 Bezoek (%) aan onderscheiden recreatiegebieden vanuit de woonplaats

Recreatiegebied	Bezoek (%)
Spaarnwoude	28
Haarlemmermeerse Bos	7
Agrarisch gebied	40
Mooie Nel	7

Tabel 5.19 geeft een uitsplitsing naar herkomstgebied. Uit de tabel blijkt dat de nabijheid een belangrijke rol speelt bij het recreatief gebruik. Inwoners uit Amsterdam West gaan relatief het meest van alle Amsterdammers naar Spaarnwoude. Inwoners van IJmuiden en Haarlem gaan veel naar Spaarnwoude en inwoners uit Hoofddorp veel naar het Haarlemmermeerse Bos. Alleen voor het agrarisch gebied geldt dit niet helemaal, want Amsterdammer uit het Centrum (relatief het verst weg van het agrarisch gebied) gaan er relatief wel vaak heen. Deze nabijheid blijkt ook van invloed op de frequentie zoals uit tabel 5.20 blijkt. Hetzelfde beeld komt hier in voor. Gemiddeld genomen ging men in 1984 8 keer naar het agrarisch gebied, 2 keer naar Spaarnwoude en 1 keer naar het Haarlemmermeerse Bos.

In dit onderzoek wordt geconcludeerd dat men vaker naar recreatiegebieden in 1984 is geweest dan 5 jaar daarvoor. De verandering in persoonlijke omstandigheden (leeftijd, gezinssamenstelling, verhuizing, vrije tijd), het weer in 1984, het aantrekkelijker en bekender worden van de recreatiegebieden zijn hiervoor bepalend geweest.

Tabel 5.19 Bezoek (%) aan recreatiegebieden per herkomstgebied

Herkomstgebied	Agarisch Gebied	Spaarnwoude	Haarlemmer-Meerse Bos
Amsterdam-noord	46	18	2
Amsterdam-West	42	44	3
Amsterdam-Oud West en Bos en Lommer	27	28	4
Amsterdam-Centrum	51	21	2
Amsterdam-Oud en Nieuw Zuid	35	13	4
Amsterdam-Oost en Watergraafsmeer	37	14	1
Amsterdam-Zuidoost	36	15	7
Amstelveen	46	11	4
Hoofddorp	38	20	86
Haarlem-Schalkwijk	40	53	31
Haarlem-Midden/centrum	41	54	18
Haarlem-Noord	39	69	11
Beverwijk	55	51	1
Ijmuiden	47	77	2
Purmerend	44	10	2
Zaanstad-Noord	50	23	1
Zaanstad-Zuid	54	25	0

Tabel 5.20 Gemiddeld aantal bezoeken aan recreatiegebieden per herkomstgebied per jaar

Herkomstgebied	Agarisch Gebied	Spaarnwoude	Haarlemmer-Meerse Bos
Amsterdam-noord	7	1	0
Amsterdam-West	11	3	0
Amsterdam-Oud West en Bos en Lommer	6	2	0
Amsterdam-Centrum	12	2	0
Amsterdam-Oud en Nieuw Zuid	5	0	0
Amsterdam-Oost en Watergraafsmeer	6	0	0
Amsterdam-Zuidoost	7	0	0
Amstelveen	7	0	0
Hoofddorp	9	1	14
Haarlem-Schalkwijk	7	3	2
Haarlem-Midden/centrum	5	3	0
Haarlem-Noord	7	8	0
Beverwijk	12	5	0
Ijmuiden	13	8	0
Purmerend	9	0	0
Zaanstad-Noord	16	1	0
Zaanstad-Zuid	11	1	0
Totaal	8	2	1

Van de agrarische gebieden worden Spaarnwoude en Amstelland het meest bezocht (tabel 5.21). Het agrarisch gebied ten westen van Amsterdam en ten zuiden van Amstelland worden het minst bezocht.

Opvallend is dat de Haarlemmermeerpolder, welke in landschappelijk opzicht en qua voorzieningen weinig aantrekkelijkheden voor recreatief medegebruik biedt, met een kwart van de bezoekers relatief hoog scoort. De onderzoeker wijdt dit aan wellicht de attractie Schiphol en de centrale ligging van veel herkomstgebieden. De factor nabijheid blijkt ook uit tabel 5.22 waarin per herkomstgebied het meest bezochte agrarisch is weergegeven. Hieruit blijkt dat het meest nabijgelegen gebied het meest wordt bezocht.

Tabel 5.21 Meest bezocht agrarisch gebied (n=1297)

Agrarisch gebied	Meest bezocht (%)
Ringvaart+weg Haarlemmermeerpolder	19
Haarlemmermeerpolder	26
Amsterdam, landelijk west	11
Spaarnwoude agrarisch	30
Amstelland	24
Ten zuiden van Amstelland	9

Tabel 5.22 Meest bezocht agrarisch gebied (n=1297) per herkomstgebied

Herkomstgebied	Agrarisch gebied
Amsterdam-noord	Waterland
Amsterdam-West	Landelijk west
Amsterdam-Oud West en Bos en Lommer	Spaarnwoude agrarisch
Amsterdam-Centrum	Waterland
Amsterdam-Oud en Nieuw Zuid	Amstelland
Amsterdam-Oost en Watergraafsmeer	Waterland
Amsterdam-Zuidoost	Amstelland
Amstelveen	Amstelland
Hoofddorp	Haarlemmermeerpolder
Haarlem-Schalkwijk	Haarlemmermeerpolder
Haarlem-Midden/centrum	Spaarnwoude agrarisch
Haarlem-Noord	Spaarnwoude agrarisch
Beverwijk	Tuinbouwgebied
IJmuiden	Pieren IJmuiden
Purmerend	Beemster
Zaansd-Noord	Beemster
Zaansd-Zuid	Beemster

Dat de nabijheid een belangrijke rol speelt in het bezoeken van gebieden, blijkt ook uit het feit dat van de bezoekers aan het Twiske ten noorden van Amsterdam, slechts 9% het groengebied Amstelland ook bezoekt (zie tabel 5.12). De waardering van deze personen voor het groengebied is gemiddeld een 7,2.

5.5 Zuid-Holland

5.5.1 Inleiding

In Zuid-Holland ligt de meeste ingerichte recreatiegebieden. Er zijn ook relatief veel gegevens bekend over het recreatieve gebruik. Allereerst wordt naar het recreatiegedrag van Hagenaars en Rotterdammers gekeken. Vervolgens komen de afzonderlijke gebieden aan bod en tenslotte de bufferzonegebieden.

5.5.2 Den Haag

In een schriftelijke enquête uitgezet onder 1270 inwoners in Den Haag (Dongen, 1992) is gevraagd naar het gedrag en de behoefte en tevredenheid van de Haagse bevolking op het gebied van openluchtrecreatie.

Uit het onderzoek blijkt dat de meeste respondenten de helft van hun vrije tijd buitenshuis spenderen. Hiervan blijft 48% van de respondenten binnen de wijk, 85% van de respondenten

blijft binnen Den Haag en 15% recreëert buiten Den Haag. De meeste respondenten gaan wandelen of fietsen of naar het strand (tabel 5.23). Circa 28% bezoekt een recreatiegebied.

Tabel 5.23 Activiteiten (%) van de respondenten in Den Haag

Activiteit	%
Wandelen	49
Fietsen	43
Bezoek Strand	38
Bezoek Binnenstad	30
Bezoek Recreatiegebieden	28
Bezoek Park	22
Zwemmen	19
Bezoek Evenement	14
Sporten	13
Bezoek Kinderboerderij	7
Vissen	6
Varen/zeilen	6
Bezoek Speeltuin	5
Volkstuinieren	5

Circa 18% van de gehele bevolking is niet tevreden over de openluchtrecreatievoorzieningen.

In 1993 en 1997 zijn telefonische enquêtes gehouden onder een representatief deel van de Zuid-Hollandse bevolking (Bureau Groenestein en Borst, 1998). Deze enquêtes hadden tot doel het verzamelen van gegevens over het recreatiegedrag. De enquêtes hadden betrekking op 3 (maatgevende) zondagen in het voorjaar. In 1993 zijn ruim 6000 personen ondervraagd en in 1997 ruim 9000. Uit tabel 5.24 blijkt dat het bezoek aan recreatiegebieden door de Zuid-Hollandse bevolking op maatgevende dagen in 1997 gedaald is ten opzichte van 1993. De deelname aan wandelen en fietsen is echter gestegen.

Tabel 5.24 Verschil in deelname (%) in activiteiten op maatgevende dagen in 1993 en 1997

Activiteiten	Deelname (%)	
	<i>1993</i>	<i>1997</i>
Bezoek aan recreatiegebieden	2,9	1,6
Bezoek aan Noordzeestrand	2,5	0,8
Auto-motortocht	1,8	1,3
Bezoek aan watersportgebieden	1,8	1,1
Boottocht	1,1	0,7
Wandel- en fietstocht	3,3	4,8
Zonnen, op strandje liggen	1,2	2,1
Zwemmen	1,7	1,8

Tabel 5.25 laat zien dat het deelnamepercentage aan buitenstedelijke recreatie voor inwoners uit Den Haag tussen 1993 en 1997 ongeveer gelijk is gebleven, terwijl dit voor inwoners uit Rotterdam is gedaald. Voor de gehele provincie is het licht gestegen.

Tabel 5.25 Deelname (%) aan buitenstedelijk recreatie

Gebied	1993	1997
Provincie	12,4	12,8
Den Haag	11,8	11,7
Rotterdam	13,7	10,4

5.5.3 Rotterdam

De stad Rotterdam beschikt over een vrijetijdsomnibus, een monitoringssysteem om gegevens te achterhalen van Rotterdammers over hun vrijetijdsgedrag. Ruim 2000 inwoners van deze stad worden via dit systeem ondervraagd. Uit tabel 5.26 blijkt dat door de jaren heen ruim de helft van de Rotterdammers een recreatiegebied in de loop van een jaar bezoekt (Rijpma, 2003).

Tabel 5.26 Bezoekers aan diverse soorten groenvoorzieningen (%)

Bezoekers van	1997	1999	2001
Buurtparken	50	50	53
Stadsparken	64	71	73
Recreatiegebieden	53	59	58
Strand en duinen	55	60	60
Overige landschappen	38	35	39

Tabel 5.27 Het bezoek aan recreatiegebieden in en rond Rotterdam door bewoners van Rotterdam Noord en Zuid in 1995 en totaal en gemiddeld aantal bezoek in 1997.

Recreatiegebied	1995				1997
	Rotterdam Noord (%)	Rotterdam Zuid (%)	Totaal (%)	Totaal (%)	Gemiddeld aantal bezoeken
Rottemeren	36	13	27	26	6
Lage/Hoge Bergsche Bos	33	11	24	18	9
Oude Maas	11	36	21	19	8
Zevenhuizer Plas	26	9	19	18	6
Rhoonse Grienden	8	31	17	14	5
Brielse Meer	7	12	9	9	4
Midden Delfland	8	3	6	6	3
Bernisse	4	9	6	5	4
Hitland	6	2	4	5	3
Totaal				53	9

In 1995 is onderzocht hoe groot het bezoek is aan recreatiegebieden in en rond Rotterdam door bewoners van Rotterdam Noord en Zuid (Rijpma et al, 1996). In 1997 is dezelfde vraag gesteld waarbij ook gevraagd is naar het gemiddeld aantal bezoeken per jaar (Rijpma, 1999). Uit tabel 5.27 blijkt het belang van de ligging van het recreatiegebied ten opzichte van het stadsdeel. Rotterdammers in Zuid gaan vooral naar recreatiegebieden ten zuiden van Rotterdam en Rotterdammers die in Noord wonen, bezoeken vooral recreatiegebieden ten noorden van Rotterdam. Het onderzoek concludeert dat de gebieden vooral bezocht worden door bewoners uit de directe omgeving: tweederde tot driekwart van de bezoekers komt uit een gebied met een straal van 5 kilometer. Afhankelijk van de inrichting en voorzieningenniveau bezoeken meer bewoners het gebied frequenter en is men bereid een grotere afstand af te leggen. Dit komt ook duidelijk naar voren in een onderzoek naar het recreatiegedrag van de inwoners uit de Rotterdamse regio (tabel 5.28). In 1997 blijkt dat ruim de helft (53%) van de Rotterdammers een recreatiegebied in dat jaar heeft bezocht. Gemiddeld is men er 9 keer geweest.

Van de recreatiegebieden is Rottemeren het oudst en ook het populairst. De nieuwe recreatiegebieden Oude Maas en Rhoonse Grienden als onderdeel van de Randstad-groenstructuur doen het ook goed. De Randstadgroenstructuurgebieden Bernisse en Hitland worden door de Rotterdammers minder bezocht.

Tabel 5.28 Bezoekers als % van de regiobevolking Rotterdam aan de recreatiegebieden in de regio in 2001

Recreatiegebied	Rotterdam	West	B-drie-hoek	VoPu-Ro	Zuid	Oost	Totaal
Oude Maas*	25	10	4	11	55	10	20
Rhoonse/Carnisse Grienden*	17	5	4	10	50	7	17
Bernisse*	4	4	1	41	21	2	17
Broekpolderbos*	3	47	6	2	1	2	10
Hitland*	9	2	7	1	2	33	7
Balij/Dobbeplas*	1	2	9	0	0	2	2
Krabbeplas*	4	38	3	1	1	1	7
Oeverbos*	4	39	2	1	1	1	7
Midden Delfland*	6	20	12	3	2	3	7
Foppenpolder/Vlietlanden*	-	27	4	1	1	1	6
Rottemeren	30	10	78	5	10	24	23
Lage Bergsche Bos	29	4	65	2	7	21	18
Hoge Bergsche Bos	15	3	46	1	3	10	11
Zevenhuizer Plas	20	4	25	2	5	30	11
Bleiswijkse Zoom	4	1	40	0	1	4	8
Staelduinse Bos	6	27	6	4	5	5	9
Brielse Meer	12	16	6	63	20	8	27
Haringvliet	11	9	7	37	15	11	18
Grevelingen	12	10	9	24	13	13	15
Brouwersdam	5	8	6	18	9	8	10
Delftse Hout	7	9	32	2	3	3	9
Ackerdijkse Plassen	2	3	24	1	1	1	5
Waal en Devel	4	1	1	1	12	1	3
1e ander gebied in Z-Holland	10	11	11	17	12	28	15
2e ander gebied in Z-Holland	3	2	3	7	2	8	4
Totaal aantal respondenten	114	371	386	613	503	255	2248

West: Schiedam, Vlaardingen, Maassluis

B-driehoek: Bergschenhoek, Bleiswijk, Berkel en Rodenrijs

VoPuRo: Westvoorne, Hellevoetsluis, Bernisse, Brielle, Rozenburg

Zuid: Spijkenisse, Ridderkerk, Albrandswaard, Barendrecht

Oost: Capelle a/d IJssel, Krimpen a/d IJssel

*: onderdeel Randstadgroenstructuur of bufferzone

In 2001 is via de vrijetijdsomnibus een onderzoek gehouden in Rotterdam en de regio waarbij regiobewoners zijn ondervraagd (Rijpmma en Dorren, 2002). In totaal zijn 2250 inwoners ondervraagd. Uit tabel 5.28 blijkt dat drie van de 10 Randstadgroenstructuur of bufferzonegebieden bij de toppers behoren inzake bezoekers uit de regiogemeenten. Opvallend is dat veel Rotterdammers heel vaak (gemiddeld 68 keer) een ander recreatiegebied in Zuid-Holland bezoeken. Om welke gebieden dit gaat is niet bekend, maar waarschijnlijk gaat een groot deel van dit bezoek naar het strand en de duinen.

Tabel 5.29 Gemiddeld aantal bezoeken per jaar aan de recreatiegebieden in de regio in 2001

Recreatiegebied	Rotter- dam	West	B-drie- hoek	VoPu- Ro	Zuid	Oost	Totaal
Oude Maas*	6	3	2	3	14	2	10
Rhoonse/Carnisse Grienden*	4	3	2	3	10	2	8
Bernisse*	4	3	2	31	10	1	23
Broekpolderbos*	8	7	2	2	1	3	6
Hitland*	2	3	2	2	2	13	9
Bali/Dobbepas*	6	2	4	1	1	7	4
Krabbeplas*	4	6	2	1	1	2	5
Oeverbos*	9	5	2	3	1	1	5
Midden Delfland*	2	8	4	2	2	2	5
Foppenpolder/Vlietlanden*	-	5	1	5	2	1	4
Rottemeren	5	2	24	2	2	5	15
Lage Bergsche Bos	5	2	13	3	2	6	10
Hoge Bergsche Bos	5	3	14	3	3	4	11
Zevenhuizer Plas	3	2	7	2	2	3	5
Bleiswijkse Zoom	8	3	27	2	2	6	23
Staelduinse Bos	2	3	4	2	1	2	3
Brielse Meer	11	6	4	15	6	2	12
Haringvliet	4	4	3	12	3	2	8
Grevelingen	2	3	6	5	5	4	4
Brouwersdam	2	2	4	5	4	3	4
Delftse Hout	1	2	4	3	4	4	3
Ackerdijkse Plassen	4	3	5	1	2	3	5
Waal en Devel	3	4	3	1	8	2	6
1e ander gebied in Z-Holland	68	15	8	25	12	8	17
2e ander gebied in Z-Holland	9	9	5	23	11	17	16

West: Schiedam, Vlaardingen, Maassluis

B-driehoek: Bergschenhoek, Bleiswijk, Berkel en Rodenrijs

VoPuRo: Westvoorne, Hellevoetsluis, Bernisse, Brielle, Rozenburg

Zuid: Spijkenisse, Ridderkerk, Albrandswaard, Barendrecht

Oost: Capelle a/d IJssel, Krimpen a/d IJssel

*: onderdeel Randstadgroenstructuur of bufferzone

In tabel 5.29 wordt aangegeven wat het gemiddelde bezoek per jaar is van deze bezoekers aan de recreatiegebieden. Ook nu blijkt dat inwoners die het dichtst bij een recreatiegebied wonen, dat gebied ook het vaakst bezoeken.

5.5.4 Bos de Elzen

In 1989 is Staatsbosbeheer begonnen met de aanleg van een groot bos rondom een natuurbad op het eiland van Dordrecht. In 1996 zijn 1462 mensen van 18 jaar en ouder uit Dordrecht via een schriftelijke enquête ondervraagd naar het gebruik van onder andere het recreatiegebied/bosgebied de Elzen. Uit dit onderzoek blijkt dat 55% wel eens naar het recreatiegebied “de Viersprong/Bos de Elzen” gaat en 65% naar een ander deel van het buitengebied van het eiland Dordrecht, ten zuiden en zuidoosten van de bebouwde kom. De meeste inwoners van Dordrecht komen er 1 tot 11 keer per jaar (tabel 5.30).

Tabel 5.30 Bezoek aan gebieden, in procenten van het aantal inwoners van Dordrecht van 18 jaar en ouder.

Frequentie	Viersprong/ Bos de Elzen	Zuidelijk buitengebied eiland Dordrecht
(vrijwel) dagelijks	1	1
1 – 6 keer per week	4	4
1 – 3 keer per maand	14	15
1 – 11 keer per jaar	35	44
Nooit	45	35

Uit dit onderzoek blijkt dat twee van de drie Dordtenaren vindt dat er voldoende recreatiemogelijkheden zijn op het Eiland van Dordrecht. Circa 25% vindt de recreatiemogelijkheden onvoldoende. Als de tekorten zouden worden opgeheven, zou dat voor 8 van de 10 respondenten die de recreatiemogelijkheden als onvoldoende bestempelen, een reden zijn om minder vaak van het eiland af te gaan. In totaal gaat het daarbij om 18% van alle respondenten, wat volgens de onderzoekers kan leiden tot een afname van de recreatiemobiliteit (Winterterp, 1997).

Uit een onderzoek in 2001 (tabel 5.31) blijkt dat 49% van de inwoners uit Dordrecht het gebied Viersprong/Bos de Elzen hebben bezocht. In dat jaar krijgt alleen de Hollandsche Biesbosch meer bezoekers (65%) uit deze stad (Jaarsma, van der Weerd, 2002).

Tabel 5.31 Ontwikkeling van bezoek aan natuur- en recreatiegebieden (% van inwoners tussen 15 en 75 jaar)

Gebied	Jaar	Dordrecht	Papendrecht	Sliedrecht	H.I.-Ambacht	Zwijndrecht	Heerjendam	Graven-deel	Alblasser-dam	Regio
Hol. Biesbosch	1988	66	59	(1)	(1)	39	(1)	(2)	(2)	54
	1992	72	72	(1)	(1)	57	(1)	(2)	(2)	64
	1995	72	68	74	53*	61	53*	(2)	(2)	63
	2001	65	60	70	48	52	42	38	51	56
Langs Oude Maas	1992	17	13	(1)	(1)	66	(1)	(2)	(2)	27
	1995	19	18	11	67*	70	67*	(2)	(2)	30
	2001	28	27	18	66	70	84	44	31	43
Bos de Elzen	2001	49	18	12	9	12	3	13	9	18
Zuidkant Dordr.	2001	36	20	18	13	11	5	15	10	17
Lammetjeswiel	2001	10	17	7	9	7	4	5	50	14
Slingeland	2001	9	15	19	11	9	2	3	6	10
Alblasserbos	2001	12	48	43	14	6	5	3	51	25
Binnenmaas	2001	15	15	11	35	28	44	77	16	28
Lingebos	1992	10	23	(1)	(1)	11	(1)	(2)	(2)	14
	1995	11	21	28	14*	11	14*	(2)	(2)	15
	2001	13	30	36	19	17	7	10	21	21

(1) = te weinig waarnemingen

(2) = alleen cijfers bekend van "overige Drechtsteden" waar deze gemeente voor 2001 onder viel

* = jaren voor 2001 alleen cijfers bekend van H.I. Ambacht en Heersjansdam samen

Uit een schriftelijke enquête onder 1748 inwoners tussen de 15 en 75 jaar uit de Drechtsteden (Alblasserdam, Dordrecht, Heersjansdam, H.I. Ambacht, Papendrecht, Sliedrecht, Zwijndrecht, 's-Gravendeel) blijkt dat 72% vindt dat er voldoende recreatiemogelijkheden in de regio zijn en 15% vindt van niet. Het gebied Viersprong/Bos de Elzen is door 18% van de inwoners uit deze regio in 2001 bezocht. Gemiddeld komt men er 4,9 keer per jaar (tabel 5.32). Ook andere recreatiegebieden worden goed bezocht, vooral vanuit de inwoners van steden die er in afstand dicht bij liggen (Jaarsma, van der Weerd, 2002). Dordtenaren hebben veel waardering voor de recreatieve mogelijkheden in de Hollandse Biesbosch en het poldergebied ten zuidoosten van de wijken Dubbeldam/Sterrenburg. De Hollandse Biesbosch krijgt een gemiddeld rapportcijfer van 7,4. Het poldergebied scoort gemiddeld een 7,1. Dit blijkt uit een onderzoek dat eind vorig jaar in opdracht van de sector Sport en Recreatie onder het Dordtse internetpanel is uitgevoerd. De leden van dit panel worden regelmatig benaderd om deel te nemen aan onderzoeken.

Bijna alle inwoners (92%) recreëren in de Hollandse Biesbosch en het poldergebied ten zuidoosten van Dubbeldam/Sterrenburg. Beide gebieden zijn vooral in trek om er te fietsen of te wandelen, vaak in combinatie met horecabezoek. Grootste aantrekkingskracht van beide gebieden is het boeiende landschap en de natuurlijke omgeving. In de Hollandse Biesbosch is er waardering voor de diverse recreatiemogelijkheden, zoals fiets- en wandelroutes, watersportmogelijkheden en de zwemplas. Inwoners die (heel) vaak naar de Hollandse Biesbosch of het poldergebied gaan, doen dat vooral om er de hond uit te laten, te joggen of te mountainbiken. In de polder hechten Dordtenaren veel waarde aan de schone en rustige omgeving.

Tabel 5.32: Gemiddeld bezoek inwoners Drechtsteden aan recreatiegebieden

Gebied	1992	1995	2001
Hollandse Biesbosch	5,2	5,4	6,0
Langs Oude Maas	2,5	3,5	5,2
Lingebos	1,6	2,6	2,6
Bos de Elzen	-	-	4,9
Zuidkant Dordrecht	-	-	4,0
Lammetjeswiel	-	-	6,5
Slingeland	-	-	5,4
Alblasserbos	-	-	5,4
Binnenmaas	-	-	4,4

Uit het onderzoek zijn ook een aantal verbeteringsuggesties naar voren gekomen. Zo moet gemotoriseerd verkeer minder hard rijden in de polders en is er behoefte aan (meer) informatie over de recreatieve mogelijkheden. Een groter aanbod van horeca, speelvoorzieningen en meer avontuurlijke vormen van recreatie staan ook op het verlanglijstje van de inwoners.

Uitgaande van het aantal inwoners per gemeente in deze regio en hun deelname aan het Bos de Elzen en een gemiddelde frequentie van 4,9, komt het gemiddelde jaarbezoek van Bos de Elzen op minimaal 280.000.

5.5.5 IJsselmonde

In 2002 is door de ANWB en het Zuid-Hollands landschap een onderzoek gedaan naar de recreatiebehoeften en -wensen onder bewoners en omwonenden van Midden-IJsselmonde. Via een schriftelijk enquête zijn in drie regio's 538 inwoners ondervraagd (tabel 5.33), onder

ander naar hun mening betreffende het plan om 600 ha nieuw natuur- en recreatiegebied aan te leggen. Het onderzochte gebied heeft nu een agrarische functie en wordt omsloten door de bebouwing van Rhoon en Barendrecht, de snelweg A15 en de rivier de Oude Maas waar twee natuurgebieden aanliggen, de Grienden.

Van de respondenten bezoekt 90% wel eens een recreatie- of natuurgebied binnen 25 km van de eigen woning. In tabel 5.34 staat vermeld welke gebieden wel eens worden bezocht.

Tabel 5.33 Respondenten per regio

Regio	Plaatsen	Respondenten
Regio1	Rhoon, Barendrecht, Vinex-locaties	163
Regio 2	Poortugaal, Albrandswaard	132
Regio 3	Zuid-Rotterdam	243
Totaal		538

Midden IJsselmonde wordt gemiddeld door 42% van de inwoners uit deze regio's bezocht. De bezoekpercentage zijn het hoogst voor de inwoners die er het dichtst bij wonen. Bij de vraag naar bezoek van Midden IJsselmonde waarbij een kaart met de ligging van het gebied wordt getoond, stijgt het bezoekerspercentage naar gemiddeld 83%. Fietsen is de meest beoefende activiteit (62%) in het gebied Midden IJsselmonde. Ook komt men er vaak om van de natuur te genieten (56%) of om er te wandelen/joggen (46%). Van de bezoekers komt bijna de helft (47%) er één of enkele keren per jaar. Circa 15% van de bezoekers komt er dagelijks en 38% van de bezoekers komt er maandelijks.

Tabel 5.34 Recreatie- en natuurgebieden die wel eens worden bezocht (%)

Gebied	Regio1	Regio2	Regio3	Totaal
Strand en duinen	76	77	50	59
Stadspark	33	31	60	51
Midden IJsselmonde	58	47	37	42
Rottemeren	25	23	37	33
Voorne-Putten	42	53	16	26
Biesbosch	38	25	18	23
Krimpenerwaard	18	8	10	11
Midden Delfland	10	14	6	8
Hitland	5	4	4	4
Overig	29	30	11	17

Van de respondenten is 71% voor de aanleg van een nieuw recreatie- en natuurgebied en 13% is er tegen. De voorstanders vinden natuur (34%) en recreatiegebieden (22%) belangrijk en hebben behoefte aan een gebied waar men rust en ontspanning (14%) kan vinden. Tegenstanders willen het huidige landelijke karakter behouden. Vrijwel alle respondenten denken in de toekomst (misschien) naar het nieuwe natuur- en recreatiegebied toe te gaan, en 78% is dit zelfs zeker van plan.

Andere delen van IJsselmonde die onderzocht zijn, zijn de natuurgebieden de Rhoonse en Carnisse Grienden aan de oevers van de Oude Maas en het recreatiegebied de Oude Maas langs de rivier tussen Albrandswaard en Zwijndrecht. Er is een telefonische enquête gehouden onder 2233 mensen wonende in Rotterdam en in 21 gemeenten in het gebied van Voorne-Putten, Hoeksche Waard, IJsselmonde, Delfland en Goeree-Overflakkee (Research voor Beleid, 2000). In dit gebied wonen 1,18 miljoen mensen.

Ongeveer de helft van de respondenten is op de hoogte van het bestaan van de Grienden. In het rapport is berekend dat De Grienden ongeveer 1,2 miljoen bezoeken per jaar trekt. Circa 147.000 mensen zijn hier verantwoordelijk voor, ofwel gemiddeld 8 bezoeken per jaar. Circa 10% van de bezoekers komt er regelmatig (meer dan 10 keer per jaar). De natuur, wandelen en rust in het gebied zijn veelgenoemde redenen om in de Grienden te recreëren. De inwoners uit de gemeente Binnenmaas (78%) bezoeken de Grienden regelmatig, evenals de inwoners uit Albrandswaard (64%), Barendrecht (57%) en Heerjansdam (52%). Degenen die er niet zijn geweest geven daarvoor diverse redenen, waaronder “te ver”, “te druk” en “nooit overwogen”.

De gemiddelde waardering voor de Grienden is een 7,7. De sterke punten zijn de bereikbaarheid en toegankelijkheid, de natuur en rust, het is er schoon en het wordt goed onderhouden en de wandelmogelijkheden. Een zwak punt is de onbekendheid (deels ook van de aanwezige voorzieningen). Van honden heeft men nauwelijks last. Circa 20% van de bezoekers die er regelmatig komen, vindt de onveiligheid het zwakste punt.

In het onderzoek wordt een verzorgingsgebied voor de Grienden voorgesteld, bestaande uit het gegeven dat meer dan 10% van de inwoners uit de 22 gemeenten in het jaar 2000 de Grienden moet hebben bezocht. In dit verzorgingsgebied wonen 336.000 mensen. Uit deze doelgroep hebben 109.000 mensen de Grienden in dat jaar bezocht, ofwel 32%. Van de 225.000 mensen uit de doelgroep die de Grienden in 2000 niet hebben bezocht, is de helft niet op de hoogte van het bestaan van de Grienden.

Eveneens aan de Oude Maas ligt het uitgestrekte recreatiegebied de Oude Maas tussen Albrandswaarde en Zwijndrecht. Dit gebied is bij tweederde van de respondenten bekend. De Oude Maas trekt jaarlijks circa 2,6 miljoen bezoeken door 209.000 bezoekers. Dit is gemiddeld 12 bezoeken per bezoeker. Ruim de helft hiervan komt uitsluitend in het weekend. Een meerderheid van de bezoekers komt slechts een enkele keer per jaar bij de Oude Maas. De geringe afstand (38%), de natuur (41%), de rust (38%) in het gebied en de mogelijkheid de gekozen recreatieactiviteit uit te voeren (31%) zijn veelgenoemde redenen om in de Oude Maas te recreëren. De inwoners uit de gemeente Binnenmaas (91%) bezoeken de Oude Maas regelmatig, evenals de inwoners uit Albrandswaard (71%), Barendrecht (78%) en Heerjansdam (79%). Degenen die er niet zijn geweest geven daarvoor diverse redenen, waaronder “te ver” en “nooit overwogen”.

De gemiddelde waardering voor de Grienden is een 7,7. De sterke punten zijn de bereikbaarheid en toegankelijkheid, de natuur en rust, het is er schoon en het wordt goed onderhouden en de fiets- en wandelmogelijkheden. Zwakke punten zijn het ontbreken van horecagelegenheden en de onbekendheid (deels ook van de aanwezige voorzieningen). Van honden en paarden heeft 25% last. Bijna 20% van de bezoekers die er regelmatig komen, vindt de onveiligheid het zwakste punt.

In het verzorgingsgebied van de Oude Maas wonen 638.000 mensen. Uit deze doelgroep hebben 196.000 mensen de Oude Maas in dat jaar bezocht, ofwel 31%. Van de 440.000 mensen uit de doelgroep die de Oude Maas in 2000 niet hebben bezocht, is de helft niet op de hoogte van het bestaan van de Oude Maas.

5.5.6 Voorne-Putten (Bernisse)

Gelijktijdig met het onderzoek in IJsselmonde is hetzelfde onderzoek uitgevoerd in Voorne-Putten, waar het recreatiegebied Bernisse ligt. Bernisse is een langgestrekt waterrijk recreatiegebied langs de rivier Bernisse, tussen Heenvliet en Zuidland.

Dit gebied is bij eenderde van de respondenten bekend. Recreatiegebied Bernisse trekt jaarlijks circa 1,7 miljoen bezoeken en 85.000 bezoekers. Dit is gemiddeld 20 bezoeken per bezoeker. Circa 10% van de respondenten zegt er wekelijks te komen en 2% komt er dagelijks. Circa 58% van de bezoekers komt slechts een enkele keer per jaar bij recreatiegebied Bernisse. De geringe afstand (55%), de natuur (24%), de rust en stilte (14%) in het gebied en de mogelijkheid de gekozen recreatieactiviteit uit te voeren (22%) zijn veelgenoemde redenen om in recreatiegebied Bernisse te recreëren. De inwoners uit de gemeente Bernisse (91%) bezoeken recreatiegebied Bernisse regelmatig, evenals de inwoners uit Spijkenisse (58%), Binnenmaas (52%) en Brielle (48%). Degenen die er niet zijn geweest geven daarvoor diverse redenen, waaronder “te ver”, “niet aantrekkelijk”, hebben het “te druk” en “nooit overwogen”.

De gemiddelde waardering voor Bernisse is een 7,9. De sterke punten zijn de bereikbaarheid, de natuur en de fiets- en wandelmogelijkheden. Zwakke punten zijn het ontbreken van sanitair. Van honden heeft 25% last. Slechts 5% van de bezoekers die er regelmatig komen, vindt de onveiligheid het zwakste punt.

In het verzorgingsgebied van recreatiegebied Bernisse wonen 125.000 mensen. Uit deze doelgroep hebben 68.000 mensen recreatiegebied Bernisse in dat jaar bezocht, ofwel 54%. Van de 57.000 mensen uit de doelgroep die recreatiegebied Bernisse in 2000 niet hebben bezocht, is eenderde niet op de hoogte van het bestaan van recreatiegebied Bernisse. De andere niet-bezoekers zouden geneigd zijn wel het recreatiegebied te bezoeken indien er meer groen zou zijn, betere verkeer- en parkeervoorzieningen en bij meer publiciteit.

5.5.7 Lickebaert

Lickebaert omvat twee gebieden, namelijk het Oeverbos en de Krabbeplas. Het Oeverbos ligt aan de nieuwe Waterweg tussen Maassluis en Vlaardingen. De Krabbeplas is een recreatiegebied met een zwemplas ten westen van Vlaardingen. In 2001 is een telefonische en een veldenquête (Research voor Beleid, 2001) gehouden onder inwoners van de gemeenten rond deze recreatiegebieden. In totaal was er een respons van bijna 3.000 mensen.

Gemiddeld genomen zijn er in 2001 circa 800.000 bezoeken geweest aan het Krabbeplas. In 1995 resulteerde een onderzoek (Research voor Beleid, 1996) tot circa 680.000 bezoeken. Het bezoek is dus toegenomen in zes jaar tijd. Circa 700.000 miljoen bezoeken aan het Oeverbos zijn er in 2001 geweest tegenover 775.000 in 1995. Het bezoek aan dit gebied is dus licht gedaald in zes jaar tijd.

In 2001 hebben 62.000 mensen de Krabbeplas bezocht, wat neerkomt op een gemiddelde frequentie van 13 keer. Het Oeverbos is door 58.000 mensen bezocht in 2001. Ofwel gemiddeld 12 keer. Tabel 5.35 geeft een verdeling van de herkomst van de bezoekers.

Tabel 5.35 Herkomst bezoekers (%)

Gemeente	Krabbeplas	Oeverbos
Vlaardingen	43	36
Schiedam	18	16
Maassluis	15	19
Rotterdam-NW	5	5
Delft	4	4
Naaldwijk	2	4
Anders	13	16

De bezoekers komen het meest uit Vlaardingen, gevolgd door Schiedam en Maassluis. De onderzoekers stellen dat over het geheel genomen de bezoekers van de Krabbeplas niet uitgesproken positief zijn over het gebied, alhoewel de gemiddelde waardering een 7,7 is. In een recreatiegebied waar veel bezoekers komen om te zonnen en te zwemmen is het belangrijk dat het een schone indruk maakt en dat er voldoende sanitaire voorzieningen zijn. Deze punten zijn bij de Krabbeplas voor verbetering vatbaar.

Meer dan de helft van de bezoekers gaat naar de Krabbeplas omdat men er dichtbij woont.. Ook het groen / de natuur is een sterke pullfactor. Twee andere veelgenoemde redenen geven aan dat de beleving van mensen sterk kan verschillen: 20% komt naar het gebied vanwege de rust en stilte, terwijl 16% er juist komt vanwege de gezelligheid en drukte.

Vrijwel iedereen vindt de Krabbeplas goed bereikbaar. Eén op de zes recreanten is van mening dat de parkeergelegenheid onvoldoende is. Eén op de tien bezoekers vindt dat de Krabbeplas onvoldoende wordt schoongehouden en onderhouden. Dit is bovendien het meest genoemde verbeterpunt. Ook heeft men behoefte aan meer afvalbakken. Bij het veldwerk geeft 10% van de bezoekers aan zich 's avonds wel eens onveilig te voelen. Ruim een kwart van de respondenten ondervindt (wel eens) overlast van honden. Iets meer dan een kwart van de bezoekers van de Krabbeplas is eigenaar van een hond.

Recreanten komen naar het Oeverbos vanwege de geringe afstand, de rust en stilte, de (groene) natuur en omdat het gebied erg geschikt is voor de favoriete recreatieve activiteiten. Bovendien zijn recreanten unaniem van mening dat het Oeverbos goed bereikbaar is. De parkeergelegenheid schiet volgens één op de acht bezoekers tekort. Het onderhoud en schoonhouden van het gebied is volgens 18% onvoldoende. Dit is dan ook het meest genoemde verbeterpunt.

Het Oeverbos heeft bij de meeste bezoekers geen goed imago, vooral doordat men zich er niet altijd veilig voelt. Maar liefst een kwart van de respondenten tijdens de telefonische enquête voelt zich (wel eens) onveilig in het Oeverbos. Bij navraag in het gebied zelf loopt dit percentage op tot bijna 50. Enquêteurs van Research voor Beleid werden door de aanwezige recreanten gewaarschuwd voor vier uur het Oeverbos te verlaten. Dit gevoel van onveiligheid zou een reden kunnen zijn voor de lichte daling in zes jaar tijd. Een ander aandachtspunt is de overlast van honden die door ruim een kwart van de ondervraagden wordt ervaren. Ongeveer 20% van de bezoekers van het Oeverbos is eigenaar van een hond. De gemiddelde waardering van het Oeverbos is een 7,4.

Indien minstens 10% van de inwoners van een gemeente het onderzochte gebied in 2001 heeft bezocht, dan behoort deze gemeente volgens Research voor Beleid binnen de reikwijdte van het recreatiegebied. Uit tabel 5.36 blijkt dat een meerderheid de twee gebieden wel kent. De Krabbeplas is beter bekend dan het Oeverbos

Tabel 5.36 Bekendheid met de recreatiegebieden (%) van de inwoners binnen het reikwijdte-gebied

Recreatiegebied	Bezoeker	Kent het gebied niet	Kent het gebied, maar bezoekt niet
Krabbeplas	39	26	34
Oeverbos	33	38	29

5.5.8 Bieslandse Bos en de Balij

Het Bieslandse Bos en de Balij is een jong bosgebied tussen Delft en Zoetermeer. Tegen het Bieslandse Bos aan ligt de Dobbepas. De skeelerbaan, het natuurbelevingseiland en de surf- en zwemplas met zandstrand zijn enkele kenmerkende voorzieningen in het recreatiegebied De Dobbepas. De Balij is ontstaan uit het toenmalige Floriadeterrein bij Zoetermeer. Het is de bedoeling dat De Balij en het Bieslandse Bos een aaneengesloten bosgebied gaat worden.

Tabel 5.37 Bezoek aan de recreatiegebieden in Dobbepas e.o. in het afgelopen jaar

Gebied	Bezoeken (marge ¹)	Bezoekers (marge ¹)	Gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker per jaar
Dobbepas	1,1 miljoen (± 60.000)	76.000 (± 3.500)	14
Bieslandse Bos & Balij	0,7 miljoen (± 48.500)	44.000 (± 2.500)	16

In opdracht van de Groenservice Zuid-Holland (GZH) heeft Research voor Beleid in 2001 een recreatie-onderzoek uitgevoerd in de Dobbepas en Bieslandse Bos & Balij. De basis voor het onderzoek is een telefonische enquête onder bijna 300 huishoudens. Via een veldonderzoek onder 100 respondenten in de recreatiegebieden is aanvullende informatie vergaard.

Uit tabel 5.37 blijkt dat De Dobbepas circa 1,1 miljoen bezoeken krijgt en het Bieslandse Bos en de Balij circa 700.000. Het gemiddeld aantal bezoeken is respectievelijk 14 en 16 keer per jaar. Ongeveer een kwart van de totale populatie (ongeveer 225.000 mensen) komt nooit in een recreatiegebied om te recreëren. De meest genoemde redenen hiervoor zijn 'persoonlijke omstandigheden', 'te druk' en 'nooit overwogen' (zie tabel 5.38).

De bezoekers van de Dobbepas komen voornamelijk uit de nabije omgeving. Bijna 30% van de bezoekers komt uit Delft, 15% uit Zoetermeer-Zuid, 14% uit Pijnacker, 12% uit Rijswijk en 7% uit Nootdorp. Uit deze en andere omliggende gemeenten blijkt een substantieel gedeelte van de bevolking het afgelopen jaar tenminste één keer bij de Dobbepas gerecreëerd te hebben. Dit geldt voor 71% van de inwoners van Nootdorp en 63% van de inwoners van Pijnacker. Delft komt met 27% van de bevolking op de derde plaats.

Tabel 5.38 Genoemde redenen waarom mensen nooit in een recreatiegebied komen

Reden	%
Persoonlijke reden (leeftijd, ziekte, etc.)	47
Te druk	20
Nooit overwogen	11
Niet aantrekkelijk	8
Te ver weg	4
Recreëert elders ¹	4
Slecht bereikbaar	3
Onbekendheid omgeving	3
Weet niet / geen antwoord	3
Anders	5

Meerdere antwoorden mogelijk, waardoor de optelling van de percentages groter is dan 100%.

¹ Hierbij kan onder meer gedacht worden aan stranden (die niet door iedereen als 'recreatiegebied' worden gezien).

¹ De marge geeft het interval weer waarbinnen het aantal bezoeken en bezoekers zich met 95% zekerheid bevindt. Dit betekent bijvoorbeeld dat het aantal bezoeken aan de Dobbepas met 95% zekerheid tussen 1,04 en 1,16 miljoen per jaar ligt.

Zowel bij de telefonische enquête als bij het veldwerk is de respondenten gevraagd een oordeel te geven over (een aantal aspecten van) de recreatiegebieden. De bezoekers van de Dobbepas zijn vrijwel unaniem van mening dat het gebied goed bereikbaar is. Aan de hoeveelheid parkeerplaatsen kan volgens 17% van de respondenten nog wel wat verbeterd worden. Circa 7% van de bezoekers voelt zich wel eens onveilig rond de Dobbepas. Deze recreanten hebben dit gevoel vooral 's avonds. Overlast van ruiters ondervindt men nauwelijks, van honden des te meer; 18% geeft aan dat honden voor (veel) overlast zorgen. Daarbij geeft hondenpoep meer overlast dan de loslopende honden zelf (13% versus 5%). De klachten komen overigens uitsluitend van mensen die zelf geen hond bezitten. Ruim één op de vijf bezoekers van de Dobbepas heeft zelf een hond.

Het sterkste punt van de Dobbepas is volgens de recreanten de natuur. Het gebied wordt volgens hen goed onderhouden en maakt een schone indruk. Toch vindt ook 7% van de bezoekers dat hierin nog wel verbetering mogelijk is. Het zwakste punt bleek tijdens het veldwerk het gebrek aan of de kwaliteit van de faciliteiten. Daarnaast werd als belangrijkste verbeterpunt meer (variatie in) natuurkenmerken genoemd (13%). Dit ondanks dat een groot deel van de recreanten aangeeft de Dobbepas juist aantrekkelijk te vinden door de natuur. Ook blijkt er behoefte te zijn aan uitbreiding van de sanitaire voorzieningen. Een derde van de bezoekers vindt dat deze voorzieningen momenteel te kort schieten.

Het gemiddelde waarderingscijfer voor de Dobbepas is een 7,8.

Ongeveer 42% van de respondenten weet niet van het bestaan van de Dobbepas. Ongeveer een kwart van de respondenten weet wel van het bestaan van de Dobbepas (in de directe omgeving ervan ligt dit percentage iets hoger, namelijk op 37%), maar is het afgelopen jaar niet bij de Dobbepas geweest om te recreëren. Degenen die er niet zijn geweest, noemen hiervoor verschillende redenen. Een aantal heeft het nooit overwogen (22%) of komen er door persoonlijke omstandigheden niet aan toe (11%). Anderen vinden het te druk (24%), te ver weg (17%) of het gebied niet aantrekkelijk (15%). Gevraagd naar mogelijkheden om het gebied te verbeteren opdat men het wel zou bezoeken, komen er weinig suggesties al acht 6% meer promotie van het gebied wenselijk. Dat dit geen overbodige luxe is, blijkt wel uit de bekendheid van faciliteiten rond de Dobbepas onder de niet-bezoekers. Dat er een surf- en zwemplas met een zandstrand is, is bij ongeveer de helft bekend. Datzelfde geldt voor de horecagelegenheden. De skeelerbaan, het bos om honden uit te laten en het natuurbelevings-eiland met een vogelkijkhut zijn bij de overgrote meerderheid onbekend.

De bezoekers van het Bieslandse Bos & Balij komen vrijwel uitsluitend uit de drie aangrenzende gemeenten Zoetermeer-zuid (41%), Delft (17%) en Pijnacker (14%). Daarnaast levert alleen Den Haag (zuid-oost) met 9% ook een substantieel deel van de bezoekers. Kijken we per gemeente naar het percentage van de bevolking dat het gebied bezoekt dan komen weer Pijnacker (38%) en Zoetermeer-zuid (31%) naar voren, maar valt daarnaast ook Nootdorp met 23% van de inwoners op. Delft blijft in dit overzicht met 9% wat achter.

Over het algemeen is een ruime meerderheid positief over de diverse aspecten van het recreatiegebied. De bereikbaarheid is volgens 85% van de bezoekers goed (15% noemt het zelfs het sterkste punt van het gebied), al plaatst 28% vervolgens wel kanttekeningen bij de parkeermogelijkheden. Een beperkt aantal mensen voelt zich wel eens onveilig. Dit gevoel is 's avonds sterker dan overdag. Ruim een zesde ervaart overlast van honden, zowel van de loslopende honden als de hondenpoep. De mensen die de overlast ervaren hebben vrijwel allemaal geen hond. Ongeveer een kwart van de bezoekers heeft zelf een hond.

Als sterkste punt van het Bieslandse Bos & Balij werd naast de bereikbaarheid de natuur genoemd. Men vindt dat er voldoende afwisseling is van bos en open ruimte en het gebied maakt een schone en goed onderhouden indruk. Ook is drie kwart van de bezoekers van mening dat er voldoende fiets- en wandelmogelijkheden zijn. Wel vindt ruim een kwart van de recreanten het gebied nogal druk.

Het zwakste punt is volgens de recreanten het verkeerslawaai en de overlast van fietsers (op plekken waar niet gefietst mag worden) en scooters. Bovendien zijn er volgens bijna de helft van de bezoekers onvoldoende openbare toiletten. Opmerkelijk is dat wanneer de recreanten gevraagd wordt naar verbetermogelijkheden, vooral meer fiets- en wandelmogelijkheden en meer (variatie in) natuurkenmerken worden genoemd. Dit strookt niet helemaal met de tevredenheid over deze facetten. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze dualiteit te maken heeft met het feit dat het twee relatief nieuwe gebieden zijn.

Het gemiddelde waarderingscijfer voor de Bieslandse Bos & Balij is een 8,1.

Bijna 40% van de doelgroep kent de gebieden (nog) niet. Wanneer het Bieslandse Bos & Balij meer bekendheid krijgt, zal wellicht een gedeelte van deze groep de gebieden gaan bezoeken. Er is echter ook een deel van de doelgroep (ongeveer een kwart) die de gebieden wel kent, maar er desondanks het afgelopen jaar niet is geweest. Als meest genoemde suggesties om het gebied (voor hen) aantrekkelijker te maken zijn meer fiets- en wandelmogelijkheden (11%), meer promotie (9%) en meer (variatie in) natuurkenmerken (4%) genoemd.

5.5.9 Bufferzone Midden-Delfland

Midden-Delfland is een groen gebied dat ligt ingeklemd tussen Den Haag, Delft, Vlaardingen en Schiedam. Het bestaat uit landbouw-, natuur- en recreatiegebieden. Er zijn diverse cultuurhistorische kenmerken, waaronder oude boerderijen en dorpskernen.

In 2001 is een telefonische en een veldenquête (Research voor Beleid, 2001) gehouden onder inwoners van de gemeenten in en rond Midden-Delfland. In totaal was er een respons van bijna 3.000 mensen.

In 2001 legden 157.000 bezoekers gezamenlijk 4,2 miljoen bezoeken af aan Midden-Delfland. Dat betekent dat elke bezoeker er in die periode gemiddeld 27 keer kwam. De spreiding rond dit gemiddelde is groot. Bijna de helft van de bezoekers kwam er dat jaar vijf keer of minder, 4% bezocht het gebied wekelijks en eveneens 4% dagelijks. De bezoekers van Midden-Delfland komen vooral uit grote steden: Rotterdam-NW (24%), Delft (16%), Vlaardingen (16%), Schiedam (14%) en Maassluis (8%). De overige gemeenten uit het onderzoeksgebied leveren minder dan 5% van de bezoekers. Dat neemt niet weg dat uit deze kleinere gemeente doorgaans toch een substantieel deel van de bevolking in Midden-Delfland recreëert. De 'top 5' wordt gevormd door Schipluiden (68%), Maasland (52%), Maassluis (47%), Vlaardingen (45%) en De Lier (40%). Alleen uit Den Haag-ZO (1%) bezoekt minder dan 5% van de bevolking het gebied.

Midden-Delfland is vooral populair in de zomer en de lente, waarin respectievelijk 53% en 42% van de recreanten er komt. In de herfst (21%) en winter (8%) komen er aanmerkelijk minder mensen. Eén op de drie komt er in alle seizoenen. De helft van de bezoekers komt uitsluitend in het weekend, terwijl één op de zes enkel door de week een bezoek brengt aan Midden-Delfland.

Als belangrijkste redenen om juist in Midden-Delfland te recreëren, noemen bezoekers de rust en stilte, de natuur en de geringe afstand tot het gebied. De meerderheid komt op de fiets (77%) naar het gebied, terwijl ruim een kwart met de auto en 9% te voet gaat. Eén op de zes is daarbij langer dan een half uur onderweg. Meer dan de helft van de recreanten blijft 1 tot 3 uur in Midden-Delfland, 8% blijft wel eens een hele dag.

Bezoekers van Midden-Delfland zijn vrijwel unaniem van mening dat het gebied goed bereikbaar is. Wel plaats een kwart van hen kanttekeningen bij de bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Eén op de vijf vindt de parkeergelegenheid ontoereikend. De bewegwijzering kan volgens 15% van de bezoekers beter. Bijna de helft vindt dat er meer informatiepanelen moeten komen. Eveneens bijna de helft is voorstander van de komst van een bezoekerscentrum. Voorts constateren vier op de tien bezoekers een tekort aan bankjes.

Meest genoemde verbeterpunten zijn meer fiets- en wandelmogelijkheden (14%), meer (variatie in) natuurkenmerken (12%), meer promotie (12%), meer informatiepanelen (11%) en meer horecagelegenheden (10%). 's Avonds voelen bezoekers zich wel eens onveilig, vooral in de omgeving van de Foppenplas (25% van de bezoekers) en in de buurt van het Akkerdijkse Bos (16%). Laatste punt van aandacht is de overlast van honden die maar liefst 30% van de bezoekers ondervindt. Geen van hen heeft overigens zelf een hond. De ergernis over loslopende honden is groter dan over hondenpoep. Eén op de vijf bezoekers van Midden-Delfland is eigenaar van een hond.

Het groen en de natuur zijn de sterkste punten van Midden-Delfland. Ook de rust en stilte komen als pluspunten naar voren. Flora en fauna zijn naar de mening van recreanten onmisbaar. De natuurreservaten in Midden-Delfland zijn bij slechts de helft bekend.

Het gemiddelde waarderingscijfer voor Midden-Delfland is een 8,2.

Ongeveer 29% van de inwoners uit het herkomstgebied kent het gebied niet en 33% kent het wel maar zijn er de betreffende periode niet geweest. Gevraagd naar verbetermogelijkheden om het gebied voor hen aantrekkelijker te maken, noemen deze niet-bezoekers meer fiets- en wandelmogelijkheden (6%), beter bereikbaarheid (6%) en meer promotie (4%).

5.5.10 Bufferzone Den Haag-Leiden-Zoetermeer

Het duinwatergebied Meijndel maakt onderdeel uit van deze bufferzone. Het duingebied ligt globaal tussen Scheveningen en de Wassenaarse Slag. Het gehele gebied is bijna 2000 ha groot. Het centrum van het duingebied wordt gevormd door de Vallei Meijndel. Dit is een grotendeels beboste vallei van ongeveer 180 ha, waar de recreatie geconcentreerd is. Wageningen Universiteit en Researchcentrum doet als sinds 1992 een monitoringsonderzoek naar het recreatieve gebruik van het duingebied. Daartoe worden tellingen en veldwaarnemingen gehouden. Uit dit langlopend onderzoek blijkt dat in de periode 1992-2001 het recreatiebezoek in de vallei Meijndel matig is afgenomen. Gemiddeld worden er per jaar ruim 640.000 bezoeken afgelegd, waarbij in 2001 een toename ten opzichte van voorgaande jaren laat zien (Jaarsma et al, 2003). Van het bezoek in de Vallei komt gemiddeld 63% met de auto, 33% met de fiets en 4% te voet.

5.6 Utrecht

5.6.1 Inleiding

In de provincie Utrecht zijn nauwelijks gegevens bekend over het recreatieve gebruik van de natuur- en recreatiegebieden die in het kader van de Randstadgroenstructuur zijn aangelegd. Mogelijk komt dit omdat de gebieden die reeds zijn ingericht redelijk klein in omvang zijn. Maar ook van de stad Utrecht zijn geen gegevens gevonden over het recreatief gedrag van de Utrechtenaar. Alleen van het gebied de Venen is een onderzoek bekend.

5.6.2 De Venen

In opdracht van het ministerie van LNV heeft het LEI onderzoek gedaan naar de wensen ten aanzien van het landelijk gebied van de inwoners van het gebied "De Venen" (Borgstein en Hofsink, 2003). Er is een schriftelijke enquête gehouden onder 336 inwoners van drie plaatsen.: Mijdrecht, Nieuwkoop en Kockengen.

Circa 42% van de ondervraagden mist geen recreatieve voorzieningen. Van diegene die wel iets mist noemt 48% recreatieve voorzieningen, 47% infrastructurele voorzieningen en 36% groen en natuur.

Uit tabel 5.39 blijkt dat er de afgelopen 10 jaar meer verstedelijking in het gebied gekomen is en meer verkeer.

Tabel 5.39 Veranderingen afgelopen 10 jaar (%)

Verandering	Percentage
Verstedelijking	79
Meer verkeer	21
Minder landbouw	13
Betere natuurvoorzieningen	11
Meer recreatiemogelijkheden	10

Circa 21% van de respondenten vindt de veranderingen positief, terwijl bijna de helft van de respondenten er negatief over denkt

Om te leven krijgt de Venen het rapportcijfer 7,4 en om te ontspannen een 6,1.

5.7 Recreatief gebruik in perspectief

"Dit is een bos, dit is een bos, dit is een bos, prent ik mezelf in terwijl ik door de Balij loop" schrijft journaliste Pauline de Bok in de Volkskrant van 1 november 2003 in haar serie over bossen in Nederland. Veel bomen in de nieuw aangelegde recreatiegebieden zijn nog klein en moeten nog groeien tot ze met elkaar een volwaardig bos zijn. Toch worden de nieuwe gebieden nu al redelijk tot goed gewaardeerd zoals uit voorgaande hoofdstukken is gebleken en in tabel 5.40 is samengevat voor die gebieden waar deze gegevens aanwezig zijn.

Tabel 5.40 Waardering voor de natuur- en recreatiegebieden

Gebied	Waardering
Midden-Delfland	8,2
Oude Maas	7,7
Bernisse	7,9
Spaarnwoude	6,9
Grienden	7,7
Dobbepas	7,8
Krabbepas	7,7
Oeverbos	7,4
Bieslandse Bos en de Balij	8,1
Purmerbos	6,3
De Venen	6,1

Zoals ook uit de voorgaande hoofdstukken blijkt is de onbekendheid een van de belangrijkste redenen van geen recreatief gebruik. Naarmate de jaren vorderen zal deze onbekendheid afnemen, zoals dat ook bij Spaarnwoude is gebeurd. Dit kan tot een toename van het recreatief gebruik leiden.

Het recreatief gebruik is nu al aanzienlijk. Op basis van de onderzoeken die in dit rapport gebruikt zijn, is een schatting gemaakt worden van het totaalbezoek aan de natuur- en recreatiegebieden. Daarbij moeten de uitkomsten niet als al te hard worden beschouwd. Het jaarbezoek is meestal gebaseerd op ruwe schattingen op basis van telefonische enquêtes onder inwoners van steden, met de nodige marges. Er zijn erg weinig of bijna geen tellingen in de gebieden zelf gehouden gedurende een heel jaar. De jaarbezoeken moeten dan ook worden opgevat als indicaties (tabel 5.41).

Tabel 5.41 Geschat jaarbezoek natuur- en recreatiegebieden

Gebied	Geschat jaarbezoek
Midden-Delfland	4.200.000
Oude Maas	2.600.000
Bernisse	1.700.000
Spaarnwoude	1.200.000
Grienden	1.200.000
Dobbepas	1.100.000
Krabbepas	800.000
Oeverbos	700.000
Bieslandse Bos en de Balij	700.000
Vallei Meijendel	640.000
Purmerbos	608.000
Bos de Elzen	280.000

Ondanks het feit dat het bij het jaarbezoek aan natuur- en recreatiegebieden om indicaties gaat, kan wel gesteld worden dat het bezoek groot is vergeleken met het jaarbezoek van meer toeristische attracties. De gebieden Oude Maas, Bernisse en Spaarnwoude kunnen de "concurrentie" aan met verschillende toeristische attracties (tabel 5.42) en zouden zich in de top 10 van meest bezochte attracties van Nederland kunnen nestelen. Het gebied de Oude Maas zou zelfs de derde plaats innemen. Maar ook het geschatte aantal bezoeken in het Purmerbos is al bijna net zo groot als het bezoek aan dierenpark Amersfoort (635.000 bezoeken) en al groter dan het bezoek aan de Zaanse Schans (350.000), Het Land van Ooit (400.000), Madame Tussaud (440.327) of Kasteeltuinen Arcen (280.000).

Tabel 5.42 De Top 10 van Nederlandse attracties in bezoekaantallen in 2002 Bron: NRIT 2004

Attractie	Jaarbezoek
Efteling	3.417.000
Rondvaarten Amsterdam	3.000.000
Floriade Hoofddorp	2.300.000
Batavia Stad Lelystad	1.890.539
Burger's Zoo Arnhem	1.620.000
Van Gogh museum	1.592.771
Diergaarde Blijdorp Rotterdam	1.504.731
Noorder Dierenpark Emmen	1.500.000
Duinrell Wassenaar	1.290.891
Natura Artis Magistra Amsterdam	1.230.104

5.8 Conclusies en aanbevelingen

Uit de gegevens blijkt dat de bossen die in het kader van de Randstadgroenstructuur voorzien in een behoefte. Er wordt duidelijk gebruik van gemaakt. Het recreatieve gebruik beperkt zich echter nog wel tot de inwoners van steden en dorpen die er in afstand dicht bij liggen. De regionale functie van deze bossen is nog niet zo duidelijk. Mogelijk is dit een kwestie van tijd. Wanneer de bossen meer volgroeid zijn en de bekendheid ook toegenomen is, dan is er een grote kans dat het deze regionale functie wel gaat krijgen. De omvang, de kwaliteit en de bereikbaarheid van de gebieden zijn daarbij wel belangrijke voorwaarden.

De Randstadgroengebieden worden nu al redelijk tot goed gewaardeerd.

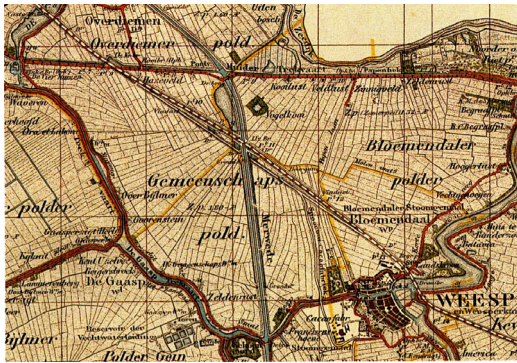
De meeste gegevens over het recreatieve gebruik van bos- en recreatiegebieden zijn beschikbaar voor de provincie Zuid-Holland. Daar liggen ook de meeste gebieden. In Noord-Holland zijn ook enkele gegevens bekend. Voor de gebieden in de provincie Utrecht zijn zeer weinig gegevens bekend over het recreatief gebruik van deze gebieden (ook niet van de stad Utrecht). Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat er relatief nog weinig grote gebieden al zijn ingericht in deze provincie.

Het verdient aanbeveling om een onderzoek op te zetten voor een aantal gebieden om het recreatieve gebruik te kunnen meten en volgen in de tijd. Daarbij gaat het niet alleen om aantallen, maar zal ook op een paar dagen interviews moeten worden gehouden, om het type activiteit te achterhalen en enkele persoonkenmerken.

Literatuur

- ANWB en Zuid-Hollands Landschap, 2002. Bewonersonderzoek Midden-IJsselmonde : onderzoek naar recreatiebehoeften en -wensen onder bewoners en omwonenden van Midden-IJsselmonde.
- Bok, P. de, 2003. Meutes van de hondenuitlaatservice. In de serie: het bos in. Volkskrant, Traject bijlage, 1 november 2003.
- Borgstein, M.H. Hofsink, H.C. Landelijk gebied De Venen. Een verkenning van bewoners-wensen. LEI, Den Haag 2003.

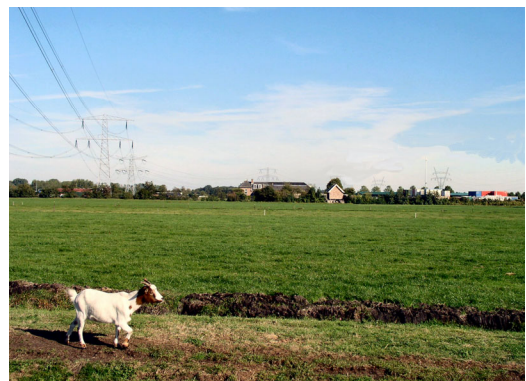
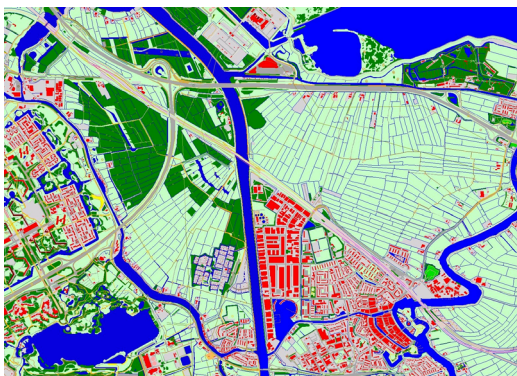
- Bureau Groenestein en Borst, (1998). Recreatiegedrag Zuid-Hollandse bevolking 1993-1997. Provincie Zuid-Holland, Bureau recreatie en Randstadgroenstructuur.
- Dienst Ruimtelijke Ordening (DRO), planteam WVG, 1998. Stad, land en Waterland. Onderzoek naar het gebruik en de waardering van door Landschap Waterland aangelegde recreatievoorzieningen in Waterland.
- Distel, A.C., 1989. Recreatiethuisonderzoek Amsterdam – Noordzeekanaalgebied. Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland, Haarlem.
- Dongen, M.C. van . (1992) Den Haag, mooie stad achter de duinen? Een onderzoek naar gedrag, behoefte en kritiek van de Haagse bevolking op het gebied van de openluchtrecreatie (doctoraalscriptie in de Sociale Geografie), Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen
- DRO, planteam WVM (2002). Recreatieonderzoek Het Twiske 2002. Een onderzoek onder bezoekers naar gebruik, waardering en wensen ten aanzien van recreatiegebied Het Twiske, Amsterdam
- Enting, R., A. Ziegelaar, 2001. Recreatieonderzoek Midden-Delfland. Research voor Beleid, Leiden
- Enting, R., A. Ziegelaar, 2002. Recreatieonderzoek Voorne-Putten-Rozenburg. Research voor Beleid, Leiden.
- Enting, R., A. Ziegelaar, 2002. Recreatieonderzoek IJsselmonde. Research voor Beleid, Leiden.
- Jaarsma, M. en J. van der Weerd, 2002. Vrijtijdsbesteding in de Drechtsteden in 2001. Over deelname aan en wensen m.b.t. voorzieningen op het gebied van sport, recreatie, kunst en cultuur. Sociaal Geografisch Bureau, Bureau voor Onderzoek en Statistiek van de gemeente Dordrecht. Dordrecht
- Jaarsma, C.F., M.J. Webster, R. Beunen en J.G. Bakker, 2003. Monitoringsonderzoek recreatie in het duingebied Meijendel. Deel XIII: Ontwikkelingen van het recreatiebezoek en het recreatieverkeer in de periode maart 1992-februari 2002 in de vallei Meijendel. Wageningen, Universiteit en Research Centrum, Leerstoelgroep Landgebruiksplanning, Nota 94, 70 blz.
- NRIT, 2001. Recreatieonderzoek Spaarnwoude, Breda
- NRIT, 2004. Dagrecreatie in Nederland 2002/2003
- Rijpma, S.G., 2003. Rotterdamse bezoekers van openbaar groen 2001; Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS), Dienst Sport en Recreatie, gemeente Rotterdam
- Rijpma S.G., A.H.M.A., Dorren 2002. Rotterdam, attractieve stad en regio. Deelreportage VrijtijdsOmnibus 2001; Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS). OBR (Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam) en ds+V, Rotterdam
- Rijpma, S. , I. Boogaarts ; A. Schoenmakers , H. Leijs , P. Schuller, 1996. Vrijtijdsbesteding van Rotterdammers : Algemene rapportage van de uitkomsten van de Rotterdamse Vrijtijdsomnibus 1995 'Wonen , leven en uitgaan in Rotterdam'; Centrum voor Onderzoek en Statistiek ; Recreatie Rotterdam. Rotterdam
- Rijpma, S.G., P.A. de Graaf, C. de Vries, 2002. Wonen, leven en uitgaan in Rotterdam 2001 : resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2001; Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS), Rotterdam.
- Rijpma, S.G., A.L.C. Leijs, H. Meiburg, 1999. Vraag naar openluchtrecreatie in de stadsregio Rotterdam : nu en in 2020; Centrum voor Onderzoek en Statistiek, Rotterdam.
- VROM, LNV, 1977. Nota Landelijke gebieden, deel d: Regeringsbeslissing. Staatsuitgeverij, Den Haag.
- VROM, LNV, 1985. Nota Ruimtelijk kader Randstadgroenstructuur, Staatsuitgeverij, Den Haag.
- Wiggers, R en Gadet, J.(1996) Het grote groenonderzoek. Het bezoek aan en gebruik van parken, recreatiegebieden en groen in de woonomgeving van Amsterdam Stedelijk Beheer /ISR onderafdeling Recreatie, Amsterdam
- Winterterp, F.W., 1997. Recreatie in het groen in Dordrecht anno 1996. Sociaal Geografisch Bureau van de gemeente Dordrecht. Dordrecht.

1913

1958 *Gezicht op Weesp: woonwijk en Bloemendalerpolder*

2001 *Boeren verkopen hun grond, verfraaien hun woning en slaan containers op*

6 Bloemendalerpolder: van rijksbufferzone naar landelijk woongebied?

Hans Farjon

De Bloemendalerpolder is het laatste stuk veenweidenlandschap tussen Amsterdam, Weesp en Muiden. Het rijk wil de recreatiemogelijkheden van het gebied vergroten voor de bewoners van Amsterdam, maar woningbouwplannen van de verschillende omliggende gemeenten heeft er toe geleid dat de grondprijzen dramatisch zijn gestegen. De realisatie van het recreatiegebied is daardoor afhankelijk geworden van de mogelijkheden om het groen met rood te financieren. Er is echter weinig ervaring met de samenwerking tussen publieke en private partijen in groene projecten. Omdat de overheid nauwelijks grond heeft, is zij kwetsbaar in de onderhandelingen.

De Bloemendalerpolder is onderdeel van een van de groene uitloopgebieden van Amsterdam, de Diemerscheg. Het is een weids gebied met lange, smalle kavels die de laatste eeuw nauwelijks veranderd zijn. Koeien staan in de wei. Langs de Vecht liggen historische stadjes. De polder maakte tot voor de Vijfde Nota deel uit van de rijksbufferzone Amstelland-Vechtstreek en het Groene Hart. Dit beleid, dat zijn oorsprong heeft in de Nota Westen de lands uit 1958, heeft er mede voor gezorgd dat het grondgebruik in de bufferzone, in tegenstelling tot zijn omgeving, sinds 1850 nauwelijks veranderd is (zie topografische kaarten). Tussen 1990 en 2000 is er in de rijksbufferzone groen aangelegd, zoals het Diemberbos. Dit past in het overheidsbeleid was om de recreatieve betekenis van het gebied te vergroten en het te vrijwaren van bebouwing.

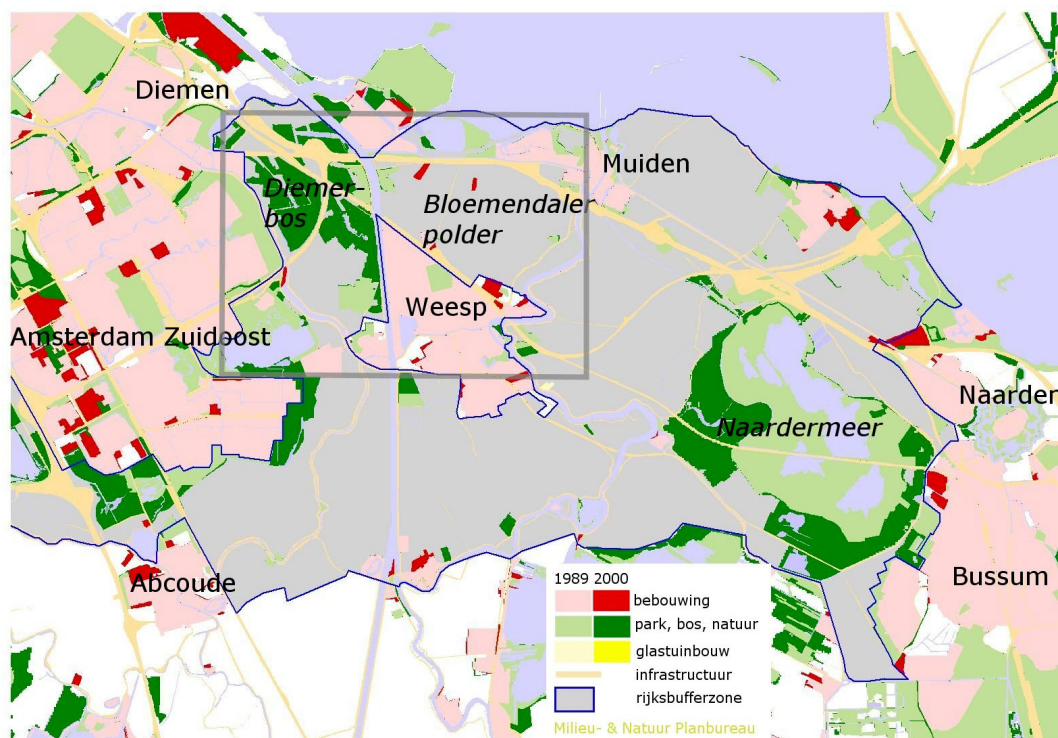
Waarden

- Veenweidelandschap met koeien in de wei
- Waterkanten van riviertjes en IJsselmeer: waterrecreatie in verschillende vormen
- Weidse vergezichten
- Weidevogels en slootvegetaties
- Ringslangpopulatie langs IJsselmeerkust (onder meer op KNSF-terrein)
- Gave langgerekte verkaveling uit Middeleeuwen
- Historische stadjes Weesp en Muiden zijn toeristische attracties
- Oude verdedigingswerken: Muider slot, 19de eeuwse waterlinies, radarpost WOII. Toeristische attracties in opkomst.
- Historische boerderijen langs Vecht, Diem en Gaasp
- Routerecreatie vanuit Amsterdam

Veranderingen

Toch is het gebied tussen 1989 en 2000 niet compleet gevrijwaard gebleven van bebouwing (fig 6.1). Naast de verdichting van de bebouwing van Amsterdam-Zuidoost en de nieuwbouwlocatie Diemen-Noord zijn er dorpsuitbreidingen bij Weesp, Abcoude, Muiderberg en Nederhorsterberg. Die laatste twee uitbreidingen zijn niet in overeenstemming met het beleid voor de rijksbufferzone. In de Bloemendalerpolder zelf zijn twee opslagterreinen aangelegd en een woonwijk van 125 woningen gebouwd. Daarnaast ontstaan er in het cultuurlandschap verbrede vormen van landbouw, zoals maneges en tuincentra, en intensieve veehouderij met

een industrieel uiterlijk. De hoogspanningsmasten en het hinderlijke geluid van de autosnelwegen completeren het beeld van een gebied dan sterk onder druk staat.

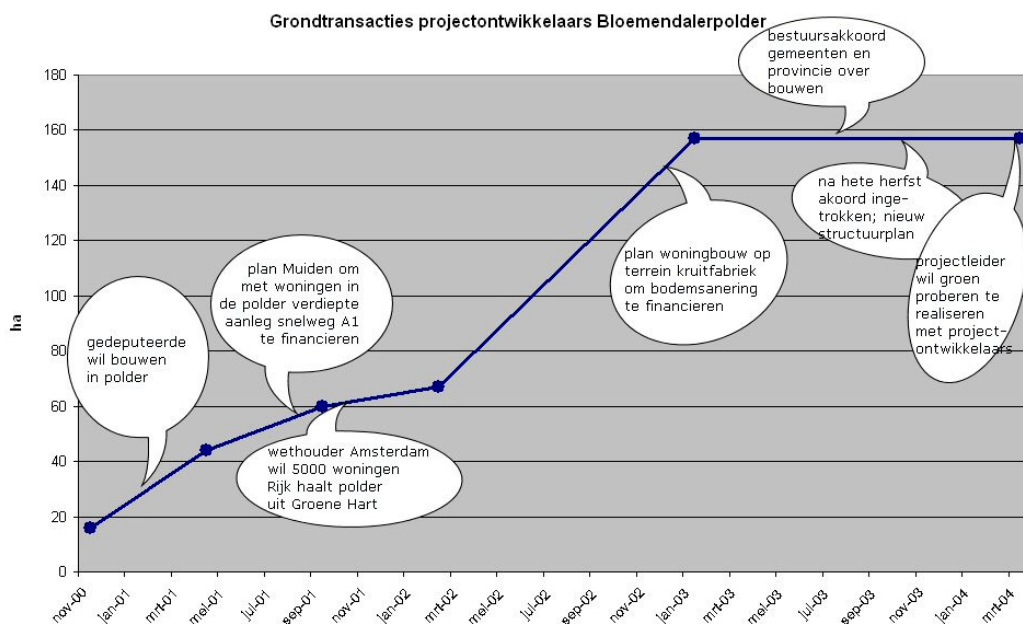

Figuur 6.1. Veranderingen in het grondgebruik van de Rijksbufferzone Amstelland-Vechtstreek en Bloemendalerpolder (uitsnede) tussen 1989 en 2000 (bronnen: CBS Bodemstatistiek, DLG) bewerking MNP)

Plannen drijven grondprijzen op

In maart 2000 heeft de provincie Noord-Holland een Landinrichtingscommissie voor de noordelijke Vechtstreek ingesteld. De bedoeling was ondermeer dat de Dienst Landelijk Gebied (DLG) in de Bloemendalerpolder gronden zou verwerven tegen agrarische gebruikswaarde om die om te vormen tot een 210 hectare groot natuur- en recreatiegebied. Verschillende ontwikkelingen zorgden er echter voor dat de grondprijzen dramatisch zouden stijgen. Allereerst komt de provincie Noord-Holland in januari 2001 met het idee om te bouwen in de polder. In de zomer van 2001 volgt gemeente Muiden met het plan om met woningbouw in de polder de verdiepte aanleg van de snelweg A1 te financieren. De gemeente Amsterdam stelt in de herfst van dat jaar voor om er 5000 woningen te bouwen. En het rijk haalt in de regeringsbeslissing Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening de Bloemendalerpolder uit het beschermende planologische regime van het Groene Hart.

De realisatie van het Randstadgroenproject Vechtstreek-Noord is ondertussen nauwelijks verder gekomen. DLG verwierf tot nu toe slechts 70 van de 210 hectare, onder voorwaarde dat die percelen tien jaar als baggerdepot gebruikt kunnen worden. De grondprijzen zijn inmiddels zeer sterk gestegen omdat projectontwikkelaars grond gingen kopen toen men lucht kreeg van de bouwplannen van de overheden (fig 6.2).

Figuur 6.2 Tussen november 2000 en maart 2004 hebben projectontwikkelaars grond gekocht in de Bloemendalerpolder. De momenten zijn gekoppeld aan pannen van de verschillende overheden om woningen te bouwen (krantenartikelen en persberichten, zie bijlage 8; informatie grondtransacties zie hoofdstuk 7).

Impasse

In november 2000 was minder dan 20 hectare in handen van projectontwikkelaars, in maart 2002 ligt het areaal boven de zestig, en in januari 2003 is 160 hectare, ongeveer de helft van de Bloemendalerpolder, eigendom van projectontwikkelaars. De grondprijs is drastisch gestegen. Was de gemiddelde prijs per hectare die projectontwikkelaars betaalde in 2001 nog 150.000 euro, in 2003 schommelde die tussen 230.000 en 500.000 euro. Dit is 5 tot 10 keer hoger dan de agrarische gebruikswaarde (Luijt, 2002; de Regt, 2003).

De ontwikkeling in de Bloemendalerpolder lijkt anno 2004 in een impasse te zitten. Weliswaar voorziet het in 2003 vastgestelde streekplan in een combinatie van wonen, waterberging en recreatief groen voor de omringende steden, de grondprijzen zijn zodanig hoog dat verdere verwerving van grond voor recreatiegebied door de overheid onwaarschijnlijk lijkt. Bovendien zijn de bouwplannen in de gemeenten Muiden en Weesp omstreden, wat tot een crisis in het gemeentebestuur van Muiden leidde.

De grondposities van de projectontwikkelaars en de overheid zijn zodanig dat de integrale ontwikkeling van rood, groen en blauw de enige oplossing lijkt. Afzonderlijke ontwikkeling van groen bij de huidige grondprijzen vraagt immers een veel grotere investering van de overheid dan voorzien in rijksbegroting voor grote recreatiegebieden in de nabijheid van steden.

Rood-met-groen en blauw?

Begin 2004 heeft de provincie samen met de beide gemeenten een concept-structuurvisie opgesteld die een integrale ontwikkeling van rood, groen en blauw voor staat. In het totale plangebied willen ze 4000 woningen bouwen, 210 ha recreatiegroen aanleggen en een nieuwe infrastructuur en waterberging realiseren. Een deel van de opbrengsten uit de woningverkoop moeten de aanleg van het groen gaan betalen.

Figuur 6.3. De concept-structuurvisie van de provincie voorziet in ruim 1100 woningen, 210 ha recreatief groen, 60 ha infrastructuur en waterberging in het Muidense deel van de Bloemendalerpolder (335 ha). Pas 70 ha is in bezit van de overheid. De uitwerking van de structuurvisie samen met projectontwikkelaars is noodzakelijk, aangezien die al de helft van de grond gekocht hebben. De opbrengst uit ruime woningen in het groen zal de recreatieve kwaliteit van dit uitloopgebied van Amsterdam-IJburg, Diemen en Amsterdam-Zuidoost bepalen. De simulaties geven een indruk van een minimale (midden) en een goede recreatieve kwaliteit (onder).

Simulaties: Janneke Roos-Klein Lankhorst op basis van fotomateriaal Wim Nieuwenhuizen Sylvia Blok en Marjolein Bloemmen.

Op welke manier de partijen dat zullen aanpakken is nog niet duidelijk. Een probleem is dat er bij groene projecten nog weinig ervaring is met het financieren van groen vanuit rode ontwikkeling. Vooral ontbreekt ervaring bij gezamenlijke projectontwikkeling van overheden en private partijen, de zogenaamde publiek-private samenwerking, waar sprake is van gedeelde risico's. Ervaringen in nieuwbouwprojecten Leidsche Rijn en Meerstad (zie tekstkader vereving in hoofdstuk 2) laten zien dat er twee sleutelfactoren zijn om tot een evenwichtig resultaat te komen. Allereerst dient men één plangebied voor groen en rood te kiezen om de vereving tussen projectonderdelen te vereenvoudigen. Bovendien maakt een goede grondpositie van de overheid een gelijkwaardiger partij in de onderhandelingen met projectontwikkelaars. In de Bloemendalerpolder is de grondpositie van de overheid aanzienlijk minder sterk dan die van private partijen. De grootste onzekerheid in de toekomstige ontwikkeling van rood met groen vormt de te realiseren grondexploitatie. Als het groen (gedeeltelijk) betaald moet worden uit de verkoop van woningen, dan zal het aantal te verkopen woningen en de opbrengst van die woningen bepalend zijn. Het is nog onzeker of alle 4000 woningen ook werkelijk zullen bijdragen aan het groen omdat bijna de helft van de woningen gebouwd zullen worden om bodemsanering op een voormalige kruisfabriek mogelijk te maken. Bovendien zijn de opbrengsten van woningen onzeker. Het is daarom goed mogelijk dat de woningbouwopgave nog verder verhoogd zal moeten worden om tot een sluitende grondexploitatie te komen. Als het om veel meer woningen zal gaan dan waar nu sprake van is, kan het betekenen dat meer grond nodig is. Omdat de polder niet groter wordt, kan dit ten koste gaan van de realisering van het recreatieve groen. Overigens is er niet alleen sprake van woningbouw. Het lokale bedrijfsleven liet onlangs weten dat ze er graag een bedrijventerrein zouden vestigen, met een afslag vanaf de A1.

Hoe de Rijksbufferzone er in de toekomst uit zal zien is onzeker. De uitgangspunten in het concept-structuurplan maken een parkachtige woonomgeving mogelijk die aantrekkelijk en goed toegankelijk is voor recreanten uit Amsterdam. Een dergelijke ontwikkeling is verbeeld in figuur 6.3. Maar een verhoging van de bouwopgave of een tegenvallende grondexploitatie is goed denkbaar. Dit kan er toe leiden dat het groen op de bouwkaal meer aandacht krijgt dan openbare groen. Deze mogelijkheid is verbeeld in de middelste foto van figuur 6.3.

Literatuur

- Duinhoven, G. van. 2004. Randstad in het groen: van stagnatie naar realisatie. Regio Randstad Utrecht.
- Luijt, J. 2002. De grondmarkt in segmenten 1998-2000. LEI, Den Haag. Rapport 4.02.01
- Regt, W.J. de. 2003. De grondmarkt in gebruik: een studie over de grondmarkt ten behoeve van MNP-beleidsonderzoek en grondgebruiksmodellering. RIVM, Bilthoven. Report 550016001.
- Regt, W. de. 2004. Grondtransacties in twee rijksbufferzones van West-Nederland. In Farjon et al. Groene ruimte in de Randstad. Natuurplanbureau, Wageningen. Werkdocument 2004/xx
- Regiegroep Bloemendalerpolder/KNSF. 2004. Startdocument structuurvisie Bloemendalerpolder/KNSF. Gemeente Muiden/Gemeente Weesp/Provincie Noord-Holland.
- Wielen, P. van der & V. Bezemer. 2004. Een zoektocht naar de bestuurlijke regie in drie groen om de stad projecten. Alterra, Wageningen. Rapport 993.

7 Grondtransacties in twee Rijksbufferzones van West-Nederland

Wim de Regt

7.1 Inleiding

Een belangrijke factor bij de realisatie van recreatiegroen en instandhouding van bufferzones rondom de grote steden in het westen van Nederland is de grondmobiliteit: de mate waarin grond beschikbaar komt voor groenrealisatie of niet-groene partijen inspelen op mogelijke bestemmingswijzigingen. Dit artikel stelt dan ook de volgende vragen: Welke veranderingen in grondeigendom hebben plaatsgevonden, en hoe is de verhouding groene versus rode kopers? Hoe reageren grondmarktpartijen op de bufferzones, en waar speelt men in op mogelijke inbreuken op het bufferzonebeleid? Dit is uitgezocht voor twee bufferzones: Amstelland-Vechtstreek ten zuidoosten van Amsterdam, en Den Haag-Leiden-Zoetermeer.

7.2 Methode

Om bovenstaande vragen te onderzoeken, is gebruik gemaakt van het Infogroma-grondtransactiebestand van de DLG (Dienst Landelijk Gebied) van het Ministerie van LNV. Dit bestand bevat gegevens over alle grondtransacties in het landelijk gebied van meer dan 0,25 hectare, vanaf 1998 inclusief hun geografische locatie (coördinaten). Deze gegevens zijn door het LEI (Landbouw-Economisch Instituut) gekoppeld aan de Landbouwtelling en aan het LISA bedrijfsvestigingenregister, om de aard van de kopers en verkopers te achterhalen. Voor de onderstaande analyse zijn voor de bufferzoneregio's Amstelland-Vechtstreek en Den Haag-Leiden-Zoetermeer gegevens over de periode 1998 tot medio 2003 van het LEI verkregen.² Het bestand bevat per verhandeld perceel de volgende gegevens: geografische coördinaten van het verhandelde perceel (per perceel), transactiedatum, verhandelde oppervlakte, koopsom (van de totale transactie), naam en woonplaats van de vervreemder (verkoper), naam en woonplaats van de verkrijger (koper), juridische status van beiden, of ze volgens DLG agrariër zijn of niet, en dan de door het LEI gekoppelde BRS-nummers (Landbouwtelling-nummers ter identificatie van de hierin opgenomen agrariërs), en in het geval van niet-agrarische bedrijven SBI-codes (Standaard Bedrijfsindeling 1993). Daarnaast wordt nog de rechtsvorm (volle eigendom, eigendom belast met pachtrecht, familie-eigendom), het grondgebruik (cultuurtoestand, eventuele stedelijke of recreatiebestemming) en de aanwezigheid van een opstal aangegeven.

Voor deze studie zijn de kopers en verkopers op basis van de BRS- en SBI-nummers en soms op basis van namen (bijv. BV's of zonder SBI-nummers) opnieuw gecategoriseerd, in de volgende groepen:

- Landbouwers (geregistreerd in de Landbouwtelling, tenminste 3 nge³)
- DLG of natuurbeherende organisaties
- Niet-agrarische bedrijven excl. onroerend-goedhandelaars

² Met dank aan Jan Luijt en Michelle van der Elst, LEI Den Haag; zie ook Luijt, 2002

³ nge = Nederlandse grootte-eenheid, een maat voor de bedrijfsomvang

- Onroerend-goedhandelaars en beleggers (SBI-codes 70: Projectontwikkeling, 45: Bouwnijverheid, 65-67: Financiële instellingen, 91: Politieke en kerkelijke instellingen, en een aardig aantal BV's zonder SBI-nummers die vanwege hun naam duidelijk bij deze categorie horen)
- Overheid (vaak ook op naam geselecteerd)
- Particulier/onbekend: de kopers/verkopers die niet bij een van de bovenstaande categorieën ingedeeld konden worden; dit betreft vrijwel altijd particulieren, in enkele gevallen ongeïdentificeerde bedrijfjes zonder SBI- of BRS-nummers.

Voor de gegevens over de jaren 2002 en 2003 had nog geen koppeling met het LISA-bestand plaatsgevonden; hiervoor konden veel transacties via de naam worden ingedeeld bij de categorieën overheid, onroerend-goedhandel of andere niet-agrarische bedrijven.

Voor deze studie zijn de verhandelde oppervlakten tussen bovenstaande groepen geanalyseerd met behulp van Excel en de ligging van de verhandelde percelen kon met behulp van GIS-analyses in kaart en in verband gebracht worden met planologische ontwikkelingen.

In onderstaande paragrafen worden eerst de transacties in de bufferzone Amstelland-Vechtstreek beschreven, en daarna die in Den Haag-Leiden-Zoetermeer.

7.3 Amstelland-Vechtstreek

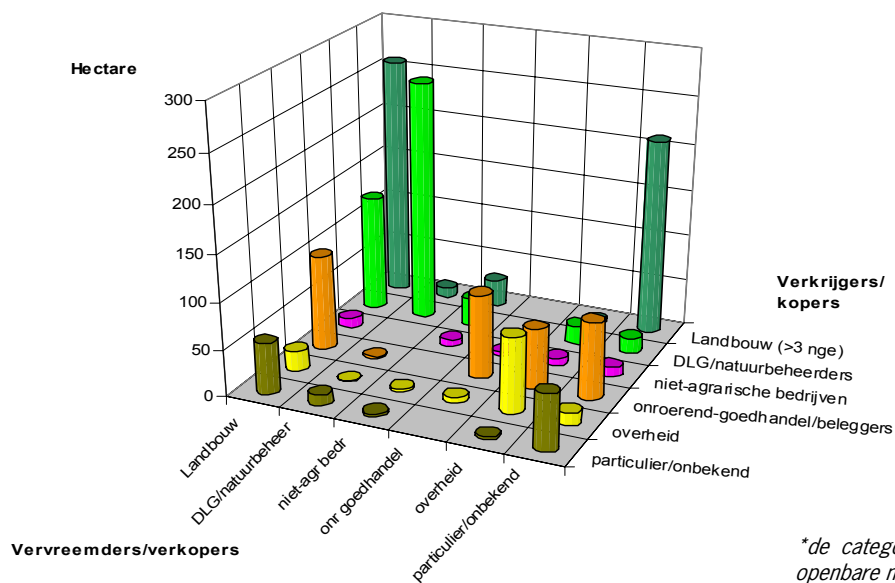
In figuur 7.1 zijn de verhandelde oppervlakten in de bufferzone Amstelland-Vechtstreek weergegeven, met daaronder een beeld van de transacties in heel Nederland. De grondmobiliteit (areaal verhandelde grond gedeeld door totale oppervlakte van het gebied, excl. Weesp) betrof in deze bufferzone 2,9% op jaarbasis. Dit ligt onder het Nederlandse gemiddelde van 3,4%⁴, wat wellicht te verklaren is uit de beschermde status van de bufferzone (er zijn weinig functieveranderingen mogelijk), maar als we zien dat ook boeren onderling relatief veel minder grond verhandelen dan in de rest van Nederland, kan dit ook betekenen dat eigenaren in dit gebied grond 'vasthouden', als vermogensbelegging of speculerend op mogelijke bestemmingswijzigingen.⁵

In figuur 7.1 valt ten eerste op dat de categorie 'particulier/onbekend' of 'overig' in de bufferzone veel kleiner is dan voor geheel Nederland. Dit komt omdat voor de bufferzone veel onbekende transacties via de naam zijn ingedeeld bij een bedrijfscategorie, en omdat de bufferzone open, landelijk gebied is waar relatief weinig burgers gebruik van kunnen maken.

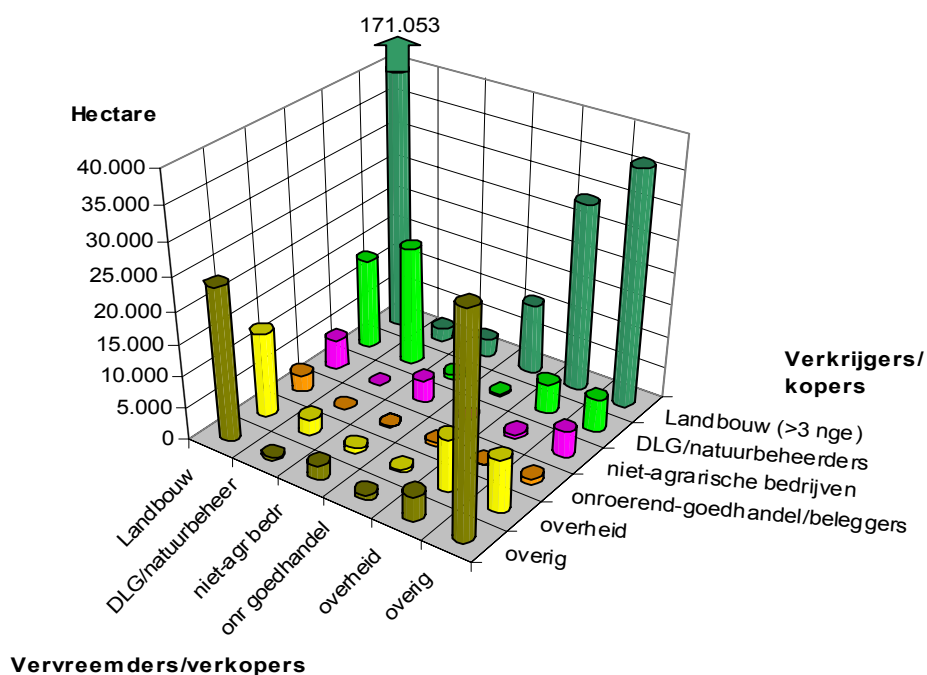
⁴ Verhandeld areaal 100.000 ha/jr (Luijt 2002, de Regt 2003)) op een totaal areaal van 2.950.000 ha niet-stedelijke grond (totaal grondoppervlak Nederland exclusief water minus de grondgebruikscategorieën 'bebouwd' en 'verkeer', volgens het CBS Bodemgebruiksbestand 2000). Het bestand voor Amstelland-Vechtstreek bevat een groot aantal juridische transacties in verband met de privatisering van de NS (Nederlandse Spoorwegen). Zonder deze transacties ligt de grondmobiliteit in Amstelland-Vechtstreek op 2,8%.

⁵ Wolters (1998) geeft aan dat boeren in de Randstad een lagere grondmobiliteit kennen vanwege de verwachtingswaarde.

Amstelland-Vechtstreek: Areaal grond verhandeld tussen segmenten, 1998 - medio 2003

Nederland totaal: Areaal grond verhandeld tussen segmenten, 1998-2001

Figuur 7.1 Grondtransacties tussen actoren, bufferzone Amstelland-Vechtstreek en Nederland totaal

Boeren zijn de belangrijkste kopers- en verkoperscategorie, hoewel relatief veel minder dan voor heel Nederland het geval is. Het aandeel agrarische aankopen betreft 38%, terwijl voor geheel Nederland 61% van het totale verhandelde areaal (zie ook de staaf die door het plafond heen schiet) aan boeren verkocht werd. Dit lage aandeel agrarische aankopen kan wijzen op het bovengenoemde feit dat boeren grond vasthouden vanwege de verwachtingswaarde. De boeren in Amstelland-Vechtstreek kopen vooral grond van andere boeren, maar relatief gezien veel meer dan in heel Nederland van particulieren. Overigens betreft dit voor 63% van het areaal familietransacties (zowel voor boeren aan boeren als particulieren aan boeren); ook een vorm van vasthouden van grond, binnen de familie. Het hoge aandeel aankopen door boeren van particulieren lijkt vooral stoppende boeren te betreffen, die hun grond overdragen aan boerende zoons of andere familieleden. Er is echter ook sprake van schaalvergroting, waarbij productieve boeren grond opkopen van 'keuterboeren' (die vallen deels onder 'particulier/onbekend').

Vanwege de status van het gebied zijn ook de DLG en natuurbeheerders belangrijke grondkopende partijen. In de onderzoeksperiode kocht DLG 143 hectare van boeren en particulieren/keuterboeren. Een veel groter areaal, dat deels al vóór 1998 is aangekocht, is overgedragen aan natuurbeheerders: 259 hectare, waarvan 178 hectare door DLG is overgedragen aan Staatsbosbeheer, die weer 41 hectare daarvan heeft overgedragen aan het Noord-Hollands Landschap, en ook nog eens 80 hectare aan 'Groengebied Amstelland'. De overdracht aan Staatsbosbeheer betrof in 1999 en 2000 vooral percelen in de polder De Ronde Hoep, het recreatiegebied tussen het Abcoudermeer en het AMC, en het Diemberbos. In 2002 zijn veel van de percelen in het genoemde recreatiegebied weer overgedragen aan 'Groengebied Amstelland', evenals percelen tussen de Ouderkerkerplas en de A9 en in de kop van de Duivendrechtsche Polder, en zijn percelen bij de Gaasperzoom en ten noorden van het Diemberbos door DLG overgedragen aan Staatsbosbeheer (zie ook fig 7.2).⁶

Na de natuurbeheerders bestaat de belangrijkste niet-agrarische partij uit onroerend-goedhandelaars. Deze categorie omvat projectontwikkelaars, financiële instellingen en bouwbedrijven. Zij kopen grond op van boeren en particulieren (soms ex-boeren of kleine keuterboeren, niet meer geregistreerd in de Landbouwtelling) en verkopen deze vaak weer aan andere projectontwikkelaars (zie de staaf onroerend-goedhandelaars aan onroerend-goedhandelaars). In één geval betreft het een transactie van 65 hectare van de Gemeente Naarden aan een natuurontwikkelingsbedrijf (ingedeeld bij onroerend-goedhandelaars; wellicht een PPS-constructie).

Figuur 7.3 geeft alle percelen weer die verkocht zijn aan onroerend-goedhandelaars, of verhandeld werden door tussenkomst van dergelijke handelaars of beleggingsinstellingen. Hieruit blijkt dat zij sterk geconcentreerd zijn in enkele gebieden. Ten eerste de Bloemendalerpolder: in 2001 is hier 60 hectare van boeren opgekocht door twee BV's, in 2002 en begin 2003 nog eens 95 hectare door een commanditaire vennootschap. Veel van de in 2001 verworven gronden zijn later doorverkocht aan verschillende projectontwikkelaars en BV's.

⁶ Op de grens van het studiegebied (bij de Spiegelplas, ten oosten van Nigtevecht) heeft nog een transactie plaatsgevonden die hier buiten beschouwing is gelaten: hierbij zijn 144 percelen met een totale oppervlakte van 455 hectare overgedragen van de Provincie Noord-Holland naar de Vereniging Natuurmonumenten, waarvan slechts 2 percelen binnen het studiegebied vielen.

Tabel 7.1 Bloemendalerpolder: aankoopdata gronden door projectontwikkelaars (exclusief transacties van gronden van projectontwikkelaar naar projectontwikkelaar)

Datum	Transactie	Datum	Datum gebeurtenis*
3-11-2000	Aankoop 16 ha. door Bouwbedrijf	24-1-2001	Gedeputeerde verklaart te willen bouwen in polder
12-4-2001	Aankoop 28 ha. door BV		
12-9-2001	Aankoop 16 ha. door BV		
20-2-2002	Aankoop 7 ha. door CV	20-6-2002	Gemeenten Muiden en Weesp praten over bouwplannen
15-1/			
28-2-2003	Aankoop 90 ha. door CV	8-11-2003	Muiden en Weesp hebben deal gesloten
		9-12-2003	Structuurvisie in voorbereiding

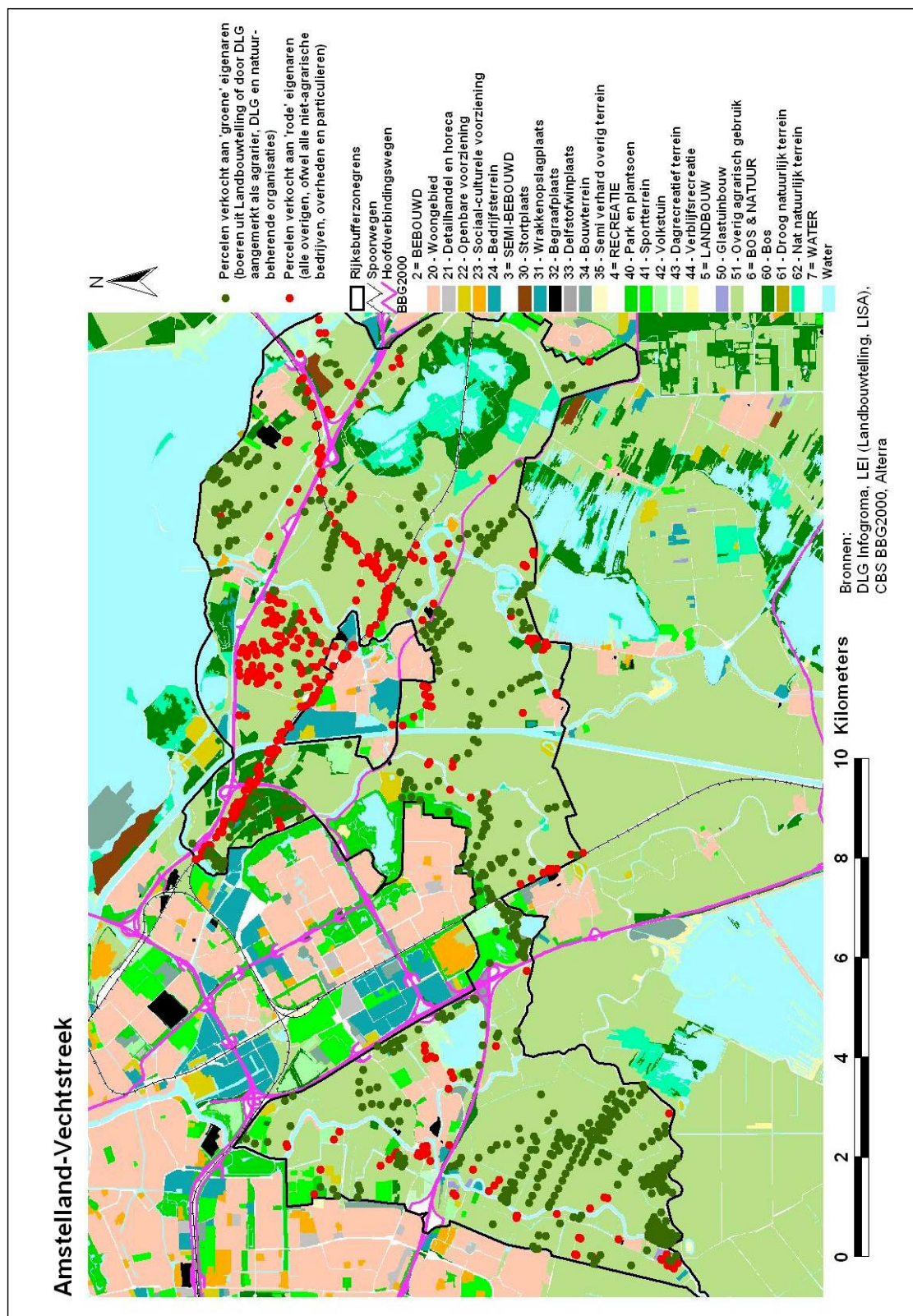
* uit IKCRO archief

Tabel 7.1 geeft inzicht in de aankoopdata van gronden in de Bloemendalerpolder. De aankopen in 2001 zijn te relateren aan de eerste besprekingen en publiek geuite ideeën over bebouwing van de polder. Deze aankopen zijn voor een relatief groot deel van 'rustende boeren', d.w.z. particulieren die niet (meer) in de Landbouwtelling voorkomen. Het gros van de aankopen is later gedaan, toen de actieve boeren zagen dat er geen houden meer aan was (hoewel veel boeren mogelijk daarvoor al een optiecontract of economische overdrachtsovereenkomst met projectontwikkelaars hadden gesloten), en ze veel hogere prijzen voor hun gronden konden krijgen (in 2001 was de gemiddelde prijs per hectare nog 150.000 euro, in 2003 variërend van 230.000 tot 500.000 euro!).

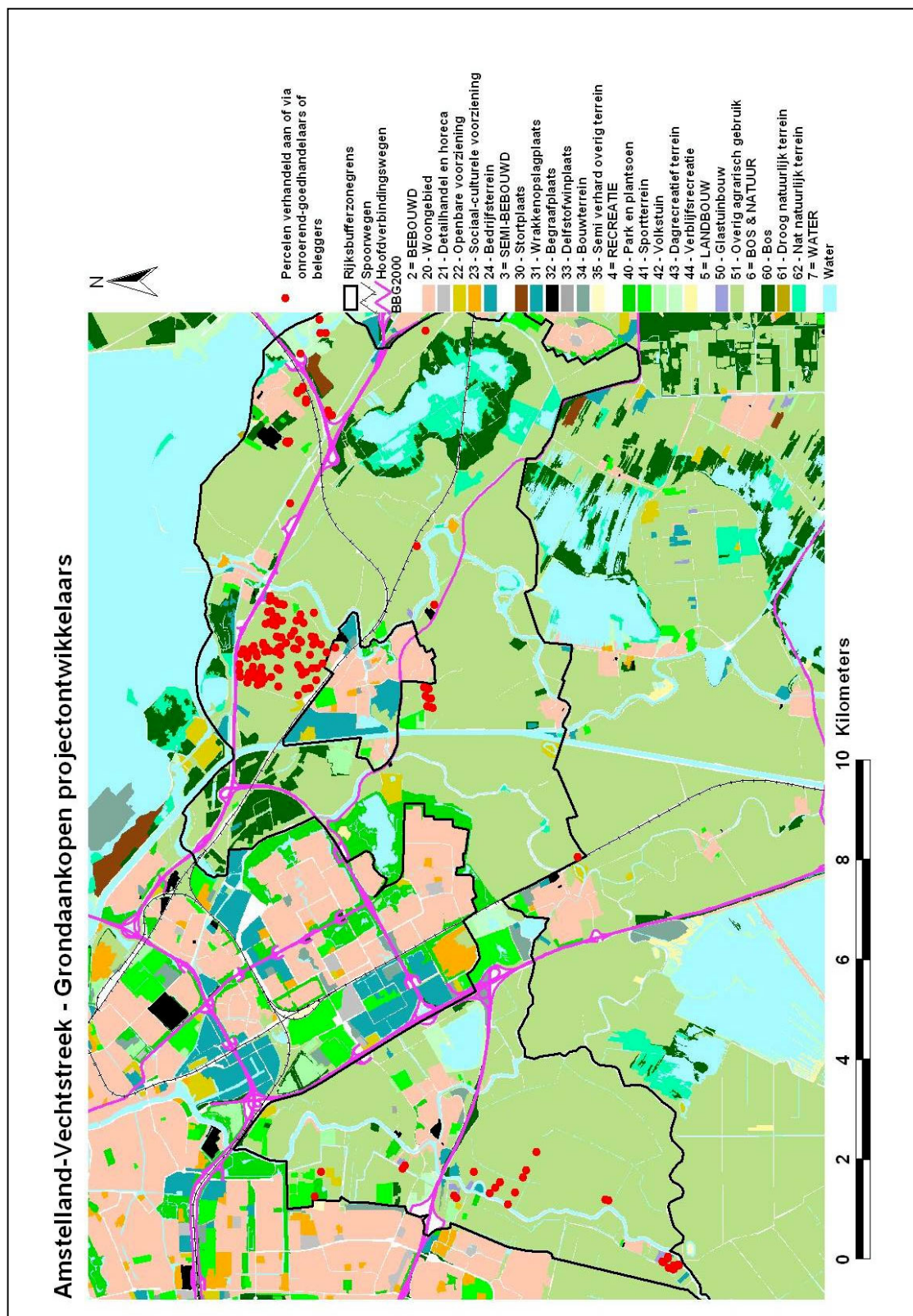
Een kleinere cluster van gronden bevindt zich in de Aetsveldsche Polder, ten zuidwesten van Weesp. Dit betreft 6,7 hectare aangekocht door een projectontwikkeling BV. Bij Muiderberg zijn ook enkele aankopen gedaan door het een bouwbedrijf/BV, zijn enkele percelen verkocht via een belegging BV, en in de hoek van het knooppunt Muiderberg zijn ook enkele percelen door beleggers aangekocht. Aan de rand van Amstelveen en in de Ronde Hoep zijn een aantal agrarische percelen verhandeld via agrarisch onroerend-goedhandelaars en kerkelijke instellingen. In de Bovenkerker Polder, bij Nes a/d Amstel, is 4,5 hectare verkocht via beleggingsondernemingen aan respectievelijk een stichting voor maatschappelijk werk en aan een recreatiebedrijf.

De aankoopdata van veel van deze agrarische gronden zijn te relateren aan beslissingen of wendingen van lokale overheden om deze gronden te bebouwen. Projectontwikkelaars reageren direct op overheidsbeslissingen, terwijl de gemeenten zelf nog niet direct willen of kunnen aankopen of het voorkeursrecht kunnen vestigen.

De categorie 'overheid' is ook groot: dit betreft vooral aankopen van de NS (hoewel geen overheid meer, toch bij deze categorie ingedeeld) langs de spoorlijn Amsterdam-Almere; er is in het jaar 2000 88 hectare van de NV Nederlandse Spoorwegen aan NS Railinfratrust BV of NS Vastgoed BV overgedragen (waarschijnlijk alleen vanwege de privatisering). Er is in de gehele bufferzone één perceel langs de Vecht aan de gemeente Weesp verkocht, en een terrein van 7,7 hectare ten zuidwesten van Weesp door de gemeente Weesp aan een golfterreinexploitant in erfpacht uitgegeven. Gemeenten hebben geen aankopen gedaan voor stadsuitbreiding, zoals in andere landsdelen wel vaak voorkomt (zie bijv. analyses in Opgewassen en Abcoude, GGL-project, rapportage in voorbereiding). Zij hebben nog niet getornd aan de groene status van de bufferzone, maar laten dat over aan projectontwikkelaars. Wellicht zijn gemeenten in de Rijksbufferzones terughoudender in het zelf aankopen en ontwikkelen van bouwlocaties dan elders in het land.

Figuur 7.2 Alle verhandelde percelen in Amstelland-Vechtstreek, 1998 – medio 2003

Figuur 7.3 Percelen verhandeld aan onroerend-goedhandelaars en beleggers, Amstelland-Vechtstreek, 1998 - medio 2003

De grondtransacties in de bufferzone Amstelland-Vechtstreek tonen aan dat de interesse van marktpartijen maar ook van zittende eigenaren (boeren; vanwege de verwachtingswaarde houden ze grond vast) in dit gebied zeer groot is. Zodra er zich een kans voordoet op bestemmingswijziging, zoals in de Bloemendalerpolder is gebeurd, grijpen grondhandelaars die met beide handen aan. Dit geldt ook voor gronden met mogelijke recreatiedoeleinden.

7.4 Den Haag-Leiden-Zoetermeer

Figuur 7.4 toont de grondtransacties in de bufferzone Den Haag-Leiden-Zoetermeer. Alles bij elkaar is de grondmobiliteit in deze bufferzone in de periode 1998-2003 jaarlijks 1,2% geweest; dit is veel lager dan de grondmobiliteit voor heel Nederland van 3,4%. Dit is deels te verklaren uit het grote aandeel duingrond (met een beschermde bestemming) en stedelijk gebied (Wassenaar) binnen deze bufferzone, welke beide niet verhandeld worden (het bestand omvat geen stedelijke transacties onder de 0,25 hectare).⁷ Maar ook hier wordt waarschijnlijk grond vastgehouden vanwege de verwachtingswaarde.

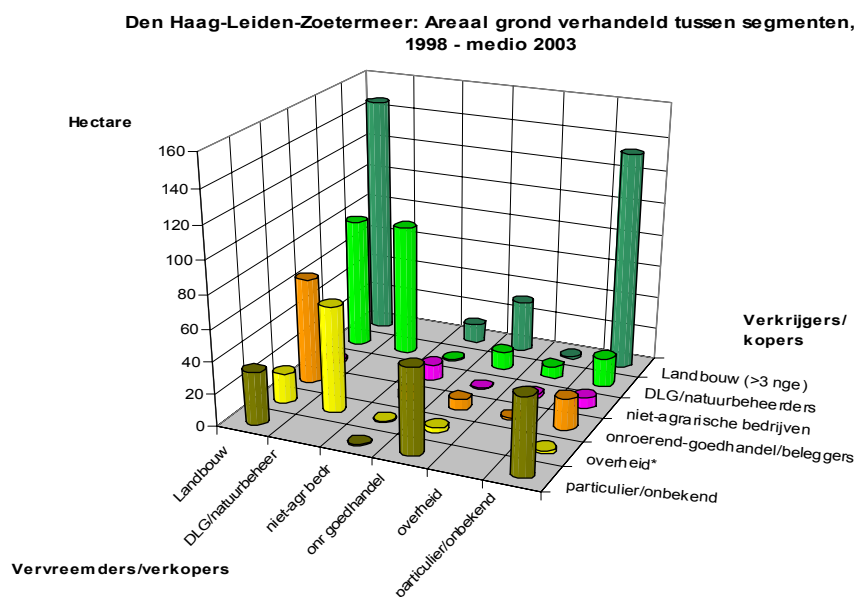
Net als in Amstelland-Vechtstreek is in deze bufferzone het aandeel grond verhandeld tussen of aan boeren groot, maar relatief veel kleiner dan voor heel Nederland (37% vs. 61%). Het meest opvallend is dat hier bijna evenveel grond is overgedragen van particulieren naar boeren dan tussen boeren onderling. Uit de detailgegevens is af te leiden dat deze overdrachten van particulieren aan boeren voor 69% van het areaal familietransacties betreffen, waarschijnlijk oudere boeren die hun grond aan zoons of andere familie overdragen. Het betreft ook stoppende (ex-)boeren die hun grond aan actieve boeren verkopen. Tussen boeren onderling vindt men minder familietransacties. De meeste percelen liggen in de polders ten oosten van de A4 en ten oosten en zuiden van Vliegveld Valkenburg (zie fig 7.5).

DLG en natuurbeheerders hebben ook in deze bufferzone veel grond gekocht van boeren of ex-boeren. DLG heeft veel gronden opgekocht van een beperkt aantal boeren in de Drooggemaakte Grote Polder (voor natuurbeheer of landinrichting?) en de Gecombineerde Starrevaat- en Damhouder Polder ten oosten van Leidschendam. Daarnaast zijn een groot aantal gronden in de laatste polder, inclusief een deel van de plassen van de Vlietlanden, in de onderzoeksperiode overgedragen aan Staatsbosbeheer (69 ha.) en deze heeft ze deels (55 ha., plus nog eens 10 hectare plas) weer overgedragen aan de Provincie Zuid-Holland (zie de staven DLG/natuurbeheer aan DLG/natuurbeheer en DLG/natuurbeheer aan overheid).

Het areaal dat aangekocht is door particulieren of onbekende bedrijfjes is hier groter dan in de bufferzone Amstelland-Vechtstreek.⁸ Particulieren kopen relatief veel van onroerendgoed-handelaars, maar ook van boeren en andere particulieren. Het betreft veel aankopen in de directe omgeving van Wassenaar, en in mindere mate bij Leidschendam en Zoetermeer. Een deel van de particuliere aankopen betreffen wellicht toch agrariërs, die niet aan de Landbouwtelling gekoppeld konden worden (bijv. een transactie van 13 hectare van een administratiekantoor aan een maatschap, midden in de Drooggemaakte Grote Polder).

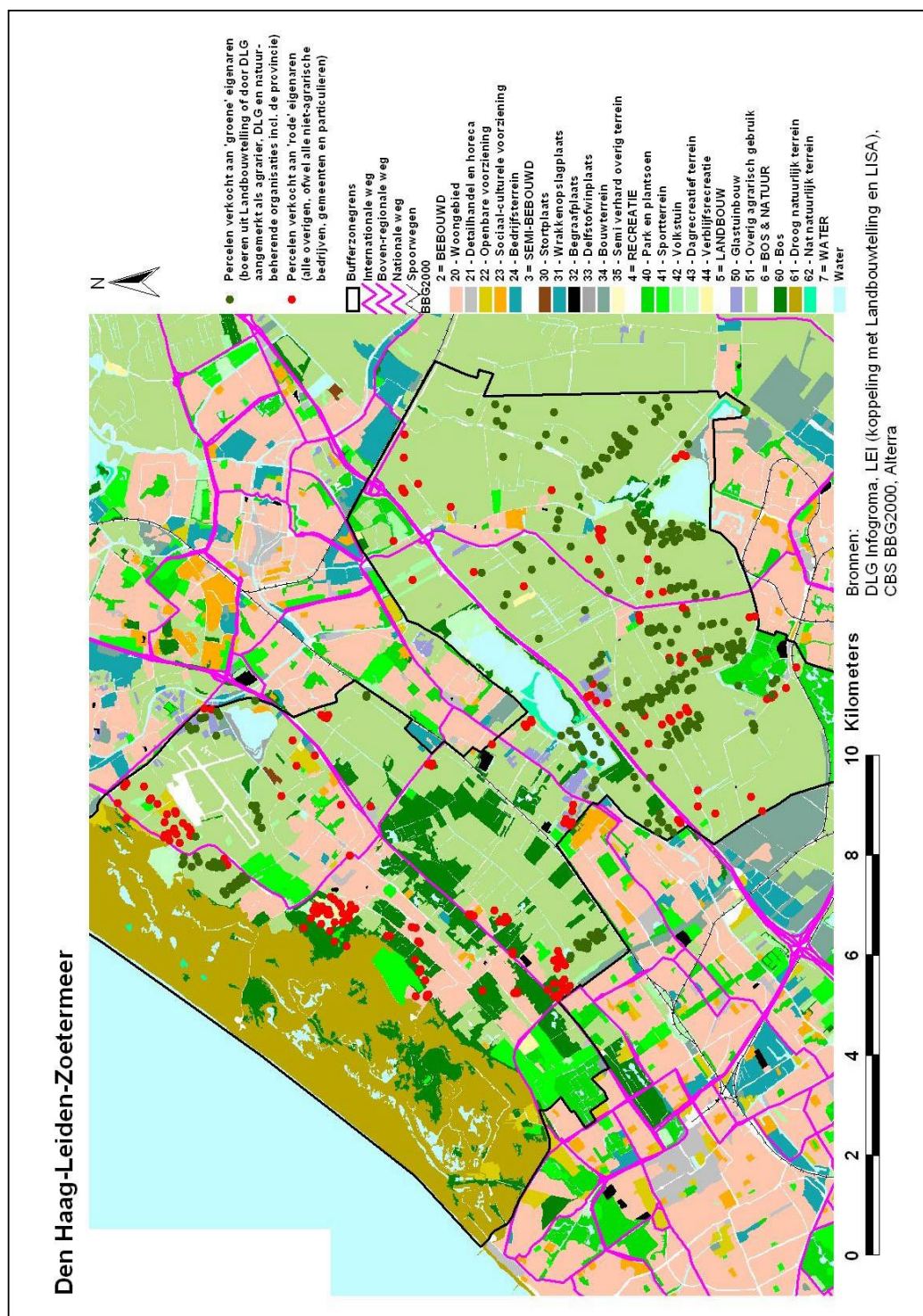
⁷ Exclusief enkele zeer omvangrijke transacties: in 1998 heeft het Duinwaterbedrijf van Zuid-Holland 721 hectare duingrond overgedragen aan Staatsbosbeheer en op dezelfde dag 853 hectare weer teruggekregen, en in 2002 heeft een particuliere grootgrondbezitter 105 hectare in recreatiepark Duinrell overgedragen aan een familielid. Deze transacties zijn in figuur 8.2 buiten beschouwing gelaten.

⁸ Als de transactie in recreatiepark Duinrell (zie vorige voetnoot) meegenomen wordt, zou het aandeel grond verhandeld tussen particulieren nog veel hoger worden. In kaart 8.3 is deze transactie wel te zien (een zeer groot aantal percelen ten westen van Wassenaar).

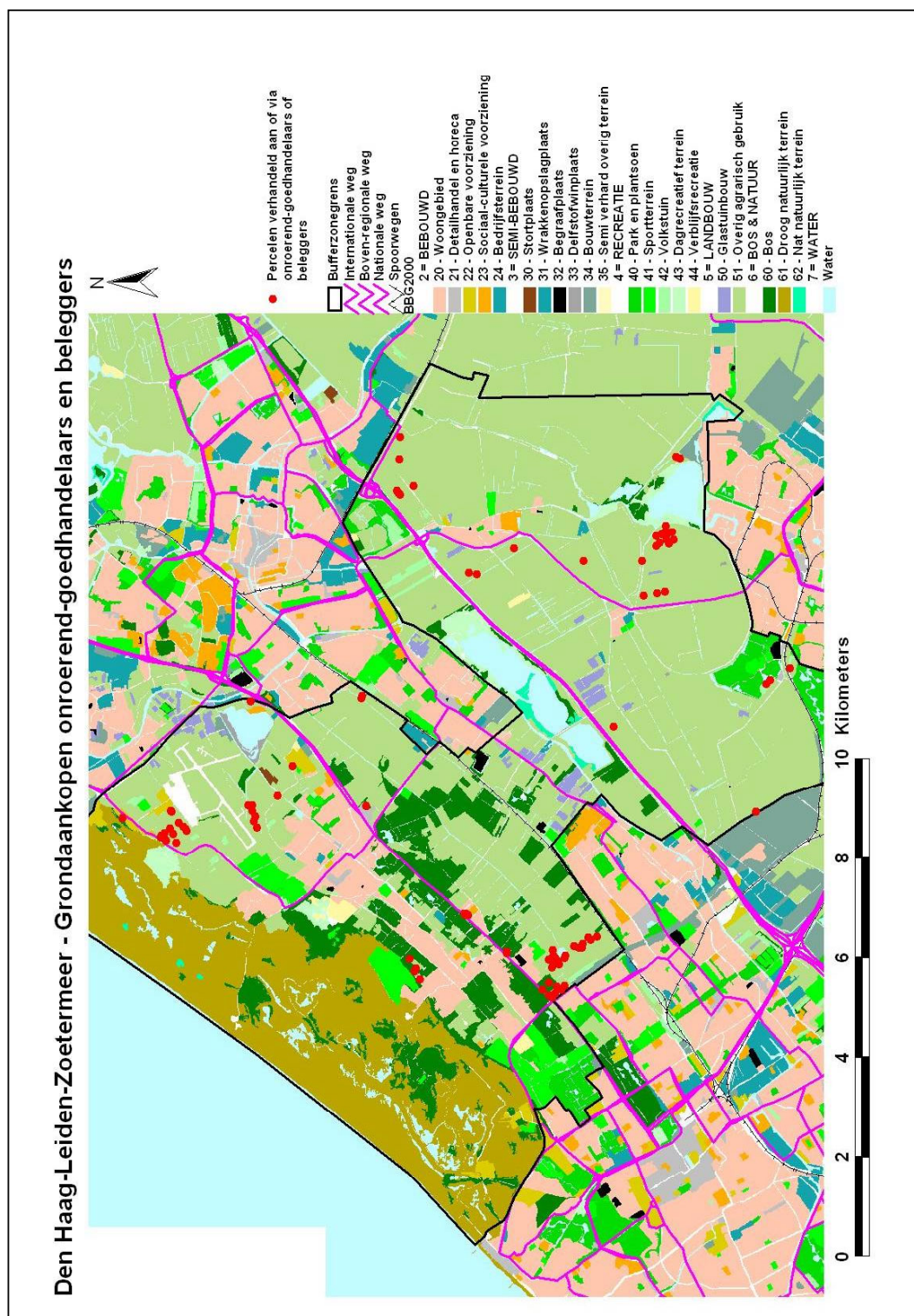

Figuur 7.4 Grondtransacties tussen actorgroepen, bufferzone Den Haag-Leiden-Zoetermeer

Onroerendgoedhandelaars hebben ook veel grond opgekocht van agrariërs, maar er is minder grond verhandeld tussen handelaars onderling. In beide bufferzones is 22% van het areaal verhandeld door projectontwikkelaars, financiële instellingen of bouwbedrijven. Op fig 7.6 staan de locaties van de percelen die verhandeld zijn door onroerendgoedhandelaars of beleggers. De AMEV verhandelt nogal wat agrarische gronden, zoals bij de Zoetermeerse Plas (15 ha.) en bij Zoeterwoude (ongeveer 16 ha.). De onroerendgoedhandel is verder vooral actief bij de villawijken van Wassenaar, en bij Kerkehout/Haagse Hout (hier zeker 16 ha.). Rond Leiden zien we dat projectontwikkelaars/beleggers voorsorteren op twee ter discussie staande stadsuitbreidingen: bij Vliegveld Valkenburg, en in de Grote Polder bij Zoeterwoude. Ten noorden van Vliegveld Valkenburg is reeds in 1999 en 2000 bijna 10 hectare van diverse particulieren en boeren aangekocht door een pensioenfonds. Waar het Groene Hart begint, in de Grote Polder tussen Zoeterwoude en Zoeterwoude-Rijndijk, is in mei 2002 45 hectare aangekocht door een projectontwikkeling BV uit Amsterdam. Volgens de Nieuwe Kaart van Nederland heeft het Streekplan Zuid-Holland West van 1997 hier al een werklocatie gepland. Hoe onduidelijker de nieuwe woningbouw op Vliegveld Valkenburg wordt, hoe meer de gemeente Leiden erop gebrand is de Grote Polder als werk- of zelfs woonlocatie te bebouwen. Dit plan staat al lang op de agenda. Er was lange tijd verzet van de gemeente Zoeterwoude en van bewonersgroepen. De verbreiding van de A4 en de woon- en bedrijfslocatie staat sinds kort nadrukkelijker op de agenda (informatie van diverse websites).

Figuur 7.5 Alle verhandelde percelen in Den Haag-Leiden-Zoetermeer, 1998 – medio 2003

Figuur 7.6 Percelen verhandeld aan onroerend-goedhandelaars en beleggers, Den Haag-Leiden-Zoetermeer, 1998 - medio 2003

De grondtransacties laten zien dat de bufferzone nog redelijk onaangetast is, maar dat er aan verschillende kanten geknaagd wordt aan de groene status van het gebied: bij Vliegveld Valkenburg is reeds lang gespeculeerd op grondwaardestijging en in de Grote Polder bij Zoeterwoude heeft een projectontwikkelaar onlangs grond aangekocht. De natuurontwikkeling vindt vooral plaats in het zuiden van de bufferzone, bij Leidschendam, rondom de zuidelijke Vlietlander Plas.

7.5 Conclusies

Bervaes c.s. schreven in 2001: "Indien het restrictief karakter en de status van (Rijks)bufferzone komt te vervallen zal planologische onduidelijkheid ontstaan. Daardoor zullen pogingen ondernomen worden door vooral gemeenten en projectontwikkelaars om grootschaliger inbreuken te plegen dan tot nu toe het geval is geweest. Dat proces is al schoorvoetend begonnen. Er worden hier en daar al gronden gekocht door beleggers of juist niet verkocht vanwege de verwachtingswaarde, omdat men verwacht dat stedelijke ontwikkelingen in deze gebieden op den duur zullen plaatsvinden."

De onderhavige grondtransactie-analyse bewijst dat dit proces inmiddels al verder is voortgeschreden. De grootste inbreuk vindt plaats in de Bloemendalerpolder, waar inmiddels ongeveer 200 hectare landbouwgrond is aangekocht door projectontwikkelaars (volgens DLG-grondkopers; 150 hectare volgens de grondtransactiegegevens). Zij reageerden op publieke uitingen en discussies over mogelijke plannen om deze polder te bebouwen. Hoe snel zij reageerden is alleen na te gaan als er ook informatie beschikbaar zou zijn over optiecontracten of economische overdrachtsovereenkomsten die projectontwikkelaars dikwijls sluiten met boeren.⁹ Ook op andere plaatsen zijn beleggers en projectontwikkelaars actief, zoals bij andere geplande of ter discussie staande uitbreidingslocaties: bij Vliegveld Valkenburg en de Grote Polder in Zoeterwoude, beide bij Leiden. Op de laatste locatie is in 2002 45 hectare opgekocht. Onroerendgoedhandelaars blijken daarnaast geïnteresseerd in locaties bij verkeersknooppunten (Muiderberg, weer de A4 bij Zoeterwoude, spoorverbredingen), en zij treden op als bemiddelaars voor recreatieve toepassingen (Wassenaar, Nes a/d Amstel). Tot slot zijn er in enkele gebieden beleggers actief die niet direct speculeren op bestemmingswijzigingen maar die agrarische gronden op- en verkopen om hun vermogen te beleggen en winst te incasseren (bijv. een belangrijke verzekeringsmaatschappij bij Zoeterwoude en Zoetermeer, en diverse boeren of agrarische BV's die regelmatig terugkomen in het bestand als aan- of verkopers van agrarische gronden; dit zijn duidelijk boeren die het beleggen als nevenactiviteit ter hand hebben genomen¹⁰). De onroerendgoedhandel (projectontwikkelaars en beleggers) is betrokken bij 22% van alle verhandelde grond in de beide bufferzones.

Zoals Bervaes c.s. ook aangaven, wordt er ook grond vastgehouden vanwege de verwachtingswaarde. De grondmobiliteit is in beide bufferzones relatief laag: 2,9% in Amstelland-Vechtstreek en 1,2% in Den Haag-Leiden-Zoetermeer, tegen 3,4% in geheel Nederland. Het aandeel verhandelde grond tussen boeren is relatief veel kleiner (zie de staafdiagrammen), en een groot deel van de aankopen van boeren betreffen familietransacties. Men houdt de grond vast, of draagt zijn waardevolle grond het liefst over aan familieleden. Dit betreft soms omvangrijke transacties van 20 tot 50 hectare; dergelijke

⁹ Sinds 12 jaar opereert er een bedrijf dat onderzoek doet naar mogelijke bestemmingswijzigingen en dan in opdracht van bedrijven en particulieren optiecontracten met boeren sluit. Zie www.kavelbank.com

¹⁰ Sommige boeren grijpen het feit dat zij 'gedwongen belegger' zijn geworden (Luijt, Veeneklaas et al. 2003) dus actief aan.

boeren zijn economisch belangrijke actoren. Veel kleinere boeren leggen weliswaar het loodje, maar er blijven belangrijke agrarische actoren over. De grondtransactiegegevens laten zien dat de Bervaes' opmerking dat "de economische positie van de landbouw (mede door de hoge grondprijzen) in veel bufferzones verzwakt is" nuancering behoeft.

Tot slot nog een aantal opmerkingen over de bruikbaarheid van het LEI-DLG grondtransactiebestand. Het bestand geeft inzicht in de stevigheid van de agrarische sector en in de reactie van grondmarktpartijen op mogelijke planologische ontwikkelingen. In Luijt 2002 werden reeds enkele mogelijkheden ter verbetering van het bestand genoemd. Voor de onderhavige analyses zijn veel 'onbekende' actoren geïdentificeerd als niet-agrarische bedrijven of onroerendgoedhandelaars.¹¹

Literatuur

- Bervaes, J.C.A.M., W. Kuindersma en J. Onderstal (2001). Rijksbufferzones; Verleden, heden en toekomst. Alterra-rapport 360. Alterra, Wageningen, 2001.
- Luijt, J. (2002). De grondmarkt in segmenten 1998-2000. LEI-rapport 4.02.01. LEI, Den Haag, februari 2002.
- Luijt, J., F.R. Veeneklaas, J.W. van der Schans en G.S. Venema (2003). Ontvlechting van de productiewaarde en optiewaarde van landbouwgronden; Oplossingsrichtingen uit de Denktank Melkveehouderij. LEI rapport nr. 4.03.01.
- Regt, W.J. de (2003). De grondmarkt in gebruik; Een studie over de grondmarkt, ten behoeve van MNP-beleidsonderzoek en grondgebruiksmodellering. RIVM-rapport 550016001. RIVM, Bilthoven.
- Wolters, E. (1998). Oorzaken van lage grondmobiliteit. In: Landinrichting; 38(6), pp. 24-27.

¹¹ Wel valt op dat veel coderingen van BRS-nummers (uit de Landbouwtelling) en SBI-nummers (uit LISA) soms wel en soms niet of dubbel lijken te zijn ingevoerd. Hiermee dus de aanbeveling aan het LEI om de coderingen tijdens de koppeling beter te controleren.

8 Groennormen in perspectief

Hans Farjon

8.1 Inleiding

Een van de doelen van de Nota Ruimte (2004) is “bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen in en rond steden”. De rijksoverheid wil dit doel bereiken door provincies en gemeenten te vragen rood en groen integraal te ontwikkelen zodat rood en groen in balans blijven. Een van de elementen in de strategie van de rijksoverheid is een richtgetal voor de hoeveelheid vierkante meter groen per woning. Het rijk rekent erop dat gemeenten bij de opzet van nieuwe uitleglocaties het richtgetal van 75 vierkante meter per woning hanteren. In dit hoofdstuk komen twee vragen aan de orde, namelijk:

- Wat is de strategische betekenis van een richtgetal (10.2)?
- Geeft het richtgetal een goede indicatie van de opgave op uitleglocaties (10.3)?

8.2 Richtgetal of groennorm?

De Nota Ruimte (2004) spreekt nadrukkelijk van een richtgetal voor uitleglocaties, waar in het Beleidsvoornemen Tweede Structuurschema Groene Ruimte (2002) nog sprake was van een te presenteren beoordelingskader met kwantitatieve en kwalitatieve criteria voor groen in en om de stad. De wijziging heeft alles te maken met de nieuwe sturingsfilosofie die de Nota Ruimte presenteert. Deze legt de verantwoordelijkheid voor de regie en uitvoering bij gemeenten en provincies. De grote gemeenten zijn verantwoordelijk voor het groen in de stad en voor de realisering van groen gekoppeld aan nieuwe bouwlocaties. Bij de integrale ontwikkeling van rood, groen en blauw hoort ook een integrale financiering: rood betaalt voor groen. De Nota geeft aan dat gemeenten en provincie gebruik kunnen maken van de exploitatieopzet voor de verstedelijking en bovenplanse verevening. Dit is relevant omdat bestaande taakstellingen voor ontwikkeling van grote groengebieden in de nabijheid van steden (ook wel Randstadgroenstructuur genoemd, zie 5.3) weliswaar gehandhaafd blijven, maar niet worden verhoogd naar rato van de toegenomen behoefte als gevolg van de bouw van nieuwe woningen. Bovendien is de termijn waarop deze gerealiseerd dienen te worden losgelaten. Dit betekent dat de rijksbijdrage aan groen om de stad op termijn wordt afgebouwd. Het rijk blijft verantwoordelijk voor de basiskwaliteit, namelijk de beoogde balans tussen rood en groen en groen in en om de stad. De Nota maakt echter niet duidelijk hoe het rijk op deze basiskwaliteiten gaat sturen. Zo is er sprake van een richtgetal in plaats van een referentiewaarde of groennorm. Ook wordt niet duidelijk of het Rijk ingrijpt als de basiskwaliteit in het geding is en op welke wijze. Ook de inperking tot uitleglocaties lijkt in strijd met de beoogde basiskwaliteit. Weliswaar is bij toekomstige ontwikkelingen de beschikbaarheid van recreatiemogelijkheden op uitleglocaties het meest problematisch. Maar de Nota geeft ook aan dat er aanzienlijke bestaande tekorten zijn, in het bijzonder in de Randstad Holland.

Het rijk heeft feitelijk geen ambitie om de integrale ontwikkeling van rood en groen door gemeenten en provincies te toetsen aan een basiskwaliteit uitgedrukt in kwantitatieve en kwalitatieve criteria. Het rijk volstaat met een indicatie van de groenopgave op uitleglocaties, namelijk 75 m² groen per woning.

8.3 Goede indicatie voor uitleglocaties?

Het richtgetal van 75 m² per woning uit de Nota ruimte is onderbouwd in het Balansboek rood-groen (Busser & van Goolen, 2003). In dit boek is sprake van groennormen, waarbij de auteurs aantekenen dat groennormen vooral een hulpmiddel is om in de ruimtelijke planvorming duidelijk te maken hoeveel groen nodig is om tot een stedelijke groenstructuur te komen die uitgaat van de wensen, behoeften en het gedrag van mensen. Op basis van een onderzoek naar bestaande groennormen van Middelkoop et al. (2001) komen de auteurs uit op een getal van 70 tot 75 m² per woning. Uit de twee belangrijkste achterliggende studie waarop dit getal is gebaseerd (RIGO, 1993; Interdepartementaal project actualisering VINEX, 1995) blijkt eenduidig dat het gaat om de hoeveelheid groen binnen de stad. Het richtgetal is dus gebaseerd op behoeften aan groen binnen steden. Deze geldt zowel voor bestaand stedelijk gebied als uitleglocaties. Uit de studie van Middelkoop et al. (2001) blijkt dat groennormen die groen in de nabijheid van steden beschouwen, op veel hogere getallen komen, bijvoorbeeld op 500 m² binnen 5 km van de woning van Goossen et al. (1998). Het richtgetal van de Nota Ruimte geeft dus slechts een indicatie van de groenopgave binnen uitleglocaties. Dit sluit niet goed aan bij de in de Nota gepresenteerde strategie die een integrale ontwikkeling én financiering van rood en groen voorstaat, bijvoorbeeld door bovenplanse verevening.

Indien bij de integrale ontwikkeling van rood en groen ook de mogelijkheden voor recreatie in de nabijheid van steden wordt betrokken is een ander richtgetal nodig. Voor de bepaling van een dergelijk richtgetal is, in tegenstelling tot groen in de stad, maar één recent onderzoek beschikbaar, namelijk de bepaling van vraag en aanbod met behulp van het model AVANAR (De Vries et al, 2004). Dit model is gebruikt om recreatieve tekorten voor de G30 (de Vries & Bulens, 2001; Farjon & Lammers, 2002), de gemeente Amsterdam en de provincies Noord- en Zuid-Holland te bepalen. Belangrijke elementen in het model zijn de bepaling van de vraag en die van het aanbod. De vraag wordt in belangrijke mate bepaald door het aantal mensen dat op drukke dagen gebruik maakt van groene recreatiemogelijkheden. Op basis van CBS Dagtochtenonderzoek is geschat dat op een normdag ongeveer 20% van de Nederlanders gaat fietsen of wandelen. Het aanbod wordt bepaald aan de hand van de opvangcapaciteit per grondgebruiktype (zie tabel 9.1). Deze is geschat aan de hand van een literatuurstudie en expertoordeel. Hieruit valt af te leiden dat de opvangcapaciteit van bossen en parken 4 tot 50 keer zo groot is als agrarische gebied. Ook de verschillen binnen agrarisch gebied kunnen groot zijn. De opvangcapaciteit van goed ontsloten besloten landschappen is 15 keer zo groot als slecht ontsloten, open landschappen.

Op basis van het deelnamepercentage en de opvangcapaciteiten is een richtgetal voor de groenopgave voor uitleglocaties inclusief groen in nabijheid van steden te bepalen. Uitgangspunt is een gemiddelde uitleglocatie met een woningdichtheid van 25 woningen per hectare en een gemiddelde huishoudgrootte van 2 personen per woning. Per hectare uitleggebiet zijn dus 50 bewoners aanwezig. Op een mooi drukke dag (zonnige zondag in mei, juni of september) gaat ongeveer 20% van deze mensen wandelen of fietsen (deelnamepercentage) of 10 mensen per hectare uitleggebiet. Om deze mensen voldoende groene recreatiemogelijkheden te bieden dient de recreatieve opvangcapaciteit met 10 deelnemers/dag/ha te worden verhoogd. Dit is mogelijk door een open, slecht ontsloten agrarisch landschap (opvangcapaciteit 0,2) om te vormen naar een park (opvangcapaciteit 10) of een goed ontsloten besloten landschap (opvangcapaciteit 2,4) naar bos (opvangcapaciteit 13). Voor 25 woningen is dus een omvorming van 1 hectare agrarische gebied naar bos of park nodig. Dit komt overeen met 400 m² per woning. Een hectare stadsuitleg vraagt dus 1 hectare nieuw groen.

Tabel 8.1 Gehanteerde recreatieve opvangcapaciteiten (in aantal deelnemers per dag per hectare) van aanbodcategorieën voor een drietal activiteiten

Type grondgebruik	Wandelen	Fietsen	Totaal
Parken en plantsoenen	8	2	10
Dagrecreatief terrein *	0	0	0
Bos	9	3	12
Droog natuurlijk terrein	6	2	8
Strand	8	0	8
Nat natuurlijk terrein	3	1	4
Agrarisch gebied			
- hoog ontsloten & besloten	0,6	1,8	2,4
- hoog ontsloten & open	0,3	0,9	1,2
- gemiddeld ontsloten & besloten	0,2	1,0	1,2
- gemiddeld ontsloten & open	0,1	0,5	0,6
- laag ontsloten & besloten	0	0,4	0,4
- laag ontsloten & open	0	0,2	0,2

* exclusief het water en grotere bos- en natuurgebieden binnen het terrein (CBS-definitie)

De Nota Ruimte geeft ook aan dat de nieuwe groengebieden vrij toegankelijk en goed bereikbaar dienen te zijn. Onderzoek naar gebruik van nieuwe groengebieden (zie hoofdstuk 5) laat zien dat nabijheid belangrijk is. Een breed geaccepteerde norm is binnen 5 tot 10 km van de uitleglocatie.

8.4 Conclusies

De Nota Ruimte wil gemeenten en provincies niet afrekenen op gerealiseerde bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen in de nabijheid van steden, maar wil wel de groenopgave voor nieuwe uitleglocaties duidelijk maken

Het richtgetal van 75 m² groen per woning is een te lage indicatie voor de groenopgave van uitleglocaties. Het gepresenteerde getal bevat namelijk geen opgave voor groen in de nabijheid van steden. Het getal geeft wel een goede indicatie bij reconstructie van bestaand stedelijk gebied, zoals verdichting en verdunning.

Een richtgetal voor uitleglocaties dat de groen in de nabijheid van steden integraal meeneemt ligt in de orde van grootte van 400 m² groen per woning. Bij een woningdichtheid van 25 woningen per hectare komt dit overeen met een hectare groen per hectare woningbouw. Indien men ook na de beëindiging van rijkssubsidies grote groengebieden in de nabijheid van steden wil aanleggen, is de financiering vanuit de bouw van woningen noodzakelijk.

Literatuur

- Busser, M. & A.J. van Golen. 2003. Balansboek rood-groen. Stichting Recreatie, Kennis en Innovatiecentrum, Den Haag.
- Farjon, J.M.J. & Lammers, G.W. (2002). Beoordeling ruimtebehoefte voor 60.000 ha groen om de stad. RIVM rapport 408765002/2002. Bilthoven: RIVM
- Interdepartementaal project actualisering VINEX. 1995. Recreatief groen in en om de stad. Brochure.

- Middelkoop, M. van, E.J. Bruls & A.J. van Golen. 2001. Rood en groen in balans: een verkenning van groennormen en alternatieve benaderingen. Stichting Recreatie, Kennis en Innovatiecentrum, Den Haag.
- Nota Ruimte: ruimte voor ontwikkeling. 2004. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, Den Haag.
- Rigo. 1993. BLS-normering: basiskosten en opbrengsten. RIGO Research en advies, Amsterdam
- Structuurschema Groene Ruimte 2: samen werken aan groen Nederland. 2002. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij, Den Haag.
- Vries, S. de & Bulens, J. (2001). Rapportage project "Explicitering 300 000 ha", fase 1 en 2. Wageningen: Alterra.
- Vries, S. de, M. Hoogerwerf & W.J. de Regt, 2004. AVANAR: een ruimtelijk model voor het berekenen van vraag-aanbodverhoudingen voor recreatieve activiteiten. Basisdocumentatie en gevoeligheidsanalyses. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra

.

9 Leidsche Rijn Park – van plan tot uitvoering

Veroniek Bezemer

9.1 Inleiding

Leidsche Rijn is de grootste VINEX-locatie in Nederland waar tot 2018 circa 30.000 woningen zullen verrijzen. Het bijbehorende groen zal worden gerealiseerd in enkele kleine parken verspreid over de wijk en een groot centraal park – het Leidsche Rijn Park. De grote omvang van dit park, ruim 300 hectare, maakt het geen gemakkelijke opgave; er moeten gronden verworven worden, het ontwerp moet gecombineerd worden met de bestaande en enkele nieuwe functies in het gebied en tenslotte moet ook de financiering geregeld worden.

Het Milieu- en Natuur Planbureau heeft opdracht gegeven voor deze studie naar de ontwikkeling van het Leidsche Rijn Park om op die manier meer inzicht te krijgen in de achtergronden van het van de grond komen van groene projecten in en om de stad. Vooral de financiële situatie rondom verwerving en inrichting is een thema voor het Milieu- en Natuurplanbureau.

9.2 Leidsche Rijn

Het plan

In 1993 werd door het Ministerie van VROM in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra een aantal uitbreidingsgebieden aan de rand van steden aangewezen. Leidsche Rijn was daarbij de woningbouwlocatie voor Utrecht. Eén van de doelen van de VINEX-locaties is het terugwinnen van de koopkrachtige bewoners voor de stad.

Leidsche Rijn is vernoemd naar het riviertje de Leidsche Rijn dat door het gebied stroomt. Het plangebied ligt ten westen van de stad Utrecht en wordt begrensd door de A2 in het noorden, het Amsterdam-Rijnkanaal in het oosten en de A12 in het zuiden. Het hart van Leidsche Rijn ligt op 6 kilometer afstand van het centrum van Utrecht. De oppervlakte van de locatie is bruto meer dan 2.500 hectare. In het Masterplan wordt hierbinnen ruimte gereserveerd voor 30.000 woningen, 700.000 m² kantooroppervlak en 28 hectare bedrijventerrein. Verder wordt midden in het plangebied het Leidsche Rijn Park met een omvang van 310 hectare gepland (fig. 9.1). Dit is 12% van het plangebied.

In 1994 wordt er in aansluiting op de aanwijzing in de VINEX opdracht verleend door de gemeentebesturen van Utrecht en Vleuten-De Meern voor het opstellen van een Masterplan voor Leidsche Rijn Utrecht. Riek Bakker gaat met deze opdracht, die binnen een jaar moet worden voltooid, aan de slag. In 1995 is het Masterplan gereed.

In 1997 verschijnt de Ontwikkelingsvisie als vervolg op het Masterplan. In deze visie worden de ideeën uit het Masterplan uitgewerkt tot concrete projecten. In december 1997 wordt de eerste paal geslagen en start de uitvoering van de Ontwikkelingsvisie. Binnen een jaar, in oktober 1998, wordt de sleutel uitgereikt aan de eerste bewoners van Leidsche Rijn. Vanaf 2001 komt de verantwoordelijkheid voor Leidsche Rijn geheel bij de gemeente Utrecht te liggen vanwege de samenvoeging met Vleuten-De Meern.

Vanwege de omvang van de bouwlocatie en de benodigde tijd om te bouwen (er wordt tot 2017 gebouwd) is het niet mogelijk om alle plannen van het begin af aan tot in details uit te werken. In de loop van de tijd wijzigen inzichten, vraag en aanbod en de plannen moeten daar flexibel genoeg voor zijn. Vandaar dat er in 2003 een Actualisatie Ontwikkelingsvisie is verschenen die de periode 2003-2005 beslaat. In deze actualisatie blijft het raamwerk van de plannen hetzelfde. Wijzigingen komen voort uit algemene maatschappelijke ontwikkelingen die zich ook in Leidsche Rijn voordoen. Zo is er een stijging in de vraag naar grotere woningen en is er een toename in de mobiliteit. Verder zijn er interventies nodig vanwege het achterblijven van voorzieningen en goede mobiliteit in Leidsche Rijn.

In de visie die de basis vormt voor het Masterplan staan drie begrippen centraal:

- compactheid;
- duurzaamheid;
- identiteit.

Het plan is zo opgezet dat het enerzijds vanaf het begin houvast biedt, maar anderzijds ook flexibel genoeg is om in te kunnen spelen op onverwachte ontwikkelingen in de toekomst. Bijzondere elementen (de geïntegreerde A2, het Amsterdam-Rijnkanaal, het centrale park, de elementen van het waterhuishoudingsstelsel) in het gebied vormen daarbij het stabiele raamwerk en de vlekken (onder andere wonen en werken) liggen globaal vast en kunnen flexibel ingevuld worden.

Vanwege de ligging ten opzichte van enerzijds de grote stad Utrecht en anderzijds de kleine kernen Vleuten en de Meern, is het plan ook dusdanig opgezet dat het met beide woonomgevingen rekening houdt. Dit is gerealiseerd door richting Utrecht meer stedelijk te bouwen qua stijl en richting Vleuten en de Meern een kleinschaliger opzet te kiezen. Zo sluit de nieuwbouw aan op de bestaande gebouwde omgeving.

Communicatie

Jarenlang is de communicatie erop gericht om een beeld van Leidsche Rijn te geven zoals het zou gaan worden. Dit heeft geleid tot veel problemen omdat dat eindbeeld erg ver in de toekomst bleek te liggen. Bewoners hebben jarenlang op voorzieningen moeten wachten en dit heeft ook de prijs van de huizen doen dalen. Het imago van Leidsche Rijn is hierdoor ook aangetast. Inmiddels is het communicatiebeleid aangepast en spreekt men over realistische doelen; 'reële verwachtingen in een wenkend perspectief'. In de praktijk blijkt dit nog niet altijd even makkelijk uit te voeren en worden data van oplevering regelmatig weer naar achteren geschoven. (Grontmij et al, 2003)

Recente aanpassingen

Volgens de oorspronkelijke planning zouden er in 2005 20.000 woningen moeten zijn opgeleverd (Gemeente Utrecht, 2003a). Aangezien dit niet wordt gehaald streeft het Gemeentebestuur er nu naar dat er eind 2004 10.000 woningen zijn opgeleverd of in aanbouw zijn. De vertraging in de bouw komt voort uit vertragingen bij de reconstructie van het spoor en de A2, de complexe eigendomsverhoudingen in het gebied, de herijking van het woningbouwprogramma, de veranderingen in de rijksregelgeving en de problemen die zich voordoen bij het doorvoeren van formele procedures zoals bestemmingsplannen de Milieu Effect Rapportage (MER) (Gemeente Utrecht, 2003a). Het Projectbureau merkt vooral de vertragingen door gemeentelijke procedures. Indien de woningbouwopgave niet op tijd af is, betekent dat geen financieringsbijdrage van de rijksoverheid voor de woningbouw.

Oorspronkelijk zou Leidsche Rijn een autoluw karakter krijgen. Door toenemende mobiliteit is dit plan echter aangepast en zijn de parkeernormen opgeschroefd.

Fig 9.1 Plankaart van Leidsche Rijn Park

9.3 Leidsche Rijn Park

In 1997 werd het eerste concept voor het Leidsche Rijn Park gepresenteerd in het kader van een prijsvraag voor het park. West8 heeft deze prijsvraag toen gewonnen. De basis voor de prijsvraag was een programma van eisen van de gemeenten Utrecht en Vleuten-De Meern. Hierin werden zowel de omvang van het park als de archeologische waarden en de Oude Rijn meegenomen.

In eerste instantie was het park bedoeld als scheiding tussen de nieuwbouw en de bestaande kernen van Vleuten en de Meern. Deze rol vervult het park nog steeds, maar inmiddels behoren deze beide kernen tot de gemeente Utrecht en is het park midden in de nieuwe uitbreiding van de stad Utrecht komen te liggen.

In 2000 wordt in een definitief ontwerp raadsvoorstel van de gemeente Utrecht (14 september 2000) het volgende over het parkontwerp geschreven: "Het plan gaat vergezeld van een grondexploitatie, die sluit op saldo 0. Een deel van de kosten van aanleg worden gedekt uit het versterken van de parkranden door economische sterke functies." Dit is de eerste vermelding van woningbouw in het park. Deze woningbouw wordt pas in maart 2003 op de kaart van het Leidsche Rijn Park ingetekend en wel in het Programma van Eisen Leidsche Rijn Park (gemeente Utrecht, 2003b). In de inspraak volgen hierop verschillende reacties.

Halverwege februari 2004 is het Programma van Eisen Leidsche Rijn Park vastgesteld. Dit Programma van Eisen is de basis en de start voor de aanleg van het park. Drie ambities staan daarbij centraal die ook in het Masterplan voor Leidsche Rijn als woningbouwlocatie centraal staan:

- compactheid;
- identiteit
- duurzaamheid.

Het Leidsche Rijn Park is opgebouwd uit een aantal onderdelen. Het centrale parkdeel is de Binnenhof en deze wordt omringd door een parkmuur. De Binnenhof zal het karakter hebben van een park met rust, ruimte en groen. De bestaande bebouwing en infrastructuur blijft behouden en splitst de Binnenhof in tweeën. Ten zuidoosten en ten noorden van de Binnenhof komen de sportbossen, genoemd naar de combinatie van sportvelden in het bos. Rondom het geheel van Binnenhof, Parkmuur en Sportbossen komt het Jac. P. Thijsselint te liggen. Dit lint heeft een gemiddelde breedte van 30 meter weide met aan weerszijden een zoom van circa 15 meter bos en is totaal ongeveer 12 kilometer lang. Het lint zal bestaan uit parkgroen met daarin gescheiden infrastructuur voor verschillende recreatieve activiteiten. Het water in het Leidsche Rijn Park volgt de vorm van de Oude Rijn; een oude waterloop. Deze zal vooral langs de in het zuidoosten gelegen sportbossen en door de Binnenhof stromen. De woningbouw die noodzakelijk is om het park mede te financieren ligt voor een groot gedeelte ten noorden van de Binnenhof en zal qua karakter passen bij het park.

Van de 310 hectare zal maximaal 13% (dit is 40 hectare) bebouwd worden met woningen. De woningbouw in het park moet het de uitstraling van het park versterken en passen bij de bestaande omgeving. Het zullen woningen in het dure segment worden.

Tabel 10.1 geeft het geplande ruimtebeslag per functie binnen het park. Over de "Uit te werken gebieden" is nog geen duidelijkheid. Deze worden meegenomen in het nieuwe bestemmingsplan. De voorbereiding hiervoor is half maart 2004 gestart. "Buiten exploitatie" zijn de bestaande functies. Het parkgebied wordt doorsneden door wegen met bebouwing, de spoorbaan Utrecht-Gouda en twee stadsassen: de toekomstige verkeersverbindingen met de oude stad.

Tabel 9.1 Geplande functies binnen Leidsche Rijn Park

Functie	Aantal hectares
Jac. P. Thijsselint	37
De Binnenhof	47
Sportvoorzieningen	45
Wateroppervlakte	12
Manege/tuincentra/scouting	3
Woningbouw	36
Gebied Den Engh (voormalig kasteel)	5
Gebied De Hoge Woerd (archeologisch monument)	28
Groen tussen functies	3
Uit te werken gebieden	14
Buiten exploitatie	80

Fasering van de ontwikkeling

In het voorjaar van 2004 is begonnen met de aanleg van het Leidsche Rijn Park; deze aanleg zal tot 2015 duren. Het parkontwerp heeft een flexibele opzet om te kunnen reageren op ontwikkelingen en te kunnen anticiperen op wijzigingen in denkbeelden en prioritering van belangen. Dat niet alle onderdelen gelijktijdig worden ontwikkeld heeft ook te maken met de benodigde tijd voor het verkrijgen van de gronden en de beschikbare middelen. Allereerst zullen de sportvelden worden aangelegd. Vervolgens wordt in deze eerste fase (tot 2008) ook de eerste aanplant van de Binnenhof gerealiseerd en wordt het Jac. P. Thijsselint ontwikkeld. In fase 2 (na 2008) zal de Binnenhof verder worden ingericht en komen de Parkmuur en de Vikingrijn aan bod.

Financiering

Voor het park is een basisstructuur neergezet die vervolgens verder moet groeien. Zoals de aanleg in fasen is opgedeeld, zo is de financiering ook in fasen verdeeld (zie tabel 10.2). Er is dus in eerste instantie financiering nodig om deze eerste structuur aan te leggen en vervolgens voor de nadere invulling. Voor de eerste fase is de financiering rond. Voor de financiering van de Binnenhof, Parkmuur en Vikingrijn (die na 2010 worden aangelegd en circa 31 miljoen euro zullen kosten) zoekt de gemeente aanvullende bijdragen bij financiers zoals LNV en VROM. Overleggen hierover zijn al gestart. De woningbouw in het park levert naar verwachting 63 miljoen euro op. Dit geld is noodzakelijk voor de verwerving van gronden in het park en de inrichting.

Een moeilijkheid bij de ontwikkeling van het Leidsche Rijn Park is de verwerving van gronden. Ongeveer 80% van de kosten voor het park bestaan uit grondverwerving. Door de stijging van de grondprijs in de afgelopen tijd is dit zwaar gaan drukken op de totale kosten voor het park. Inmiddels heeft de gemeente ongeveer 65-70% van de benodigde gronden verworven. In de 1e fase van het project wil men alle benodigde gronden verworven hebben. Vervolgens kan in de tweede fase dan vooral ingezet worden op de verdere inrichting van de parkdelen.

Een rijksbijdrage voor het park is er niet dus de gemeente is druk bezig met het zoeken naar andere subsidiemogelijkheden voor de financiering van de tweede fase. Er wordt zowel in het kader van groen als in het kader van archeologie en cultuurhistorie gezocht. Ook de mogelijkheden bij het Groenfonds, LNV (in combinatie met ISV), de provincie en Brussel worden verkend. De gemeente financiert zelf indirect door de aanleg van de sportterreinen en de financiering van de bescherming van archeologische vindplaatsen.

Tabel 9.2 De financiering van het Leidsche Rijn Park

Financiën van het park (in miljoenen €)				
<i>Totale uitgaven fase 1 en fase 2</i>				
Fase 1	133	bestaande uit:	97	verwerving
			12	parkinvestering
			24	diversen
Fase 2	144			
<i>Inkomsten t.b.v. fase 1</i>				
	133	bestaande uit:	63	woningbouw
			22	niet-woningbouw
			03	subsidies en bijdragen
			59	bijdrage uit grondexploitatie Leidsche Rijn

bron: Gemeente Utrecht, 2003c.

Tot nu toe zijn alle gronden verkregen op vrijwillige basis maar uiteindelijk zal onteigening ook nodig zijn om alle benodigde gronden te verkrijgen. Om te mogen onteigenen is een bestemmingsplanprocedure gestart.

Een deel van de Binnenhof wordt aangelegd uit de compensatie voor het groenverlies door de verbreding van de A2. Rijkswaterstaat is de partij die hiervoor betaalt. Het snipperpad in de Binnenhof wordt gefinancierd door de provincie.

Verder is er een Stichting Vrienden van het Leidsche Rijn Park. Deze groep is ook bezig om financiering voor het park te vinden. Daarvoor hebben ze de beschikking over een Comité van Aanbeveling waarin enkele prominenten zitting hebben. De Stichting zoekt niet alleen naar sponsoring, maar draagt ook ideeën aan voor de inrichting van het park.

Organisatie

De gemeente Utrecht is verantwoordelijk voor de financiering, de planuitwerking en de uitvoering van het park. West8 heeft als ontwerper van het park de supervisie hier over. Op deze manier is er naarmate de uitvoering dichterbij kwam steeds meer werk van de ontwerpers naar de gemeente verschoven. Inrichting en beheer heeft de gemeente nu op zich genomen.

9.4 Conclusie

Leidsche Rijn Park is geen doorsnee park. Ten eerste is de omvang van het park groot te noemen voor Nederlandse begrippen wat betekent dat er veel grond verworven moet worden. Dit heeft tijd nodig en het park zal dan ook in etappes worden aangelegd. Dit brengt tevens met zich mee dat de financiering van het park niet in één keer rond is, maar in de loop van de ontwikkeling van het park gevonden zal moeten worden. Ten tweede speelt politieke besluitvorming en de tijd die daarvoor nodig is, eveneens een grote rol, zeker bij de totstandkoming van een groot park in de grootste VINEX-wijk van Nederland. Tot slot kan er niet uitgegaan worden van een leeg terrein met alle vrijheid van inrichting; veel bestaande bebouwing en infrastructuur blijft gehandhaafd in het park en de andere parkonderdelen zullen daar harmonieus mee gecombineerd moeten worden.

Literatuur

Gemeente Utrecht. 2003. Programma van Eisen Leidsche Rijn Park.

Masterplan Leidsche Rijn. 1995

Gemeente Utrecht. 2003a. Ambitieuus en Realistisch. Actualisatie Ontwikkelingsvisie 2003
Leidsche Rijn Utrecht

Gemeente Utrecht. 2003b. Programma van Eisen Leidsche Rijn Park.

Gemeente Utrecht. 2003c. Inspraaknota Leidsche Rijn Park (Programma van Eisen).

Grontmij, Berenschot, Universiteit Utrecht & Utrechts Nieuwsblad. 2003. 5 jaar Leidsche Rijn.
Monitor 2003.

Projectbureau Leidsche Rijn

www.leidscherijn.nl

www.vinex-locaties.nl

Bijlage 1 Factsheet indicator 0873N04j Uitvoering recreatie- en staatsbos in bufferzones en randstadgroenstructuur

Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
	Product	Natuurbalans 2004
	Indicatortitel	Figuur 9.1 [Indicator: 0873N04j] Verwerving en inrichting van groen om steden vertraagt rond de eeuwwisseling
	Indicatorcode	0873N04j
	Algemene beschrijving indicator	Verwerving en inrichting van staats- en recreatiebossen afgezet tegen de taakstelling voor periode 1990-2013 met stand vab zaken op 1-1-2004
	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	Hans Farjon, Natuurplanbureau Vestiging Wageningen
	Datum	16 september 2004

Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam Uitvoerder/ respondent	Hans Farjon
	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	Op basis van gegevens van vorig jaar zoals aangeleverd door Paul van der Wielen en gegevens van LNV is een spreadsheet samengesteld (kopie als bijlage)
	Aannames, keuzes in (model) toepassing	De gegevens uit voorgaande jaren en van LNV zijn juist. De taakstelling van 13300 ha is juist, alhoewel in NvMMvN en in planvorming per project hogere getallen blijken
	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	betrouwbaar
	Literatuur verwijzingen	

Bestandsinformatie

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam databestand/ modeloutput	C:\Data\NB2004\producten\figuren\VBnaarstudio\099N04j Voortgang uitvoering recreatie en staatsbos.xls (zie bijlage)
	Basisbestanden	1. C:\Data\NB2004\projectdocumenten\VB-randstadinhetsgroen\beleidsinspanningen\RAPCCS04.doc (zie bijlage) 2. Indicator 0991N04g 3. Indicator 0991N02
	Bestuurlijke informatie	Martin Meijers LNV-DP
	Beschrijving inhoud	Het bestand geeft per jaar aangekocht, ingericht en taakstelling volgens drie bronnen, in grafiek is taakstelling van 13300 ha gebruikt
	Ruimtelijke dekking	Landelijke cijfers
	Ruimtelijke indeling	nvt
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	LVN
	Beheerder	Hans Farjon
	Naam meta-datasysteem	

Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Overige informatie	

C:\Data\NB2004\producten\figuren\VBnaarstudio\099N04j Voortgang uitvoering recreatie en staatsbos.xls

						1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997		1998
Ingericht (0991NO4g)															
Ingericht cf NB2003 0991 NO2															
Verworven ex ruil grond cf indicator 099NO4h															
Verwoven totaal (NB2003 - 0991NO2)															
Taakstelling 13300 ha							578	1157	1735	2313	2891	3470	4048		4626
Taakstelling NVM blz 24 15570 ha							677	1354	2031	2708	3385	4062	4739		5416
Planvorming 13689 ha							595	1190	1786	2381	2976	3571	4166		4761
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
5230	5540	5595	5788	6201											
5140	5450	5502	5789												
4940	5290	5428	5571												
7400	8210	8292	8571	8813											
5204	5783	6361	6939	7517	8096	8674	9252	9830	10409	10987	11565	12143	12722	13300	
6093	6770	7447	8123	8800	9477	10154	10831	11508	12185	12862	13539	14216	14893	15570	
5357	5952	6547	7142	7737	8332	8928	9523	10118	10713	11308	11903	12499	13094	13689	

C:\Data\NB2004\projectdocumenten\VB-randstadinhethetgroen\beleidsinspanningen\RAPCCS04.doc (voor zover relevant)

Voortgang kwantitatieve taakstellingen beleidscategorieën per 1 januari 2004

Beleidscategorie ingericht	taakstelling	begrensd/ in planvorming	verworven	
4. Recreatie(bos) 2) (1991-2013)	9.083 ha	9.859 ha	6.650 ha	4.721 ha
5. Staatsbos (1991-2013)	4.037 ha	3.839 ha	2.163 ha	1.480 ha

Bijlage 2 Factsheet indicator 0991N04k Realisatie van Randstadgroenstructuur en bufferzones taakstellingen per project (1-1-2004)

Invuller: **Hans Farjon**

Datum: **18 november 2004**

Resultaat

Naam	C:\data\nb2004\producten\vbnaarstudio\srb2004.shp
Beschrijving inhoud	Aan dit bestand met geplande randstadgroenprojecten zijn de items TAAK, PLAN, VERWORVEN, INGERICHT2004, RESTANT en GEREED toegevoegd. Vervolgens zijn $PLAN-KOOP = PLAN - VERWORVEN$ en $KOOP_INR = KOOP - INRICH2004$ berekend
Ruimtelijke dekking	NL
Ruimtelijke indeling	shapes
Datum	30 maart 2004
Eigenaar	Natuurplanbureau Wageningen
Beheerder	Hans Farjon

Berekening

Uitvoerder	Hans Farjon
Invoer	De waarden van de items zijn ontleend aan RAPKOSTREC2004.XLS zoals via Wim Daamen zijn geleverd door LNV (achtergronddocument Bredenoort). De meeste projecten zijn goed uit de tabel te herleiden. Voor afwijkingen zie e tab bewerking data. Volgende bewerkingen zijn uitgevoerd: Haaglanden en Baly zijn samengevoegd (en hebben in tabel zelfde waarden gekregen Haaglanden = staatsbos Bieselandse bos + staatsbos Balij + recreatiebos Leidschendammerhout + recreatiebos Driemanspolder + overige Haaglanden. Dit gebied heeft twee polygonen in de shapefile met dezelfde hectaren toegekend. Voor Bieselandse bos geldt alleen de taakstelling recreatiebos. Voor L'hout/Driemanspolder alleen staatsbos. Ook dit gebied kent twee polygonen met dezelfde waarden Haarlemmermeer = recreatie bos Haarlemmermeer (inclusief 340 ha mainport en groen) + Meerbos + staatsbos Haarlemmermeer. Zoetermeer = recreatiebos + recreatiebos PPS + staatsbos Utrecht e.o = gelijk aan projecten aan westzijde = Merelveld + Hollandse IJssel Verder valt op dat op de kaart enkele projecten fors kleiner zijn dan planvorming: Zoetermeer Zuidplas = 936 ipv 2007 ha

	Spaarnwoude 547 ipv 2200 ha Haarlemmermeer is te groot namelijk 3116 ipv 1974 ha
Berekening	nvt
Aannamen	
Betrouwbaarheid	goed
Literatuur	

Invoerbestanden

Naam	C:\bronnen\srb2002.shp
Beschrijving inhoud	Ligging Randstadgroenprojecten
Ruimtelijke dekking	NL
Ruimtelijke indeling	shapes
Datum	
Eigenaar	DLG
Beheerder	Wim Daamen

Naam	C:\Data\NB2004\projectdocumenten\VB-randstadinhetsgroen\beleidsinspanningen\rapkostrecre.xls
Beschrijving inhoud	Ligging Randstadgroenprojecten
Ruimtelijke dekking	
Ruimtelijke indeling	
Datum	?
Eigenaar	LNV
Beheerder	Wim Daamen

Bijlage 3 Factsheet Toename adressen 1990-2000 in relatie tot restrictieve beleidscategorieën

Invuller: **Wim Nieuwenhuizen**

Datum: **18 november 2004**

Resultaat

Naam	C:\bronnen\RestBe5vstd00
Beschrijving inhoud	Bevat per gridcel informatie over toename adressen in de periode 1990-2000 in combinatie met typen restrictief beleid. Het grid bevat de volgende attributen: Vstd2000_4: bebouwingsklasse: • 0 buiten bebouwde kom (buiten vstd2000) • 1 kleine kernen (< 200 ha) • 2 dorpen en stadjes (200-1000 ha) • 3 steden (> 1000 ha) Restrict_b: restrictief beleidsklasse • 1 EHS • 2 Bufferzone • 3 Groene Hart 1998 • 4 Rijks restrictief beleid • 5 Provinciaal restrictief beleid Nadres90_0 • Toename aantal adresen '90-'00 Nadres90 • Aantal adressen in 1990 Vstd4kl_la • Vstd200 klasse met toelichtend label Resbel_lab • Restrict_b klasse met toelichtend label Label • Combinatie van Vstd4kl_la en Resbel_lab
Ruimtelijke dekking	Heel Nederland
Ruimtelijke indeling	25 m grids
Datum	16 maart 2004
Eigenaar	Alterra
Beheerder	Wim Nieuwenhuizen

Berekening

Uitvoerder	Wim Nieuwenhuizen
Invoer	• Adrespunten (acnwbt_2002) 1. EHS (= IBN91) 2. Bufferzone (bufferz2000) 3. Groene Hart (ghart_gr98) 4. Rijks restrictief beleid = 1 (restr_bel) 5. Provinciaal restrictief beleid = 2 (restr_bel)

	• Bebouwde kom (vstd2000)
Berekening	In de berekening worden eerst twee tussenprodukten gemaakt die later met elkaar geconfronteerd worden: 1. bewerkingen van het acnwb2002 om de toename van het aantal adressen tussen 1990 en 2000 te kunnen schatten. 2. Combineren van verschillende bestanden met restrictiebeleids grenzen De bronbestanden zijn vergrid met de volgende extent: Linksonder: X = 0 Y = 300 km Rows: 13.000 Columns: 11200 1 Adresbewerkingen De basis is het ACNWB2002 (zie invoerbestanden). Dit bestand bevat een attribuut NpBj9. Dit attribuut bevat een classificatie voor het bouwjaar. De code 9 betekent: gebouwd tussen 1990 en 2000. Het ACNWB2002 is een puntebestand dat omgezet is naar een raster. Hiervoor is POINTSTATS gebruikt, in de Raster Calculator van ArcGis. Dit directive heeft als input een punten featureclass en als uitvoer een raster. Bij het testen van POINTSTATS bleek dat een punt dat precies op de grens van twee gridcellen ligt aan beide cellen wordt toegekent. Daarom zijn eerst alle adrespunten naar het midden van de 25 meter gridcellen gesnapt. Dit is gedaan in de Field Calculator van ArcGis met een klein VBA hulp script: Omdat een dergelijke bewerking niet op Coverages uitgevoerd kan worden, is er eerst een shapefile gemaakt van het ACNWB2002: <i>C:\Data\Verstedelijking\Basisbestanden\ACNWB2002\acnwb2002.shp</i> Advance VBA deel: <pre> Dim pPoint As IPoint Dim dblX As Double Dim dblY As Double Dim pTransform As ITransform2D Set pPoint = [Shape] dblX = (int(pPoint.X / 25) * 25) + 12.5 - pPoint.X dblY = (int(pPoint.Y / 25) * 25) + 12.5 - pPoint.Y Set pTransform = pPoint pTransform.Move dblX, dblY </pre> Box: <pre> pPoint </pre>

	Vervolgens is Pointstats gedraaid: Voor de adressen na 1990: ACN_NpBj9 = pointstats (c:\data\verstedelijking\acnwbt\acnwbt00_bouwjaar9, none, #, npoints, rectangle, 25 , 25 , 0) Voor alle adressen: ACN_Npoints00 = pointstats (c:\data\verstedelijking\acnwbt\acnwbt, none, #, npoints, rectangle, 25 , 25 , 0) Op basis van deze twee bestanden is het aantal adressen in 1990 bepaald met: acn_np-bj9 = [acn_npoints00] - [acn_npbj9] Restrictief beleid De nummers die eerder genoemd zijn bij de bronbestanden voor het restrictieve beleid geven de prioriteit aan. Concreet betekent dit dat in GIS de beleidslagen elkaar afdekken waarbij de EHS bovenop ligt en het Prov. Restrictief beleid onderop. Dit wordt gedaan door de lagen te vergriden naar 25 meter en vervolgens met MERGE te combineren. Eerst grids aanmaken met rangnummer: 1EHS = [Nat1990_025m] * 1 2Bufferz = [bufferz2000] * 2 3GroeneHart = [ghart_gr98] * 3 4RestrBelRijk = [restrbel_rijk] * 4 5RestrBelProv = [restrbel_prov] * 5 Combineren van beleidsgrids met hiërarchie (door afdekken): temp = Merge([1EHSs], [2Bufferzs], [3GroeneHarts], [4RestrBelRijks], [5RestrBelProvs]) restrict_b5 = con(isnull(temp),0,temp) Combinatie Bebouwde kom Om klassen te kunnen maken van buiten bebouwde kom tot stad moest de bebouwde kom gebruikt worden. De bebouwde kom is afkomstig van het bestand vstd2000 (aangeleverd via Hans Fajron). Aan dit bestand is een attribuut met Hectares toegevoegd. Hierop is het vergrid naar een grid van 25 meter (vstd2000_ha) Dit grid is als volgt geclassificeerd: 0: 0 buiten bebouwde kom (= buiten VSTD2000) 1: 0-200 ha kleine kernen 2: 200-1000 dorpen en stadjes 3: > 1000 steden
--	--

	Combinatie restrictief beleid en bebouwde kom RestBe5vstd00 = Combine([vstd2000_4kl], [restrict_bel5]) Met RestBe5vstd00 is een summarize zones gedaan met de twee puntengrids van het ACNWBt: Acn_np-bj9 = Aantal adressen in 1990 (is alles – adressen met bouwjaar = 9) ACN_npbj9 = Aantal bijgebouwde adressen tussen 1990 en 2000 (met bouwjaar = 9) Het resultaat bestond uit twee tabellen: (..Verstedelijking\Tabellen\ • Beb1990_per_vstd2000_en_restbel.dbf • ToenameBeb_per_vstd2000_en_restbel.dbf Het attribuut SUM geeft het totaal aantal adressen in een zone weer. Deze SUM attributen zijn in ArcView 3.3 gekoppeld aan RestBe5vstd00. Daarna zijn in dit grid twee nieuwe attributen aangemaakt om deze SUM in te bewaren: • Nadres90_00 = aantal nieuwe adressen tussen 1990 en 2000 (bouwjaar = 9) • Nadres00 = aantal adressen in het jaar 1990 (totaal – bouwjaar = 9)
Aannamen	Zie betrouwbaarheid
Betrouwbaarheid	Het bouwjaar in het adressenbestand geeft het ‘dominante’ bouwjaar per 6-cijferige postcode. Dit betekent dat 1 nieuwbouw huis in een postcode niet tot een nieuw bouwjaar hoeft te leiden, dit kan zowel tot over- als onderschatting van het aantal nieuwe adresen leiden. Een postcode met een nieuw bouwjaar kan immers ook nog oudere gebouwen bevatten. Verder is er een categorie ‘loopt sterk uiteen’. Hierin kunnen ook nieuw gebouwde huizen of bedrijven voorkomen.
Literatuur	

Invoerbestanden

Naam	ACNWBt_2002
Beschrijving inhoud	Adrespunten in Nederland, stand 2000
Ruimtelijke dekking	Nederland
Ruimtelijke indeling	
Datum	2002
Eigenaar	RIVM
Beheerder	RIVM

Naam	Nat1990_025m
Beschrijving inhoud	Begrensde natuur in 1990, zonder beheersgebieden
Ruimtelijke dekking	Nederland
Ruimtelijke indeling	

Datum	1990
Eigenaar	Alterra
Beheerder	Alterra

Naam	bufferz2000
Beschrijving inhoud	Begrenzing bufferzones 2000 opgesteld door de Rijksplanologische Dienst.
Ruimtelijke dekking	Nederland
Ruimtelijke indeling	
Datum	?
Eigenaar	RPD
Beheerder	Alterra

Naam	ghart_gr98
Beschrijving inhoud	Begrenzing groene hart, van 1998
Ruimtelijke dekking	Nederland
Ruimtelijke indeling	
Datum	1998
Eigenaar	RPD
Beheerder	Alterra

Naam	Restrbel
Beschrijving inhoud	Begrenzing Rijks- en Provinciaal restrictief beleid
Ruimtelijke dekking	Nederland
Ruimtelijke indeling	
Datum	1998
Eigenaar	?

Naam	vstd2000
Beschrijving inhoud	Begrenzing bebouwde kom in het jaar 2000
Ruimtelijke dekking	Nederland
Ruimtelijke indeling	
Datum	2000
Eigenaar	RIVM
Beheerder	RIVM

Bijlage 4 Factsheet indicator 0589n04g Toename van het ruimtebeslag en van het aantal inwoners en woningen in de periode 1989-2000

Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
	Product	Natuurbalans 2004
	Indicatortitel	Toename van het ruimtebeslag en van het aantal inwoners en woningen in de periode 1989-2000
	Indicatorcode	0589n04g
	Algemene beschrijving indicator	Toename van het ruimtebeslag en van het aantal inwoners en woningen in de periode 1989-2000 op basis van gegevens Central Bureau voor de Statistiek (Statline)
	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	Hans Farjon, Natuurplanbureau Vestiging Wageningen
	Datum	16 september 2004

Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam Uitvoerder/ respondent	Hans Farjon
	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	Uit CBS Statline en het Jaarboek bevolking van CBS zijn gegevens over bodemgebruik, bevolking en woningen gehaald. Opgenomen in bijgevoegde spreadsheet en omgerekend naar percentafe verandering ten opzichte van 1989.
	Aannames, keuzes in (model) toepassing	Definitie van bodemgebruik zijn op het gehanteerde aggregatieniveau (heel Nederland, hoofdgroepen bodemgebruik) en voor de gepresenteerde klassen voldoende vergelijkbaar
	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	Belangrijkste onzekerheid is de invloed van verschillen in dedefinitie van klassen en in de wijze van gegevensverzameling
	Literatuur verwijzingen	http://statline.cbs.nl/StatWeb/start.asp?LA=nl&DM=SLNL&lp=Search/Search

Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam databestand/ modeloutput	nvt
	Basis-, tussen- of eindbestand?	
	Bestuurlijke informatie	
	Beschrijving inhoud	
	Ruimtelijke dekking	
	Ruimtelijke indeling	
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	
	Beheerder	
	Naam meta-datasysteem	

Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Overige informatie	Zie spreadsheet 0589n04g-Figuur2-1.xls

Bijlage 5 Factsheet indicator 0565N04g Beschikbare hoeveelheid openbaar groen in grote steden 1996 - 2000

Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
	Product	Natuurbalans 2004
	Indicatortitel	[0565N04g] Beschikbare hoeveelheid openbaar groen in grote steden 1996 - 2000
	Indicatorcode	[0565N04g]
	Algemene beschrijving indicator	Beschikbare hoeveelheid openbaar groen in grote steden per landsdeel. Met behulp van het aantaladressen per postcode-6-gebied binnen bestaand bebouwd gebied en CBS bodemstatistiek is bepaald hoeveel bos, natuur, dagrecreatieve terreinen, parken en plantsoenen binnen een straal van 250 meter van een gebiedje van 100*100 m voorkomen in 1996 en 2000.
	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	Hans Farjon, Natuurplanbureau Vestiging Wageningen
	Datum	16 september 2004

Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam Uitvoerder/ respondent	Arno Bouwman, RIVM team RIM
	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	Bijgevoegd factsheet : Beschikbaarheid openbaar groen per woning beschrijft hoe een database is aangemaakt die de beschikbaarheid per gemeente beschrijft Vervolgens is een naar inwoneraantal gewogen gemiddelde bepaald voor de G30 gemeenten per landsdeel
	Aannames, keuzes in (model) toepassing	Verschillen in definitie van bodemgebruiksklasse en de wijze van inventariseren van CBS Bodemstatistiek 1996 en 2000 zijn voldoende ondervangen door een herindeling bij CBS2000 en laten het toe om op het niveau van landsdelen betrouwbare uitspraken te doen.
	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	
	Literatuur verwijzingen	

Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam databestand/ modeloutput	
	Basis-, tussen- of eindbestand?	
	Bestuurlijke informatie	
	Beschrijving inhoud	
	Ruimtelijke dekking	

Nr.	Vraag	Antwoord
	Ruimtelijke indeling	
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	
	Beheerder	
	Naam meta-datasysteem	

Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Overige informatie	excel spreadsheet [0565N04g] Beschikbare hoeveelheid openbaar groen in grote steden 19962000.xls bevat de basisgegevens over beschikbaarheid per gemeente, G30 gemeente en landsdelen

Bijlage 6 Factsheet indicator Bijdrage nieuw groen aan recreatieve vraag in Zuid-Holland

Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
	Product	Natuurbalans 2004
	Indicatortitel	toename recreatieplaatsen Zuid Holland
	Indicatorcode	0991N04I
	Algemene beschrijving indicator	De indicator laat zien hoe groot de behoefte aan wandelingen binnen 10 kilometer van de woning is en in hoeverre het groen in 1989 en in 2000 daaraan bijdraagt.
	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	Hans Farjon, Natuurplanbureau Vestiging Wageningen
	Datum	16 september 2004

Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam Uitvoerder/ respondent	Wim de Regt & Sierp de Vries
	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	Met het model AVANAR is eerst de recreatievraag in 1999 bepaald op basis van inwoneraantal en aandeel allochtonen. Vervolgens is het aanbod bepaald aan de hand van de CBS bodemstatistiek van 1989 en 2000.
	Aannames, keuzes in (model) toepassing	Deelname percentage, afstand tot de woning maximaal 10 kilometer met een vervalfunctie, recreatiecapaciteiten per grondgebruikstype
	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	Zie modelbeschrijving en audit Avamar door Ottens en Timmermans (2004)
	Literatuur verwijzingen	S. de Vries et al 2003. Beschrijving van en gevoeligheidsanalyses voor het recreatiemodel AVANAR. Werkdocument 2003/18 Ottens, H.F.L. & H.J.P. Timmermans. 2004. AVANAR; auditverslag. Werkdocument 2004/05 Regt, W. de & S. de Vries. 2004. De recreatieve betekenis van nieuwe groengebieden 1989-200 in Zuid-Holland. In: Farjon et al. Groene Ruimte in de Randstad; een evaluatie van rijksbufferzone- en randstadgroenbeleid. Natuurplanbureau vestiging Wageningen. Planbureau rapport

Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam modeloutput	0991N04I toename recreatieplaatsen Zuid Holland.xls
	eindbestand	eindbestand
	Bestuurlijke informatie	
	Beschrijving inhoud	Spreadsheet met per gemeente de vraag 1999, aanbod 1989, aanbod nieuw groen 1989-2000 en tekort in 2000, allen uitgedrukt in recreatieplaatsen
	Ruimtelijke dekking	Elf grootste gemeenten Zuid-Holland

Nr.	Vraag	Antwoord
	Ruimtelijke indeling	gemeente
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	Sjerp de Vries
	Beheerder	Hans Farjon
	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam databestand/ modeloutput	CBS Bodemstatistiek 19889
	Basisbestand	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
	Beschrijving inhoud	
	Ruimtelijke dekking	NL
	Ruimtelijke indeling	polygonen
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	CBS
	Beheerder	Annet Willemen
	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam databestand/ modeloutput	CBS Bodemstatistiek 2000
	Basisbestand	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
	Beschrijving inhoud	
	Ruimtelijke dekking	NL
	Ruimtelijke indeling	polygonen
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	CBS
	Beheerder	Annet Willemen
	Naam meta-datasysteem	

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam databestand/ modeloutput	Kerncijfers Wijken en Buurten
	Basis-, tussen- of eindbestand	basisbestand
	Bestuurlijke informatie	
	Beschrijving inhoud	
	Ruimtelijke dekking	NL
	Ruimtelijke indeling	Wijken en buurten
	Begindatum/ einddatum	
	Eigenaar	CBS
	Beheerder	Annet Willemen
	Naam meta-datasysteem	

Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Overige informatie	

Bijlage 7 Factsheet Rood-Groen balans Zoetermeer

Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
	Product	Natuurbalans 2004
	Indicatortitel	Rood-groen balans Zoetermeer
	Indicatorcode	2218H04k
	Algemene beschrijving indicator	
	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	Hans Farjon, Natuurplanbureau Vestiging Wageningen
	Datum	16 september 2004

Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
	Naam Uitvoerder/ respondent	Hans Farjon
	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	Kaartoverlay van verschillende bestanden van boven naar beneden: HSL-zuid uit Nieuwekaart van Nederland Bodemgebruik 1989 (rood en groen) Bodemgebruik 2000 (rood en groen) Begrensde natuur 2003 Geplande Randstadgroenstructuur Nieuwe Kaart van Nederland Geplande werkgebieden Nieuwe Kaart van Nederland Geplande woongebieden Nieuwe Kaart van Nederland
	Aannames, keuzes in (model) toepassing	Rood= woongebied + bedrijfsterrein + sociaal cultureel Groen = bos + natuur + park + sportveld + dagrecreatief terrein = glastuinbouw Werken = bedrijfsterrein + glastuinbouw Wonen = woongebied
	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	
	Literatuur verwijzingen	

Bestandsinformatie

NKN

Titel dataset	Nieuwe kaart van Nederland 2002
Basisbestand	
Beschrijving inhoud	De Nieuwe Kaart is een initiatief uit de vakwereld van stedenbouwers, planologen en landschapsarchitecten, geïnitieerd door de beroepsverenigingen BNSP, NIROV en NVTL. De inventarisatie van alle plannen heeft plaatsgevonden in 2000 en 2001. 5000 toekomstplannen voor Nederland zijn in kaart gebracht: Locale plannen, structuurplannen, herstructureringsplannen, infrastructuurplannen, streekplannen, plannen landelijk gebied, waterplannen, nationale plannen. Alle plannen die een functionele of morfologische verandering zouden betekenen worden in kaart gezet. Om het enigszins behapbaar te houden zijn daarbij enkele ondergrenzen aangehouden: 50 woningen, 10.000 m2 bruto

	vloeroppervlak voor kantoren en 10 ha voor bedrijventerreinen en natuurgebieden. Alle plannen zijn bij de bronhouders opgevraagd en ingevoerd in de plannendatabase, samen met de meer concrete plannen voor wonen, werken, natuur en infrastructuur. <i>Toelichting verschillende lagen:</i> Gemeenten: Hieronder vallen alle plannen die door gemeenten zijn aangeleverd, zoals bestemmingsplannen, structuurplannen, structuurvisies, enzovoort. Ieder plan bestaat uit een contour (plangrens) en één of meerdere functies. Voor de contouren en voor iedere functie (wonen, werken, wonen herstructurering, werken herstructurering, voorzieningen, water, natuur en recreatie, infrastructuur) is een aparte laag aanwezig in het bestand. Infrastructuur: Deze laag bevat grote infrastructuurprojecten van het Rijk en provincies. Een belangrijk overzicht van de infrastructuurprojecten van de Rijksoverheid (Ministerie van Verkeer en Waterstaat) vormt het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT). Ieder jaar komt er een MIT uit. In het GIS bestand is zowel het MIT uit 2001 als uit 2002 opgenomen. Ook bij deze infrastructuurplannen bestaat een plan uit een contour en een functie. Natuur en recreatie: Naast de natuurplannen die zijn opgenomen in de lagen van de gemeenten en provincies heeft er ook een inventarisatie plaatsgevonden door de Dienst Landelijk Gebied (DLG). Dit heeft geresulteerd in een hele reeks aan, vaak landsdekkende, plannen. Van alle plannen is in iedere geval de plancontour opgenomen. Niet alle plannen zijn in een stadium dat ze al nader uitgewerkt zijn. Wanneer dit wel het geval is, dan is dit terug te vinden in de functietabellen (natuur en recreatie, infrastructuur en water). Provincies: Alle streekplannen, maar ook een aantal regiovisies, is terug te vinden onder het kopje van provincies. De opbouw van lagen is gelijk aan die van de gemeenten. Waterschappen: Ieder waterschap, hoogheemraadschap en zuiveringsschap in Nederland is door de Stichting De Nieuwe Kaart van Nederland gevraagd om waterplannen aan te leveren. Het resultaat is terug te vinden onder de kop waterschappen. De opbouw van lagen is gelijk aan die van de gemeenten. Rijksoverheid: Onder rijksoverheid vallen plankaarten uit deel 3 van de Vijfde Nota. Deze kaarten bevatten alleen plancontouren van de verschillende gebieden
Volledigheid	Geheel Nederland
Eigenaar	Stichting De Nieuwe Kaart van Nederland (NIROV)
Rol organisatie	Bronhouder
Beheerder	GeoDesk Alterra
Metadata invoerdatum	07-07-2002

Laatste bijwerkatum	13-10-2003
------------------------	------------

Nat2003

Titel dataset	Natuur 2003 (bestaand 1990 + begrensde natuur excl. beheersgebieden)
Basisbestand	
Beschrijving	Combinatie van bestaande natuur(NGB) uit GEBIS natuur 2003, bestaande natuur tot 1990 uit bestand "ibn1990t", Natuurontwikkeling- en reservaatgebieden uit RIS2003 en nieuwe natuur (NGN) uit GEBIS natuur 2003
Producent	Natuur Planbureau
Volledigheid	Landsdekkend
Eigenaar	DLG & Natuurplanbureau
Beheerder	GeoDesk Alterra
Metadata invoerdatum	01-04-2003
Laatste controledatum	28-05-2002
Laatste bijwerkatum	11-04-2003

CBS1989

Titel dataset	Bodemstatistiek 1989/1993/1996 (CBS)
Basisbestand	
Beschrijving	Landsdekkende inventarisatie van de toestand van het bodemgebruik per drie à vier jaar. Het vectorbestand beschrijft de functie van de in Nederlandse beschikbare ruimte in 33 vormen (categorieën) van gebruik.
Eigenaar	Centraal Bureau voor de Statistiek
Beheerder	Dhr. W. Lengkeek

CBS2000

Titel dataset	Bodemstatistiek 2000 (CBS)
Basisbestand	
Beschrijving	Ruimtelijk bestand van de van het Nederlands bodemgebruik. Vanaf 1989 worden de basisgegevens voor die statistiek in een Geografisch informatiesysteem (GIS) opgeslagen, verwerkt en geanalyseerd Het BBG is een landsdekkend bestand. Inmiddels is het bestand volledig geënt op de basisgeometrie van de TOP10. Daarnaast is een aantal objecten uit de TOP10 in het BBG overgenomen. De basiscategorieën zijn: water met een opp. van 1 ha. of meer; spoorlijnen, uitgebreid tot een vlak met spoordijken en taluds; wegen, uitgebreid met taluds die tezamen een netwerk van wegen vormen. Van dit laatste netwerk zijn uitgesloten: wegen van lokaal belang, half verharde of onverharde wegen, rijwielpaden, wandelpaden en voetgangersgebieden. Water is als object uit de TOP10 als enige basiscategorie verder onderverdeeld in functionele categorieën. De verhouding tussen de overige elementen uit beide bestanden heeft het karakter van een n-op-m relatie. D.w.z.: een bepaald object in de TOP10vector kan in meerdere functionele

	categorieën voorkomen, terwijl een functionele categorie uit het BBG meerdere TOP10vector objecten kan omvatten. Het gehele bestand bestaat uit 396 deelbestanden (kaartbladen). Elk deelbestand beschrijft een gebied ter grootte van 10 bij 12,5 km². De nummering van de kaartbladen komt overeen met die van de topografische kaart (1 : 25 000). De nummering van een deelbestand wordt voorafgegaan door de letter D. Bijvoorbeeld: deelbestand D19H komt overeen met kaartblad 19H. De classificatie van het BBG wijkt op een aantal punten af van de classificatie die is gebruikt bij de kaart van het bodemgebruik 1996. Zie productbeschrijving
Metadata invoerdatum	19-05-2003
Laatste controledatum	
Laatste bijwerkdatum	01-12-2003
Toekomstige controledatum	
Organisatiegegevens	Centraal Bureau voor de Statistiek

Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
	Overige informatie	

Bijlage 8 Logboek Bloemendalerpolder nieuwsberichten en persberichten

2001

12 april	54 ha grond naar projectontwikkelaar in Bloemendaal-Weesp
31 aug	Informatieblad over rood voor aquaduct van Gemeente Muiden
12 sept	16 ha grond naar projectontwikkelaar in Bloemendaal-Muiden
Half sept	Uit betrouwbare bron heeft muideninfo vernomen dat Amstelland en andere projectontwikkelaars afwillen van de voorlopige koopkontrakten die zij met verscheidene landeigenaren in de Bloemendalerpolder hebben gesloten. Nu het er naar uitziet dat bebouwing in de Bloemendalerpolder onwaarschijnlijk is beroepen zij zich op 'de kleine lettertjes' in de voorlopige koopovereenkomsten. Tenminste één grondeigenaar zou reeds 'gebeurd' hebben, maar de rest grijpt waarschijnlijk naast het grote geld. Onze bron tekent hier nog bij aan: "Dat actie voor groenbehoud vanuit de bevolking kan werken bewijst de case Amstelveen-Zuid. Aegon heeft hier 3 miljard in de grond van de Bovenkerkerpolder zitten - en kan er geen kant mee uit"
27 sept	Raadsvergadering Muiden over haalbaarheid aquaduct (13sept inspraakavond)
9 okt	Noordvleugeloverleg in Amsterdam Stadig in Telegraaf van 12/10: Weesp en Muiden gaan 5000 woningen bouwen in het lang omstreden weidegebied Bloemendalerpolder. (verslag Noordvleugeloverleg ?) Dhr. Lüken (Weesp) licht toe dat de polder voor één vijfde deel grondgebied van de gemeente Weesp is, dat er wat hem betreft ruimte is voor circa 1.500 woningen voor 2010. Hij heeft een menging van wonen, werken en recreatie voor ogen. Dhr. Leupen (Muiden) is alleen voor verstedelijking van de Bloemendalerpolder als de Vechtbrug in de A1 vervangen wordt door een aquaduct. <i>Gezien de ecologische randvoorwaarden van het Rijk vindt hij circa 5000 woningen voor de polder een realistisch getal.</i> Met de gemeente Weesp en het gewest Gooi- en Vechtstreek is Muiden een structuurvisie voor de polder aan het voorbereiden om voor eens en altijd de juiste keuze voor de polder te kunnen maken. Het aquaduct bij Muiden en de A1 is echter voor hem een absolute voorwaarde om de woningen te kunnen bouwen."
18 oktober	Uit de Gooi- en Eemlander van Muiden wil vinger aan de pols in polder Door Caroline van der Plas MUIDEN – Geen ontwikkelingen in de Bloemendalerpolder zonder aquaduct. Deze keiharde toezegging deed wethouder Cees Leupen de gemeenteraad van Muiden gisteravond nog eens. De raad vroeg het college van b en w de vinger aan de pols te houden voor wat betreft de woningbouw in de polder. Aanleiding voor de nieuwe ongerustheid was een krantenartikel waarin wordt gesteld dat gedeputeerde Staten van Noord-Holland de bouw van vijfduizend woningen in de Bloemendalerpolder mogelijk willen maken. Deze uitspraak was tijdens de begrotingsbehandeling in Muiden reden voor liefst drie moties: van de VVD, de D66 en de PvdA. De moties van VVD en D66 werden uiteindelijk ingetrokken, terwijl unaniem de motie van de PvdA werd ondersteund.

	Van paniekvoetbal wilden de socialisten nog net niet praten: Maar om nou op elke uitspraak of elk krantenartikel de discussie die we hier toch al uitgebreid hebben gevoerd, opnieuw aan te zwengelen, dat ging de fractie van de PvdA, bij monde van fractievoorzitter Wiebe de Haan, te ver. "Dan kun je wel aan de gang blijven." De VVD wilde in een eerdere mode min of meer de handen van het college te binden: Niet meer dan vijftig woningen per jaar, absolute voorrang bij koop en huur voor Muiders, niet meer dan dertig woningen per hectare, woningen niet hoger dan twee lagen niet een kap en geen bedrijventerrein nabij de kern van Muiden. Dat werd het college en ook de raadsfracties allemaal iets te gortig. "Dit is geen denkrichting meer, maar een dictaat", vond wethouder Leupen. De mode van D66 was iets minder strak, maar die werd ingetrokken omdat de drie genoemde punten: alleen woningbouw in combinatie met aquaduct, instellen van een Groenfonds voor inrichting van de polder en het betrekken van natuur- en milieuorganisaties bij de ontwikkelingen in de polder, min of meer werden toegezegd door Leupen. Bleef overeind de mode van de PvdA, waarin de in eerdere discussies genoemde speerpunten nog eens werden opgesomd, met de toevoeging dat de raad en het college zich niet laten leiden door uitspraken over de onderdelen van de ontwikkelen structuurvisie. De fracties kozen overigens bewust voor een hoofdelijke stemming. Ondanks dat Leupen had gezegd de mode te willen overnemen. "Wij hebben het gevoel dat het dan een wat krachtiger signaal is", verwoordde De Haan de mening van alle fracties. De mode wordt ook verstuurd aan gedeputeerde staten, de wethouders ruimtelijke ordening van de regio Groot Amsterdam, het ministerie van vrom en Rijkswaterstaat; allemaal partijen met een flinke vinger in de Bloemendalerpolder-pap. Burgemeester Harry Smith toonde zich een tevreden man met deze discussie. „Er is hier iets heel fundamenteels gedaan”- Buurman Weesp wil op zijn deel van de polder maximaal duizend woningen bouwen.
26-okt	Uit betrouwbare bron vernemen we (Muiden-info)zojuist dat een projectontwikkelaar 60 hectare in de Bloemendalerpolder aangekocht zou hebben...
28 nov	VIJNO-deel3 met Groene Hart aanpassing Bloemendalerpolder

2002

15 jan	Weth Muiden gaat uit van 2700 woningen in het Muider deel van de Bloemendalerpolder en 1500 in het Weesper deel – totaal dus 4200 woningen. 2700 is gebaseerd op koppeling met aquaduct-financiering
14 feb	Ontwerp Streekplan NHZ met 5000 woningen
december:	intentie VROM, NH, Muiden en KNSF bouwen voor grijs

2003

januari	Start onderzoek Arcadis KNSF terrein
mrt	Vaststelling streekplan NHZ en Structuurplan Amsterdam. Bloemndalerpolder is uitwerkingsgebied. Muiden en Weesp doen dat samen met provincie
mei	Akkoord over kruitfabriekterrein door VROM,. NH, Muiden en KNSF
aug	Bestuusakkoord 5000 woningen Muiden, Weesp en NH
23 november	Motie van afkeuring voor college Weesp Uit de Gooi- en Eemlander van 24-november-2003 door Bart Vuijk WEESP - De gemeenteraad van Weesp heeft donderdagavond zijn afkeuring uitgesproken over de manier waarop het college de raad heeft geïnformeerd over een omvangrijke

	woningbouwdeal tussen de besturen van Weesp, Muiden en Noord-Holland. Burgemeester Hofkamp sloot direct na de stemming de vergadering en kondigde aan dat het college 'zich moet beraden'. Wethouder Renkema (VVD) had de toorn van de raad gewekt door te weigeren een rapport aan de raadsleden te geven dat door een adviesbureau is opgesteld over de deal over grootschalige woningbouw. Renkema hield vol dat het rapport niet bestaat, maar bleef het antwoord schuldig op de vraag waarom er dan 35.000 euro voor betaald is. Meerdere raadsleden hebben het rapport bovendien met eigen ogen gezien. Renkema zei na de stemming niet te willen aftreden. De motie van afkeuring werd tijdens een tumultueus verlopen vergadering met negen tegen acht stemmen aangenomen. Indiener Dick Spel van GroenLinks sprak van tevoren van een 'gele kaart' en verwierf de steun van de oppositie en coalitiepartij CDA. Door het politieke tumult kwam de gemeenteraad niet toe aan een inhoudelijke behandeling van de woningdeal tussen Weesp, Muiden en Noord-Holland. Hofkamp kondigde aan dat het onderwerp, waarvoor zo'n vijftig Weespers zich in de raadszaal hadden verzameld, volgende week weer aan de orde komt. GroenLinks had Renkema de afgelopen tijd herhaaldelijk gevraagd om het rapport van adviesbureau BRO, dat zou ten grondslag liggen aan de nog op te stellen structuurvisie voor de Bloemendalerpolder. Muiden en Weesp willen daar gezamenlijk duizenden woningen bouwen. GroenLinks kreeg steeds van Renkema te horen dat het stuk niet bestaat. Een aantal Weesper raadsleden had het rapport echter met eigen ogen zien liggen op de bureaus van wethouders en een gedeputeerde van Noord-Holland. „Het is een compleet boekwerk met teksten en uitgewerkte kaartjes", wist een raadslid. Renkema bleef het BRO-rapport echter betitelen als een niet-bestaand document en weigerde het te verstrekken. Op de vraag D66-raadslid Keijzer waarom Weesp BRO 35.000 euro had betaald voor het opstellen van een niet-bestaand rapport, bleef hij het antwoord schuldig. Toen na twee schorsingen duidelijk werd dat de motie van afkeuring het zou halen, toverde Renkema een konijn uit de hoed: het zou om een ambtelijke misser gaan. „Het is ons gebleken dat om onverklaarbare redenen onze schriftelijke informatie de raad niet heeft bereikt." Dit verhaal werd bevestigd door burgemeester Hofkamp, die zei dat er wel degelijk een poststempel op de gevraagde stukken zat.
9 december	Structuurvisie Bloemdalerspolder in voorbereiding Gedeputeerde Staten (GS) hebben besloten het Bestuursakkoord tussen Muiden, Weesp en de provincie Noord-Holland over woningbouw in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein in Muiden in te trekken en het proces in te gaan met nieuwe afspraken. Er wordt een Streekplanuitwerking gemaakt op basis van een op te stellen Structuurvisie met verschillende varianten. In een Milieu Effect Rapportage worden de effecten van de varianten onderzocht. GS hebben de volgende hoofdlijnen vastgesteld voor de Structuurvisie en Streekplanuitwerking: 1) Kostendekkend bouwen op het KNSF-terrein, met de open begroting als uitgangspunt. Dat betekent dat de saneringskosten voor rekening van de eigenaar komen en die in de gelegenheid wordt gesteld de kosten terug te verdienen via herontwikkeling. 2) Alleen kostendekkende varianten worden in de Structuurvisie opgenomen. GS hebben daarbij de vrijheid om varianten op te nemen waarin verevening van opbrengsten (=

	opbrengsten van andere deelprojecten binnen het gehele plangebied), en/of andere inkomstenbronnen (van overheden) aan de orde is. 3) Verder wordt in afwijking van het Streekplan Noord-Holland Zuid de oorspronkelijk bouwtaakstelling in de Bloemendalerpolder teruggebracht van 5.000 naar 4.500 woningen. Er wordt gebouwd in het streekplan-uitwerkingsgebied (uitleglocaties) én binnenstedelijk in de kernen Weesp en Muiden. 4) In de locatie Aetsveld-Zuidoost wordt alleen binnen de rode contour gebouwd als een stedenbouwkundige afronding. Hierdoor wordt het mogelijk deze stadsrand ruimtelijk beter vorm te geven en in te richten. De verantwoordelijkheid ligt bij de gemeente Weesp. De gemeenteraad van Weesp heeft onlangs het Bestuursakkoord verworpen, en Burgemeester en Wethouders opgedragen samen met de provincie en Muiden een Structuurvisie op te stellen, waarbij de bestaande structuurvisie Weesp 2030 de gemeentelijke inzet zal zijn. De statencommissie Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting heeft onlangs niet ingestemd met het Bestuursakkoord, Maar ging wel akkoord met het gezamenlijk opstellen van een structuurvisie ten behoeve van de streekplanuitwerking. De gemeenteraad van Muiden neemt op 18 december 2003 een besluit over het bestuursakkoord. GS verwachten dat de drie overheden zeer dicht tot elkaar komen en dat na de besluitvorming door de gemeenteraad van Muiden gestart kan worden met het maken van de structuurvisie voor de Bloemendalerpolder/KNSF-terrein.
--	--

2004

23 januari	'Groen plan' wijk kruitfabriek MUIDEN - Op het kruitfabriekterrein in Muiden zouden elfhonderd woningen moeten verrijzen. De sociale woningbouw beslaat vier flatblokken van drie hoog met elk vijftig huizen. De volkstuinen en sportvelden hoeven niet verplaatst te worden. Aan de waterkant komt een villawijk. Het milieu blijft grotendeels in tact als ook rijk en provincie meebetalen aan de sanering van het KNSF-terrein. Dat is de conclusie van het studieproject van vier studenten van de Hogeschool InHolland in Diemen. In het studieproject onderzochten Latifa Agadour, Hanane Hamtach, Ahmet Akpinar en Jaouad Aznag de Muidense kruitfabriekkwesie. Voor hun studie Management, Economie en Recht moesten ze een beleidsadvies opstellen. Voor het rapport namen ze twee alternatieven onder de loep, de grootschalige variant met 1700 woningen en de kleine met vijfhonderd woningen. De studenten hebben de plaatselijke partijen om hun standpunt gevraagd, de PvdA-enquête bestudeerd en winkelend publiek bij Maxis ondervraagd. De Diemense studenten vinden elfhonderd woningen een aanvaardbaar compromis, gezien de weerstand in Muiden tegen massale bouw. Dit heeft wel als nadeel dat de sanering niet geheel uit woningbouw betaald kan worden. Daar staat tegenover dat uitvoering van de plannen zonder maatschappelijk draagvlak voor grote sociale onrust zou zorgen. Volgens de studenten moet het kruitbos voor de bodemsanering deels gekapt worden. Het groen kan op andere plaatsen in de nieuwe wijk en elders worden herplant. „Rond de villawijk (aan het water) zal het milieu onaangetast blijven. Hierdoor wordt het nieuwe Muiden een hele groene gemeente”, aldus de studenten. Tamar de Vries, vrijdag 23 januari 2004
------------	--

19 mei	Provincie eist woningbouw in Bloemendalerpolder De gemeenten Muiden en Weesp willen nadere opheldering over de brief van de provincie Noord-Holland waarin staat dat zij een aanwijzing riskeren als zij niet akkoord gaan met de bouw van 4500 woningen in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein. Muiden en Weesp hebben gisteren in een extra belegde vergadering besloten nog niet op de inhoud van de brief in te gaan, maar H. Meijdam, gedeputeerde Ruimtelijke Ordening van de provincie Noord-Holland, uit te nodigen de brief volgende week dinsdag aan de beide raadscommissies te komen toelichten. “De provincie mag wel de wens uitspreken voor 4500 woningen in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein, maar er geen strikte randvoorwaarden aan stellen”, vindt C. Leupen, wethouder Ruimtelijke Ordening van Muiden. In de brief stelt de provincie echter dat als Muiden en Weesp niet voor 8 juli een besluit hebben genomen over de woningbouw, de provincie over zal gaan tot toepassing van artikel 37 van de Wet op de ruimtelijke ordening. Met dit artikel kan de provincie de gemeenten dwingen een bestemmingsplan of structuurplan vast te stellen. De provincie herinnert de gemeenten aan eerder gemaakte afspraken in het streekplan en de Nota ruimte, nadat in een eerder overleg is gebleken dat er geen eensluidende visie is op de taakstelling van 4500 woningen en de noodzaak dat het project snel en adequaat wordt voortgezet. Terwijl de provincie absoluut geen onduidelijkheid wil over het woningaantal, hebben Muiden en Weesp hun bedenkingen. Leupen: “Wij vinden het te grootschalig. Eerst moet een mer-rapport uitwijzen of het gebied qua ecologische natuurwaarden zoveel woningbouw wel aankan.” Een woordvoerder van de gemeente Weesp meldt dat de afspraak gaat over binnenstedelijke en niet binnenstedelijke woningbouw. “In Weesp is al een aantal binnenstedelijke woningbouwprojecten in voorbereiding. Het aantal woningen in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein kan dus nooit neerkomen op 4500.” Zie ook brief Meijdam van mei 2004
3 juni	Akkoord Startdocument structuurvisie Bloemendalerpolder/KNSF Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en de colleges van B&W van Muiden en Weesp zijn akkoord gegaan met het startdocument Structuurvisie Bloemendalerpolder/KNSF. De gemeenteraden van Muiden en Weesp zijn gevraagd uiterlijk 8 juli een standpunt te bepalen over het startdocument en de daarin opgenomen uitgangspunten en randvoorwaarden. Na instemming van de gemeenteraden gaan de provincie en beide gemeenten gezamenlijk richting geven aan de ontwikkeling van de Bloemendalerpolder en de herontwikkeling van het KNSF-terrein in Muiden en de streekplan-uitwerking voor het hele gebied. Het startdocument is – zoals de naam het al zegt – de start van het project. Het gaat over de uitgangspunten die gehanteerd worden bij de ontwikkeling van de ruimtelijke alternatieven. Deze zijn uitgebeeld in de vorm van drie ruimtelijke modellen: het concentratiemodel, het lintenmodel, het buurtschappenmodel. Een belangrijk onderdeel van het proces is dat de drie modellen een MER-traject (milieueffectrapportage) doorlopen. Tijdens dit MER-traject worden de modellen uitgewerkt in ruimtelijke alternatieven die vervolgens onderzocht worden op hun effecten. De inzichten die voortkomen uit het milieueffectonderzoek dragen, samen met de inspraakresultaten, bij aan de te maken keuzes over de ruimtelijke ontwikkelingen in dit gebied en de besluitvorming over de structuurvisie respectievelijk over de streekplanuitwerking.

	GS hebben onlangs aan de gemeenten bericht dat zij – vanwege de urgentie van de herontwikkeling van het KNSF-terrein, de grote woningbehoefte en de stagnerende woningproductie - er zeer aan hechten dat de gemeenteraden uiterlijk 8 juli instemmen met het startdocument, zodat daadwerkelijk gezamenlijk aan de slag kan worden gegaan. In het startdocument wordt uitgegaan van een stedenbouwkundige en hoogwaardige landschappelijke ontwikkeling van het gebied. En van de bouw van 4.500 woningen in een groene setting, waarvan binnenstedelijk 500 tot 700 woningen in Weesp en circa 100 in Muiden. Naar verwachting wordt de Startnotitie MER in oktober 2004 ter visie gelegd. De ontwerp-structuurvisie is in het voorjaar van 2005 gereed, zodat de inspraak vóór de zomer kan plaats vinden. In het proces worden – naast de wettelijke verplichte inspraak - diverse momenten opgenomen om met belangenorganisaties en bewoners van gedachten te wisselen. Klik hier voor actuele informatie over dit project op de provinciale website. Ook op de gemeentelijke sites van Muiden en Weesp vindt u informatie.
22 juni	Grote bezorgdheid over Naardermeer NAARDEN - Natuurmonumenten maakt zich ernstig zorgen over een mogelijke verbinding tussen snelweg A6 en A9, pal langs het Naardermeer. Het plan voor deze verbinding speelt al vele jaren en leek afgeserveerd, maar is recent opgedoken in de verkenning Haarlemmermeer-Almere, die vorige maand door de minister van Verkeer en Waterstaat is aangeboden. Natuurmonumenten heeft de Tweede Kamer en de ministeries van verkeer en waterstaat en landbouw, natuur en voedselkwaliteit aangeschreven om in de verkenning niet alleen te kijken naar de belangen van verkeer en vervoer, maar ook de belangen van natuur, milieu en landschap zwaar te laten meewegen. Die belangen worden nu onvoldoende in beeld gebracht. Bovendien zijn ook natuurgebieden als het IJmeer, de Vechtstreek en de Gein in het geding. Volgens Natuurmonumenten is nu van een integrale verkenning geen sprake. Het zou bijzonder ernstig zijn als het Naardermeer door een tunnel, die er pal naast loopt, ecologische schade oploopt, aldus Annet Les, woordvoerder van Natuurmonumenten. „Het Naardermeer is van grote symbolische betekenis. Het was destijds onze eerste aankoop. Bovendien bestaan we in 2005 honderd jaar.” <i>Advies</i> De overheid gaat met de verkenning voorbij aan het advies vanuit de regio, meent Les. Nog geen jaar geleden zijn direct betrokken overheden en maatschappelijke organisaties er in 'De Uitweg' wel in geslaagd een integrale visie op te stellen. Een directe verbinding van de A6 naar de A9 paste daar niet in. Almere is echter een vurig pleitbezorger van die snelle verbinding en de planstudie die er nu naar wordt verricht. Dit omdat alleen door zo'n verbinding en de verbreding van de Hollandse Brug de bereikbaarheid van Almere daadwerkelijk wordt verbeterd. Zonder fikse infrastructurele maatregelen komt de verdere groei van Almere in gevaar. Met de aanleg van alleen spitsstroken is de groeistad weinig geholpen. Natuurmonumenten vreest dat de tunnelverbindingen ecologische schade toebrengt aan het oudste natuurmonument van Nederland. In de verkenning wordt de ernst van die schade niet in beeld gebracht, aldus Natuurmonumenten. Bovendien meldt het rapport niets over de enorme kosten van de tunnelverbinding. Tom Scherder

vrijdag 18 juni	Alledrie de wethouders van Muiden stappen op Uit de Gooi- en Eemlander van door Tamar de Vries MUIDEN - De drie wethouders van Muiden zijn donderdag onverwacht opgestapt. In een volle raadszaal las burgemeester Harry Smith een verklaring voor, waarin Cees Leupen (PvdA), Dick Schulp (CDA) en Hans van der Steen (D66) laten weten dat 'de ontstane algehele politiek-bestuurlijke situatie' in Muiden de reden is voor hun vertrek. Algemeen wordt aangenomen dat de wethouders daarmee de weerstand bedoelen in Muiden tegen de massale bouwplannen voor de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein. De wethouders konden hun besluit niet persoonlijk toelichten, omdat ze niet eens meer aanwezig waren bij de raadsvergadering. Hun bordjes op de collegetafel waren omgedraaid. Burgemeester Smith zat moederziel alleen. De oppositie was van plan geweest een motie van wantrouwen in te dienen. Diverse partijen zijn van mening dat de wethouders vorig jaar de raadsbreed aangenomen moties over meer openheid naar de bevolking niet hebben nageleefd. De raad wilde ook niet dat er over woningaantallen wordt gesproken voordat er een structuurvisie is gemaakt. De gemeenteraad reageerde laconiek op de nieuwe situatie. De agenda werd gewoon afgewerkt. Volgende maand moet de raad een besluit nemen over de startnotitie voor het gebied Bloemendalerpolder/KNSF. De provincie heeft geëist dat er 4500 huizen worden gebouwd. PvdA, D66 en VIB putten hoop uit de woorden van gedeputeerde Henry Meijdam, die vorige maand duidelijk maakte dat woningaantallen die andere gemeenten in de Gooi en Vechtstreek willen bouwen in mindering kunnen worden gebracht op dat aantal. De partijen in de raad zeiden respect en begrip te hebben voor het besluit van de wethouders. Zij maakten duidelijk dat er een motie van wantrouwen ingediend zou zijn als de wethouders niet uit zichzelf waren opgestapt.
dinsdag 22 juni	Provincie houdt vast aan bouw in polder MUIDEN - Als Muiden op 8 juli aangeeft niet verder te willen gaan met de ontwikkeling van grootschalige woningbouw in de Bloemendalerpolder, zal de provincie haar eigen plan trekken. Dit laat gedeputeerde Henry Meijdam weten als reactie op de collegecrisis in Muiden. „Er zijn heldere afspraken gemaakt, er is diverse malen onderhandeld. Als Muiden dan niet meewerkt, gaan we zelf over tot een verdere uitwerking van het streekplan", aldus de gedeputeerde. Afgelopen donderdag traden de drie Muider wethouders af vanwege de grote weerstand bij de bevolking en in de gemeenteraad tegen de bouwplannen. In de polder en op het KNSF-terrein moeten globaal 4500 huizen worden gebouwd. Weesp en Muiden moeten daarvoor gezamenlijk een structuurvisie opstellen. In het uiterste geval kan Muiden een zogenaamde 'aanwijzing' verwachten. Volgens Meijdam gebeurt dat als de gemeente weigert de nadere uitwerking van het streekplan, inclusief de woningbouw, op te nemen in haar eigen bestemmingsplan. De gedeputeerde zegt wel enigszins verrast te zijn door de ontwikkelingen. „Ik wist wel dat het rommelde maar had niet verwacht dat het zou leiden tot het opstappen van de wethouders."

vrijdag 25 juni	Bedrijven en laten oog vallen op Bloemendalerpolder WEESP - Terwijl de gemeenteraden van Weesp en Muiden nog niet klaar zijn met de woningbouwtaak van 4500 woningen in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein, loopt het lokale bedrijfsleven zich al warm om flink wat ruimte te claimen in deze gebieden. In een gezamenlijke brief aan de raden van beide gemeenten schrijven de ondernemers uit Muiden en Weesp dat de Bloemendalerpolder niet alleen een woonwijk moet worden, maar ook flinke bedrijventerreinen dient te krijgen. In de brief pleiten de ondernemers voor een bedrijventerrein in de hoek van het Amsterdam-Rijnkanaal en het spoor. Dat zou volgens het bedrijfsleven prima aansluiten bij industrieterrein Noord in Weesp. Veel ondernemers daar kampen nu met ruimtegebrek. Als er een groot industrieterrein in die hoek van de Bloemendalerpolder bij komt, willen de ondernemers meteen graag een extra afslag naar de A1. Ook het voormalige marinecomplex naast industrieterrein Noord moet een bedrijventerrein worden. Dit terrein is overigens inmiddels deels verpacht aan de voormalige krakers van het marinecomplex, die er hun alternatieve bedrijfjes hebben. Momenteel worden in de eerste ruwe schetsen voor de Bloemendalerpolder als 'werklocaties' alleen het KNSF-terrein in Muiden en de omgeving van station Weesp genoemd. Er staat nog geen groot industrieterrein bij het Amsterdam-Rijnkanaal en het spoor gepland. In het streekplan wordt nu uitgegaan van minimaal tien hectare voor bedrijvigheid in de te bebouwen gebieden. Dit is volgens de ondernemers het absolute minimum. Liefst zien zij veel meer ruimte voor bedrijvigheid. De ondernemers vinden ook dat een nieuwe ontsluiting vanaf de A1 van het havengebied in Muiden op de politieke agenda moet worden gezet. De ondernemers doen hun oproep al voordat beide gemeenteraden akkoord zijn gegaan met de taakstelling om 4500 woningen te bouwen in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein. Politici in beide gemeenten hebben grote moeite met deze massale woningaantallen. De provincie Noord-Holland heeft echter al bij monde van gedeputeerde Meijdam duidelijk gemaakt dat deze getallen voor de provincie keihard zijn. Voor 8 juli verwacht Meijdam een onvoorwaardelijk 'go' van beide gemeenten. Zo niet, dan wordt beide gemeenten domweg bevolen om de bouw van 4500 huizen mogelijk te maken.
vrijdag 02 juli	Weesp buigt voor massale polderbouw WEESP - De gemeenteraad van Weesp is gisteren met het mes op de keel akkoord gegaan met de voorgenomen bouw van 4500 woningen in de Bloemendaler Polder en het KNSF-terrein. De politiek is het niet eens met de massale woningaantallen, maar stond voor de onmogelijke patstelling van gedeputeerde Henry Meydam die duidelijk had laten weten dat de provincie haar eigen plan trekt als Weesp en Muiden niet voor 8 juli ja zeggen. Slikken of stikken dus. In Muiden struikelde het college over de woningbouwplannen. Hoewel de startnotitie met een zeer krappe meerderheid (zeven tegen negen) werd aangenomen, werd de soep in Weesp gisteren niet zo heet gegeten. Wel was er forse kritiek op de wijze waarop het

	college het voortraject heeft afgehandeld. Zo sprak John Vos van de VVD (deze partij stemde tegen) van een 'bittere teleurstelling' dat het college niet voor de totstandkoming van de startnotitie stevig heeft onderhandeld over de woningaantallen. Jan Keijzer (D66) drukte zich nog het stevigst uit. „In Muiden heeft het college geen motie van wantrouwen afgewacht om op te stappen, in Weesp denken ze: hier komen we wel mee weg." D66 hoopt dat er gezien het prille stadium van de plannen nog genoeg te redden valt. Keijzer: „We geven het college de opdracht mee om het eindresultaat zo veel mogelijk in ons voordeel te beïnvloeden" Stille diplomatie en lobbyen bij andere gemeenten of die niet een stukje van het woningquotum op zich kunnen nemen, is volgens deze partij de beste tactiek. GroenLinks weigert te zwichten voor het dreigement van de provincie. Visscher: „Dat mag niet, GroenLinks blijft een eigen koers varen. We zijn tegen. Weesp en Muiden worden straks anders het nieuwe Zuidoost van Amsterdam." Naast de VVD stemden ook GroenLinks en de PvdA tegen.
10-juli	Wethouders leggen verantwoording af, Raad verwerpt startdocument Op de raadsvergadering van 9 juli 2004 werd het startdocument door alle partijen verworpen. Na de commissievergadering van 24-juni-2004, de intimidatie van de zijde van de KNSF, en de steun vanuit het parlement voor een open polder, was dat natuurlijk voor de hand liggend. Maar je weet nooit. Toch was de druk bezochte vergadering de moeite waard, want de afgetreden wethouders deden enige interessante onthullingen. Zo had Hans van der Steen spijt. En liet Dick Schulp weten zin te hebben zich te verhangen. De enige wethouder die zijn waardigheid wist te behouden was Cees Leupen. Die liet weten de eer aan zich zelf te willen houden, toen bleek dat de hele raad hem zou doen aftreden. Er waren verscheidene sprekers die ook nu weer zinvolle bijdragen leverden waar de raad ook nu weer nauwelijks op inging. Inhoud: <u>De sprekers, Wethouders leggen verantwoording af, De behandeling van het Startdocument</u> De sprekers Vanuit de klankbordgroep maakten Paul Dinant en Jan Bovenlander gebruik van het spreekrecht. Op persoonlijke titel voerden Roy Hesterman, Jacob Veenhoven, Guus Kroon en Marjan Hooman het woord. Paul lichtte het '<u>alternatieve startdocument</u>' dat de klankbordgroep de raad aanbood, nog eens toe. Zijn betoog kwam in grote lijnen overeen met <u>wat hij al eerder had laten weten</u>. Ook Jan Bovenlander voerde het woord namens de Klankbordgroep. Hij leverde kritiek betreffende de procedure rond de sloopvergunning (de klankbordgroep zal bezwaar aantekenen), had geen goed woord over voor de recente brief van KNSF-vastgoed, die de Klankbordgroep al misleidend en intimiderend beschouwt, en gaf de visie van een deskundige over de aard en ernst van de op het terrein aanwezige verontreinigingen, die volgens deze deskundige als minimaal kunnen worden beschouwd. Tenslotte raadde de Klankbordgroep de Raad aan het startdocument te verwerpen, temeer daar waarschijnlijk het Parlement in oktober toch zal besluiten dat het 'zoekgebied' een groene verbinding tussen het 'groene hart' en het IJmeer moet blijven. De volledige inbreng namens de klankbordgroep leest u <u>hier</u>.

	Roy Hesterman is ook klankbordgroeplid, namens de St. Behoud Vesting Muiden. Hij stelde een drietal korte vragen aan de Raad, waarop hij uiteraard antwoord verwachtte: Hoe moet Muiden er in 2030 uitzien? Wat heeft Rolf Visser wat Ad van der Vliet niet heeft? Wie vertegenwoordigt u? Op de tweede vraag wist het publiek wel antwoord. 'Geen hart voor Muiden' werd er gemompeld. Het volledige betoog van Roy vindt u hier. Roy kreeg geen antwoord van de Raad. Ook Guus Kroon en Marjan Hooman zeiden zinnige dingen. Guus vertelt in zijn eigen rubriek 'de digitale Sluiz' wat hij ter berde bracht. Wethouders leggen verantwoording af. Het 'Pièce de Résistance' van de avond werd de verantwoording die de wethouders over hun optreden aflegden. Enige citaten: Wethouder Schulp: Als ik jullie zo aan hoor, heb ik zin een hoge boom te zoeken en mij op te knopen (heel gemeen vanuit het publiek: 'wat let je'). Dick Schulp zei zeer teleurgesteld te zijn omdat hij zich in het geheim al vier jaar, samen met KNSF-vastgoed, inzet voor 'wat goed voor Muiden' is. Interessant was zijn onthulling dat niet KNSF-vastgoed, maar het college de woning-aantallen op het KNSF-terrein bepaald had. Als reden van zijn optreden gaf hij 'solidariteit met Wethouder Leupen' op. Daarom nu diens verklaring: Wethouder Leupen: 'zondag 13 juni werd duidelijk, na wat rondbellen onder de fractievoorzitters, dat er een motie van wantrouwen tegen mij zou worden ingediend. Ik besloot toen de eer aan mijzelf te houden.' Wethouder Van der Steen: 'En ik besloot toen, samen met Dick Schulp, op 17 juni rond het middaguur met Cees Leupen solidair te zijn. Maar daar heb ik nu wel spijt van, want ik had er op gerekend dat er wel weer heel snel een nieuw college zou zijn. Daarom vraag ik aan alle fracties in de raad: willen jullie mij terug?' Anna Waanders had daar een beslist antwoord op: Nee, meneer van der Steen, we willen u beslist niet terug. Ook zijn eigen partij, D66, bevond de wethouder te licht. De andere fractie's onthielden zich beleefd van een rechtstreekse beantwoording van de vraag, maar uit alles werd duidelijk dat Hans van der Steen ook daar onvoldoende vertrouwen geniet. Anna Waanders wilde nog weten hoever de formatie gevorderd was. Dirk-Jan Methorst, formateur, wilde daar geen antwoord op geven. Daarop liet Henk Bökenkamp weten voor meer openheid én deskundigheid te zijn. Later bereed hij dit laatste stokpaardje door te pleiten voor een deskundig onderhandelaar die het college zou moeten bijstaan. De behandeling van het Startdocument PvdA (Jan Hylkema) legde de brief van KNSF-vastgoed naast zich neer: "Deze bevat pertinente onwaarheden". Hij kondigde een eigen écht open begroting aan. Daaruit zou blijken dat ca. 500 woningen voor het KNSF-terrein kostendekkend zijn. Deze hoeven natuurlijk niet in het KNSF-bos. Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Milieufederatie beschouwen het terrein in ecologisch opzicht als 'een parel'. De sloopvergunning is ten onrechte verleend, en kon eenvoudig geweigerd worden. Alles zal in het werk gesteld moet worden om de werkzaamheden op te schorten, om de unieke flora en fauna te redden. Voordat er van sloop sprake kan zijn moeten daartoe maatregelen worden getroffen. Uiteraard betekent dit alles dat de PvdA het startdocument verwierpt. In tweede termijn bleek Jan Hylkema ook het startdocument van de Klankbordgroep niet te kunnen accepteren, omdat dit document zou uitgaan van 4500 woningen. Dat is echter een misverstand. De klankbordgroep liet hem weten dat zij de beslissing van Weesp om accoord te gaan met 600 woningen binnen-stedelijk en 1000 woningen in hun deel van de Bloemendalerpolder, nabij het station, respecteren.
--	--

	Voor Muiden volgt de Klankbordgroep de enqueteuitslag en stelt als mogelijke uitwerking 100 woningen binnen-stedelijk voor, en 200 woningen als uitbreiding van de wijk Noord West, rond of op de sportvelden. Alléén als dat niet voldoende blijkt, kunnen in dat gebied, op lange termijn, er nog wat (maximaal 365) woningen bij. Als het dan tóch, tégen alle verwachting in, nodig blijkt dat er 4500 woningen in het zoekgebied komen, en alleen dan, kan de aanvulling tot 4500 woningen het best in de Gemeenschapspolder komen. De klankbordgroep beschouwt dit als een doem-scenario. Anna Waanders (VIB) deelde de kritiek van de PvdA, en keurde zowel het Startdocument als het verlenen van de sloopvergunning af. Dirk-Jan Methorst (CDA) was weliswaar tegen dit startdocument wanneer dit onvoorwaardelijk zou worden aangenomen, maar maakte ook van de gelegenheid gebruik zich te beklagen over 'dat er alleen maar naar tegenstanders geluisterd wordt, en voorstanders verdacht gemaakt worden'. Als onze formateur deze bewering hard gemaakt heeft, dan is dat uw redactie ontgaan. Flip de Groot (D66) wenste vast te houden aan het raadsbesluit van 18 december 2003, en verwierp het Startdocument diensgevolge. Henk Bökenkamp (VVD) wenste wél gebruik te maken van deze gelegenheid om het 'voorzieningen niveau op te krikken' maar vond het startdocument wel 'een beetje veel van het goede'. Er volgde nog een motie, waarin drie verschillende varianten, afwijkende van het startdocument, gepresenteerd werden. Ook hier weer bleek dat de Raad ten onrechte veronderstelde dat de Klankbordgroep 4500 woningen acceptabel vindt. De motie zullen we publiceren zodra hij aan ons beschikbaar is gesteld. Eenvoudig het startdocument afwijzen, op grond van het raadsbesluit van 18 december 2003, en aankondigen later een doordacht alternatief te presenteren kwam kennelijk niet op bij de meerderheid van onze raadsleden.
zaterdag 10 juli	Muiden zegt nog geen ja tegen bouw Uit de Gooi- en Eemlander van door Tamar de Vries MUIDEN - Een mix van teleurstelling en verbazing. Zo zijn de reacties samen te vatten op het negeren van de bouwopdracht van de provincie Noord-Holland door de gemeenteraad van Muiden. De gemeenteraad steunde donderdagavond een raadsbrede motie waarin het nieuw te vormen college de opdracht meekrijgt opnieuw te gaan onderhandelen met Noord-Holland over de bebouwing van de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein. Het zogeheten startdocument, dat de voorwaarden aangeeft voor de grootschalige bouwopdracht, wordt door de gemeenteraad niet gepruimd en moet eerst worden aangepast. Het startdocument wordt niet afgeserveerd, zo benadrukt men. Op die manier wendt Muiden het gevaar af dat de provincie Muiden én Weesp zal dwingen om de plannen uit te voeren. De raad van Muiden draagt het toekomstige college op samen met Weesp en gedeputeerde staten van de provincie het document te amenderen en nieuwe varianten op te nemen. De varianten van de provincie gingen tot nu toe allemaal uit van 4500 woningen. Dirk-Jan Methorst die namens de grootste partij in de raad de formatie van een nieuw

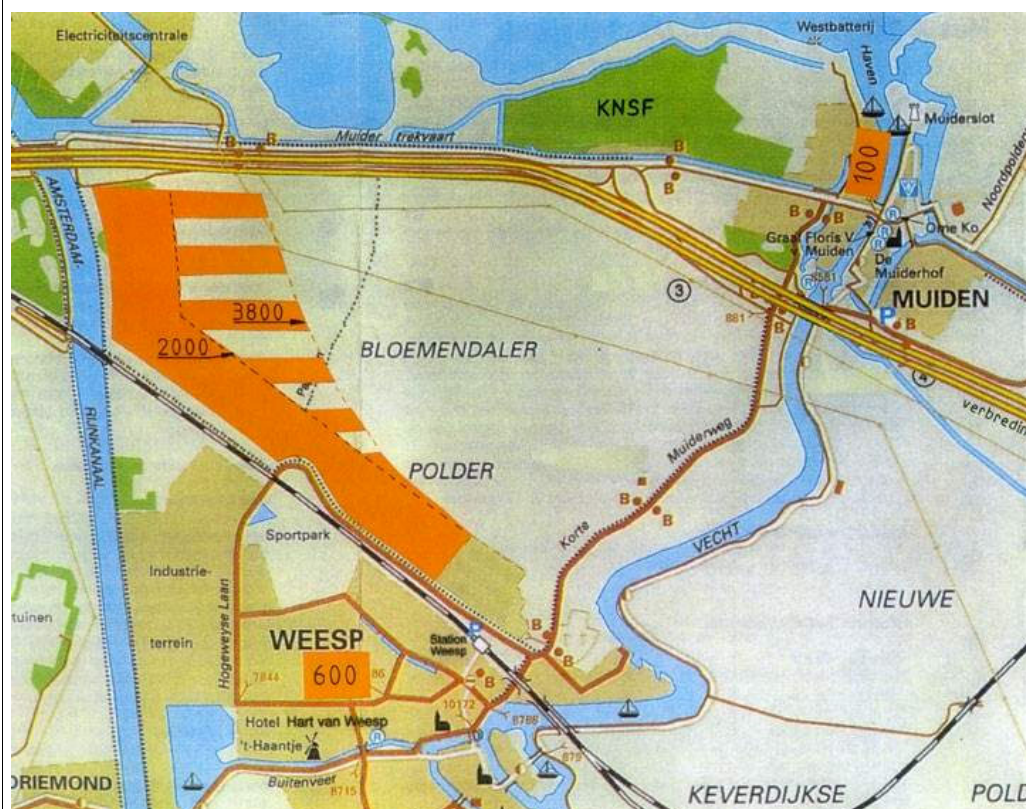
	college leidt, wijst erop dat er een variant in de startnota moet komen met 600 woningen op het KNSF-terrein, 200 binnenstedelijk in Muiden/Muiderberg, 700 binnenstedelijk in Weesp, 1000 woningen op het Weesper deel van de polder, 200 op het Muidense polderdeel en 200 tot 400 woningen na de aanleg van het aquaduct. Samen circa 3000 woningen. De derde variant behelst 1200 woningen op het KNSF-terrein en een nader te bepalen aantal in Weesp. Ook het plan dat de klankbordgroep heeft opgesteld, moet bij de onderhandelingen worden betrokken, vindt de raad. Weesp heeft over het geheel genomen positiever tegenover het startdocument gestaan dan buurgemeente Muiden. Maar ook daar werd geworsteld met de nota. De gemeenteraad van Weesp zei vorige week voor haar eigen gevoel 'nee, tenzij' tegen het document. Naar buiten toe is de indruk ontstaan dat Weesp 'ja, mits' heeft gezegd. Juist om een dergelijke begripsverwarring in Muiden te voorkomen, heeft de raad daar het nieuwe college opdracht gegeven het startdocument te 'amenderen' en opnieuw te beoordelen. Gedeputeerde staten van de provincie maakten in mei duidelijk dat ze uiterlijk 8 juli wilden weten of Muiden en Weesp konden leven met het startdocument. De soep wordt in Haarlem kennelijk niet zo heet gegeten als zij is opgediend, want de provincie gaat zich eerst beraden op de nieuw ontstane situatie, zo laat woordvoerder Krijn van Rijn namens de staten weten. In augustus wordt er verder gepraat. De directie van KNSF Vastgoed laat in een reactie weten dat het besluit van de raad van Muiden in ieder geval duidelijkheid schept. „De provincie zal nu mogelijk maken dat we doorgaan op de ingeslagen weg. Maar we vinden het jammer dat het consensusmodel uit beeld lijkt te verdwijnen", aldus KNSF-woordvoerder Sander Simons. Actiegroep De Neemeemin is zeer ingenomen met het besluit van de Muidense raad.
	Steun Tweede Kamer voor open B'polder en groen KNSF-terrein Tijdens het 'hoofdpijnen debat' over de Nota Ruimte deed de woordvoerder van de CDA-fractie een verrassende, voor de Muider bevolking welkome (<u>zie: uitslag enquête</u>) uitspraak: de heer Van Bochove wenste dat de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein geheel open en groen zouden blijven en aldus een robuuste ecologische verbindingsslijn tussen het groene hart en het IJmeer zouden vormen. 'Die 5000 woningen kunnen we dan nog wel in Almere kwijt' zo redeneerde hij. Hij deed deze uitspraak ondanks dat de plannenmakers (gemeente, provincie en grondeigenaar) met hun plannen in een ver gevorderd stadium zijn. 'Dat kan wel zijn, maar dat ontslaat mij niet van mijn verantwoordelijkheid (voor de beste oplossing te kiezen). Zij zijn kennelijk te voortvarend van start gegaan.' Het is bekend dat Groen Links ook al dit standpunt heeft. Groen Links en CDA vormen echter nog geen meerderheid. Met de PvdA erbij is die meerderheid er ruimschoots wél. Nu bracht op 22 maart 2002 de toenmalige fractievoorzitter van de PvdA Melkert met zijn partijgenoot, wethouder Cees Leupen, een bezoek aan de B'polder. 'Stedelijke gebieden moeten worden gebundeld, zodat de kleine stukjes groen en natuurlandschap zo open mogelijk kunnen blijven,' bepleitte Melkert toen. Muideninfo is uiteraard nieuwsgierig of dit nog steeds het standpunt van de PvdA is, en belde met Ruimtelijke Ordeningswoordvoerder Adri Duivesteijn. Deze bevestigde dat de PvdA nog steeds voor concentratie is. Over specifieke locaties zal echter bij de gedetailleerde behandeling van

	de Nota Ruimte in het najaar gesproken worden. Gedeputeerde Meijdam reageerde op de uitlatingen van Van Bochove met de opmerking dat deze zich kennelijk niet realiseert dat de infrastructuur van Almere niet nog eens 5000 extra woningen verdraagt. In tweede termijn bleek Jan Hylkema ook het startdocument van de Klankbordgroep niet te kunnen accepteren, omdat dit document zou uitgaan van 4500 woningen. Dat is echter een misverstand. De klankbordgroep liet hem weten dat zij de beslissing van Weesp om accoord te gaan met 600 woningen binnen-stedelijk en 1000 woningen in hun deel van de Bloemendalerpolder, nabij het station, respecteren. Voor Muiden volgt de Klankbordgroep de enqueteuitslag en stelt als mogelijke uitwerking 100 woningen binnen-stedelijk voor, en 200 woningen als uitbreiding van de wijk Noord West, rond of op de sportvelden. Alléén als dat niet voldoende blijkt, kunnen in dat gebied, op lange termijn, er nog wat (maximaal 365) woningen bij. Als het dan tóch, tégen alle verwachting in, nodig blijkt dat er 4500 woningen in het zoekgebied komen, en alleen dan, kan de aanvulling tot 4500 woningen het best in de Gemeenschapspolder komen. De klankbordgroep beschouwt dit als een doem-scenario. Gedeputeerde Meijdam verklaarde ook dat hij de uitspraken van het CDA betreunde, maar nog steeds niet zag dat er een kamermeerderheid tegen zijn plannen zou zijn. Kennelijk heeft hij even daarna zijn knopen geteld, want zojuist verklaarde hij bedremmeld op TV-NH dat hij bij zijn plannen blijft en daarvoor zou gaan lobbyen in Den Haag. Nu ziet hij kennelijk niets van zijn 'aanwijzing' terecht komen 'Voor de 'ontmanteling' van de kruitfabriek 'sanering' van het terrein zijn die woningen nu eenmaal nodig', beweert hij, en 'En dit is een goed doordacht plan'(sic!). Nawoord: Als je alleen zou moeten saneren om huizen te bouwen, hoef je ook geen huizen te bouwen om een sanering te bekostigen, dunkt muideninfo. Wij beschikken over gedocumenteerde informatie dat dit natuurterrein nagenoeg schoon is. <u>Dat leest u hier</u>. En over informatie van het bedrijf zélf dat de fabriek om bedrijfseconomische redenen <u>sowieso zou sluiten</u>.
4-juni	Uitslag enquête onder inwoners van de stad Muiden De uitslag van de enquête die onlangs is gehouden onder inwoners van de stad Muiden is bekend. Bijna de helft van de bevolking (48%) geeft de wens te kennen dat Muiden ongeveer even groot moet blijven als nu en dat alleen op beperkte schaal gebouwd mag worden binnen de bestaande bebouwing. Eenzelfde percentage staat achter een scenario waarbij Muiden op bescheiden schaal groeit en in het groen buiten de bestaande bebouwing gebouwd mag worden, en dan met name bij de grens met Weesp (54%). Een meerderheid (53%) wil geen bebouwing op het KNSF-terrein. In totaal geeft 3% aan dat Muiden twee tot drie keer zo groot mag worden. De enquête is in de derde week van mei gedistribueerd onder alle huishoudens in de stad Muiden op initiatief van vier leden van de Klankbordgroep Muiden. Deze leden vertegenwoordigen de burgerbevolking van Muiden. In de klankbordgroep, ingesteld door de Muider Raad, zijn naast burgers ook andere maatschappelijk relevante groeperingen vertegenwoordigd. De klankbordgroep zal inbreng leveren voor een visie op de ontwikkeling van de gemeente.

	De volledige uitslag van de enquête luidt als volgt: Hoe ziet u de toekomst van Muiden? 48%: Muiden moet ongeveer even groot blijven als nu en het groen rond de stad moet blijven. Er mag alleen op beperkte schaal binnen de bestaande bebouwing gebouwd worden. 48%: Muiden mag op bescheiden schaal groeien. Er mag in het groen buiten de bestaande bebouwing worden gebouwd. 3%: Muiden mag flink groeien en twee tot drie keer zo groot worden. 1%: Geen mening. Als er woningen bij komen, waar moeten deze dan worden gebouwd? 14%: Woningbouw op het terrein van de volkstuinen en in het agrarische gebied bij de Westbatterij. 21%: Woningbouw op de sportvelden/ voetbalclub. 31%: Woningbouw op de weilanden achter De Kogge. 31%: Huidige situatie handhaven. 3%: Geen mening. Als de volkstuinen naar uw mening verplaatst moeten worden, welke plek verkiest u dan als nieuwe locatie? 36%: Het weiland achter De Kogge. 64%: Een andere locatie in de Bloemendalerpolder of in het Kruitbos/KNSF-terrein. Als de sportvelden/voetbalclub naar uw mening verplaatst moeten worden, welke plek verkiest u dan als nieuwe locatie? 48%: Het weiland achter De Kogge. 52%: Een andere locatie in de Bloemendalerpolder of op het KNSF-terrein. Wat moet er gebeuren met het Kruitbos/KNSF-terrein? 5%: Het moet natuurgebied worden dat NIET toegankelijk is voor publiek. 48%: Het moet natuurgebied worden onder beheer van een organisatie als Staatsbosbeheer. 43%: Het moet natuur- en recreatiegebied worden met kleinschalige woningbouw. 3%: Grootschalige woningbouw met voornamelijk dure woningen en kantoren. 1%: Geen mening. Hoe ziet u de toekomst van de Bloemendalerpolder? 54%: Beperkte bebouwing aan de gemeentegrens met Weesp zodat er een groene zone rond Muiden blijft. 17%: Beperkte bebouwing meteen ten zuiden van de A1. 20%: Geen enkele vorm van bebouwing. 7%: Volledige bebouwing. 2%: Geen mening. Welk plan heeft uw voorkeur voor een betere verbinding tussen Almere en Amsterdam? 16%: De aanleg van een weg door het IJsselmeer vanaf het windmolenpark bij Almere naar IJburg. 52%: Een naar het zuiden verbrede A1 met aquaduct.. 22%: Een rechtstreekse verbinding A6/A9 ten zuiden van Weesp. 10%: Geen mening. Respons "Tot voor kort was alleen bekend dat de Muider bevolking zich grote zorgen maakt over de plannen van de provincie Noord-Holland om de stad Muiden flink uit te breiden," aldus de woordvoerder van de klankbordgroepleden die de Muider burgers vertegenwoordigen. "Door de enquête is nu ook duidelijk in welke richting de stad zich volgens de bevolking
--	--

Om een objectieve afspiegeling te krijgen van de wensen van de inwoners van Muiden is de enquête voor het ter perse gaan getoetst en aangepast door onder anderen een professor verbonden aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Erasmus Universiteit in Rotterdam en een universitair hoofddocent Organisatiwetenschap van de Vrije Universiteit Amsterdam. "Zeker gezien de ophef die vorig jaar onder de Muider bevolking is ontstaan over de bouwplannen van de provincie achten wij het noodzakelijk dat de Raad luistert naar de wensen van de bevolking. We zullen de uitslag ter sprake brengen in de eerstvolgende raadsvergadering."

De klankbordgroepen hebben een kaartje samengesteld waarop de wensen van de Muider bevolking staan aangegeven conform de uitslag van de enquête. Het kaartje voorziet in de bouw van maximaal 2.000 woningen in de Bloemendalerpolder, 600 in Weesp en 100 in Muiden (totaal maximaal 2.700 woningen). Ook de wens van de provincie en de colleges van Muiden en Weesp staan vormgegeven met de bouw van 3.800 woningen in de Bloemendalerpolder, 600 in Weesp en 100 in Muiden (totaal: 4.500).

download hier (<http://www.muideninfo.nl/pdf-files/enquete040604.pdf>) de pdf-versie van dit document

6 augustus	Gedeputeerde Staten (GS) van Noord-Holland starten een streekplanuitwerking voor de ontwikkeling van de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein in Muiden. GS hebben kennisgenomen van de besluiten van de gemeenteraden van Weesp en Muiden over het startdocument structuurvisie Bloemendalerpolder/KNSF De motie van de gemeenteraad van Muiden biedt voor GS geen basis voor het opnieuw onderhandelen over het startdocument. De inhoud van de motie wijkt te zeer af van de twee randvoorwaarden (kostendekkende ontmanteling en sanering van het KNSF-terrein en de taakstelling 4500 woningen in de Bloemendalerpolder/KNSF) waarover eerder afspraken zijn gemaakt met Provinciale Staten, met de Noordvleugelpartners en met het ministerie van VROM. Overeenkomstig het startdocument en de brief van GS van 11 mei 2004 aan de gemeenten Muiden en Weesp is de provincie gestart met de voorbereidingen voor een streekplanuitwerking en het opstellen van een Milieu Effect Rapportage (MER)daartoe. Ook wordt ook het traject na vaststelling van de streekplanuitwerking voorbereid. Het startdocument zal het uitgangspunt zijn voor MER en streekplanuitwerking. De provincie gaat in overleg met Weesp en (nadat een nieuw college is gevormd) met Muiden verder bekijken hoe de bestuurlijke samenwerking bij MER en streekplanuitwerking kan worden vormgegeven. De provincie heeft kennisgenomen van de reacties op het startdocument en wil in de MER onderzoeken wat de effecten zijn van 1700 woningen én van 1500 woningen op het KNSF-terrein, binnen de randvoorwaarden van kostendekkenheid KNSF-terrein en een totale taakstelling van 4500 woningen.
21 september	Startnotitie MER Bloemendalerpolder Gedeputeerde Staten van Noord-Holland hebben de Startnotitie MER (Milieu Effect Rapportage) vastgesteld voor de herontwikkeling van het gebied Bloemendalerpolder\KNSF in de Gooi en Vechstreek. De provincie onderzoekt de mogelijkheden voor de herontwikkeling van het gebied Bloemendalerpolder\KNSF. Het gaat hier in totaal om 4500 woningen. De MER richt zich op de bouw van 3700 tot 3900 woningen in het buitengebied, 10 hectare kantoren en bedrijven en de inrichting van 210 hectare voor natuur, water en recreatie. De resterende 600 à 800 woningen komen via binnenstedelijke verdichting tot stand en worden niet in het MER betrokken. In de streekplanuitwerking voor de Bloemendalerpolder\KNSF zal de provincie de ruimtelijke reservering voor deze verschillende functies vastleggen. De inrichting van het gebied wordt vervolgens verder uitgewerkt in bestemmingsplannen. Voor de besluitvorming over de streekplanuitwerking maakt de provincie een Milieu Effect Rapport. Deze dient ook als basis voor de besluitvorming over de bestemmingsplannen. In de MER worden niet alleen de effecten onderzocht van de herontwikkeling van het gebied op ruimtegebruik, natuur, landschap, cultuurhistorie, water, bodem, verkeer en vervoer, luchtkwaliteit, geluid en veiligheid, maar ook woon- en leefmilieu, sociaal-economische, culturele en maatschappelijke voorzieningen. In de MER worden diverse alternatieven voor de inrichting van de Bloemendalerpolder\KNSF onderzocht. In totaal gaat het om 3700 tot 3900 woningen in het buitengebied. Binnen de randvoorwaarde van kostendekkendheid wordt voor het KNSF-terrein gewerkt aan een variant van 1700 woningen inclusief voorzieningen en 1500 woningen zonder voorzieningen. De ruimtelijke en stedenbouwkundige uitgangspunten leiden tot drie alternatieven met een variatie in openheid en bebouwing van de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein : concentratiealternatief, linten alternatief en buurtschappenalternatief. Daarnaast worden

	het nulalternatief (bestaande situatie) en het meest milieuvriendelijke alternatief onderzocht. Tenslotte wordt tijdens de loop van het MER-onderzoek een voorkeursalternatief uitgewerkt. Parallel aan het formele proces van streekplanuitwerking/MER-onderzoek gaan partijen (incl. marktpartijen) in een ontwerp-attelier aan de slag. Uit dit ontwerp-attelier kunnen ideeën naar voren komen die ingepast kunnen worden in het voorkeursalternatief. De gemeenten Muiden en Weesp zullen naar verwachting aan dit ontwerp-attelier deelnemen. De Startnotitie wordt 4 oktober 2004 gedurende een maand ter visie gelegd.
--	---

**Verschenen rapporten in de reeks Planbureau rapporten
(per 15 december 2004)**

- 1 *Wamelink, G.W.W. & H.F. van Dobben*, 2004 Effectiviteit van natuurbeheersscenario's in het veenweidegebied; een modelsimulatie met SMART2-SUMO2-MOVE2
- 2 *Sanders, M.E., R. Pouwels, J.M. Baveco, A. Blankena & M.J.S.M. Reijnen*, 2004 Effectiviteit van agrarisch natuurbeheer voor weidevogels; literatuuronderzoek
- 5 *Bredenoord, H.W.B., G.H.P. Dirks, M.L.P. van Esbroek, A.J.M. Koomen & T.J. Weijsschedé*, 2004. Beleidsevaluatie natuur en landschap. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 6 *Farjon J.M.J., V. Bezemer, S. Blok, C.M. Goossen, W. Nieuwenhuizen, W.J. de Regt & S. de Vries*, 2004. Groene ruimte in de Randstad: een evaluatie van het rijksbeleid voor bufferzones en de Randstadgroenstructuur. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 7 *Hinsberg, A. van, H. Noordijk, M.L.P. van Esbroek, D.C.J. van der Hoek & J. Wiertz*, 2004. Ecologische Hoofdstructuur en het milieu. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 8 *Veen, J. M. van, B.J.M. Arts & P. Leroy*, 2004 Natuur in soorten en gebieden: beleid van particulieren en overheden. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 9 *Melman, Th.C.P., A.G.M. Schotman & S. Hunink*, 2004. Evaluatie weidevogelbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 10 *Oerlemans, N., E. van Well & A. Guldemond*, 2004. Agrarische natuurverenigingen aan de slag. Een tweede verkenning naar de rol van agrarische natuurverenigingen in natuurbeheer. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004 (tevens uitgegeven door het Centrum voor Landbouw en Milieu. Culemborg).
- 11 *Sanders, M.E., W. Geertsema, M.E.A. Broekmeijer, R.I. van Dam, J.G.M. van der Graft-van Rossum & H. van Blitterswijk*, 2004. Beleidsevaluatie Ecologische Hoofdstructuur en ganzenbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 13 *Vonk, M. (red.)*, 2004. Natuur, landschap en actoren. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 14 *Balk-Theuws, L.W.*, 2004. Stad en Ommeland, actoren nader in beeld gebracht. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 15 *Huttenhuis, D.S.*, 2004. De potentiële bijdrage van agrarisch natuurbeheer aan landschapskwaliteit.